

somut

13 NİSAN 1984
100 LİRA
Yıl: 4 Sayı: 53

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

nasılsınız

"Kendi payımca ben, demokratik bir hükümet tarzında yeterince rahat edeceğimi söyleyeyim hemen. Halk yönetimini savunan bir dostuna: Önce kendi evinde dene, çok çabuk pişman olursun..." diyen o filozofa katiyen hak vermiyorum. Hazret kusura bakmasın: Bir ev ile bir kent birbirinden farklı iki şeydir. Şöyle ki, benim evim, benimdir; benim çocuklarım, benimdir; ücretlerini ödediğim sürece benim hizmetçilerim de benimdir; ama yurttaşlarım, hangi hakla benim olur?"

VOLTAIRE

Bu sayıda

Özal modeli İslâm kapitalizmi

Hazreti Muhammed, "Yeryüzünde on nimet varsa bunların dokuzu ticarettedir," der.

Ekonomik modellere bakışta din olgusu her zaman bir üstyapı kurumu niteliğiyle ele alındığından, çoğun yapısal özellik gözden kaçırılabilir. Oysa, dinler toplumsal bir olgu olarak, ekonomik yapı ile bütünleşemedikçe, toplum içinde kök salamazlar. Sosyolojik bir olayın aynı zamanda ekonomik olmaması düşünülemeyeceğine göre, sistemlerin incelenmesinde, duruma bir de bu yanından bakmakta yarar vardır.

Herkesinde, çeşitli modellerle benzeşme ararken, yeni yeni olguları da gözönünde bulundurmalıdır. Sayın Özal, bir yanıyla mühendis, bir yanıyla yetkin bir bürokrat...Bir başka yanıyla aynı zamanda özel sektörün işleyişini çok yakından görebilecek bir eşgüdümcü olmakla birlikte, çocukluğundan beri dirençle sürdürdüğü bir başka yanıyla da özelliğini tamamlamaktadır. Bütün değer yargılarıyla, bütün düşünce yapısı ve inançlarıyla, beş vakit namazında bir Müslümandır. Daha önceki siyasal çıkışlarında da bu niteliğinin ağır bastığı kanadı yeğlemiştir.

AL-SAT MODELİ

24 Ocak kararlarından bu yana sürekli ekonomik oluşumlar irdelendiği halde, en sorumlu yerlerde bu kararların uygulamacısının asıl niteliği her zaman gözden kaçırılmıştır. Gerçekten de, sayın Özal'ın uyguladığı ekonomik model, olduğu gibi IMF tarafından dikte ettirilmiş olabilir. Friedman'ın bir neo-merkantilist olmasıyla, IMF'nin onun reçetelerini kabul ettirmesi gerçeğini göz önünde bulundurursak, merkantilizmin temel yasalarının İslâmiyet'te kuramlaştığını da belirtmek zorunluluk haline gelir.

Hazret'i Muhammed'in yapısal özellikleri arasında iyi bir tüccar olması da sayılır. Merkantilizm de, küçük atelyelerin, büyük fabrikalara dönüş sürecinde, üretimin tüccarlar kanalıyla, her türlü gümrük duvarlarını aşarak paraya dönüşmesine dayanır. Hem de bu gümrük duvarları olayı salt site devletlerinin ya da özgür cumhuriyetlerin duvarları değildir. XVII.

Merkantil ekonominin başarısı, Batı toplumlarını bugünkü düzeylerine getirmiştir. Türkiye'yi nereye götürür? Asıl yanıtlanması gereken soru budur. Kamu iktisadi sektörü'nün, gücü ve ağırlığının daha da arttığı bir ekonomik yapıdaki değişimlerin getireceği, liberal bir yapı mı olur, yoksa totaliter bir yapı mı?

değişmektedir. Şimdiye kadar salt iç pazarı sömürmek alışkanlığı üzerine kurulmuş İspanyol Şatoları, birden ortaya çıkan Uluslararası Tüccarların, prim, vergi iadesi, kredi desteği patronları, üvey evlât durumuna düştüklerini sanmaktadırlar. Üstüne üstlük, 24 Ocak kararlarını tamamlayan 27 Aralık kararları da uç verince, kaygılarının büsbütün artması doğaldır. Ne oluyoruz soruları, ortalığı kaplayacaktır! Hep almaya alışmış olanlar, az almaya zorlanmaktadırlar. Çünkü, değirmenin suyu hepten kesilirse, Merkantilist akıncıların desteği de ortadan kalkar. Bu nedenle, sanayiciden daha fazla desteklenecek olan al-sat'çılar, aynı zamanda sanayinin yapısal değişimini de gerçekleştireceklerdir, varsayımı uygulanmaktadır.

Uluslararası ve bu uluslararasının özellikle de Islâm kesiminde bağlantılar yapmış olan tüccarlar, malı kendi ülkelerinden sağlayamazlarsa, başka ülkelerden alıp, taahhütlerini yerine getireceklerdir. Buun için de ülkenin dış ticaret rejiminin libere olması zorunludur.

Zaten işin burasında, sayın Özal'ın özel inançlarıyla, IMF'nin reçeteleri büyük bir uyum göstermektedir. IMF'nin tezine göre, en kolay yoldan ticaretin geliştirilmesi gerekir. Bunun için de, ister sütçülük yaparsınız, ister manavlık, kasaplık ya da komisyonculuk...Hiç

da kurulduğunu unutmayalım. Merkantilizmin kaçınılmaz sonucu, eylemde olduğu ölçüde düşüncede de serbestliktir. Batı bunu zamanında uygulayabildiği için, gıpta uyandırmaktadır. İslâm, gecikmişliğinin sancısıyla, ordan oraya yalpalamaktadır.

Ancak, yeni İslâm düşüncesi, Kaddafi'den, Humeyni'ye uzanan çizgide, öze dönüşün sancılarıyla çalkalanmaktadır. Kaddafi'nin çöle yaygınlaştırmaya uğraştığı halk komiteleri ile, Humeyni'nin üstüste yenilediği seçimler, politik gökyüzündeki şimşekleri yansıtsa bile, bunun ekonomik bir model olarak uğrun uğrun işlemeyeceğini savlamak yanlış olur.

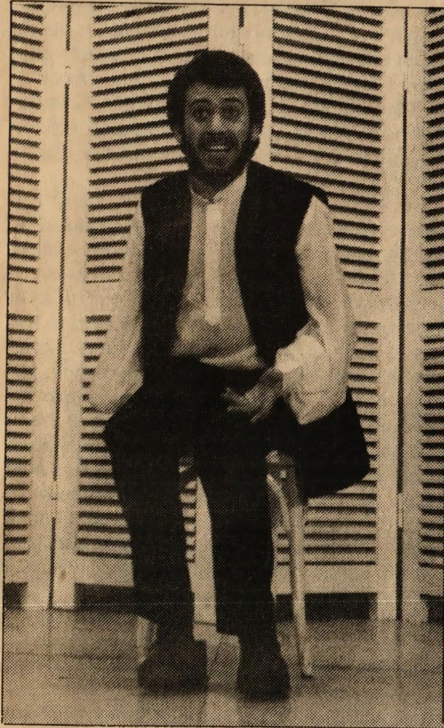
Ne var ki, İslâm dünyası, ticarette çok başarılı uygulamalara sahne olabildiği halde, planlı ve programlı gelişmelere geçebilecek altyapıdan yoksundur. Yetişkin insan azlığından, şimdiye değin ticaretini salt enerji kaynaklarına dayayarak, rüşvetle sonuçlanan bir aşamada tutabilmiştir. Türkiye'nin insan altyapısıyla, bu dünyaya katılması, ticaretin boyutlarını daha da genişletebilir. Hem insan altyapısı hem coğrafik konumuyla Türkiye, dünyanın dört kutbu arasında akıllı bir tüccara dönüştürülebilir.

Üstelik, İslâmiyet, din olarak da , Kapitalizmin bu aşamasına çok uygundur. Maksim Rodinson'un, değerli incelemesini yeniden gözden geçirecek olanlar, ileri sürülen bu görüşlerin kanıtlarını bulmakta gecikmezler.

Sayın Özal'ın denemekte olduğu yeni model, bütünüyle böyle bir denemeyi anıştırmaktadır. Merkantil ekonominin başarısı, Batı toplumlarını bugünkü düzeylerine getirmiştir. Türkiye'yi nereye götürür? Asıl yanıtlanması gereken soru budur. Kamu İktisadi Sektörü'nün, gücü ve ağırlığının daha da arttığı bir ekonomik yapıdaki değişimlerin getireceği, liberal bir yapı mı olur, yoksa totaliter bir yapı mı? Üstünde mutlak tartışılması gereken olgular olarak önümüzdeki günlere ve aylara yansıyacak bir durumdur. Hem de belki düşünürlerimiz, bilgin ve bilgelerimiz tarafından değil, bizzat ekonomimizin patronları tarafından. İşadamlarının şimdiden sergiledikleri tablonun ortaya koyduğu durum bunu göstermektedir. Özellikle finans kurumları üstüne gidildikçe orta-



İsmet Birsel, 24x33 cm, Kolleksiyon: F.Bouillon



Mehmet Esen Hasan Hüseyin için oynuyor

17 Nisan Salı akşamı yapılacak gösterinin geliri yitirdiğimiz ozanın ailesine bırakılacak

Geçen yıl düzenlenen "Uluslararası Geleneksel Tiyatro Festivali"ndeki başarılı oyunuyla, Ankara Sanat Kurumu'nun 'övgüye değer erkek oyuncu' ödülünü kazanan ve 'Türkiye'nin en genç meddahı' olarak ünlenen Mehmet Esen, bir süredir Dostlar Tiyat-

rosu salonunda sunduğu 'meddah' gösterilerini, 17 Nisan Salı akşamı yapılacak ve geliri yitirdiğimiz ozanımız Hasan Hüseyin'in ailesine bırakılacak bir gösteriyle noktalıyor.

Ahmet Önel'in yazdığı "Kâşif-i Eyvah Nadir Efendi" adlı oyunuyla izleyicilerin karşısına çıkan Mehmet Esen, yaşamın sorunlarıyla bunalmış bir gencin yaşam öyküsünü dile getiren oyunu başarıyla sunuyor. Dekorunu Huşper Akyürek'in, giysilerini Sevim Çavdar'ın yaptığı, müziklerini Cem İdiz'in hazırladığı oyun 17 Nisan Salı günü saat 19.00'da Dostlar Tiyatro salonunda son kez sergilenecek.

yüzyıl merkantilizminin "Serüvenci Denizciler", "Hint Kumpanyaları", ya da Kaptan Onedin'lerine bakacak olursanız, acımasız bir al-sat baskısının, gerektiğinde kan dökmeye dönük, atılımlarından oluşur.

SANAYİCİ TÜCCAR AYIRIMI

24 Ocak Kararları'nın, dördüncü yılını yaşarken, Sanayicilerimizin, kazan kaldırmasını anlamak bu bakımdan kolaydır. Bunca zamandır ser çiçekleri gibi yetiştirilen sanayi çapulcuları, kendilerinden daha cici çocuklar olan merkantilist tüccarlar ortaya çıkınca, kazan kaldırmasınlar da ne yapsınlar? Sistem birden önemli değildir. Önemli olan, dış ticaretten sağladığınız dövizlerle, borçlarınızı zamanında ödemeniz, sürekli develüasyonlarla artırdığınız taksitleri geciktirmemenizdir. Bunun sağlanması da, hem kendi ülkenizde hem başka ülkelerde ticaretin serbestliğini savunmanızdan geçer. O nedenle, Kamu İktisadi Sektörünün bütün temel yatırım alanlarında tekelleştiği bir ekonomik modelde, oturup bir de yeniden ve üstelik onlara dayanarak burjuvazi yetiştirmeye çalışmak anlamsızdır. KİT'ler üretir, tüccarlar satar, yetmeyeni olan ülkelerden alarak komisyonunu doğrultur ve ülke ekonomisi, her geçen gün biraz daha kalkınır.

EKONOMİK MODELE DİNİ KILIF

Model buysa, İslâm ekonomisiyle yeni bir uyuşmanın ipuçları da ortadadır. Tarım'dan onda bir vergi alan İslâm, servetten kırkta bir zekât emreder. Böylelikle, merkantilizmin, tüccara nerdeyse bedava para kazandırmanın ana yapısını dine yerleştirir. Öncelik hep ticaretedir. Üstelik bu kadar da değil. Aynı Peygamber, "Toprak onu imar edenin, su onu kullananın", der ama bunun gerekçesi de Kur'anda yazılıdır. Yerin altındakiler, yeryüzü ve göktekiler, insanların yararına sunulmak üzere mülkiyeti Tanrı'da olmak üzere yaratılmışlardır. "Mülk Allah'ındır." Ve yeryüzü egemenleri, o mülkü yaratılanlar arasında en çok haketmeyi başarmış olanların haklarını gözeterek yönetmek zorundadırlar. Tanrı adına...Yeryüzünün eşitliğe dayalı, "meşvereti" kesin kural olarak alan ilk cumhuriyetlerinden birinin, Hazreti Muhammed ve dört halifesi zamanında, İslâm-

ya çıkacak [illegible] durumlar, büsbütün genişecektir. Zaman çok. Bekleyen görecek.

Zor ama olanaksız değil

25 Mart seçimleri, tam bir referandum niteliğini aldı. O pazar sandık başına giden insanlarımız, pek çok gerçeği birden çağrı haline getirip, önümüze koydular. Doğrusu, hayranlık uyandıracak bir sorumlulukla, aylardır çeşitli varsayımlara yorum gücü kazandıran pek çok bilinmez, açıklık kazandı.

Bir yanda, muhalefetsiz bir hükümet belirdi. Öte yanda, milletvekilsiz partilerle, tabansız milletvekilleri. Bu çarpıcı durumun getireceği tartışmalar, yeni yeni kızışıyor. Elbette zaman, bu tartışmaların açıklık kazanmasını da sağlayacaktır. Bizim şu aşamada üzerinde duracağımız konu, zamanın kimin yararına çalışacağının bilinmediğidir. Parlamento içindeki muhalefet partileri, önümüzdeki yıllara dayanabilirler mi? Milletvekili olanakları bakımından dirençlerinin yüksek olduğunu kabullenmek zorunlu. Çünkü parti için koşul, parlamentodur. Ve yerel seçimlerin tozu dumanı kalktığında, ülke sorunlarının tek çözüm yerinin yine parlamento olduğu gerçeği açığa çıkacaktır. Çıkmıştır bile. Çıktığı için de, zaman değişikliklerle mi yoksa düzenlemelerle mi gelişecek, kestirmek kolay değil.

Üstüne üstlük, önümüzdeki günlerin gündemine yepyeni bir partinin doğması da sözkonusu. Gerek 6 Kasım genel, gerek 25 Mart yerel seçimlerinin ortaya koyduğu sol potansiyel, mevcut partilerle, kurulması düşünülen yenilerinin yerini belirlemek açısından pek çok veri sağlamış durumda. Neresinden bakılırsa bakılsın, seçmenin % 40'ını aşan bir kitlenin açık biçimde varlığı, kendini solda sayan partilerle, yenilerinin taban bulabileceği bir alan oluşturuyor.

Elbette her parti, tabana sahip çıkmak isterken, kendisinin asıl, ötekilerin yapay olduğunu savunacaktır. Taban, bütünüyle bir yere yüklenerek, demokratik fikir ayrılığını, iki kalın çizgi halinde belirtmeye özen gösterdikçe, partilerin birbirlerinin yerini alma çabası yoğunlaşacaktır. Kurulmuş olanlarla, kurulacak olanlar, aynı müşteriye yönelmenin getirdiği bir rekabetin bütün kurallarını kullanacaklardır. Ve öyle görünür ki, bu rekabet çabası, bütünlükten yana ağırlık koyan kitlenin karşısına, her biri asılın kendisi olduğunu savunan pek çok seçenek çıkaracaktır. Anayasa ve yasalar çerçevesinde, partilerin demokrasinin vazgeçilmez öğeleri oluşu da bu çabalara eklenince, belki bir değil, birkaç partiyle karşılaşmamız şaşırtıcı olmayacaktır.

Çünkü, solun özelliği çok sesli olmasındadır. Anlayış, düşünüş ve gelişme sürecine girmiş her kafa, ister istemez bir hesaplaşmanın içine dalar. Hesaplaşma denilince de, eleştiri, özeleştiri, tartışma ya da uzlaşma durumları ne olursa olsun, sürekli gelişmeyi gerektirir. Gelişenin ise, durakladığını sandıklarıyla hep sorunları olacaktır. Bu genel nitelikten yola çıkılırsa, solun kendi içinde sürekli bölünmesinin anlamını kavramak olasıdır. Geçmişleri çok eski geleneklere ve disiplinlere dayanan ve kendimize örnek aldığımız Batı dünyasının demokratikliğini simgeleyen sol birikimin bile, ne denli zor ve hemen kopmaya hazır koalisyonlar kurduğu düşünülecek olursa, Türkiye solunun bir çatı altında birleşmesinin hemen hemen bir düş sayılması gerekeceği de açıktır. Yine de, düş olan birgün gerçekleşir.

Zaten toplumun isteği de düşlerin gerçekleşmesi yönündedir. Sol tabanın bir bütün halinde toplanmayı bilecek bir güçlülük göstermesi, temsilcilik konusunun büsbütün tartışmaya açılmasını gerektiriyor.

% 40 KİMİN OLACAK?

Bu sorunun yanıtı ortaya çıktığında, solun rengi ve tonu tartışılmakla birlikte, iktidar olması da gündeme gelecek. Çünkü % 40'lık bir tabanı simgeleyebilen hangi parti olursa olsun, gelecek seçimlerde yükselişini tamamlayacak bir hükümetin seçeneği olarak toplumun önüne çıkacaktır.

Elbette, parlamento muhalefetinin oy gücü daraldığı için, hükümetle ya çok sert bir çekişmeye girerek taban arayacak, ya da bir erken seçimin karabasanında kendi iç sorunlarına gömülerek, alabildiğine rahat bırakacak bir karşıt gücün rahatlığındaki iktidarın yıpranması umuduyla birlikte. Çünkü, ülkemizin gerçekleri göstermiştir ki, iktidara gelen bir parti, programının tükenişine değin, halkın desteğini sağlayabilmektedir. Ancak, bu süreç düşünülürken, şimdi hükümet olan düşüncenin, 1980'in başından beri uygulama olanaklarını bulduğunu da unutmamak gerekli.

20 yüzyıl dünyasında, yan sütunlarımızda işlediğimiz ekonomik düzenin uygulanması ne getirir, ne götürür zaman gösterecek. Şimdiye değin gösterdiği ise iç tüketimi kısarak, reeksport hazırlıklarına girmenin ve sanayiden sonra bankaları da yapısal değişikliğe zorlamanın finans gücünde ortaya çıkaracağı boşlukları doldurmanın güçlüğüdür. Denemeler gide gide özellikle temel üretim birimlerinde endüstriyi bütünüyle devlete bırakırken, parasal dengeler de, bankacılığı olduğu gibi devlete bırakırsa, sol bir partinin çözüm önerilerinde epeyce değişiklik olacaktır.

Çünkü diğerlerinin yapaylığını açıklayabilmek için, yanlışlardan değil, aksayan, değişen ve gelişme isteğini besleyecek doğrulardan yola çıkma zorunluluğu, partileşmenin en sıcak tartışmasını oluşturacaktır. Doğru çözümleri, üstelik halkın yandaşlığıyla yaşama geçirebilecek bir oluşum, belki bir kez daha seçim yitirmek karşılığında, büyük ölçüde % 40'ın sahibi olarak vazgeçilmez hale gelecektir. İşte ancak o zaman, zor olan aşılmış, olanaksız olmayan gerçekleşmiş olur.

Ne var ki, oraya kadar, bazen ekip, bazen kurum ve bazen de kişi düzeyinde tartışmalar yürüyecektir. Hükümeti muhalefetsiz kılan da bu olacaktır. Olacaktır ya, 1988 seçimleri, toplumun gerçek temsilcilerini ortaya koyacağı için, yılgınlığa da, karamsarlığa ve umutsuzluğuğa da yer yoktur. Toplumsal yürüyüş çok uzun bir yol, demokratik gelişme tarihin içinden süzüle süzüle gelen bir olgudur. Yarınları düşünmeden, aydınlığa yürümek mümkün olmadığına göre, sabır ve akılla çok şeyin çözüleceğine inanmak, gerçeğe inanmaktır.

SOMUT

TEYET

Selâhattin Hilav'a

Ruh gibi kumrular esti esin uçmaktan
Erken mi? Tam mevsimi! Geç bile!
Tarçınî kanatları okşayaraktan bahar dallarını...
Onlar ki, Merih'le aramızda sürüp giden derûnî bir dünya harbi boyunca
Hep böyle duraklayıp bir an için, bir teehhür
Yuvası az, damı bol bu Rumeli'nde
Lozan sayın, barışlardı köylerimiz üstünden
Teyet gelip geçtiler
Balkan hezimetinden beri...

Baka kaldım bu yıl da yine
Ne hikmetse vaktinden önce ortaya fırlayan
Guguklu bir saatin gugukçuk sesleri gibi arkalarından...

CAN YÜCEL

Yavuz Top Konseri 16 Nisan'da

Türk Halk Müziği sanatçısı Yavuz Top, 16 Nisan Pazartesi gecesi saat 21.00'de Harbiye Konak Sineması'nda bir konser verecek. Konserde, bugüne değin radyo ve TV programlarında yer almamış yapıtlara yer verilecek.

1950 yılında Tercan'da doğan Yavuz Top, daha çocukken tanıştığı bağlama üzerine yoğunlaştırdığı çalışmalarını, bölgesinin en ünlü saz ustası olan Aşık Daimi'den aldığı derslerle sürdürdü. 17 yaşındayken TRT İstanbul Radyosu'na Türk Halk Müziği sanatçısı olarak giren Top, Devlet Türk Müziği Konservatuarı'nda dört yıl süreyle öğretim üyeliği yaptı.

Yavuz Top'un bu konserinde seslendireceği yapıtlar, kendisinin derleyip, düzenlediği parçalar arasından seçilerek oluşturulmuş, deyişlerden, hasret türkülerinden ve taşlamalardan oluşuyor. Bu parçaların ortak özelliği ise, bu güne değin radyo ve TV programlarında yer almamış olmaları.

School for Scandal'84

"WEST END" Tiyatro topluluğu geliyor

"West End" adlı İngiliz tiyatro topluluğu, İstanbul'a gelecek ve 17, 18, 19 Nisan 1984 günlerinde Atatürk Kültür Merkezi'nde Richard Sheridan'ın "Skandallar Okulu"nu sergileyecek.

"West End" topluluğu otuz bir sanatçıdan oluşmakta ve Shakespeare Kraliyet Tiyatrosu'nda yirmi beş yıldır çalışmakta olan John Barton tarafından yönetilmektedir. Sanatçı Barton, 1960 yılında Shakespeare Kraliyet Tiyatrosu'na katılmış, 1963'de Peter Hall ile birlikte "Güllerin Savaşı", 1965'de "Aşkın İşi Harap", daha sonraki yıllarda "4. Henri", "5. Henri" oyunlarının yönetmenliğini yaptı. Yönettiği diğer ünlü oyunlar arasında "Corialanus", "Julius Ceasar", "Bir Yaz Gecesi Rüyası", "Hamlet", "Venedik Taciri", "Veronalı Iki Centilmen", "Titus Andronicus" sayılabilir. Shakespeare dışındaki çalışmaları ise "Doktor Faust", "Perkin Warbeck", "Toplumun Direkleri", "Dünyanın Hali", 1983'de BBC televizyonu için "Arthur'un Ölümü"nü hazırlayan John Barton, aynı zamanda Shakespeare Kraliyet Tiyatrosu tarafından sergilenen Calderon'un "Hayat Bir Rüyadır" adlı oyunu yönetti.

İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı, İngiliz Kültür Heyeti ve İstanbul Türk-İngiliz Kültür Derneği'nin işbirliği ile Türkiye'ye gelecek topluluktaki onbir oyuncu arasında Donald Sinden, Dulcie Gray, Bill Frazer, Georgie Withers, John Mc Callum, Mark Sinden, Philomena Mc Donagh ve David Yelland gibi ünlü sanatçılar bulunuyor.

Sanat Çevresi Dergisi Sempozyum düzenliyor

Sanat Çevresi Dergisi, sanat galerilerinin sorunlarını açıklığa kavuşturmak, sanatçı -sanatsever/koleksiyoner ve galeri üçgeninin ileriye yönelik sağlam temellere oturtulmasını sağlamak ve bu üçgen etrafındaki etkin unsurlarla gerçekçi ve özgün bir diyalog sağlamak amacı ile bir sempozyum düzenlediğini açıkladı.

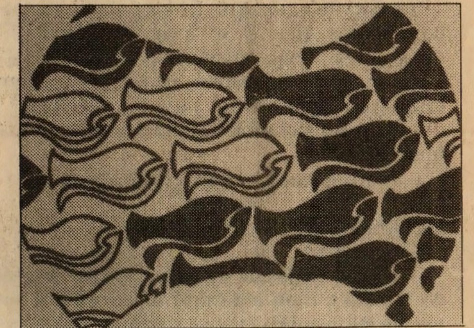
Sempozyuma sanat galerileri sahip ve yöneticileri dışında, eskiden sanat galerileri işletmiş olan kişiler, yüksek öğretim Sanat Eğitimi Kurumları'nın ilgilileri, sanat yazarları ve eleştirmenler ile Kültür ve Turizm Bakanlığı üst düzey yöneticileri de davet edilecek. Arzu eden konukların bildiriler sunabilecekleri sempozyumdaki tüm bildirilerin daha sonra dergi tarafından kitap haline getirileceği kaydedildi. Sempozyum programı şöyle belirlendi:

KONU: **SANAT GALERİLERİMİZİN TOPLUMDAKİ YERİ VE GELECEĞİ**
TARİH: 11 Mayıs 1984 Cuma—Saat: 10.00
YER : Mimar Sinan Üniversitesi Konferans Salonu Fındıklı-İstanbul (Tel: 145 00 00

PROGRAM:
11 Mayıs 1984 Cuma
Saat: 10.00 İstiklal Marşı
Saat: 10.10: Sempozyum açılış konuşması
Saat: 10.30: Bildirilerin okunması
Saat: 13.00—14.00: Konuklara öğle yemeği

Saat: 14.00—17.30: Sempozyum'un ikinci bölümü-Bildiriler-Dilekler-Kapanış
Saat: 17.30—19.00: Kokteyl

DAĞITIM:
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Türkiye'deki özel ve resmi tüm Sanat Galerileri
- Eski Galericiler
- Yüksek Sanat Eğitimi Kurumları ilgilileri
- Basın ve TRT

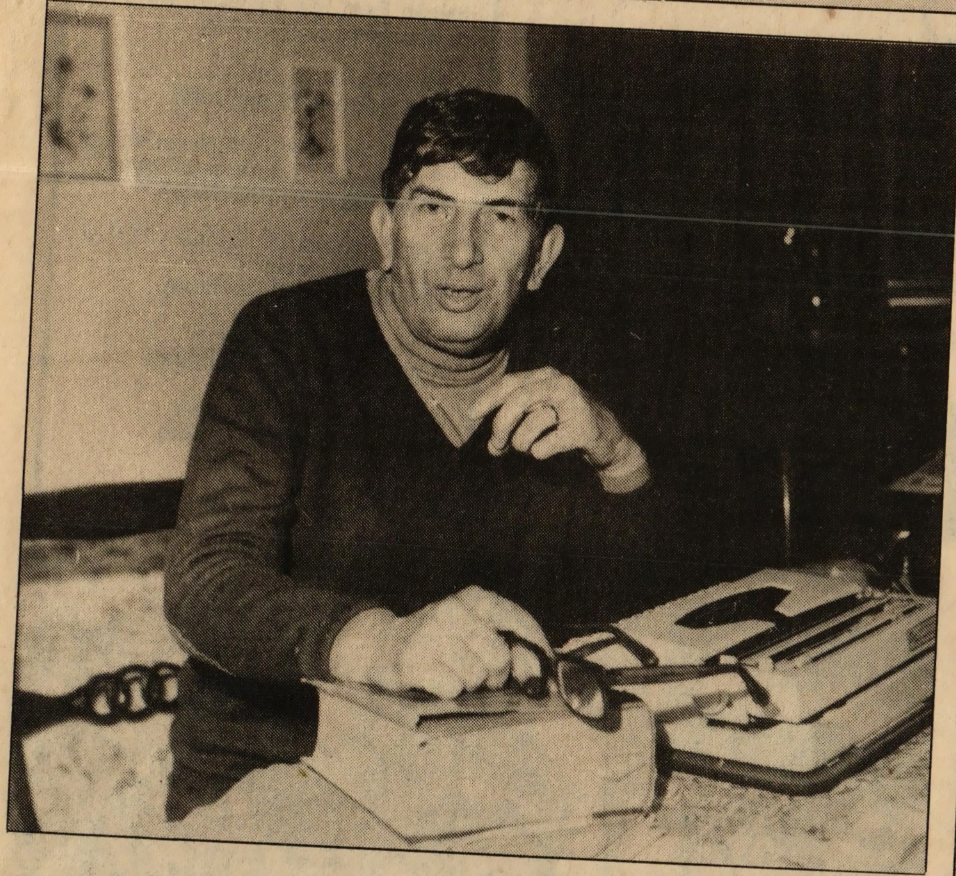


Zehra Çobanlı Seramik Sergisi

Seramik sanatçısı Zehra Çobanlı, yapıtlarını Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'ndeki Atatürk Sanat Galerisi'nde sergiliyor.

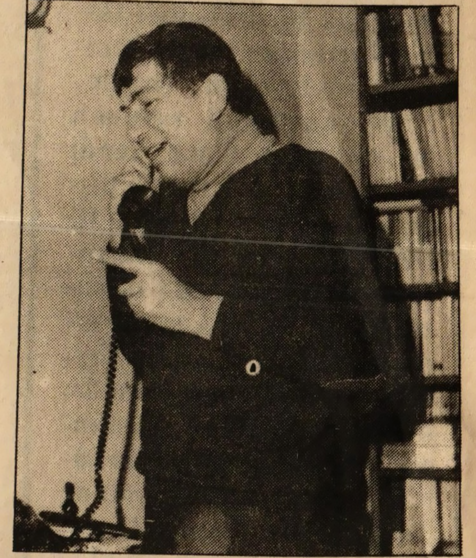
1958 yılında Bandırma'da doğan sanatçı, İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Akademisi Seramik Bölümü öğrencisiyken, 1980 yılıda çalışmalarını sürdürmek üzere Hollanda'ya gitti. Özellikle fayans ve yer karosu desenlemesi üstüne çalışmalar yapan sanatçının yapıtları İtalya'nın Ramini kentinde sergilendi. İlk kişisel sergisini 1981 yılında Bursa Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde açan Çobanlı halen Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nde, Resim Eğitimi Bölümü araştırma görevlisi olarak çalışıyor.

Zehra Çobanlı'nın bu son sergisinde, çoğunluğu duvar tabaklarından oluşan panoları sergileniyor. Özellikle kahverenginin hakim olduğu yapıtlarda, elle biçimlendirilmiş serbest formlarla işlenmiş ve doğadan esinlenerek oluşturulmuş desenler belirginleşiyor.



Şükran Kurdakul:

"Osmanlı İmparatorluğu'nu faizcilerle enflasyoncular batırdı" diyor



Osmanlı

**Sokakta korku egemen
Çarşıda altın para
Bir kuruş düşse kesemden
Ekmek getirsem çocuklara.**

**Sabahtı evden çıktım
Kahveyi basmış seninkiler
Ürkerek kendi gölgemden
Vurdum arka sokaklara.**

**Akşam oldu döndüm n'açar
Polis muhtar hanemdeydi
Ya hürriyetten önceydi
Ya hürriyetten sonra.**

"(...) Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşlarını gören ağabeylerimizin, babalarımızın öykülerine özgü gerçeklerle karşılaşıyorduk. Köylümüz, kentlimiz, büyüğümüz, küçüğümüz kulak kesiliyorduk akşamları: "Burası Ankara Radyosu... Sayın dinleyiciler..." Spikerin sesi hâlâ beynimde. Haberler kan kokuyordu."

Gece Gündüz

**Uyudum, hiçbiri silinmemiş gibiydi
Sözcüklerin dudağında kalan öpüşler
Uyandım başucuma üşüştüler
Herbiri başka bir sevdayı getirdi.**

**Uyudum, coşkular sesleniyor gibiydi
Özgürlük türküleriyle yeni baştan
Uyandım.. saz, horan, çengi
Sabahımda yaşamı gülüştüler.**

**Uyudum bendim, uyandım ben
Eskimeyen anıların büyüttüğü..
Bin yıllık yangını, kanlı düğünü
Yüreğinin dağlarında söndüren.**

**Yazı ve fotoğraflar:
ŞAHAP BALCIOĞLU**

Şükran Kurdakul'la Kızıltoprak'ta —ne isim, değil mi?— denize bakan apartman dairesinin küçük bir elektrik sobasıyla ısınan ön odasında otururken:

—Herkesin bildiği edebiyatçı ve sanatçı yanınız şu koltukta biraz dinlensin, dedim. Bugün düşün adamı Şükran Kurdakul'la konuşmak istiyorum.

Doğrusu, böyle dediğime de hiç pişman olmadım.

Aileden miras gibi kalan soyadından başka kusurlu yanı olmayan Kurdakul, güleryüzlü, canayakın, dünya efendisi bir insan. Elbet, onu domuz gibi görenler de var. İşin bu yanıysa, çoksesli düzene yatkın olmayışın belgesidir. Halbuki, büyüklerimizin bize öğrettiğine göre çok partili demokratik yaşam, karşılıklı hoşgörülü söyleyişle birlikte yürür. Hoşgörüsüz demokrasi olmaz. "Ben yaptım, oldu" diyen çıkarsa, bilin ki, o yönetim türünün adı "demokrasi" değildir.

Şükran Kurdakul ellialtı yaşında. Gri balıkçı kazağının üstüne ikinci bir kırmızı kazak giymiş. En üstte de kahverengi bir sabahlık var. "Bu ne biçim kaloriferli ev?" demeyin. Apartmanda "kalorifer" adı verilen "teşkilat" var ama, fuloyl'le çalıştığı için, birlikte alınan karara göre bir sabah, bir akşam vakti yakılıyor. Öteki saatlerde bol kazak, bol ceket, bol elektrik sobasıyla kış mevsimi "göğüsleniyor". Şu yanmayan kaloriferli yapı, biraz da demokrasimizi andırmıyor mu?

Kurdakul 1943'ten beri şiirin içinde. Güzel yapıtları, onurlandırıcı armağanları var. Saçlarına hafiften kır düşmüş. Okurken gözlük de yıllar "Istanbul" dergisinde yeni şiirlerini yayımladı uzun süre.

Gülümseyerek o dizeleri beyninden dudaklarına aktardı:

—"Fani ömür biter, bir uzun sonbahar olur/ Yaprak çiçek, kuş dağılır, **târümar** olur/ Teşrinlerin hüznü geçer tâ iliklere/ Anlar ki yolcu yol göründü selviliklere."

İlk dört dizesini okuduğum "Sonbahar" şiirindeki gibi, şair bu döneminde, bizim ister istemez etki alanına girdiğimiz sorunların belirlediği dünyanın uzağında görünüyordu. Yaşama hazırlanma yaşlarındaydık. Sorunlarımızı belirleyen çevre ve yeni yaşam koşulları içinde, sonbaharına ulaşmış bireylerin ölüm kaygısının yaratacağı duyarlıklar uzak kalıyordu bizden. Az önce belirttiğim gibi, Ege Denizinin öte yakasında toplama kampları adam almıyordu. Delikanlı yaşlarımızda iki kaynağın etkisi olur birikimimize: Gördüklerimiz ve okuduklarımız. Biri ötekiyle çelişti mi, dengenin bozulmaması için birinden birini değiştirme zorunluluğu başlamış demektir. Benim de, gördüklerim ve yaşadıklarımla çelişmeyen yazarlar, şairler aramamın temeldeki nedeni bu zorunluluktan kaynaklanmıştır belki.

Doğaya, topluma, olaylara bakış açısında başlayan bu değişme açtı anı penceresini:

—Yahya Kemal'in etkisiz kaldığı aşamada onaltı, onyedi yaşın Sait Faik öyküsüyle, Nazım Hikmet şiiriyle karşılaşması ne demektir? Nasıl değişmelere neden olur? Kırk yıl sonra kolay anlatılır olaylardan, sevinçlerden değil bu. Ama biliyorum ki, bu sevincin temelinde yatan uyumdur.

—Ne tür bir uyum?

—Doğayla, toplumla, kendimizle uyum. Sözcüklerden, kavramlardan itibaren tepeden tırnağa değişmek zorunda olduğumuzun bilincinden günümüze kadar, edebiyatımız da kendi içinde demokratikleşme savaşı veriyor.

AYDIN KİMDİR?

—Bakın, dedim, lafa gene edebiyattan girdik. Otobüsçülük deyimiyle "buraya kadar". Şimdi daha genel konulara geçelim mi?

—Geçelim.

—Peki, aydınla yarı aydın ayırımını belirleyen başlıca özellikler nelerdir?

—"Aydın" için çeşitli tanımlar yapılagelmiştir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre aydın, "öğrenimi, bilgisi ve görgüsü olan kimse, münevver"dir. Şemsettin Sami'den yararlanarak hazırlandığı kabul edilen Mustafa Nihat Özön'ün sözlüğünde "münevver", aydınlatılmış, ışıklı olarak karşılanır. Bu tanımların, okumuş kesimin kimi nitelikleri gözönünde tutularak verilmiş genel yargılara dayandığını söyleyebiliriz. Çünkü, aydın kişinin, kendisini öğrenim



gücü "İlk Borçlanma Dönemi" yazarlarının eylemleriyle somutlanıyor. Kimileri Batı kopyeciliği olarak anlıyorlar bu gelişmevi. Oysa Namık Kemal'ler kuşağının gazetelerinde "İlk Borçlanma Dönemi Yazarları" olarak nitelediğim düşün ve sanat adamlarının yapıtlarında, Batı sermayesinin ülke içinde yarattığı bunalım karşısındaki tepkilerini görebiliyoruz. İkinci Abdülhamit döneminde ülke dışına kayıyor bu tepkiler. Araştırmacı dostum Dündar Akünal bir yazısında, Azerbaycan'dan Mısır'a, Bulgaristan'dan Fransa'ya kadar çeşitli ülkelerde 151 jöntürk gazetesinin çıktığını belirtiyor. Herhalde birkaç yönden bakılması gereken bir tarihsel gerçeğin, sanırım ilk belirgin özelliği, düşünen kafaların güçlerini kanıtlama olanağı bulma çabasıdır.

Ayağa kalkıp odada dolaşmaya başladı:

—Birikim ve sıçramalar gökten zembille inmiyor toplumlara. Diyelim, İkinci Meşrutiyet

BUNALIMIN KÖKÜ NEREDE?

—İsterseniz gene eskilere dönelim, dedim. Koca bir imparatorluğun, kıtalara uzanan toplumlararası birliğin dağılıp gitme eğilimi başlarken, biraz önce "İlk Borçlanma Dönemi" diye bir tür terim attınız ortaya. Böylece ekonomiyle doğrudan bağ kurdunuz. Konuyu biraz daha incelesek, ne dersiniz?

Sanırım, konuşmanın yürüyüşü onu da sarmıştı:

—Bakın, dedi, Padişah Birinci Ahmet'in 1609'da yayımladığı fermandan, yönetimdeki güçlerin devlet adına yarattıkları zorbalığı önlemek amacıyla sultanın yeni önlemler almaya çalıştığını öğreniyoruz. İllerde, para karşılığı reayaya zulmeden eşkiya serbest bırakılmış, yasalar işlemez duruma gelmiştir. "Ribahurlar", yeni faizciler denetlenemedikleri için, bunlar, bin karşılığında beş, altıyüz faiz alma olanağı yaratmışlardır. Mala karşı önceden para verme, yani "salem" yolu açılmış, böylece faizciler ve kapıkulları toprağı ele geçirme olanağı bulmuşlardır. Aynı padişahın, dönemindeki halk ayaklanmalarını bastırmakla görevlendirdiği sadrazama, öldürttüğü kimseleri kuyulara gömdürdüğü için, tarihin verdiği ad "Kuyucu Murat Paşa"dır. Demek ki, bunalımların kökü ikiyüz yıldan çok gerilere gitmektedir. Olumsuz gelişimin onsekizinci yüzyıl boyunca suyun yüzüne çıkan yanı, İmparatorluğun savaşlarda yenilgiye uğraması ve toprak yitirmesidir. Aslında çöküntünün nedeni yapıdadır.

—Yani?

—Yani Osmanlı arazi ve mülkiyet düzeni çö-

İkinci bardak çayını karıştırırken girdi söze:

—1789 Fransız Devrimi'nden sonra bugünlere gelinceye kadar, yöneticilerin bir kesimi, Batıda büyük çoğunluğun temel haklara sahip çıkma bilincini kazanması karşısında tepki duymuş ve bunu gizlememiştir. Başlangıçta çok ilkel yadsımalara dayanır bu tepkiler. Kanıtlamak için, Reisülküttap yani Dışişleri Bakanı Atıf Efendi'nin Fransız Devrimi üzerine düşündüklerini okumak istiyorum size.

Bir kitap aldı eline. Sayfalarını karıştırdı. Okumaya girişti: "Birkaç yıl önce Fransa'da patlak verip etrafa yayılan fitne ve fesat ateşinin, senelerden beri mel'un müşriklerin hazırladıkları ve icrasına fırsat gözledikleri bir uyur fitne olduğu malumdur. Şöyle ki, Volter ve Ruso isimli zındıkların ve onlardan beter ukalâların haşâ ve haşâ peygamberlere sövmek, büyükleri zemmetmek, bütün dinleri kaldırmak, cumhuriyet ve müsavatı ima etmekten ibaret olan sözlerle ve alay üslubuyla neşrettikleri eserlere, "her yeni şey lezzetlidir" fetvasınca halk rağbet eder... Fransa'da zuhur eden fitne ve fesat erbabı, niyetlerini icraya vesile olmak için, sonucun vehameti düşünülmeksizin, dinsizlik ilanıyla halkın Allah korkusunu kaldırmışlar ve ar ve namusu tamamiyle mahvetmişler, Fransız halkını vahşi hayvan kıyafetine sokmaya çalışmışlar, bununla da yetinmeyip her yerde kafadarlar tedarik ederek "İnsan Hakları" dedikleri isyan beyannamelerini yabancı dillere tercüme ederek milletleri hükümdarları aleyhine kışkırtmışlardır."

Yüzüme baktı:

—Size bu satırları, Murat Sarıca'nın "Siyasal Tarih" kitabındaki "Cevdet Paşa Tarihi"nden yapılan alıntılara dayanarak okudum. Burada, Batının değiştirici güçlerine duyulan tepkinin temelinde, hükümdarın yetkileri karşısında "insan hakları"nın yasallık kazanacağı korkusu yatmaktadır. Bu korku, İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra yeniden yürürlüğe giren 1876 Anayasası'nın, Padişaha, parlamento üzerinde yetkiler tanıyan 56, 43, 44 gibi maddeleri değiştirilirken de duyulmuştur.

GERÇEĞİ SAPTIRANLAR VAR

Çayından bir yudum aldı:

—Diyeceğim, bugün de kimi kesimlerde aynı içerikten kaynaklanan düşüncelerle karşılaşıyoruz. Bunlar, bilinen sonuçla noktalanan Osmanlı İmparatorluğu'nda, "ayrıcalıklı sınıf te-

tanıyor artık. Karısına bakarken: "Demek ki bazı meleklerin kanadı yok" diye düşündüm.

"Bozacıyı leblebiciden sor" demişler. Bu ikisi nerde karşılaşıp tanışmışlar dersiniz: 1956'da, solculuk duruşmalarından sonra, müdafaalarının yapılacağı Yargıtay'ın kapısında! İyi mi? 60'ta evlenip yaşam savaşına birlikte katılmışlar.

Bilinçli ve sorumluluk duygusu üst düzeydeki müteahhidin (!) sıva işlerinde deniz kumu kullanması sonucu, duvarlar çatlak içinde. Odalar, koridorlar, kitap raflarıyla dolu. Arkadan sırıtan duvarlar. Onarmaya kalksan, toptan kazımak, işi yeniden başta ele almak gerek. Faturası bir milyon yazıyor. Çözüm: Çatlak duvarların önüne kitap rafları koyar, salondaki çirkin görüntüyü de Toulouse-Lautrec'in bir tıpkıbasımıyla kapatırsın. "Aldırma gönül, aldırma!.."

"Adam olacak çocuk, şeyinden bellidir" demişler ya, bu Şükran Kurdakul'un da iler-tutar yanı yok. Daha İzmir Karşıyaka Lisesi'nde öğrenciyken, hakkında 142'den soruşturma açılmış. Dörtbuçuk ay tutuklu kaldıktan sonra aklanmış ama, okul yönetimi de delikanlıya kibarca kapıyı göstermiş.

Birbuçuk yaşındayken asker babasını kaybedip, yetim kalan Kurdakul, şairliğin yanı sıra İzmir Belediyesinde katiplik, Beşiktaş Noterliğinde sekreterlik, Ziraat Bankası'nın Bahçekapı Şubesi'nde muhasebe memurluğu yapmış. 1953'te gene tutuklanmış. Bir kez kendini sevdirdi ya, bırakırlar mı yakasını? Dava sürerken iki yıl yatmış içerde. Sonuçta gene aklanmış. Ve yattıkları yanına kâr kalmış.

Sonra bulaştı o da Bâbıâli'ye. Gazeteciliğin yanı sıra onyedi yıl da yayımcılık yaptı. Bir süre Türk Edebiyatçılar Birliği Genel Sekreterliği görevini yürüttü. 1964'te TİP'e girip Genel Yönetim ve Merkez Yönetim Kurulu üyeliklerinde bulundu. Daha sonra, şairliğin peşinden edebiyat araştırmacılığı geldi. 1977'de Türkiye Yazarlar Sendikası'na girip, Yönetim Kurulu üyeliği ve İkinci Başkanlık yaptı.

Şimdi evinde çalışıyor. Sıvası dökülen duvarlar arasında, elektrik sobasının karşısında didiniyor. Ne devlet memurluğundan, ne Bağkur'dan, ne de sigortadan emekliliği var. Gam çekmiyor, gülümsüyor. Yazıyor, yazıyor...

—Kırlaşan saçlarına bakan karısı şefkatle gülümseyerek:

—Artık annelik çağına geldik, dedi.

★ ★ ★

DEĞİŞME BİR SÜREÇ İŞİDİR

Çayımızı içerken:

—Yaşam çizginizle şiir çalışmalarınız arasında bir ilişki, ilinti oldu mu? diye sordum. Şiirinizin etkilendiği çevre ve yaşam koşulları nelerdi? Sanatınız nasıl bir gelişme ve değişme gösterdi?

Gözleri denize doğru daldı:

—Benim çocukluğum, ülke genelinde yaşıtlarımla ortak bir yazgıyı paylaşmak zorunda kaldığımız yıllarda geçti, dedi. Büyükler gibi düşünmeye başladık biz o yıllar. Işıldaklar her gece gökyüzünü tarıyordu. Nazi silahlarının namluları Ege adalarından kıyılarımıza çevrilmişti. Fırından ekmek alırken, okula giderken, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşlarını gören ağabeylerimizin, babalarımızın öykülerine özgü gerçeklerle karşılaşıyorduk. Köylümüz, kentlimiz, büyüğümüz, küçüğümüz kulak kesiliyorduk akşamları: "Burası Ankara Radyosu.. Sayın dinleyiciler..." Spikerin sesi hâlâ beynimde. Haberler kan kokuyordu. O yıllarda bilincim, algıladıklarımı şiire yansıtma güdüsüne engel olmamaya başlamıştı. Onaltı, onyedi yaşlarında olmalıydım. Fikret'in, Akif'in, Yahya Kemal'in, Haşim'in kimi şiirleri ezberimdeydi. Çocuk yargılamaz, seçer. Ama yaptığı seçimin mutlaka kendisine bağlı nedenleri vardır. İşte bu yaşamsal nedenler, 1943'lerden sonra başka şairlerle tanıştırdı beni. Fikret, Haşim, Akif öldükleri için kitaplarında kalan kimi yapıtlarıyla yaşıyorlardı. Yahya Kemal, andığım ne varlıkça, değişme biçimsel olarak da rayına oturmaya başlar. Elbette ki sanattaki değişme bir süreç işidir aslında. Kendi içinde yasaları vardır. Doğrusunu isterseniz, bu yasaları aydınlığa çıkarmak pek de kolay olmadı benim için. Uzun sürdü. Tarihe düşkünlüğüm, şiirime tarihsel olayların yansımasına yol açtı. Özellikle 1950-55 yıllarında olaylar, çoğun işlenmemiş öğeler olarak geçti şiirlerime. Özümsemeyi neden sonra öğrendim.

Sabahlığının yakasını düzeltti:

—Yüzyılın başında Türk şiirinde, toplumsal temaları işlemeye açık olan üç eski şairimiz vardı: Fikret, Akif, Mehmet Emin. "Öykü şiir" diyebileceğimiz büyük boyutlu çalışmaların özel bir yeri vardır onların yapıtlarında. Mehmet Akif, "Bülbül" gibi, iç yapı özellikleri açısından belli bir düzeyin altına düşmeyen şiirlere gelinceye kadar, güzelle güzel olmayanın ayrımına aldırmaz pek. Mehmet Emin, ancak gözlemlerini hece ölçüsüne uydurmayı, uyak bulmayı, Türkçe söylemeyi öğrenmiştir. Şiirimize de denli özgürlük kazandıran Fikret bile uzun yıllar ayrıntılardan kurtulamamıştır. Nazım Hikmet, 1935'lerden sonra kendisinden önceki toplumcularla, kendisini eleştirmeyi başarırken, toplumsal gerçeklerden kaynaklanan öğelerin üstünde durmadı ama, "propaganda"nın şiirinde yarattığı zararı açık yürekle koydu ortaya. Nazım Usta'nın 1937'lerdeki kaygılarını algılamakta gecikenlerden biriydim ben de. Bu nedenle, yıllarca, yakın çevre ilişkilerinin etkisiyle, taşıyamayacağı yükler bindirdim şiirimin omuzlarına. Özümsemeyi öğrendiğim aşamada, anlam yönünden şiirin istediği yoğunluk, yapı yönünden yeni gereksinmelere yol açtıkça ferahlamaya başladım. 1968'den sonraki çalışmalarımdan oluşan ikisi basılmış dört şiir kitabım var: Acılar Dönemi (1977), Bir Yürekten Bir Yaşamdan (1982) ve basımlarını beklediğim "Ökselerin Yöresinde" ile "Ölümsüzler le." Bu kitaplarıma aldığım şiirleri daha öncekilerden ayıran birinci özellik, sanırım, yapı yönünden duyulan gereksinmelere yan çizilmemiş olmasıdır.

—Bu açıdan bakarsak sanatçıyı içinde yaşadığı çevreden ve koşullardan soyutlayabilir miyiz?

—Hepimizin kişi olarak bir tarihimiz var. İlk algılama evrelerinden bu yana bilgimizin, duyarlılığımızın, ilişkilerimizin, edimlerimizin belirlediği özel bir birikim bu. Bu birikim içinde ağır basan yaşamsal etkenler genelde düşünsel planda da yönlendirir bizi. Toplumsal konumumuzu belirler. Bu anlamda çevre benim yaratıcım olur. Ama kendi bilincime vardığım aşamadan itibaren gerçekliğimin ürünlerini yaymaya başlarım çevreme. Bunlar görünür-görünmez değişikliklerin öncüsü durumuna gelir. Sanatçı, bu karşılıklı etkilenmeyi yapıtlarında somutlayan adamdır. Onu içinde yaşadığı çevreden soyutlamak, kendinden soyutlamakla eş anlama gelir. Bu nedenle "Çağdaş Türk Edebiyatı-Meşrutiyet Dönemi" adlı kitabımda "edebiyatımızın da —görece özerkliği içinde— toplumsal koşullardan etkilenerek ve onları etkileyerek değişimlere uğradığını belirtmiş, edebiyat hareketlerini, "toplumsal koşullardan soyutlamadan vermek" ilkesinin geçerliliğini vurgulamıştım.

—O zaman, şiirde anlamsıza varan lafazanlıklara, sözcük oyunlarına ne gözle bakmak gerekir? Hele bu toplumda... "Bu koşullarda" demiyorum. Çünkü bence, her koşulda anlamlı ve doğru dürüst söylenecek laf vardır, şiir vardır.

Hoşgörüyle, efendice konuştu:

—Sözünü ettiğiniz şiir anlayışının, kimi yetenekli arkadaşların gençlik dönemlerindeki heveslerinden kaynaklandığı görüşündeyim. Bu dönemlerdeki ürünleriyle onların çağdaş şiirimiz içinde bir yerleri olacağını sanmıyorum. Ben, her koşulda gücüne inanan, sanatsal kazanımlarıyla bu gücü birleştirebilen şairlerin yaratılarına yakınlık duydum. Tek parti dönemin-



Şükran Kurdakul eşiyle

görmüş kimselerden ayıran önemli özellikleri vardır.

—Örnek?

—Örneğin, toplumların tarih boyunca yarattığı maddi ve manevi değerlerle elde ettikleri kazanımları geliştirerek sonraki kuşakların yararına sunmak. Bilimi yaşamın vazgeçilmez öğesi sayarak edimlerini onun yararına uydurmaya çalışmak. Ve de bilimi yaşama geçirme savaşına katılmak. Bunları ilk ağızda sıralayabiliriz.

Gözlerime baktı:

—Bu temel özelliklere bakarak, aydını, okumuş kimselerden ve yarı aydınlardan ayırmak mümkün olur sanıyorum.

—Ya vatanseverlik nedir, ölçüsü nedir?

—Vatanseverlik, kişinin tarihsel mirasçısı bulunduğu topraklar üzerinde vatandaşlarının sağlıklı ve yaratıcı güçlerine egemen olarak yaşaması, özgür istencini koruması için kendi içinde yarattığı değerlerin tümüdür. Ölçüsü, kişinin bu değerlere sahip çıkma bilincine bağlı olmasıdır.

Biraz duralar gibi olup, sonra sürdürdü:

—Yakın tarihimizin bunalımlı evrelerinde, Mondros silahbırakımının ağır, onur kırıcı koşullarını tanımayarak saraya ve emperyalizme karşı örgütlenmeyi başaran asker ve sivil orta tabakanın okumuş kişileri ve onlara bağlı güçler, eylemleriyle bu bilinci yaşama geçirme örneğini vermişlerdir.

"İLK BORÇLANMA DÖNEMİ"

—Şimdi, sizin hem toplumbilimci, hem de araştırıcı yönünüzü dile getirmek istiyorum. Toplumun bunalımlı dönemlerinin genelde sanata, özelde edebiyata, sonuçta düşünen kafaya yansıması olayını, Cumhuriyet öncesi ve sonrasını gözönünde tutarak inceleyebilir miyiz?

—Önce gözlükleriyle oynamaya başladı. Sonra girdi söze:

—Cumhuriyet öncesini, roman, öykü ve oyun türleriyle ilk örneklerin verildiği ondokuzuncu yüzyıllara sınırlarsak, "toplumun bunalım dönemlerini" daha bir somutlama olanağı bulacağımızı sanırım. Bildiğiniz gibi, ondokuzuncu yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sürecine girmesiyle birlikte iç dinamiğindeki yeni güçlerin ortaya çıkış dönemidir. Şinasi ve Namık Kemal'ler kuşağı simgeler bu dönemde iç dinamiği. Onlardan kalanlara baktığımız zaman, ülkenin düşün yaşamında daha önce rastlamadığımız yeni kavramlarla karşılaşıyoruz: Hak, hukuk, hürriyet, düşünce, istibdat, zalim, zulüm, millet, idrak, esaret zinciri, hürriyet kavgası, vatan, hak gibi yeni kavramlar. Başlangıçta edebiyat ürünlerinde görüyoruz bu kavramları. Özellikle kimi şairlerle oyun yazarları, şiirleriyle, oyunlarıyla, önce, yazıldıkları dönemin okumuşlarını, giderek daha sonra gelen kuşakları da etkiliyor. Fuat Köprülü'nün bir konuşmasında belirttiği gibi, Fransız Büyük İhtilâli'nin yarattığı "esaslar" doğrultusunda "demokratlasmanın" yönlendirici yıllarında küçük, kapalı çevrelerde tartışılan sorunlar, değişmenin önüne geçilmez süreci içinde toplumsal olgu niteliği kazanıyor. Biliyor musunuz, Tarık Zafer Tunaya, "Türkiye'de Siyasi Partiler" adlı yapıtında, yöneticileri arasında Ziya Gökalp, Yusuf Akçora, Ahmet Ağaoğlu, Mehmet Emin, Halide Edip gibilerin bulunduğu "Türk Ocakları"nda, 1910'lu yıllarda üye sayısının 2743'e ulaştığını yazar. Bence, Kurtuluş Savaşımızın "Redd-i İlhak Cemiyetleri" aşamasında öncü-örgütçü kadrosu, Türk Ocaklarında dilini ve kimliğini algılayan bu okumuşlar arasından çıkmıştır. Şu sonuca varabiliriz: Bir ülkede toplumsal olanla etkileşerek o ülkenin öncü güçleriyle bütünleşen bir edebiyat hareketi, önce öteki sanat dallarını etkiler. Sonra tüm düşün dünyasını. Bugün İkinci Meşrutiyet dönemine baktığımızda, bu gerçeği açık seçik görebiliyoruz.

Sözü yeni çağa getirdi:

—Cumhuriyet döneminde de bir süre etkisi sürüyor bu tarihsel olgunun. Sonra değişen toplumsal koşullar yeni gereksinmelere bağlı gelişmelere neden oluyor. Burada, teknik açıdan değerlendirmesini yapmadan, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Ankara" adlı romanından söz edeceğim. "Kadro" dergisi dolayısıyla Atatürk'e ne denli yakın olduğunu bildiğimiz yazar, bu romanında Kurtuluş Savaşı'nın genç komutanlarından bir emekli albayın, özellikle dış ticaret âlemindeki başarılarını ortaya koyarak sınıf değiştirme olayını vurgularken, az önce "değişen toplum koşulları" olarak nitelediğim, ekonomik ilişkilerin yarattığı yeni ortamı, kitabın yüzonsekizinci sayfasından okuyacağım konuşmayla şöyle değerlendirir: "*...Ben inkılâbı hiçbir zaman hayatın dış şekillerini değiştirmek mânâsında almadım. Hele bir konfor ihtiyacı, bir konfora eriş cehdi mânâsına hiç anlamıyorum. Şüphesiz, içimizde bir yeni hayat hamlesiyle çatlayan şey, yeni bir şekle vücut verir, yeni bir kabuk bağlar. Fakat bu safhada artık inkılâptan bahsedilemez. Burada artık hayatın kalıplanışı vardır. Biz, sanki inkılâbımızın böyle bir safhasına geldik mi sanıyorsunuz? Yok canım, bu gördüğünüz şeyler, bu balo, bu otel, sizin Yenişehir evleriniz, bunlar hep birer hayat kalıbıdır ama, bizim kendi inkılâbımızın ateşinde dökülmüş kalıplar değil. Bizim ruhumuzdaki yeni hayat prensibinin, yeni hayat özünün tomurcuğu daha çatlamadı. Çatlamış olsaydı, memleketteki hayat şartlarının yalnız küçük bir ekalliyet leyhine değil, bütün millet için değişmiş olması lâzım gelirdi.*"

Durdu, soluk aldı;

—Yakup Kadri'nin roman kişisi, 1930'lu yıllarda aydınların "Büyük Çoğunluk" kavramını gündeme getirdiklerini düşündürüyor bize. "Büyük Çoğunluk"un, kendisi için "sınıf olma" bilincini kazanamadığı aşamada, "düşünen kafalar"ın gerçekleri anlatma savaşımı verirken, yalnız kalması, umudu, yenilgisi sanat yapıtlarına yansımıştır. Bu gelişmenin "akım" niteliği kazanması da 1930'lu yıllardadır.

zülmüştür. Başlangıçta halkın oyuyla seçilen "Ayanü eşraf", vergi toplama ve yönetime ilişkin başka ayrıcalıklar da elde ederek, halkın üzerinde yetki ve olanakları bulunan yeni bir katman durumuna gelmiştir. Yer yer bölgesel egemenliğe varacak düzeyde güç kazanan âyan yetkileri, giderek, babadan oğula geçmeye başlar. Öte yandansa, Kanuni döneminde yalnız Fransa'nın sahip olduğu "kapitülasyon" ayrıcalıklarından, onsekizinci yüzyıl sonlarına kadar İngiltere, Hollanda, Avusturya, İsveç, Sicilya, Danimarka, Prusya ve Rusya da yararlanma olanağını bulmuştur. Bu ayrıcalıkların yardımıyla makine ile üretim yapma aşamasına gelen Batının, İmparatorluğu etki alanına alarak Osmanlı zenaatlarının yıkılmasına neden olması da onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllardadır.

Acı acı güldü:

—Düşünebiliyor musunuz, Osmanlı Devleti, yüzyıllar boyunca tanıdığı ayrıcalıklar sonucu, kendi topraklarında büyük çıkarlar sağladığı ülkelerle savaşmak zorunda kalmış ve sık sık yenik düşmüştür. Ayrıca onsekizinci yüzyıl, paranın çok sık "tağşiş edilerek" enflasyona başvurma yüzyılıdır. Bu nedenle devlet, kendisini tutan iç güçlerle de uyumu yitirmiştir. Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısıysa borçlanarak Batıya teslim olma dönemidir. Demek ki, kuşbakışı genel özelliklerine göz attığımız zaman, üç yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun bunalımsız evresini bulmak olanağından yoksunuz.

Durdu. Biraz nefes aldı. Sonra;

—İkinci Meşrutiyet dönemiyse, gecikmiş bir ulusal kurtuluş aşamasıdır bence, dedi. Toplumbilimcilerin belirttiği gibi İkinci Meşrutiyet devrim değildir ama, toplumların değişebilir oldukları düşünüsünü tabandaki insanın bilincine götürme başarısı göstermiştir.

Gelip koltuğa oturdu:

—Bunalımların da kendi yasaları içinde sürekliliği söz konusudur. "İlk Borçlanma Dönemi" yazarlarından Ziya Paşa, "Hürriyet" gazetesinde 1854'ten 1865'e kadarki borçlanmaların dökümünü yaparken, ödenecek faizleri de hesaplayarak: "Nereye gidiyoruz?" diye sormaktadır.

—Nereye?

—Yanıtı tarih vermiştir: Düyun-u Umumiye'ye!

Ve sürdürdü:

—Cumhuriyetin ilk yıllarında, tasfiyenin getirdiği sıkıntılar yaşanır ama borçların ödendiği, devlet yatırımlarının yüksek düzeylere ulaştığı o dönemin sıkıntıları "bunalım" olarak nitelenir mi? Hiç sanmıyorum.

Lâfımız uzamasına uzuyordu ama, Kurdakul'un olaya bakış açısı ve incelemesi, ilginç olmaktan da öte bir güzellik kazanıyordu. Aynayı biraz da politik yöne çevirmek için:

—Madem ki, dedim, Türk toplumu üç yüzyıldan beri bunalım içinde kendine habire çıkış yolu arıyor, bu sıkıntılı arayışta, suç, Batı modeli çözümlerin denenmesinde mi?

meline dayanan sosyal ve siyasal düzen yoktu" görüşünden hareket ederek, Batıdaki, demokrasiye ve sınıf mücadelesine dayanan toplumsal gelişmelere öykünmenin yanlışlığını vurguluyorlar. Hem de bilinçli bir biçimde vurguluyorlar.

—Kimler vurguluyor bunu? Andığınız sözler kimin?

Gene heyecanlanmıştı. Ayağa kalktı:

—O sözler Profesör Fahir Armaoğlu'nun. Ama Sait Halim Paşa'nın da olabilirdi, Kemal Tahir'in de!

İki adımda yanıma geldi:

—Evet, bence bu kesim hata yapmıyor. Aksine, bilerek görmezlikten geliyor. Kanuni döneminden itibaren Osmanlı arazi ve mülkiyet sisteminin değişe bozula onsekizinci, ondokuzuncu yüzyıllarda eşraf ve âyan yarattığını görmezlikten geliyor. Tefeci sermayenin, Endüstri Devrimi sonucu değişen ekonomik ilişkilere karşı tutucu karakterini görmezlikten geliyor. "Batılı" olarak bilinen padişahlardan öncekiler tarafından verilen, ayrıcalıklarla yüklü "kapitülasyon"ların tanıdığı avantajlarla, liman kentlerinde oluşan dışalım ve dışsatım "erbabı"nın sınıfsal yapısını ve yarattığı değişmeleri görmezlikten geliyor. Kısacası, bunlar, ellerinden gelse, bir kaşık suda boğacakları, "İlk Borçlanma Dönemi" düşün adamlarından Ziya Paşa'nın, Namık Kemal'in çok açık biçimde, Batı sermayesinin ülkeye girmesi ve sonuçları karşısındaki protestolarının içeriğini görmezlikten geliyorlar.

Haykırır gibi:

—Size bir şey söyleyeyim mi? dedi, emirle ne batıcılık gelir bu ülkeye, ne doğuculuk. Ne liberalizm, ne de sosyalizm. Vaktiyle çok tartışılmış konular bunlar. Ağaoğlu Ahmet Bey der ki: "*Fabrika alalım, işçi sınıfı olmasın. Mümkün değildir. İşçi sınıfı olunca da, onun kendi çıkarları doğrultusunda istekleri, giderek siyasal anlayışı olacaktır. Kendimizi buna alıştırmaya bakalım.*"

Sinirli sinirli güldü:

—Bence, birkaç yüzyıllık gecikmelerin bedelini bizler ödüyoruz bu toplumda. Ermeni, Rum ya da Musevi Galata bankerlerinden milli burjuvazi çıkmamasını doğal karşılıyoruz da, dış kapitalizmle bütünleşen Türk asıllı burjuvazinin ulusal karakterini yitirmesini aklımız almıyor. Şimdi ben sorayım: Devletin teslim olduğu Galata bankeri mi Batıcı? Namık Kemal mi?

BUNALIMIN ÇÖZÜM REÇETESİ

Bu yaşta tansiyon yükselmesi iyi değildi. O nedenle sözü bağlamak istedim:

—Peki, bu buhran ne zaman, nasıl biter?

Sorumu yanıtlarken, inanmış insanın rahatlığı vardı yüzünde:

—Kurtuluş Savaşı'nın temel felsefesini dile getiren "Türkiye Büyük Millet Meclisi Bildirgesi"nde belirtildiği gibi,"bizi yutmak isteyen emperyalizm ve bizi mahvetmek isteyen kapitalizm" karşısında en az 1923'ten sonraki kadar tavır almayı, çağın gerçeklerini özümseyerek becerebildiğimiz zaman!...

yazko **somut**

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Yıl: 4
Sayı: 53
Fiyatı: 100
Tarih: 13 Nisan 1984

S.S. Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Müdürü Erol Toy / Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı / Müessese Müdürü: Hayri Eroğlu / Teknik Yönetmen: Canan Öztürk / İlan Müdürü: Nuri Dikeç / Ankara Temsilcisi: Ali Alkan İnal / Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17 Kat: 2 Cağaloğlu / Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul /Telefon: 522 92 57 / Abone Koşulları: 6 aylık: 1750 lira, 12 aylık: 3500 lira / Yurtdışı için iki katıdır / İlan sayfalarında santim / sütun: 1600 lira, diğer sayfalarda santim/sütun: 2000 lira/Dizgi, film, ofset hazırlık, baskı: Güçlü Gazetecilik, Yayıncılık ve Matbaacılık/Dağıtım: GAMEDA Ltd. Şti.

Düşman dostlar

VEHBİ BELGİL

Allah beni dostlarımdan korusun, düşmanlarımla kendim başa çıkarım'' sözü Türkiye ile müttefikleri için söylenmiş gibidir. Çünkü, ülkemizin NATO, Avrupa Konseyi ve OECD andlaşmaları ile bağlı bulunduğu sözde dostları, her biri kendi açısından, memleketimizi parçalama peşindedir. Ve bu durum, 1974'de Kıbrıs harekatımız ile başlamıştır. Daha öncelere, çok öncelere kadar geri gitmektedir.

FRANSA: Osmanlı İmparatorluğu güçlü olduğu zamanlarda el altından, zayıflamaya başladıktan sonra da açıkça kuyumuzu kazmış, sonunda Ortadoğu'daki topraklarımıza yerleşmiştir. Bu ülkenin buralardan dehlenmesi, kendisinin de zayıf düştüğü İkinci Dünya Savaşı öncesine rastlar. Bu ülke, bu savaşta da oralarda faaliyet göstermiş, fakat, Alman işgali ile kendi topraklarından olunca canının derdine düşmüştür. Fransa Doğu Akdeniz'den ve Ortadoğu'dan çekilmiş, fakat ölen horozun gözünün çöplükte kalması gibi, gözünü civarımızdan ayırmamıştır. Bu durum, insana, Gazi Giray'ın ''Heves-i tır-i keman çıkmadı dilden asla / Ok ve yay hevesi içimizden bir türlü çıkmadı'' sözünü anımsatmaktadır. Bu yüzdendir ki, Fransa'yı son Lübnan olaylarına karışmış olarak görüyoruz. Ama bu sefer de boyunun ölçüsünü aldı ve arkasına baka baka uzaklaştı.

Fransa'nın Ortadoğu ile ilişkileri Haçlı Seferleri ile başlamıştır. Hatta, Güney sınırlarımızda bir de Latin İmparatorluğu kurulmuştur. Bunun kurulması ve yaşamasında Ermenilerin büyük katkısı olmuştur. Bugün Fransa'nın Ermenileri ile bize karşı tutması ideolojik ve insancıl nedenler sonucu değildir. Öyle olsaydı, aynı Fransa, daha dün denecek kadar yakın bir zamanda Cezayir'de 1.5 milyon vatanseveri öldürmezdi. Fransa, Doğu illerimizde iki ayrı devlet kurulması için harcanan bütün çabaları desteklemektedir. Ama bu ülke, bir yandan da, NATO içinde müttefikimizdir. Avrupa Konseyi'nin kuruluşlarında delegeleri bizimkilerle yanyana oturmaktadır.

HOLLANDA, şu bücür Hollanda da, 400 milyonluk sömürge imparatorluğunu yitirmenin acısını bizden çıkarmak istemektedir. Ülkesindeki vatandaşlarımıza en adi saldırıları reva gören bu ülke, Avrupa Konseyi'nde, ağzı köpük saçarak, bölücülerimizi desteklemektedir. Hollanda, insan hakları, minsan hakları, demokrasi kelimelerini kullanırken gayet bilinçli davranmaktadır. Bu ülke de dost ve müttefikimizdir. İttifaklara, her ülke, önce kendi sınırlarını korumak için girer. Ama, Fransa da, Hollanda da, bizi içimizden bölmeyi NATO andlaşmasına aykırı saymamaktadır. Çünkü, andlaşma dış sınırların korunması için imzalanmıştır, iç sınırların korunması için değil... Türkiye kendi içinde 5 devlete bölünmesi ittifaka aykırı düşmez!

ALMANYA ayrı bir alemdir: Kendi topraklarında parya muamelesi yaptığı ırkdaşlarımızı ya ülkemize dönmeye, ya da Alman vatandaşı olmaya zorlamaktadır. İşsizlik sorununa işçilerimizi geri göndererek çare bulmayı amaçlayan bir ülke, öte yandan,. vatandaşlık kapılarını açık tutmaktadır. İsteyen Alman olabilir. ''Bu ne çelişki böyle'' demeyin. Almanya, bu yolla, işçilerimizi Rus sınırında asker olarak kullanacaktır. Böylece hem sınırlarını garantiye alacak, hem de Hans yerine Mehmet ölecektir.

Ama, aynı Almanya, devlet adamlarının dili ile burada ''Aslansınız, en güvenilir müttefi-

Amerika Birleşik (daha doğrusu Birleşmedik) Devletleri hem dostumuz, hem müttefikimizdir. Ama ne dost, ne müttefik, darısı dostlar başına! Amerika, daha ilk kurulduğu günden itibaren bizi içimizden vurmanın yollarını aramıştır. Bu yolda ilk adım, ülkemizdeki Amerikan okulları ile atılmıştır.

yılarından birinde, bu okullardan birinin müdürü, Türkiye aleyhindeki çalışmalarını, anı halinde dile getirmiştir. Yani, müdürün yazdıkları başka bir Amerikalının eline geçmiş, o da bunları yayınlamıştır.

Okul görünümü altındaki bu casus yuvalarına, günümüzde Barış Gönüllüleri numarası ile tanık olduk. Son 16 yıldır yaşadığımız anarşik olayların gerisinde bu gönüllülerin de faaliyetleri yatmaktadır.

Elimde bir kitap var, İngilizce, daha doğrusu Amerikanca bir kitap. Adı ''Hür Bir Ülkenin Tarihi''. Kitap Amerikan liselerinde okutuluyor. 750 sayfalık, bol renkli, bol resimli, haritalı, çekici bir kitap... İşin bu tarafı bizi ilgilendirmez. Her devlet, gençlerine istediği kitabı okutabilir. Önemli olan şu: Kitabın iç kapağının sağ köşesinde bir Türk adı. Diyelim Cezmi Akbulut. Adın altında Hava Lisan Okulu, İzmir yazılı. Demek, kitap İzmir Hava Lisan Okulu'nda ders kitabı olarak okutulmuş. Öğrencimiz kitabın baştan 13 sayfasını okumuş. Çünkü bu sayfalardaki kelimelerin çoğunun altını çizmiş. 750 sayfalık kitabın sadece 13 sayfası okunmuş. Yapıt 1961'de basılmış. Demek, öğrencimiz şimdi yüksek rütbeli bir subay. Belki de emekli olmuş.

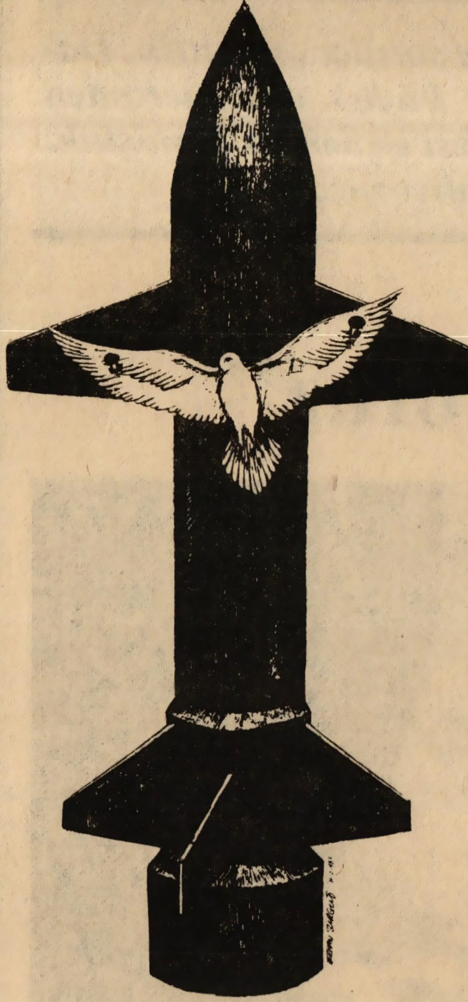
Akla ilk gelen soru şu: Bir okul ders kitabının lisan okulunda işi ne? Dil öğrenmek için pek çok kitap var. Bunlar, dili, en kısa, en kolay anlaşılır biçimde öğretmek için yazılmış. Onlar dururken bir tarih kitabının dil kitabı olarak kullanılması düşündürücü. Ama kitap etkili olamamış. Çünkü, zar-zor, sadece ilk 13 sayfası okunmuş, ondan sonra da İstanbul Sahaflar Çarşısı'nı boylamış.

Amaç, Amerika'nın hürriyet ve bağımsızlığına ne kadar aşık bir ulus olduğu propagandasını yapmak. Hem de subaylarımıza.

14 Nokta

Amerika'nın bu hürriyet ve bağımsızlık aşıklığı, Birinci Dünya Savaşı'nı bitirecek olan barış andlaşmalarında kullanılmak üzere hazırlanmış **14 Nokta** ilkelerinde de görülür. 12. Nokta ülkemizle ilgili idi ve Anadolu'nun parçalanmasını hedef almıştı. Ama bir çok enayilerimiz, bunları yüksek insani ilkeler sanmışlardı. Manda yanlıları idi bunlar. Oysa, bu 12. Nokta Anadolu'da, ırk ve din temeline dayalı devletler ve özellikle bir Ermeni devleti kurma amacını güdüyordu. Bunun tek farkına varan Atatürk olmuş ve Wilson ilkelerini kesinlikle reddetmiştir.

Amerika için yukarda ''birleşmedik milletler'' deyimini kullandım. Çünkü, bu ülke, tam bir çıfıt çarşısı durumundadır. Yahudi Amerikalı Yahudiliği, Rum Amerikalı Rumluğu, Ermeni Amerikalı Ermeniliği savunur. Bunların Amerikan meclislerinde grupları vardır. Bunların içinde en etkin olanları Yahudi ve Rum



Şimdi, bize karşı, para lobisi çalışmaktadır. Herif ''Maraşı Yunanlılara verin, alın 215 milyon doları'' diyor. Yani, Maraş'ın satılmasını öneriyor: Amerikan geleneklerine bağlı olarak. Çünkü, Amerikan topraklarının dörtte üçünden fazlası satın alınmış topraklardır.

Luiziyana, 1803'de Napolyan Bonaparttan, 15 milyon dolara alınmıştır. Florida, İspanya'dan, 1819'da 5 milyona alınmıştır. Kaliforniya'nın kuzeyindeki geniş topraklar, 1848'de Meksika'dan 18 milyon 250 bin dolara alınmıştır. Arizona ve Yeni Meksika'nın güney kısımları, 1853'de Meksika'dan 10 milyon dolara alınmıştır. Bu nedenledir ki, Amerikalı'nın gözünde vatan ile mal aynı anlama gelmektedir. Çok zengin biri çıkıp Amerika'yı devlet devlet satın almak istese adamlar belki de hemen satacaklar.

Ve bu 200 küsur milyon doların adı ''hibe'', yani karşılıksız yardımdır.

Borçlar Yasamız'ın 234. maddesi hibeyi (bağışlamayı) şöyle tanımlar: ''Hibe bir akiddir ki bununla, bir kimse, malının tamamını veya bir kısmını, karşılıksız olarak başka bir kimseye devreder.''

240. madde ''Hibe, şartla sınırlandırılabilir'' demektedir. Amerika da, bağışlamayı, Maraş'ın satılması koşulu ile sınırlandırmaktadır.

Amerika bize daha önce de böyle baskılar yapmıştı. Ambargo bunlardan birisi idi. Şimdi ikinci bir ambargo konmaktadır. Oysa, 200 küsur milyon dolar askeri gücümüzün arttırılması için verilecekti. Demek ki, Amerika'nın bizim askeri gücümüzü falan düşündüğü yok. Ama, lafta biz erkeğiz, NATO'nun doğu kalesiyiz. Amerika'nın en sadık müttefiki ve

Filistinliler için, kurtuluşun bedeli bazen kan ve acı olabilir

Yıl 1919, siyonistler Filistin topraklarını ele geçirmek için ilk girişimlerini yapıyorlar. Büyük paralar karşılığında Arapların topraklarını ele geçirmek istemektedirler. Ama sonuç umdukları gibi olmaz. Yeni yollar aranmalıdır. Siyonizm o tarihten başlayarak bu toprakları elde edebilmek, kendine yapay bir vatan yaratabilmek için umulmadık her yola başvuracaktır. Ne acıdır ki, ırkçılığın acısını çok iyi bilen bir ulus, aynı acıyı başka bir ulusa çektirmektedir. Ne diyelim üzüm üzüme baka baka kararırmış. Dünyanın uzun zaman kapalı kaldığı ''Filistin Davası'' şu an artık üzerine herkesin az veya çok ilgisini çekmiş durumda. Bu haklı davanın temsilcilerinden olan Ebu Firaz ile Ankara'daki FKÖ Temsilcilik binasında bir söyleşi yaptık. Söyleşi boyunca karşımda davasının haklılığını anlatmak için çırpınan ve bu davayı kemiklerine dek savunmaya hazır bir insan duruyordu.

ATİLLÂ DURMUŞ

FKÖ'nün kuruluş öyküsü ile Filistin halkının tarihsel özgeçmişi hakkında bilgi verir misiniz?

FKÖ 1964 yılında Fas'da Arap Zirve Konferansı'yla (Dar El Bayda'da) kurulmuş ve merkez komutanlığı da Kudüs'de oluşturulmuştur.

1 Ocak 1965 tarihinde, geceyarısı saat 12'de FKÖ içerisindeki en büyük organizasyon olan El-Fetih tarafından, İsrail işgaline karşı ilk askeri eylem yerine getirildi. 1967 yılında diğer kurtuluş örgütleri kuruldu ve bunlar 1969 yılında El-Fetih önderliğinde FKÖ'ye katıldılar. Ardından Arafat, FKÖ Yürütme Kurulu Başkanlığı'na seçildi. Bugüne dek sürekli olarak başkanlığı yürütmektedir. FKÖ, bütün Filistin halkının birlikteliğini simgelemektedir. Aynı zamanda 124 ülke tarafından tanınmış, Arap Birliği'nin ve Zirve Konferansı'nın önder üyelerindendir. Birleşmiş Milletler'de gözlemci statüsüyle bulunmaktadır.

FKÖ içindeki bölünmelerin nedeni sizce ne olabilir?

FKÖ'deki bölünmenin gerçek bir bölünme olmadığını söyleyebilirim. Bu yalnızca Suriye gizli servislerinin FKÖ'yü kontrol etmek için gündeme getirdikleri haince bir plandır. Yalnızca Suriye'nin çıkarları hedeflenmiştir. Bu nedenle muhalefetlerini ilan eden tüm gruplar, Suriye ve Libya tarafından kontrol edilmekte, yönlendirilmekte, onlardan direktif almaktadırlar.

Bölünmelerden ve Beyrut'dan ayrılışınızdan sonra FKÖ'nün politik stratejisi aktif (silahlı mücadele) yönde mi, pasif (diplomatik mücadele) yönde mi olacak?

1982'de Lübnan'ın İsrail tarafından işgali sonrasında Beyrut'u tahliye edişimiz askeri mücadeleyi etkilemiştir. Ancak bu, askeri mücadelemizin sona erdiği anlamına gelmez. Çünkü bir kurtuluş hareketi olarak silahlı mücadeleyi aktif olarak sürdürebilecek çeşitli araçlara sahibiz. Aynı zamanda diplomatik savaşımız da, silahlı mücadelemize paralel olarak sürecektir.

Bir Arap diplomat olarak Arap dünyasının bir değerlendirmesini yapar mısınız?

Ne yazık ki, Arap dünyasında birlik yok. Arap rejimlerinin pek çoğu emperyalistler tarafından kontrol edilmekte olduğundan Filistin davasına tam bir destek veremiyorlar. Arap dünyasında demokrasinin sahnede olmayışı, halkın gerçek seçeneklerini ortaya koyacak durumda bulunmayışı İsrail'in işine yarıyor. Yoksa İsrail bu kadar başarılı olamaz ve Arap dünyasına karşı saldırgan tutumunu sürdüremezdi. Bu nedenledir ki, biz sürekli birliğin gerekliliğini vurgula-

bu kurumun, tersine, ABD yönetimince çalışmaları engellenmektedir.

FKÖ'nün yönetim birimleri nelerdir?

FKÖ'nün 340 üyeli Filistin Parlamentosu işlevini yapan bir Ulusal Konsey'i vardır ki, bu konsey 15 kişilik kabine görevini yapan yürütme kurulunu seçer. Bu kurul, FKÖ'nün politik, sosyal, kültürel, sağlık, askeri, ekonomik, uluslararası ilişkiler, haberalma, işgal altındaki anavatanla ilgili çalışmalarını düzenler.

Gelecekte barış dolu bir ortamda Filistin-İsrail diyaloğu söz konusu olabilir mi?

Toprak sahibi ile bu toprağı çalan arasındaki diyalog kabul edilemez. Davamızla ilgili herhangi bir tartışma Birleşmiş Milletler çerçevesinde FKÖ'nün katılımıyla yapılırsa, halkımız kendi kaderini kendisi tayin etme özgürlüğüne kavuşursa, anavatanına dönüp devletini kurarsa, böyle bir diyalog söz konusu olabilir.

Gelecek için bir şeyler söylemek ister misiniz?

Şuna kesinlikle inanıyorum ki, savaşımız bizi zafere götürecektir. Tarihte tüm özgürlük için savaşan ulusların kurtuluş savaşlarının sonucu bu olmuştur. Başarıya ulaşmak zaman alabilir, ancak, sonunda kesinlikle kazanılacak bir zaferin varlığından eminseniz, bu o kadar önemli değildir. Kurtuluşun bedeli bazen kan ve acı olabilir. Siz Türklerin de geçmişte böyle acılı deneyimleriniz olmuştu. Ancak şimdi bağımsızsınız. Biz de kazanacağımız zafere güvenerek haklı davamızı sürdüreceğiz.



İrfan Ertel

HAYKIRACAĞIM

Bana bir karış toprak kalana kadar
bir tek zeytin ağacı kalana kadar.

sizliği sizce nereden kaynaklanıyor?

B.Gezer-Sanırım güvensizlik meselesini siz çıkarıyorsunuz. Böyle bir durum söz konusu edilemez. Ancak işçilerin çoğu cahil insanlar. Bunlar bize gelmeden önce bazılarını simsarlar yakalıyor. Davaya biz bakalım, hem paranı alırsın hem de çabuk sonuçlanır diyorlar. İşçi, parasının ancak yarısını alabildiğinde bize geliyor. Dediğim gibi cahil insanlar. Üstelik yalnız paralarının alınması konusunda değil; eğitim, sağlık, sosyal yardım gibi durumlarda da sendikaya başvuruyor. Her yüz işçiden 95'i bize başvuruyor. Geri kalanlarda işlerini halledemediklerinden, örneğin özel avukat tutup paralarının yarısını aldıklarında bize geliyorlar. Zaten Zonguldak Barosu ile sürtüşme halindeyiz. İşçinin her davasını alamazsınız biz ne kazanacağız diyorlar.

N.Sevinç-Sendikaların görevleri çok çeşitlidir. Üyelerinin sağlıklı çalışma koşulları, işyerinde iş emniyeti, emeklilik gibi durumlarda işçilerin bütün sorunlarıyla ilgilenmek zorundadır. Emekli olan işçilerin gecikmiş kıdem tazminatları işveren tarafından uzun müddet ödenmemiştir. Sendika yönetiminin bu konuya ilgisizliği üye işçileri dışarıdan avukat tutmaya zorlamış, bu sayede gecikme zamlarını alabilmiştir. Bu işçiler arasında çeşitli şikayetlere sebep olduğu için bir ara sendika bu konuda ilgilenme ihtiyacı hissetmiş ondan sonra da yasayla bu yasaklanmış zaten. Tahvil verilmeye başlandığından zorunlu olarak bu sorun ortadan kalkmış oluyordu. Bölgemiz iş kazalarının ve meslek hastalıklarının yoğun olduğu bir yerdir. Kaza geçiren ve hayatını kaybeden maden işçisini işveren karşısında savunacak sendikaların uzman ve hukuk kadrolarıdır. Ancak, tüm işyerlerinde bundan önce yapılanlar araştırıldığında yüzde altmış işçide ihmalkarlık suçu bulunmuştur. Böylelikle işçi ailelerinin ölüm ve işkazalarında aldığı ücret çok cüzidir. Bu yüzden işçiler dışardan avukat tutmak zorunda kalıyor.

-Bilindiği gibi işçilerin birikmiş paralarının ödenmesi genellikle grizu patlamalarının, vahim iş kazalarının ya da ocak çökmesinin olduğu dönemlerde söz konusu oluyor? Sizce bu bir rastlantı mı yoksa biriken öfkenin patlak vermesine engel olmak mı?

B.GEZER- Doğrudur. Sorun şudur. Bu durum 1978 CHP hükümetinden beri icat edildi. Devlet veremiyeceği ve yapamıyacağı işin altına giremiyordu. Sözleşmede yazılıdır. İşçi işten ayrıldığında kıdem tazminatı verilir. Ama işçi ödenmedi diye bize geliyor, paralar birikiyor ve düzenli ödenmiyor. Oysa 55 bin işçi var ve Zonguldak bekletiliyor. Çünkü ödenti miktarı yüksektir. İkincisi, taşkömür müessesesi yoktur. Zonguldak herkesin gözünde kötülendi. Zonguldak'ta yer altındaki bir işçiye karşın yerüstünde dokuz işçinin varlığından söz edildi. Bir yönetim boşluğundan bahsedilerek ekonomiden götüren bir kuruluş gibi gösterildi. Zonguldak'a karşı kötü bir izlenim sözkonusu olunca işçi paralarının verilmemesine karşı bir tutum içersine girdi. Ama şunu da belirteyim son olarak işçiye ödenen para sırasında grizu patlaması gibi bir olay olmadı.

N.Sevinç-Maden işkolunda geri teknoloji ile iş yapılıyor. Madencilik konusunda teknik eleman eğitimi yetersiz. Yeterince işyerlerinde işçi sağlığı, işgüvenliği kurallarına, bilimsel verilere uyulmamıştır. Tedbirler, günlük hatta vardiya düzeyinde geçiştiriliyor. Üretim programı önce üretim sonra insan diyor, ne pahasına olursa olsun bu terkedilip önce insan, sonra üretim olmalıdır.

Genel Maden İşçileri Sendikası yöneticileriyle yapmış olduğumuz konuşma sonrasında Balkanların en büyük atölyesi olan Zonguldak Merkez Atölyesi'ne giderek işçilerle konuştuk. Baş-

berimiz olmuyor nedense. Gelirler buraya, incelemeler yapar sorunları dinlerler ama nedense sorunlar hep aynı sorunlar olarak kalır.

Daha az masrafla, daha çok kömür can pahasına çıkarılır Zonguldak'ta. Bir yanda grizu (işçilerin deyimiyle -ateş nefes), göçük; Öte yanda üretim zorlaması (işçilerin deyimiyle -zar zor), prim sistemi, ilkel çalışma koşulları biraz daha ölüme yaklaştırır madencileri.

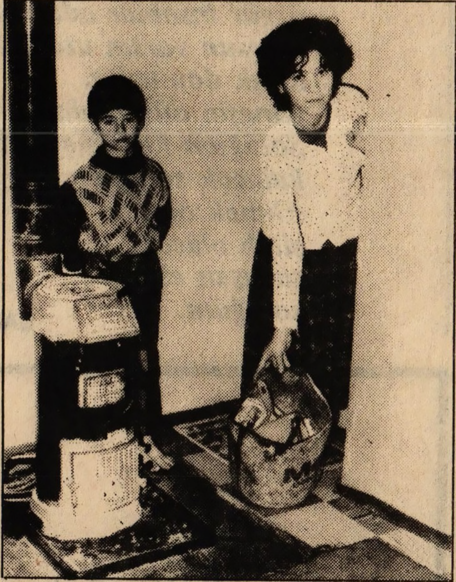
ğuna bir kez daha işaret etmek istiyoruz.



BİR ORTADİREK ÖYKÜSÜ

- Refik Düneray, annesi akıl hastanesindeyken doğdu... Kimsesiz Çocuklar Yurdu'nda büyüdü.. Evlatlık alındı.. Migren ağrıları içinde kıvranıyor
- Refik büyüdü, evlendi, eşi de sonradan aklını bozdu. Bakırköy'de yattı, doktorlar, eşinin de erken evlilik nedeni ile aklını bozduğunu söyledi
- Eşiyle arasında bir tartışma çıktı. Eşi, "Sen paraları Emel Sayın'a yediriyorsun" dedi ve evi terketti
- Müjgan: "Biz annemizi sevmiyoruz, yaşamında bir başka erkek var, babamı evlendirmeye çalışıyoruz

Garip bir aile



Sobaları var, yanmıyor; kömür yok (üstte). Tencereleri var, kaynamıyor (altta).





Mücellit Refik Düneray, eşi ve iki büyük oğlu tarafından terk edildikten sonra, geriye kalan çocukları, Müjgan, Erçin, Sevim ve Ufuk'la.

Yağmur yağıyordu. Havada gürültü vardı; yakınındaki Yeşilköy Havaalanı'na uçaklar inip, kalkıyordu...

-Babam, akıl hastanesinde dünyaya gelmiş dedi, Müjgan... Bildim bileli sinir hastasıdır. Anneme de bir haller oldu. O da aklını oynattı. Bakırköy'de yattı çıktı. Evi terk etti... İki büyük abim de evi terk etti....

İşi bırakıp gelmiş, yine ağrıları tutunca...

-Babamı tanımıyorum, dedi Refik... Bir anlatıya göre Bursalı Topal Hakkı'ymış adı. Karamürsel'in Fevziye Köyü'nden olan annem akıl hastanesine düşmüş. Ben orada doğmuşum. Sonra, kimsesizler yurduna vermişler beni.. 8 yaşımda, Boyabat eşrafından, İsmail ve Saniye Düneray evlatlık almışlar, onların nüfusuna kayıtlıyım... Sürekli, migren ağrıları çekiyorum. Doktorlar, hastalığımın, annemden kalıtım yoluyla geçtiğini söylüyorlar..

-Müjgan'a döndüm, anneni anlat, neden evi terk etti? dedim...

Daha 14 yaşında Müjgan. Annelerinden sonra, abileri Erdal ve Bülent de evi terk ettikten sonra Erçin, Sevim ve Ufuk'la kalmışlar bir damın gözünde..

-Annem, normal sayılmazdı, dedi... Önceleri, babama, "ev al, pahalı eşyalar al" diye tutturdu... Sonra, aklını bozdu iyice. Bizi sürekli dövüyordu. Banyo yaptırırken fokur fokur sıcak sular döküyordu üzerimize. Morartmadık, ısırmadık yanımızı bırakmadı. Babamla evlendiğinde 14 yaşındaymış. Üstüste 6 çocuk yapmış. Bakırköy'de yattı.. Doktorlar, hastalık nedeni erken evlilik dedi.. Bu yaşta evlensem, ben de annem gibi mi olurum? İnsan, küçükken evlenmemeli, biraz genç kızlığını da yaşamalı değil mi abi?

-Emel Sayın, Recep Kaymak hikayesini anlat, diyor babası...

Baba, Refik Düneray, Emel Sayın'a hayranmış. Ana, Hicran da Recep Kaymak'a. Karşılıklı kıskançlık başlamış bir süre sonra. Annesi demiş ki, babasına, "Sen, Emel Sayın'la yaşıyorsun, kazandığın bütün paraları Emel Sayın'a yediriyorsun." Refik Düneray, mücellit işinde ayda 22 bin lira kazanan, bunun 7 bin lirasını ev kirasına veren, yaşlı, gariban bir adam. Emel Sayın kim? O kim?.. Bir türlü ikna olmamış anneleri.. Deli aklı ya!.. Sonra da terk etmiş evi...

-Anneni, eve döndürmeye çalışmadınız mı hiç?

-Hayır, annemizi sevmiyoruz biz!.. İnsan, annesini sevmez mi? Biz, sevmiyoruz işte; soğuduk yani... Annemizin yaşamında başka bir erkek var.. Biz de babamı evlendirmeye çalışıyoruz inat olarak!...

-Uygun biri var mı bari?

-Vardı... Beş vakit namazlı, başı örtülü biri vardı. O da kocasından ayrılmış. Babamla konuşuyorlarmış. Bir gün geldi, kapıyı çaldı, ben size anne olacağım, dedi. Anlaşamadılar mı, ne oldu? Olmadı sonra.. Bu işler, biraz şans işi biliyorsunuz...

YARDIM BEKLİYORLAR

En büyüğü 17 yaşında 3 kız kardeşle küçük Ufuk, şimdi kendilerine uzanacak bir yardım eli bekliyorlar.

-Yiyecek, giyecek her şeye ihtiyacamız var abi!..

-Sizi evlatlık almak isteyen çıkarsa gider misiniz?

-Babamız, hâlâ onun acısını çekiyor. Biz de babamız gibi olmak istemiyoruz. Bize yardım etmek isteyen babamızın yanında yardım etsin..*Sonra,* İstanbul burası biliyorsunuz, devir kötü, kız olmak kötü!..

Sobaları var, yanmıyor; kömür yok. Tencereleri var, kaynamıyor...

Bıraktım, çıktım. Soğuk, karanlık, uzun bir koridor.. Birkaç adım attım. atmadım, Müjgan'ın sesi:

-Abi!..

Döndüm...

Şimdi, biz "Ortadirek" sayılır mıyız yani? Merak ettim de!..

Ne diyeceğimi şaşırdım!.. Yanıt veremeden, duvarlara tutuna tutuna yürümeye, düşmemeye çalıştım... İlahi Müjgan!.....

İHRACATTA GELİNEN YER

Cumhuriyet kurulduğundan bu yana ihracat değer ve miktarının düşüklüğü, bileşimi, ülkelere dağılımı, ithalatı karşılama oranı ekonomimizin temel sorunlarından olmuştur. Kronik hale gelen dış ticaret açıkları, ihracat hacminin büyük çoğunluğunu oluşturan tarımsal mallar ve bunların üretim, ihracat fiyat istikrarsızlıkları, dış ticaretimizin temel yapısı haline gelmiştir. Planlı dönemle birlikte ihracatın bu sorunlarına dikkat çekilmiş, geçen dört planda da ihracatı artırmak ve bileşemeni değiştirmek için alınacak önlemler aynen tekrarlanmıştır. 1980'e kadar durum değişmezken, bu tarihten sonraki gelişmeler, kısmen başarılı olarak değerlendirilmiştir.

24 Ocak 1980'le açılan ve Özal hükümeti ile daha ileri adımlar atılan yeni dönemde ihracat, geçmiş döneme göre ayrı bir önemdedir. Bunu Sanayi Bakanı Aral şöyle ifade ediyor: **"İthal ikamesi zihniyeti terkedilerek ihracata dönük ve dünya sanayi ve ticaretine entegre olabilecek bir sanayileşmeyi öngörüyoruz".** Yeni stratejinin uluslararası mali ve ekonomik çevrelerin teşvikiyle tesbitinden sonra, hükümetin ekonomi politikasının temel yönü ihracat olmuştur. Herşey satmak içindir. İhracat rakamları ekonominin temel göstergesi haline gelmiş, adeta günü gününe izlenir olmuştur.

1980 SONRASI

1980 sonrası ihracat rakamlarına bakılacak olursa, 1983 yılı hariç, başarı azımsanmayacak kadar büyük görünür. Özellikle 1981 ve 1982'de ihracat önemli oranda artmış, sanayi ürün ihracının toplam ihracat içindeki payı 1979'da yüzed 34.7 iken, geçen yıl yaklaşık yüzde 64'e çıkmıştır. Gerçi aynı yıl ihracatın binde 3 oranında gerilemesi vardır ama, bu durum hükümet tarafından geçici kabul edilir; o günkü hükümetin icraatına bağlanır. Yeni dönemde ihracat malları çeşitlenmiş, ülkelere dağılımında geleneksel ihraç pazarlarının dışına çıkılmıştır. Tüm bunlara rağmen, ihracat sektörünün önemli sorunları vardır. Ayrıca hükümetin, "**mukayeseli üstünlük**" olan alanlarda sanayileşmeyi ve ihracatı teşvik eğilimi ekonomimizin geleceği için tehlikeli bir gidiştir. Bu durum, tarımsal ürün ağırlıklı olan ihracat yapımızı basit sanayi ürün ağırlıklı ihracat yapısına dönüştürecektir. Bunun sonucunda, bugüne kadar olduğu gibi, sanayileşmede dışa bağımlılık ve dış ticaret hadlerindeki aleyhimize gelişme sürecektir.

Toplam ihracat değeri içinde çoğunluk haline gelen sanayi ihraç ürünlerinin bileşimine bakıldığında görülecektir ki, büyük bir kısmı giyecek deri ve tekstil ürünleri, dokuma, iplik gibi emek yoğun basit sanayi ürünleridir. Sanayi ülkelerinin ihracatında büyük payı olan kimyasal ürünler, makina ve teçhizat ve ulaştırma araçlarının ihracatımız içindeki payı oldukça düşüktür. Özal hükümeti dokma ipliği ihraç etmekle, makina, elektronik aletler ihraç etmek arasında bir fark görmemektedir. Bu yüzden şimdiye kadar süren sanayileşme çabalarını "**bizde de olsun**" anlayışı olarak değerlendirir; bunun yerine "**mukayeseli üstünlük**" ilkesine göre rekabet şansının yüksek olduğu emek yoğun sanayiler teşvik edilir. Bu sanayi kolları 1970'den sonra yeni iş bölümü çerçevesinde gelişmiş ülkelerden azgelişmiş ülkelere aktarılan gıda ve dokuma gibi emek yoğun sanayilerdir.

İhracat sektörleri olarak bu sanayi kollarında uzmanlaşmak, dış ticaret sorunlarının yeni bir düzeyde oluşmasını önleyemez. Nitekim, son yıllardaki geçmişe göre, yüksek ihracat rakamlarına rağmen, dünya ihraç hacmi içindeki payımız, ülkemizde kişi başına düşen ihracat miktarını diğer ülkelerle kıyaslarsak, durumumuzun hiç parlak olmadığı görülecektir.

ÜRETİLMEYİNCE NE SATILIR?

İhracata dayalı sanayileşmede ihracat artırılarak, ödemeler dengesi düzeltilmeye ve ihracattan kazanılacak dövizle yeni yatırımlar yapılmaya çalışılır. Bu yüzden ülkedeki kaynak dağılımı bu sektör lehine kaydırılır, bunlara çeşitli teşvikler verilir. 1960 ve 1970'lerde gelişmekte olan ülkelerde uygulanan bu modelde, yabancı sermayenin kilit rolü vardır. Sözkonusu ülkelerde sermaye kıt olduğu için, üretim artışını dolmayısıyla ihraç edilen mal miktarı artışını sağlayacak yatırımlar yabancı sermaye yatırımlarıdır. Bir diğer yol da, iç talebi talebi kısarak malı dışarı satmaktır. Ancak bu yolla ihracatta sınırlı bir artış sağlanacaktır.

Çok uluslu şirketler, ucuz emekten, düşük vergilerden ve kendileri için çıkarılmış çeşitli teşviklerden yararlandıklarından, yabancı sermayeyi teşvik eden gelişmekte olan ülkelerde yatırımlara girişirler. Böylece düşük maliyetle üretim yaptıklarından,, rekabette daha avantajlı duruma gelirler. Ayrıca yeni bir bölgede üretime geçmeleri ulaşım ve pazar kolaylıkları sağlar. Bunun sonucunda çok uluslu şirketlerin bu ülkelerdeki faaliyetleri önemli noktalara ulaşır. Güney Kore, Singapur ve Tayland gibi yıldız ihracatçı ülkelerin ihracatları içinde bu şirketlerin payı önemli orandadır.

Türkiye, seçtiği yeni kalkınma stratejisi doğrultusunda, yabancı sermayeyi ülkeye çekmek için yasalarda sık sık değişiklikler yapmakta, yeni teşvikler getirmektedir. Ancak bugüne kadar ihracat amacıyla yabancı sermaye hemen hemen gelmemiştir. Şimdilik Türkiye için ihracatı artırmak ikinci seçenektedir.

İç tüketimi kısıp, malları dışarı satmak. Bu yolla aynı zamanda hükümet ikinci temel amacını da gerçekleştirmeyi ummaktadır. O da enflasyon oranını aşağı çekmektir. Böylece bir taşla iki kuş vurulmuş olacaktır. 1977'den bu yana yatırımların durduğunu ve 1980'den beri kişi başına düşen gayri safi milli hasılanın düştüğü gerçeğini gözönünde bulundurursak, ihracattaki gerçekleşen artışın bu yolla sağlandığını görürüz. Ancak bunun sürekli hale gelmesi, hele önümüzdeki beş yıllık dönemde bu yolla yüzde 30'lara varan ihracat artışı sağlanması mümkün değildir.

Genel Maden İşçileri Sendikası (Zonguldak merkezi) Genel Sekreteri Bahattin Gezer ve Lavuar Şube Delegesi (Aynı zamanda üst kurul delegesi) Nizamettin Sevinç'e Sendikanın işçilerle ilişkisi, toplu iş sözleşmesi üzerine sorular yönelttik. Daha sonra Balkanların en büyük atölyelerinden Zonguldak Merkez Atölyesi işçileriyle konuştuk. Aldığımız yanıtları yayımlıyoruz.

Zonguldak Merkez Atölyesi işçileri:

"Grizu patlarsa para alabiliyoruz"

BELMA AKÇORA

-Yapılacak olan toplu sözleşmeden olumlu kararlar alınacağına inanıyor musunuz?

B.Gezer-Mümkün değil. Toplu iş sözleşmesi bildiğiniz gibi Yüksek Hakem Kurulu'nun aldığı karara göre uygulanıyor. Aynı zamanda yeni yasayla bir sözleşme bittiğinde yetki sözleşmesini alan yeniden sözleşmeye oturacak.

N.Sevinç-Yeni sendikal yasanın yürürlükte olduğu sırada EKİ(Ereğli Kömürleri İşletmesi) adına hareket eden TKİ (Türkiye Kömür İşletmesi) işveren sendikası ile Türkiye Genel Maden İşçileri Sendikası arasında yapılan 10. dönem toplu iş sözleşmesi istenilen düzeyde değildir. Kazanılmış hakları, maddi ve sosyal hakları geri aldığı gibi pek yeni bir hak da getirilmemiştir. Aradan altı ay gibi bir zaman geçmesine karşın birçok madde uygulanmadı. Yakın zamanda da 11. Toplu İş sözleşmesi hazırlıkları başlayacak. Ne sağlayacağı, ne getireceği ise bilinmiyor.

-Sendika üyelerinin çoğu sendikal çalışmaların yürütüldüğünün, hangi şartlarla topu sözleşmeye oturulduğunun kendileri tarafından bilinmediğini, üstelik bu amaca yönelik toplantı, seminer gibi çalışmalara katılamadıklarını belirtiyorlar. Bu konuda ne dersiniz?

B.Gezer-Genel Merkez kastediliyor, doğru. Fakat bölge ve işyeri temsilcisi ve şube yöneticileri var. Delegeler var. Ve burada işçinin en yakın arkadaşı şube yöneticisidir. Belli bir süzgeçten geçmeden işçi buraya gelmiyor. Öncelikle işçi; sorunlarını delegelerle, temsicilere iletir. Onlarda bize. Daha önceleri seminer yapılıyordu. Bugün ise bu izne bağlandı. Biz seminer için yeri belirleyip izin istiyoruz. Semineri polis izliyor. Bölgelerde yapılan seminere ekip gönderilmediğinden bu bölgelerde seminere izin verilmiyor. Ancak merkezde yapılırsa izin veriliyor, ona da polis gönderiliyor.

N.Sevinç-Zonguldak Maden İşçileri Sendikası kuruluşundan bu yana sendika üyesini aydınlatıcı gerçek bir eğitim politikası izlemedi. Yalnız bir devre rakip işçi sendikalarının çalışmalarına karşı işyerlerinden işçiler çağrılır, seminer verilirdi. Gerçekten zamanını, şartlarını, sendikanın toplu iş sözleşmesinden ne istediğini bilmiyor, üstelik bu konuda gerçekten aydınlatılmıyor. Yayın ve seminerlerle aydınlatılması gerekirken bu yapılmıyor. Yeterli sendikal bilgiyi ihtiva etmeyen gazete daha önce çıkarılırken şimdi çıkarılmıyor. Seminerler üst düzeyde yapılıyor. O da sendika yöneticileri düzeyinde oluyor. İşçinin, tabanın eğitimini bir yana bırakın, delege eğitimi ile yapılmıyor.

-Sendika üyelerinin emeklilik gibi durumlarda kıdem tazminatını çeşitli gerekçelerle alamadıklarını, buna karşın işçilerin sendikaya başvurmadan avukat tuttuklarını, sendika avukatına bu davayı götürmediklerini görüyoruz. Sendika üyelerinin sendikaya olan bu güven-

langıçta kuşkulu ve konuşup konuşmamakta kararsız olan işçiler işyerlerinin sendika yöneticileriyle olan ilişkileri konusunda şunları söylediler:

-Sendika yöneticileri ile ilişkiniz nasıl?

İşçiler- Sendikalar mı? Burada henüz sendika ağalığı kalkmamıştır. Sendika yöneticisi gelir, bizlerle konuşması gerekirken başmühendisin yerini sorar, onunla görüşür. Gerçekte bilmez ki, başmühendis işverenle işbirliği halindedir. Sonra işyerimizin ve bizlerin sorununu bizden iyi kim bilebilir ki?

-Şimdiye kadar sorunlarınızı sendikaya başvurup dile getirdiniz mi?

İşçiler-Biz sendikaya gitmeyiz. Sendikada bizleri temsil eden delegeler vardır. Sorunlarımızı onlara söyleriz. Onlar da sendikaya bildirir. Ama şimdiye kadar sorunlarımızın onlara ulaştığına da inanmıyoruz.

-Ne gibi sorunlarla karşı karşıyasınız?

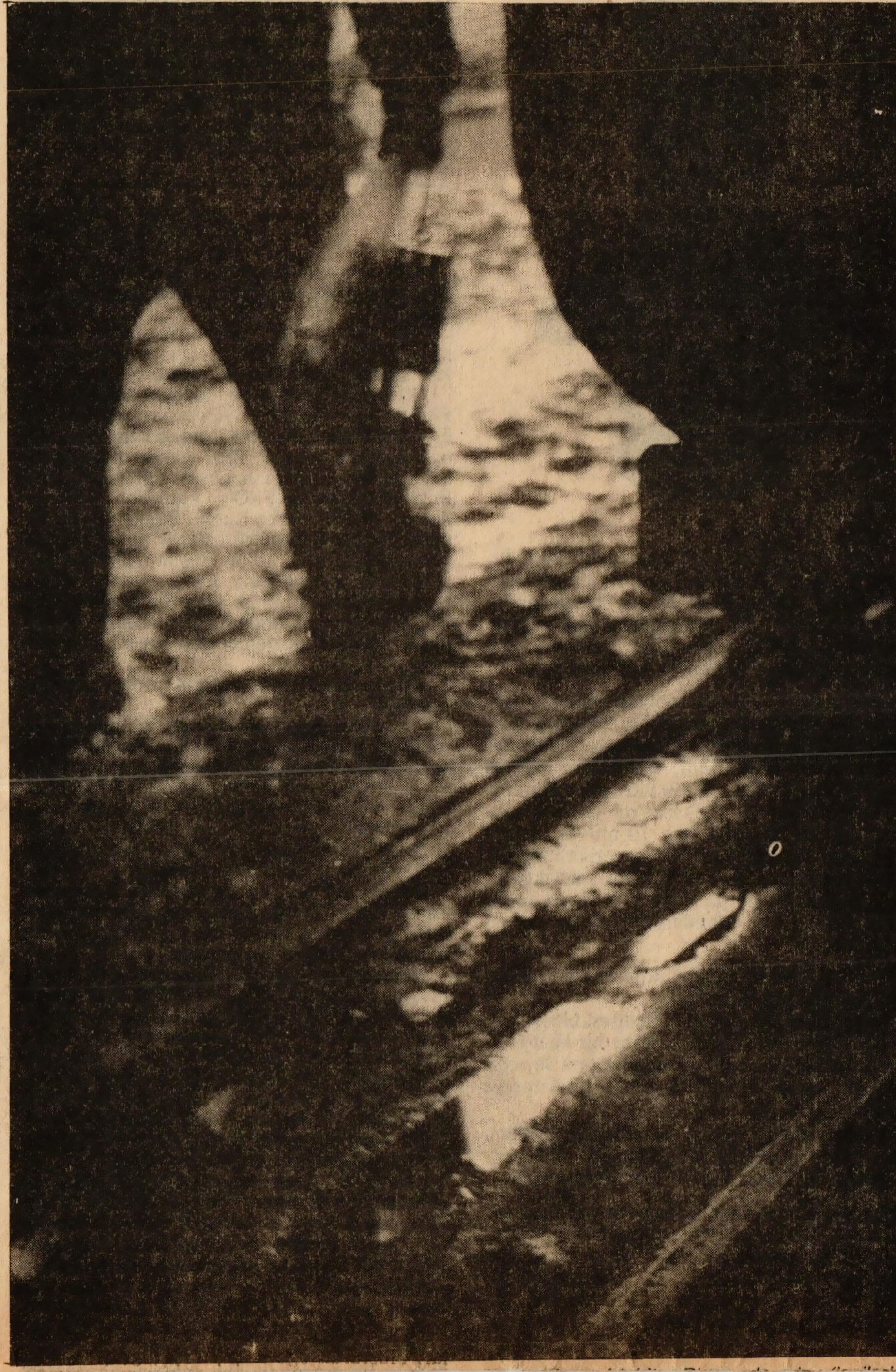
İşçiler-İşyerimizin sağlık koşullarına elverişli olmadığını hepimiz biliyoruz. İşyerimizde her üç ayda bir ve altı ayda bir sağlık kontrolünden geçeriz. Hemen hemen bütün işçilerde meslek hastalığı ortaya çıkmıştır. Atelyede sağlık açısından yemek yenmemesi gerekirken yemekhanenin pahalı olmasından dolayı çoğumuz burada yiyiyoruz. Önceleri süt ve yoğurt dağıtılıyordu, fakat şimdi bunu da vermiyorlar, gerekçeleri de yok. Kimyasal maddelerin sağlığımızı etkilemesi yüzünden atelyenin dışarıda olması gerekiyor. Bu olanaksız ama dikkat ettiyseniz havalandırma tesisleri bile bozuk. Sorunlar yalnızca bu da değil. Hemen hemen bu atelyede gördüğünüz bütün işçi arkadaşlarınız borçlu Çünkü içeride birikmiş borçlarımız var. Bu paraya güvenerek çoğumuz çeşitli nedenlerle borçlandık. Ama paralar alınamadı, üstelik ödendiğinde çok dağınık bir biçimde ödeniyor.

Sizce bu paraların grizu patlaması ve ocak çökmesi sonunda ödendiği doğru mu?

İşçiler- Doğrudur. Nedense hep bu tür olayların ardından paralarımızı alıyoruz. Bunu bir sus payı olarak da düşünebiliyorsunuz. Bizim atelyede iş kazasından çok meslek hastalığı yaygın ve işveren bu konuda hiçbir yardımda bulunmadığı gibi sendikada sorunlarımıza çözüm getirmiyor.

Sendika sorunlarımıza çözüm getirmiyor diyorsunuz. Sendika üyeliğinden çekilmeyi düşünüyor musunuz?

İşçiler-Sendikalar yasasında böyle bir madde var. Ama sendikadan çekilmek o kadar kolay değil. Bizim sendikadan çekilmemizi engelleyen birçok neden var. Sendikaya sorarsanız çok şey yapıyorlar, ama bizim bundan hiç ha-



İbrahim Akyürek



İsa Çelik

Başpınar köyü çiftçilerinden mektup var:

'Tonlarca elmayı tarlaya döktük'

Biz Burdur ilinin Tefenni ilçesinin Başpınar köyünden bir grup çiftçiyiz. SOMUT'u gecikerek de olsa izliyoruz.

Düşündük ki, belki sesimizi SOMUT sayesinde duyurabiliriz.

Tüm üreticilerin olduğu gibi bizim de birçok sorunlarımız var. Nice emeklerle ürettiğimiz, yaşamak için bel bağladığımız ürünümüzü iki yıldır tarlaya döktük, sığırlara yedirdik.

Geçen yıl tonlarca elmayı tarlalara döktük. Köyümüze iki yılda iki tüccar geldi. Birisi hiç elma almadan, birisi ise en kaliteli elmayı ve sadece birkaç köylümüzün elmasını 22 liradan aldı.

Çok iyi biliyoruz ki, bugün ülkemizin birçok yerinde elma 100 liradan satılmaktadır. Fakat bizim ürünümüzü oralara ulaştırmamız olanaksız. Nice komisyoncularla görüştük hepsi ürünün ayaklarına gelmesini istiyor. Eğer onların istediklerini yaparsak bize kilosu 5 liraya geliyor. Kooperatif kurmayı düşünüyoruz, fakat daha önce kurulan kooperatifler bize hiç fayda sağlamadığı gibi bir çoğumuzu daha zarara sokuyor.

Boğazımıza kadar zaten borç içindeyiz. Çocuklarımızı okutmak için ilçeye gönderemiyoruz.

Bu gidişle ne yaparız bilemiyoruz. Dileriz biz çiftçileri de bir düşünen olur.

SOMUT'a sevgilerimizle..

Otomobil-İş'in yetkisine karşı yargılamanın yenilenmesi istendi

Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası'nın 12. maddesi uyarınca bir sendikanın toplu sözleşme yapabilmesi öncelikle, kurulu bulunduğu iş kolunda çalışan işçilerin en az yüzde onunun üyesi bulunmasına bağlıdır. Yüzde onluk barajın aşılıp aşılmadığı Çalışma Bakanlığı'nın Ocak ve Temmuz aylarında yayınlanacak istatistiklerine göre saptanır.

Çalışma Bakanlığı'nın Ocak 1984 ayı istatistiklerinde üye yüzdesinin %8.61 gösterilmesi üzerine metal iş kolunda örgütlü bulunan Otomobil-İş Sendikası, Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası'nın 12. maddesine dayanarak istatistiğin gerçekleri yansıtmadığı üye oranının yüzde onun üzerinde bulunduğu gerekçesiyle itiraz etti.

İtiraz dilekçelerinde davalı olarak gösterilen Çalışma Bakanlığı yargılama aşamasında kendi kayıtlarının doğruluğu hakkında hiçbir kanıt sunmazken, kayıtları üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırılmasına izin vermedi. Mahkemenin sendikanın itirazını kabul ederek iş kolunda yüzde onluk barajı aştığına karar vermesi üzerine, bakanlık akıllara durgunluk verecek bir hızla işyerleri kayıtlarını inceledi ve sendikanın üye sayısı konusunda yargılamanın yenilenmesini istedi.

Bakanlığın zamansızlık, kadrosuzluk nedeniyle yeterli inceleme yapamadığı bizzat bakanlık yetkilileri tarafından birçok kez yinelenmiş, çeşitli yayın organlarında bu konu yeterince işlenmişti. Aynı bakanlığın binlerce üye fişini bir iki gün içinde nasıl incelediğini, sendikanın mahkemeye verdiği kayıtlarla kendi kayıtlarını karşılaştıracak kadroyu birdenbire nasıl bulduğunu anlamak kolay değil. Bütün bunlar bir yana görüşünü sorduğumuz hukukçular, yargılamanın yenilenmesinin sınırlı koşullara bağlı olduğunu, bakanlığın isteminin bu koşullardan hiçbirine girmediğini, yargılama sırasında elinde bulunan belgeleri o aşamada kullanmayıp aynı belgelere dayanarak yeniden yargılama isteminin usulen olanaklı olmadığını belirttiler.

İş yaşamına ilişkin yasalarla ilgili kaygıların haklılık payı giderek ağırlık kazanıyor. Demokratikleşme sürecine girildiği bu günlerde gerekli düzenlemelerin yapılması zorunlulu-

kimizsiniz, NATO'nun doğu kanadının kalesisiniz" diye durmadan sırtımızı sıvazlamakta, bir takım gazetelerimiz de, bu sözleri, büyük harflerle, manşet yápmaktadır.

Ve Amerika

AMERİKA BİRLEŞİK (daha doğrusu birleşmedik) DEVLETLERİ'nde hem dostumuz, hem müttefimizdir. Ama o ne dost, ne müttefik, darısı dostlar başına!.. Amerika, daha kurulduğu günden itibaren bizi içimizden vurmanın yollarını aramıştır. Bu yolda ilk adım, ülkemizdeki Amerikan okulları ile atılmıştı. Özellikle Doğu illerimizde. Buralardaki Amerikan okulları misyonerlerin elinde idi. Amaç, oradaki Ermenileri örgütlemekti. Nitekim, Amerikan Ortadoğu Dergisi'nin 15-20 yıl önceki sa-

lobileridir. Bunlar, Amerikan politikasını çarptırırlar. Amerikan bayrağı bu ulusların bayrağından oluşmuş gibidir. 50 yıldız bir aldatmacadır. Ne demişti eski Dışişleri Bakanı Kissinger: "Amerika lobiler, baskı grupları ülkesi. Siz de lobi oluşturun, Amerika sizin ağzınızla da konuşur..."

Bunu söyleyen, dünyanın en güçlü devletinin dışişleri bakanı... idi.

Lobi demek para demek. Amerikan sözlükleri, bu kelimeyi şöyle tanımlıyor: "Bir yasama meclisinin üyelerini etki altında tutmak üzere kurulmuş insanlar topluluğu." Güzel değil mi? Üyeler çıplak kadınla tavlanmaz sadece, para ile, milletvekilliği vaadleri ile, başkanlık vaadleri ile... de tavlanır.

dostuyuz.

Sonuç

İşte ülkemizin dostları ve müttefikleri. Biz bunlara güvenerek NATO düşmanlarına saldıracağız. Barışta böyle yapan savaşta ne yapmaz acaba? Savaşta yan çizme olanakları daha da çok. Bir milyon Türk için bile bir tek müttefik erinin ölüme atılacağını sanan tek bir Türk varsa yuh olsun o Türk'e.

Sözlerimi Nahifi'nin şu güzel sözü ile bitiriyorum:

"Lazım değil inayeti ehl'i tekebbürün,
Bahşeyledim atâsını veçhi abûsuna"
"Lazım değil bağışı kibirlinin,
Aldım çarptım yardımını asık suratına."

maktayız.

FKÖ maddi gelirini nereden sağlıyor?

FKÖ'nün geliri türlü ülkelerdeki Filistinli vatandaşların verdikleri vergiler ve dostlarımızın desteklerinden oluşmaktadır. Her Filistinli, nerede yaşıyor olursa olsun, gelirinin % 5'ini "kurtuluş vergisi" olarak FKÖ'ye vermek durumundadır. Çeşitli ülkelerde 5 milyon Filistinli yaşıyor.

Sizin Arap Bankası'ndan da bir yardım aldığınız biliniyor. Bu bankanın Amerika ile bir işbirliği bulunuyor mu?

Kesinlikle hayır. Çünkü Arap Bankası (lütfen diğer Arap bankalarıyla karıştırmayın) milyoner bir Filistinli yurttaşımız tarafından yönetilmekte ve belli bir ölçüde de yardım etmektedir. Ne var ki, bu bankanın çalışmalarında Amerika ile işbirliği bulunmamaktadır. Bir Filistin Bankası olan

Türk-Amerikan ilişkileri

HASAN ESAT IŞIK

Türk-Amerikan ilişkilerini, 1) İkinci Dünya Savaşı eşiğine kadar, 2) İkinci Dünya Savaşı sırasında ve 3) İkinci Dünya Savaşı sonrası olmak üzere üç bölümde kısaca incelemeye çalışalım.

Osmanlı İmparatorluğu, Ulusal Kurtuluş Savaşı ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu dönemlerinde Türkiye ile Amerika arasında "işbirliği"nden sözetmek olanağı yoktur. Tersine bu dönemlerde Amerika da Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasından yanadır, özellikle Doğu Anadolu'da bir Ermeni devlet kurulmasında ısrarlıdır. Böyle olmasına karşın Türkiye'de Amerika'ya karşı duygular hiç de olumsuz değildir, Amerikan mandasını arzulayanlar, hatta benimseyenler vardır. Bu dönemde Ulusal Kurtuluş Savaşımız henüz Atatürk'ün önderliğinde yeterince bütünleşememiştir, Türk Ulusunun bağımsızlık ve egemenlik azmi henüz tüm boyutu ile ortaya çıkmamıştır. Bu nedenle, vatan sevgilerinden kuşku duyulamayacak bazı kimseler de, herhalde ülkeyi tam bir çaresizlik içinde görerek, azmin gücünü yeterince değerlendiremeyerek ve sanki egemenlikten vazgeçince bir süre sonra maddi refahtan da yoksun kalmak da mukadder değilmiş gibi, "Nasıl olsa egemenliğimizi yitirdik, hiç olmaz ise refahtan olmayalım" düşüncesiyle, Amerikan mandasını arzulayanlar arasında yer alabilmişlerdir.

Amerikan mandasının diğer mandalara yeğlenmesinin nedeni açıktır. Bir defa, o zaman ulusların kaderi üzerinde rol oynayabilecek diğer büyük devletlerin Türkiye hakkında çok daha acımasız bir tutum içinde oldukları bilinmekte idi. Ayrıca, —şimdi söyleyeceğimin altını çizmek istiyorum, çünkü kanımca Türk-Amerikan ilişkilerini devamlı şekilde etkileyecek bir unsurdur— Amerika insan haklarına, özgürlüklere, ulusların eşitliği ve kaderlerinin kendilerince saptanması gerektiği ilkelerine bağlı olduğunu ilan etmiş ve dış ilişkilerde bu ilkelere saygılı olunmasını istemişti. Sanırım bu nedenlerle, Amerika Türkiye Cumhuriyetini çok geç kabul eden bir devlet olmasına karşın Türkiye'de Amerika'ya karşı bir kırgınlık duyulmamıştır. Kabul etmeli, Amerika Birleşik Devletleri de Türkiye Cumhuriyeti aleyhine girişimlerin öncüsü, teşvikçisi durumuna girmemiştir. Nitekim o dönemde Amerika'da veya herhangi bir başka ülkede tarihi gerçekleri tahrif pahasına Türk ulusunu vakarında zedeleyici tek bir anıt dikilmemiştir. O dönemde Türk-Amerikan ilişkileri şöyle özetlenebilir: "İki ülke arasındaki ilişkiler mesafelidir, fakat karşılıklı saygı ve dikkat mevcuttur."

İkinci Dünya Savaşı sırasındaki Türk-Amerikan ilişkileri için şu söylenebilir:

Cumhuriyetin kuruluşundan beri olduğu gibi, İkinci Dünya Savaşı içinde deTürkiye kendini, 1939'da İngiltere ve Fransa ile imzalanan anlaşma ortaya koyduğu gibi, özgürlükçü ülkelere daha yakın hissetmekle beraber, büyük devletler arası çatışmaların dışında kalmaya ve Sovyetler Birliği'ne karşı iyi komşuluk gerekleri uyarınca davranmaya özen göstermiştir. Nazi iktidarının önce Sovyetler Birliği ile bir saldırmazlık anlaşması imzaladığı, sonra da Sovyetler Birliği'ne saldırdığı gözönünde bulundurulunca, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı döneminde böyle bir politika izleyebilmesinin hiç de kolay olmamış olduğu anlaşılır. Nitekim Türkiye'nin bu tutumunu Nazi Almanya'sının kollanması şeklinde yorumlamak isteyenler olmuştur. Sovyetler Birliği de Nazi saldırısına uğradıktan sonraki dönemde bu yoruma katılan bir tutum içine girmiştir. İkinci Dünya Savaşı boyunca Türkiye iki tarafça da, kendi yanlarında savaşa sokulmak istenmiştir ve iki taraf da Türkiye'yi karşı tarafın işini kolaylaştırmak töhmeti altında bulundurmuştur.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı boyunca, özellikle savaşın kaderi artık belli olduktan sonra bir yalnızlık içinde olmuştur. Bu dönemde Türkiye en büyük anlayışı Amerika'dan görmüştür. Görevi başında vefat eden Washington Büyükelçimizin naaşının Amerika hükümetince bir savaş gemisi ile Türkiye'ye gönderilmesi bunun somut işaretidir. Amerika hükümetinin bu anlayışlı tutumu Türkiye'de gerektiği gibi değerlendirilmiştir. Gerektiğinde Amerika'nın Türkiye'ye yardımda bulunabileceği anlaşılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme gelince; başlangıçta bu dönem Türkiye için hiç de huzur verici değildir.

Avrupa'da, yenilgi ve yenginin çelişkili duyguları içinde bulunan Fransa ancak kendi sorunlarını çözümleyebilmek kaygısı içindedir. İngiltere'nin Türkiye'ye karşı tutumu pek sıcak değildir. Esasen, savaştan büyük bir itibar kazanarak çıkmış olmasına karşın, o da çok yorgundur. Başka ülkeler için ciddi direnişler göze alabilecek durumda değildir. Amerika elbet bütün fizik savaş gücünü korumaktadır. Ayrıca o dönemin atom bombasına sahip tek devletidir. Fakat o da evlatlarını artık bir an önce savaş alanlarından çekebilmek özlemi içindedir ve Sovyetler Birliği'nin Avrupa'da başka ülkelerden oluşacak bir emniyet kemerine sahip olma arzusunu yadırgamadığı bilinmektedir.

Vakıa, Nazi Almanya'sı teslim olduktan sonra Amerika ile Sovyetler Birliği arasında bazı çekişmeler başgöstermiş ise de, bunlar henüz ciddi boyutlara varmamıştır ve iki büyük devletin nüfuz bölgelerine sahip olma konusunda birbirine karşı karşılıklı hoşgörü içinde oldukları gözlenmektedir. İşte böyle bir ortamda Sovyetler Birliği hükümeti Türkiye'den toprak talebinde bulunmuş ve Boğazların kontrolüne katılma hakkı istemiştir.

Sovyet talebine Amerika büyük bir tepki göstermemiştir. Ancak Türkiye bu talebi kesin şekilde reddettikten sonra Amerika hükümeti Türkiye'yi destekleyici bir vaziyet almıştır. Türkiye ile Amerika arasındaki ekonomik ve özellikle askeri ilişkiler bundan sonra büyük bir gelişme kaydetmiştir. Amerika Türkiye'nin ekonomik ve askeri alanlarda en yakın işbirliği yaptığı ülke durumuna gelmiştir. Nitekim Batı Avrupa ülkeleri hükümetleri Türkiye'nin NATO'ya katılması konusunda belirgin bir isteksizlik içinde olmuşlardır, ancak Amerikan hükümetinin ısrarı üzerine 1952'de Türkiye Yunanistan'la birlikte NATO'ya üye olmuştur.

Sovyet talebine Amerika büyük bir tepki göstermemiştir. Ancak Türkiye bu talebi kesin bir şekilde red ettikten sonra Amerika Hükümeti Türkiye'yi destekleyici bir vaziyet almıştır. Türkiye ile Amerika arasındaki ekonomik ve özellikle askeri ilişkiler bundan sonra büyük bir gelişme kaydetmiştir.

O dönemde Türkiye Amerika ile arasındaki ekonomik ve askeri işbirliğinden çok umutludur. Bu işbirliğinin Türkiye'yi askeri alanda olduğu gibi ekonomik alanda da hızla güçlendirebileceğine inanılmaktadır. Türkiye ile Amerika arasında artık çözülemeyecek bir kader birliği oluştuğu duygusu Türkiye'de çok yaygındır. Türkiye bu coşku içinde, âdeta Amerika hükümetinden bir istek gelmesini beklemeden, dışpolitikasını Amerika'ya göre kendiliğinden ayarlama eğilimi içindedir.

Askeri ve ekonomik alanlardaki bu yakın işbirliğinin yanında Türkiye ile Amerika arasında demokrasi, insan hakları ve özgürlükler konularında da bir yakınlaşma olmuştur. Türkiye Amerika'da yalnız hükümet indinde değil, Amerikan halkı indinde sempati kazanmıştır.

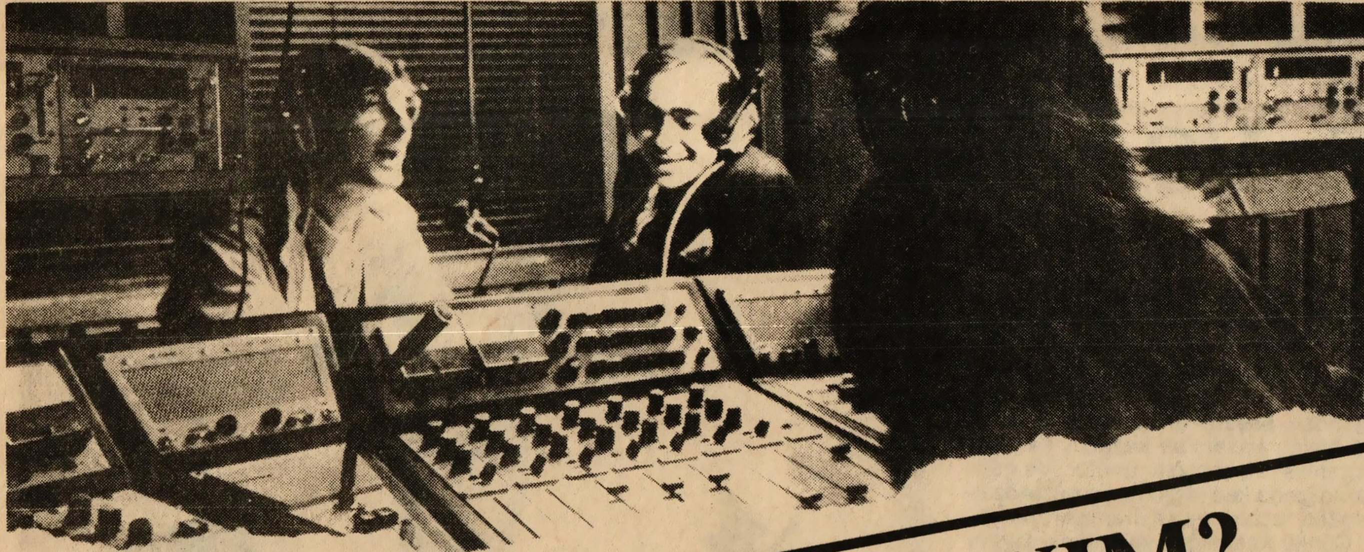
Türk-Amerikan ilişkilerinde "bal ayı" diye tanımlayabileceğimiz bu dönem, Türkiye ile Yunanistan'ı birbirinin karşına diken Kıbrıs sorunu gözlerden saklanamaz bir ciddiyet kazanıncaya kadar devam etmiştir. Fakat Kıbrıs sorunu uluslararası ilişkiler gündemine geldiğinde görülmüştür ki, Amerika, haklı haksız aramaksızın, Türkiye'yi ihmal ederek tamamen Yunanistan'ı kayırıcı bir tutum içine girmiştir. Bu andan itibaren de Türkiye'de derece derece Türkiye ile Amerika arasındaki işbirliğinin sağlamlığından kuşku duyulmaya başlanmıştır. Bu Türkiye'de büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Johnson mektubu, ambargo, Kıbrıs'ta Türk toplumuna eşit haklar tanımamakta direniş, uluslararası antlaşmaların silahlandırılmalarını yasakladığı Ege'deki adaların NATO ortak savunması gerekleri ileri sürülerek silahlandırılmaları görüşünün desteklenmesi Türkiye için ciddi tedirginlik konularıdır. Amerika Ege'de, Kıbrıs'ta adil çözümlerden yana olmaktan çok, Yunanlılar yararına çözümler arayışı mı içindedir? Olaylara bakınca böyle bir kanıya varmak mümkündür. Fakat ben bunun gerçek olduğunu sanmıyorum. Evet eski Yunan uygarlığı hayranlığı, Amerika'daki Rum lobisinin politika üzerindeki etkisi Amerika hükümetlerini, Amerika Kongresi'ni Yunanlıları Türklerden daha kolay haklı bulmaya itebilir, fakat sanmam, "Her ne pahasına olursa olsun Yunanistan'ın kaprisleri Türkiye'nin hakkının da üstünde tutulmalıdır" gibi sakat bir fikre saplanılabilsin. Böyle bir tutum yalnız Türkiye'ye karşı bir tutum olmaz, doğrudan Amerika'nın kendi çıkarına da ters düşer. Amerika'nın böyle bir tutumda mutlaka ısrarlı olacağı düşünülmemelidir. Böyle ise, zaten Türk-Amerikan işbirliğinden söz etmek olanağı kalmamış demektir.

Bugün Amerika'da hükümet, Kongre böyle bir görüntü içinde ise, bunun kusurunu biraz da kendimizde aramak gerekir. Amerika'nın Türkiye ile Yunanistan arasında mutlaka eşit mesafede kalması üzerinde yeterince ısrar etmedik, Yunan hükümetleri Türkiye'ye karşı haksız iddialarında umduğu ölçüde desteklenmediği kanısına vardığında bile her türlü hırçınlığa başvurmaktan çekinmez iken biz müttefiklerimiz tarafından Yunanistan'ın haksız yere desteklenmesini bile içimize sindirdik, Türk-Yunan anlaşmazlıklarının tek taraflı ödünlerimizle çözümlenmesini bir alışkanlık haline getirdik. Türk-Amerikan ilişkileri mutlaka Yunan onayından geçmesi zorunlu hale geldi âdeta.

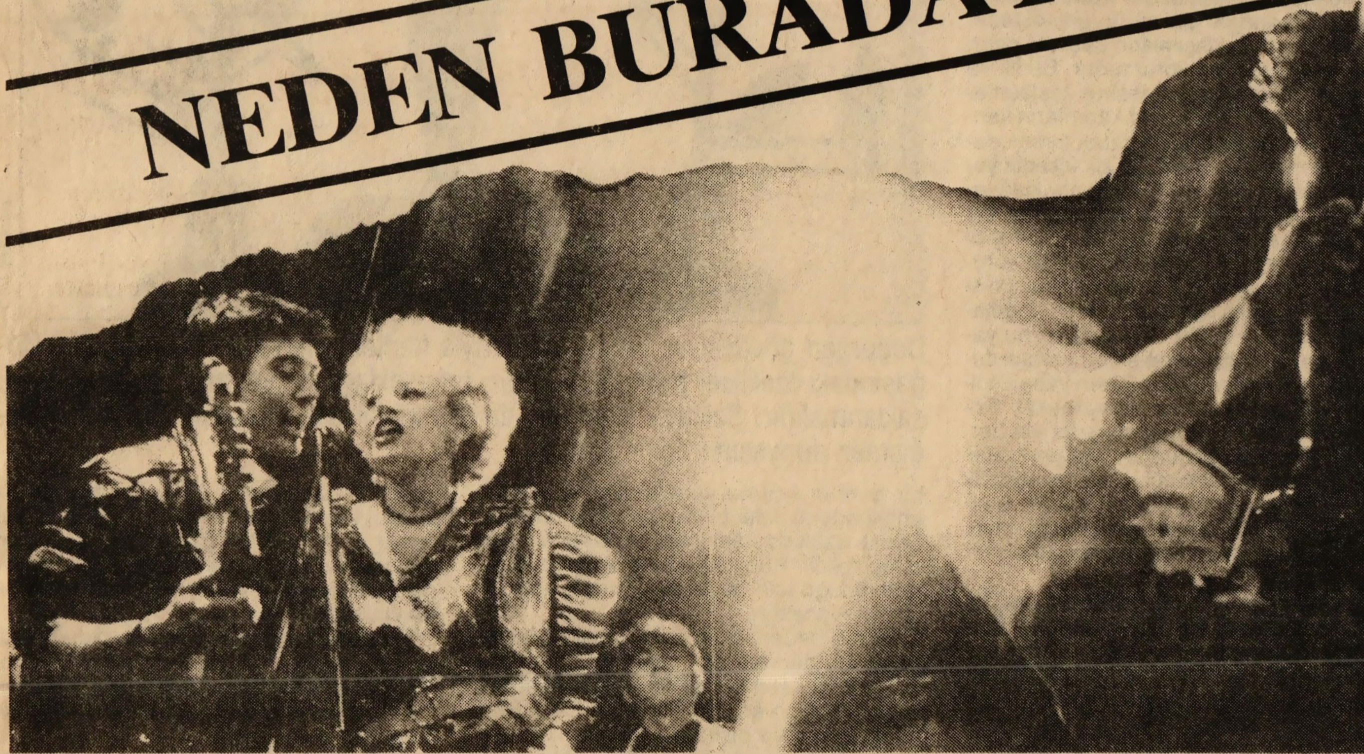
Türk-Amerikan ilişkilerinin gerektiği gibi gelişebilmesi için bu sakat alışkanlıklar mutlaka terkedilmelidir. Bunun da yolu Ege'deki, Kıbrıs'taki hak ve sorumluluklarımıza sahip çıkmak ve bu kararlılığımızı herkese sözle değil, davranışlarımızla göstermektir. Ülkemizi bir yönden gelebilecek tehlikelere karşı güvence altına alabilmek için, bir başka bölgede bir müttefikimiz lehine hak ve sorumluluklarımızdan vazgeçmemiz sözkonusu olamayacağından kimsenin kuşkusu kalmamalıdır. Herhalde Türk-Amerikan ilişkileri Yunan ipoteğinden kurtarılmalıdır, dünya boyutunda işbirliği ve barış amaçlanarak devletlerin eşitlik ve egemenliğine, insan haklarına, özgürlüğe saygılı bir zihniyet içinde, iki tarafın hak ve çıkarlarına uygun bir şekilde düzenlenmelidir.

bir tek portakal ağacı
bir tek kuyu,
bir ufak koru kalana kadar,
anılar kalana kadar,
bir küçük kitaplık,
ölmüş dedemin resmi,
bir duvar kalana kadar,
Arapça sözcükler, halk türküleri,
şiirler, el yazmaları kalana kadar,
Antar Al Absi masalları,
bu gözler, bu kitaplar, bu eller kalana kadar,
bir de bu soluk,
bendeki bu soluk...
Haykıracağım dünyanın suratına
özgür insanlar adına savaşı.
Doysun varsın utancın ekmeğiyle
alçak domuzlar,
güneşin düşmanları.
Soluğum kesilene kadar
kalacak soluğum.
Ekmek olacak,
silah olacak,
savaşan ellerde
soluğum.

SAMİH EL KASIM (Çev.: Kadir-Timuçin)



NEDEN BURADAYIM?



(Cumartesi Gecesi Ateşi)

Topluma katılmayan bir insanın ''var'' olmadığını söylesek, bu tümüyle de yalan sayılmaz. Her insanın diğer insanlara kesinlikle gereksinimi vardır. Toplumda bireyler karşılıklı yardımlaşma ve iletişim ile yaşamlarını sürdürürler. Toplumdan kopma durumuna ise ''yalnızlık'' diyoruz. Bacon bu durumu, ''Yalnızlığın en kötüsü insanın gerçek dostunun olmamasıdır'' diye nitelendirmekte. Toplumun içinde olup da yalnız olma durumuna ilişkin Lord Byron da şunları söylemektedir: ''Onların arasındayım, ama onlardan değilim.''

İnsanlar, özellikle gençler, kimi kurumlar tarafından toplumdan koparılmaya çalışılmakta; böylece, bir araya gelerek birbirlerine sorunlarını anlatıp, sonra da bu sorunlara karşılıklı çözüm bulma olanağından yoksun bırakılmaktadırlar...

İstanbul'da da gösterime giren, Cumartesi Gecesi Ateşi filminden esinlenerek, değişik bir bakış açısıyla ''Disco''ları işleyen, bir Alman dergisinde çıkan bir yazıyı Türkçe'ye çevirerek sunuyoruz size.

me şöyle bir baktım.. Dış görünümüm oldukça normaldi. ''Soğuk'' cumartesi gecesi ateşimi belirgin bir biçimde indirmişti. Ben ''Bowie'' adlı diskoteğe doğru gitmeyi sürdürdüm. Buranın dış görünümü ''çılgınca''ydı. Büyük umutlarla içeri girip merdivenleri indim... Bir bilet... Ve sonunda içerde, aynaların arasında öylece duruyordum. Aslında ne yapmam gerektiğini bilmiyordum. Dans pisti tıka basa doluydu. Pisti şöyle, gözümle bir ölçtüğümde, 30 adım boyunda olduğuna karar verdim. Canım sıkılmıştı.

Yalnızca dans pistinde, oldukça iyi bir uyum vardı. Aslında buraya, dans etmek için de gelmiştim; oysa buranın havası beni pek sarmamıştı. Yanımdaki, ''Çok canım sıkıldığı zaman bir ''trip''le geceyi kurtarıyordum'' diye felsefesini sürdürdü. Biraz şaşırmıştım. Herşey disko-filmlerinde olduğundan -çok- daha değişikti. Nedeni bende mi yatıyordu acaba? Oradan çıktım, bu kez ilk durağım ''Music-Hall'du. Dışardan görünüşü pek fena değildi. İçeri girdiğimde göz gözü görmüyordu ve içerisi ise -eh!- öyle pek temiz de sayılmazdı.

HALUK ŞEVKET'LE GENÇLİK, ÜNİVERSİTE, TİYATRO BAĞLAMINDA

''Eğitim, bir üretim biçimidir''

SEMİH GÜNER

Geçtiğimiz aylarda, Üsküdar Bizim Tiyatro'da düzenlenen ''duygu eğitimi gösterileri'' gençlerin büyük ilgisiyle karşılandı. Her pazartesi günü tiyatro salonunu dolduran kızlı erkekli pekçok genç, yazarlarla, çizerlerle, gazetecilerle, sanatçılarla söyleşme olanağı buldular.

Önce küçük bir dinlenti yer alıyordu programda. Hemen arkasından ya bir basın emekçisinin, ya da yetkin bir sanatçının konuşmasına, daha sonra da izleyicilerle söyleşmesine geliyordu sıra. Programın son bölümü ise, yine ünlü ozanlarımızdan birinin şiirlerinden dramatize edilerek sahnelenen kısa bir şiir-drama gösterisine ayrılmıştı. Sanatçılarla gençler arasındaki söyleşi zaman zaman öylesine koyulaşıyor ve öylesine yoğunlaşıyordu ki; saniyeler dakikalara, dakikalar saatlere dönüşüyor, hızla akıp geçen zaman içinde, çoğunluğu üniversite öğrencisi olan gençlerin kimi yurdun kapanış saatini kaçırıyor, kimi eve dönüş zamanını aşıyor, ama hiçbiri de salondan ayrılmak istemiyordu.

İşte böyle büyük bir ilgiyle yoğruldu ''duygu eğitimi gösterileri'' ve böylesine sevgi dolu bir havada sanatçılarla gençlerin bütünleşmesi sağlandı. ''Duygu eğitimi gösterileri''nin mimarı Haluk Şevket'le yaptığımız söyleşide; toplum içindeki yeriyle, işleviyle, sorunlarıyla ''gençlik''ti konumuz.

-Sayın Haluk Şevket, günümüz toplumunda gençliğin işlevi nedir sizce?

-İnsan yaşamının temel öğesidir gençlik. Toplumdan önce kendi yapısı içinde işlevseldir. Yaşamın biçimini, rengini, nasıl ve nice olması gerektiğini, kısaca özünü belirleyen ve ancak 0-21 yaşlar arasında dengelenebilen bir yaşam sürecinin bütün sorumluluğunu sırtında taşır. Zaman zaman atılganlığının baş kaldırıya dönüşmesinde bu tek yönlü sorumluluk yükünün payı büyüktür. Özellikle insanın dünyadaki ilginç serüvenine başladığı (0) yaşla, daha sonra nesneler dünyasıyla tanışıp onları zihinsel faaliyetle algılayarak yaşamına aktardığı (21) yaş arasında yapısal bir bütünlük vardır. Her yeni yetişen kuşak için bu yapısal bütünlük, toplumun o evrede geçirmekte olduğu sosyo-ekonomik başkalaşım içinde değer ve işlev kazanır. Bu önemli süreçte gençliğin faaliyetleri bir önceki kuşaklarca anlayışla karşılanmalıdır. Yıpratıcı çelişki ve çatışmalardan kaçınılmalı gençliğin yeni oluşumlarına olanak tanınmalı, onların aşırılığa varma olasılığı taşıyan eylemleri yumuşatılmalıdır. Bu düzeye varabilmenin de bir öğretim-eğitim sorunu olduğu açıklıkla ortadadır.

-Gençliğin gerçek işlevini yerine getirebilmesinde üniversitenin rolü nedir?

-Eğer öğretimi insanın bilgi birikimlerinin aktarımı olarak değerlendirirsek, eğitimde bu bilgi birikimlerinin sağlıklı özümlenmesinden oluşan bir denge ve uyum durumudur. Sanırım gençliğin gerçek işlevini yerine getirebilmesinde üniversitenin rolü de burada başlamaktadır. Çünkü eğitim bir üretim biçimidir, edinilen bilgilerin kazanılan deneyler sonucunda toplumsal yarara dönüşmesidir. Bir başka anlamda da gençliğin toplumsallaşmasıdır. Ama ne var ki, gençliğin toplumsallaşma evresine gelmeden önce geçirmiş olduğu öğretim-eğitim süreçleri, eylem farklılıkları içinde birbirlerini sıkı sıkıya bağlamaktadır. Burada iç bağıntıları oluşturan ögeler çeşitli yaş gruplarından

gün için üniversitelerimizin öğretim-eğitim - üretim -toplumsal yarar çerçevesini, ne denli tutarlı ve çağdaş bir biçimde yürütüp yürütemedikleri olgusunda aramalıdırlar..

-Bu yıl başlattığınız gençliğe yönelik ''duygu eğitimi gösterileri''nizin amacı nedir?

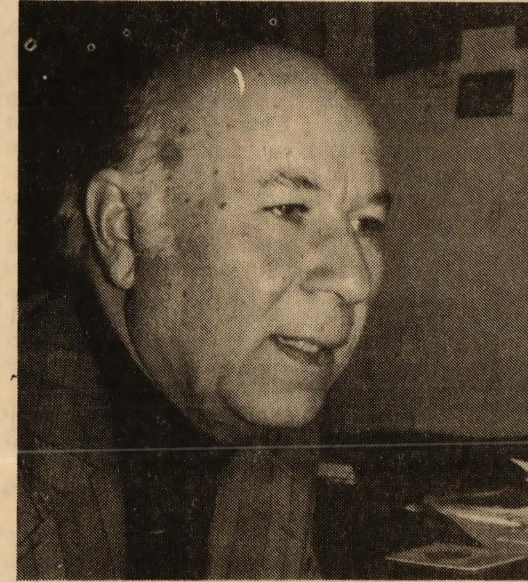
-Üsküdar'da üç yıldır çeşitli güçlükler içinde sanat anlayışlarından ödün vermeden çalışmalarını sürdüren BİZİM TİYATRO'yu kurucusundan, oyuncusundan, idarecisine kadar gençler oluşturuyor. Başarılı çalışmalarının yanısıra (Duygu eğitimi gösterileri) gibi bir sanat etkinlikleri dizisini ancak onların çatısı altında yürütebileceğimden çalışmalara orada başladım. Öncelikle (Duygu eğitimi gösterileri) lise ve üniversite düzeyindeki gençlere yönelik çeşitli sanat dallarındaki etkinlikleri kapsıyor. Daha önce sıraladığımız yaş grupları içinde, lise düzeyindeki gençleri de kapsayan (12-17) yaş grubu ile, üniversite düzeyini kapsayan (18-21) yaş grubunun bütünsel içeriğini oluşturan bu birimlerin eylem biçimlerine burada kısaca göz atmamız gerekecek.

(12-17) yaş grubuna giren lise düzeyindeki gençlerin, bu dönemde çocuk yaşlarda edindikleri yapıntı eylemler, daha önce büyüklerin hazırlayıp koyduğu kurallara, o kuralların eylemlerini taklide dönüşmüştür. Bu da topluma yabancılaşma, içe kapanma, doğasal eyleme özlemevresini gündeme getirmiştir. Soyut düşüncenin oluşturduğu zihinsel faaliyetle, duygusal faaliyetin birbirlerini içerdiği noktada artık tiyatral olan bir düzenleme başlamıştır. (18-21) yaş grubunda üniversite düzeyine gelen genç ise artık zihinsel faaliyetinin üretim dönemini yaşamaktadır. ve gerçek olanla ideal olanın diyalektiğinin bilincine varmaya çalışmaktadır. Her iki yaş grubunun da birbirlerini içeren ve bütünleyen yapısında duygular sürekli anlam üretmekte ve duygular yumağı gitgide büyümektedir. Bence duygu eğitimine bu noktada gereksinme duyulacaktır. Çünkü yalnızca gençler için değil, yetişkinler için de yaşam gizlerle doludur. Bilincimizin oluşmasıyla ortaya çıkan duygularımız, yaşamın gizlerine karşı sürekli bir çözüm arayışın somut belirtileridir. Duygularımız aracılığıyla yaşamın gizlerine karşı

nağından yoksun bırakmakta, sanatların üst düzeyde aşama yapmalarını bir ölçüde de olsa kısıtlamaktadır. Bu yaklaşımı gözönüne alarak gösterilerimizde gençlere çeşitli sanatları, sanatçılarımız aracılığıyla açıklamalı ve uygulamalı olarak aktarıp, genelde tüm sanatların bilincine varacakları bir toplu gösteri alanı açıyoruz.. Böylece gençlerin temel duygularını denetim altına almalarını ve bundan en sağlıklı bir yaşam biçimi yaratmalarını sağlamaya çalışıyoruz..

Nesneler ve kavramlar dünyasının alabildiğine çoğalıp, yeni boyutlar yarattığı çağımızda, yaşadığımız toplum içinde (Uyum ve denge)nin kurulabilmesi, bence bu açıdan (Duygu eğitimi)ne ağırlık verilerek sağlanabilecektir. Çünkü sağlıklı bir sanat eğitimi, sağlıklı bir davranış biçimini de birlikte getirir. Gösterilerimizde gençlere yönelik olmamızın nedeni, bu olguları en kısa yoldan algılayıp özümleyerek topluma aktaracak kesim olmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca gençlik kesimi, henüz koşullanmamış bir yaratma zenginliğine de sahiptir.

-Tüm bunlardan sonra, şöyle bir soru sormak istiyorum. Sizce, gençliği tiyatro sanatına çeken nedenler nelerdir?



Haluk Şevket

''İnsan yaşamının temel ögesidir gençlik. Toplumdan önce kendi yapısı içinde işlevseldir. Yaşamın biçimini, rengini, nasıl ve nice olması gerektiğini kısaca özünü belirleyen ve ancak 0-21 yaşlar arasında dengelenebilen bir yaşam sürecinin bütün sorumluluğunu sırtında taşır. Zaman zaman atılganlığının başkaldırıya dönüşmesinde, bu tek yönlü sorumluluk yükünün payı büyüktür. Bu önemli süreçte gençliğin faaliyetleri bir önceki kuşaklarca anlayışla karşılanmalıdır.''

-Gençliği tiyatro sanatına çeken, bu sanata tutkuyla bağlayan nedenlerin başında bilinç yapımızın yaşamımızda ilk kez (Eylem)le tanışmasının doğal dürtüsü gelmektedir. Nitekim Hollandalı Tarihçi Huizinga, Homo Faber (Yapan insan), Homo Sapiens (Düşünen insan) boyutlarına, bu her iki boyuttan önce varolduğunu kanıtladığı Homo Ludens (Oyuncu insan) boyutunu eklemiştir. İnceleyecek olursak görürüz ki, 0-6 yaşları arasında çocuk, henüz bilinç faaliyetine ulaşmadan önce çevresindeki nesnelere, varlıklara ve olaylara eylemsel bir faaliyet içinde yaklaşmaktadır. Ancak 7-11 yaşları arasında bu eylemsel faaliyetine, bilincinin oluşturduğu zihinsel ve duygusal faaliyetlerde eklenecektir. Artık bu dönemden sonra çocuk, bir takım kuralların koşullandırdığı bir yapının içine girmiştir. Çocukta, daha sonra da gençte bu henüz alışamadığı yaşam evresine karşı çıkış, önce şiirle gelişecek ve yazılı tiyatro metinlerini sahneye aktarma eylemiyle bü-

Şaşılacak şey! Geçen cumartesi bana ne oldu öyle? Kendimi oldukça gülünç hissediyordum. Ateşime bakmak istedim. Dereceye şöyle bir göz attım.. Oh! korkunç: 41-42 derece. Hasta mıydım? Yoo, hayır. Şu cumartesi gecesi ateşi denen şey sarmıştı tüm benliğimi. Beni artık hiçbir şey iyileştiremezdi. Giysilerimi sırtıma geçirdiğim gibi doğru "Disko"ya...

O sıralarda, New York'daki "Stüdyo 54" türünde yeni bir diskotek açıldığını duymuştum bizim kentte (John Travolta akımı Stüdyo 54'ten yayılmıştı). Yani, şimdiye değin bulunan diskolardan çok değişik. Daha şimdiden, kendimi dans pistinde John Travolta'yla havalarda uçuyormuşcasına hissediyordum.

Girişteki iri yarı adam arkadaşça, "Buraya giremezsiniz! Sokak giysili insanları istemiyoruz burada" dedi, bir yandan yeni yıkanmış blue-jean"ime bakarken. En yakındaki bir vitrinde kendimi

Burada kendimi oldukça iyi hissetmeye başlamıştım. İnsan burda, herhangi bir yerde nedensiz dikilip durabilirdi ve çevredeki yüzler oldukça sempatikti... Kendim, tek başıma dans ettim, John Travolta'sız -ve bu benim hoşuma gitmişti...

Orada bulunanlardan biri ya da birkaçıyla söyleşmek isterdim. Ancak, konuşmaya nasıl girmeliydi? Diskoteklerde karşılıklı sohbet etmek, mutlulukları paylaşmak zaten olanaksızdı. Bir yanda "diskotek" kavramı; diğer yanda, "Birlik, beraberlik, dayanışma" kavramları... Birbirleriyle tümüyle çelişen kavramlar bunlar! Evet, biz böyle alıştık, ne ki bunun böyle sürmesi gerekmez, sürmemeli de... Benzer durumdaki -genç- insanların birbirleriyle konuşacak çok şeyi olmalı; oysa, herkesi bir başına dolaşıp durmakta. Hem -bu- yalnızca cumartesi geceleri de değil!

Almancadan çeviren **TİMUR KAYA ALTOMRUK**

oluşmaktadır. Bu yaş grupları öğretim-eğitim bölümlerine göre değerlendirilirse şöyle bir sıralanma ortaya çıkacaktır. (0-6) yaş grubu, Anaokulu dönemi.(7-11) yaş grubu, İlkokul dönemi. (12-17) yaş grubu, Ortaöğretim dönemi. (18-21) yaş grubu, Üniversite dönemi.. Bütün bu yaş grupları birbirlerinden içerik ve anlam bakımından farklı oldukları halde, birbirlerini içermekte ve insanın asal yapısının temelde içerik ve anlamını oluşturmaktadırlar. İşte bu yaş grupları arasında sağlanacak denge ve uyumdur ki, insanın yaşamı ve dünyayı algılamasındaki ölçüyü belirleyecektir. Acaba bu ölçü bizde sağlıklı bir biçimde kurulabilmiş midir? Bence bu sorumuzun cevabını ilgililer, bütünlenir ve her duygusal ilişkide kendimizi yeniden yaratırız. İnsan bu doğasal gereksinimi sonuncu sanatları var etmiştir. Bu bakımdan her sanat dalı, yaşamın gizlerine karşı bir başka boyutta karşı koyuş, bir çözüm arayıştır. Ve yine her sanat dalı duygularımızın çeşitli eylem biçimlerini yansıtan bir anlamlar yumağıdır.

Şimdi de gençlere yönelik (Duygu eğitimi gösterileri)nin somut amacını belirleyelim.. Genellikle ülkemizde sanatlar arası düşünce alışverişi yok denecek kadar azdır. Her sanat dalının sanatçıları, kendi sanat dallarının dışında kalan sanatlara karşı çokluk ilgisizdirler. Bu da her sanatçıyı diğer sanatları denetleme ola- tünleşecektir. Bu noktada sahne, genç insanın özgün eylemlerini yargıladığı yerdir. Artık dramatik olanla tiyatral olanın karşıtlığı ve çatışması, başlıbaşına bir eğitim sorunu olarak karşımızdadır..

-Efendim, genelde şiir-drama türünün ve özelde Kemal Özer'in "Kimlikleriniz Lütfen" adlı kitabındaki şiirlere getirdiğiniz yorumun özellikleri nelerdir?

-Gösterilerimizin şiir sanatı bölümünde, değerli ozanımız Kemal Özer'in şiir sanatına yaklaşımını ve kendi şiir anlayışını genç izleyicilere açıklamasının ve örneklemesinin yanısıra, bir de ozanın (Kimlikleriniz Lütfen) adlı kitabından seçtiğimiz şiirlerinden kurguladığımız şiir-drama gösterisi yer alıyor. Öncelikle Drama (Kıpırtı, edime geçmek) anlamına gelen bir sözcük ve de tiyatro sanatını var eden ana kaynak.. Bunu, insanda söz ve eylemin doğurduğu fiziksel çatışma ile, duygusal ve zihinsel çelişmelerin doğurduğu psikolojik çatışmanın yaşama yansıması olarak da belirleyebiliriz. İç çatışmanın dışa yansıması olan dramatik çatışma, insanınyarattığı tüm sanatlarında temelinde vardır. Bu yaklaşımla (Kimlikleriniz Lütfen) kitabındaki şiirleri ele aldık. O şiirlerdeki dramatik yapının çözümlenmesine giderek, şiirlerde anlatılan olayların içeriğindeki anlam birliğini vebütünlüğünü yaratan çatışmaları bulup çıkardık. Sonuçta ortaya, doğal kimlik-yapay kimlik çelişki ve çatışması çıktı.. Bu yaklaşımla kurgulanan şiir-drama gösterisi, sanıyorum ozanın şiirlerini yazarken düşündüğü ve şiirlerine yansıttığı anlam yükünün dışında anlamlar geliyordu. Yine sanıyorum şiirlerde varolan dramatik çatışma ile onu algılayanlarda varolan dramatik çatışmanın değişik boyutta bağlamlanması drama sanatı aracılığıyla (Kimlikleriniz Lütfen) kitabının üst-dil'ini oluşturuyordu. **-Kendi yapmak istedikleriniz ve yapılması gerekenler açısından, Türk Tiyatro Sanatı'nın geleceğini nasıl görüyorsunuz?**

-Genellikle çağımızda değişimin sınırları, iletişimin gelişim sınırlarıyla orantılıdır. Her kuşağın edindiği kültür birikimini sağlıklı ve çağdaş bir iletişim anlayışıyla bir sonraki kuşağa aktarması, önce evrensel sonra ulusal bir zorunluluktur. Bilincin bu yönde kullanılması, önce eylem birliğini, giderek kuşaklar arası uyum ve dengeyi sağlayacaktır. Bilinir ki, genç insan, çevresindeki oluşumlara, nesnelere ve olaylara özgün anlamlar vererek yaklaşır. Onda hersey yetişkinlerin koşullandığı ölçülerin dışındadır. Bu açıdan gençler, önce kendi eylem biçimleri içinde yaratıcı olmalıdır, onlara bu doğrultuda verilecek eğitimle eylemleri denetim altına alınıp toplumsal yarara dönüştürülmelidir. Bu konuda okullarımıza girmesi gereken uygulamalı drama çalışmalarının böylece ne denli önem kazandığı ortaya çıkacaktır. Bence daha önceki sorularınızda da yanıtlamaya çalıştığım ve yapılması gereğine inandığım şeyler, aynı zamanda yapılması gereken şeylerdir de..

Bugün için Türk tiyatrosu çağına uygun düşecek gerçekçi yolu bulmaya çalışanlarla, o yolu bulmaya çalışanları engelleyenlerin oluşturduğu bir çatışma alanı içindedir. Çağımızın gelişimini engelleyiciler, ne yazık ki belli çevrelerce desteklenmekte ve her türlü zengin olanaklarla donatılmaktadırlar. Geçmiş çağın insan-toplum-tiyatro anlayışıyle o anlayışın temsilcisi olan bir kişi, sorumluluk bilincinden yoksun odakların desteğiyle devletten milyonlarca lira ödenek alan büyük bir sanat kurumunun başında hâlâ söz sahibidir. Oysa bugünün tiyatro sanatı, doğal kaynakların yeni oluşumlarla kaynaşarak her seferinde bir üst düzeyde oluşturduğu sentezler sonucunda çağdaş insanın evrensel gereksinimini karşılayan bir sanatlar bütünüdür. Bu bütünü kavrayabilmek, doğasal zenginlikte bir yaşama ulaşmak için, sanatların tümünün bilincine varmak ve onlardan çağımızın gerçeklerine uyan bir yaşam biçimi yaratmak gerekmektedir. Bence çağımızın gerçek soyluluğu anlamca zengin olmaktır.

-Teşekkürler sayın Haluk Şevket.

OKUR İLİŞKİLERİ

Nükleer savaşa karşı birleşelim

Günümüzün en büyük sorunu; Nükleer savaş tehlikesidir. Nükleer silahların verebileceği zararları sıralarsak: Ölüm, ölüm, ve yine ölümdür.

Basına her bakışımızda, sürekli olarak nükleer silahlarla ilgili haberleri görürüz, bu haberleri genellikle nükleer silahlara yapılan harcamalar, bu silahların üretiminin dondurulması görüşmeleri ya da nükleer silahlar aleyhine yapılan hareketler biçimindedir.

Benim bu yazıda üzerinde durmak istediğim konu, nükleer silahlara karşı girişilen barış hareketleridir. Bu hareketlere en çok katılan (basından izlediğimiz kadarıyla) başta F.Almanya olmak üzere, İngiltere, Fransa ve ABD halkıdır. Bu hareketlerin amacı, dünya barışının savunulması, milyonlarca aç insan varken, nükleer silahlara yapılan harcamaların önlenmesi, insanlık için büyük bir tehlike oluşturan nükleer başlıklı silahların yok edilmesidir.

Diğer ülkelerde durum bu iken, ülkemizde barış için neler yapılıyor? Üzücüdür ki, ülkemizde barış hakkında toplumumuzun sesini duyamıyoruz. Fakat bu durum halkımızın barışı sevmemesinden değil, seslerini duyurabilme olanağına sahip olmadığındandır. Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesini benimsemiş bir halk olan Türk halkı, barışa karşı ilgisiz kalamaz.

Sizlerden, SOMUT okurlarından biri olarak, Atatürkçü barış ilkesini savunan biri olarak istediğim, gazetemizde barıştan yana olanların seslerini duyurabilecek bir sayfa ayırmanızdır. İnanıyorum ki, tüm barışseverler bu sayfalara sahip çıkacak ve onu barışçı düşüncelerle dolduracaktır.

İnsanlığın milyonlarca yıllık evrimini sona erdirebilecek güce sahip olan nükleer silahlara karşı, seslerimizi gazetemizde birleştirelim.

Muharrem AÇIKGÖZ

Nobelli savaşçılar Nobelsiz barışçılar

Burası dünya. Erenlerin sağı solu belli olmuyor. Ummadığınız gelişmelere tanık oluyorsunuz. Bilmem kim, bilmem kimle koalisyon kuruyor. Parmağınızı ısırıyorsunuz.

Burası dünya.

Savaşçıların elinde Nobel.

Barışçılar Nobelsiz.

Barış ödülü, barışa dokunca veren savaş kışkırtıcılarına dağıtılıyor. Gericilikten yana olanlara, ilerlemeye katkıda bulunmuş madalyası takılıyor. İyi ki Hitler yaşamıyor. Yaşasaydı bir gece ansızın kapısı Nobelce çalınırdı. Belki de antifaşistlik ödülü Mussolini ile paylaştırılırdı. 1984'ün adamı neden Pinochet olmasın? Şili diktatörüne neden en iyi ekonomist ödülü verilmesin? Ziya ül Hak'a sıraya girmek düşüyor. Yoksa ödül enflasyonuna yol açarız. İran Şahını unutmayın lütfen. Onun ağzı eğri, gözü kör değil. Aslan gibi şah. Ölüyse ölü. Dirilerin dirisine, ölülerin ölüsüne madalya takılır.

Geçmişte Henry Kissenger'a ödül arandı.

Sonunda bulundu:

Nobel.

1978'de Begin'a ödül arandı.

Sonunda bulundu:

Nobel.

Ödüle kişi değil, kişiye ödül aranması ilginç. İlginç olduğu denli düşündürücü.

Nobel ödülü işlevini yitirmiştir. Tanrı, barış savaşçılarını Nobel'den korusun. Nobel kuşu süt istiyoruz diyen bebelerin, ölüm füzelerine hayır diyen yurtseverlerin, salt görüşmelerini gündeme getiren devlet adamlarının başına konmasın.

Amerika, atom bombasını güvercin, ölüm füzelerini zeytin biçiminde yapsa yüreğiniz yanmaz. Hiç değilse, Kissenger biçimsel barışçı der geçersiniz. Ya Begin'a ne buyrulur? Adam gün geçtikçe azıtıyor. İsrail'i, ardından Ortadoğu'yu kan gölüne çevirdi. Elinde kibrit bekliyor. Fırsat bulsa dünyayı yakacak. Begin'in olduğu yerde, barıştan, barışın olduğu yerde Begin'dan söz edilemez. Bunlar birbirlerine çelişik kavramlardır.

Yine de Nobelcilerin Begin ve Kissenger'i ödüllendirmekten dolayı pişmanlık duyduklarını sanmıyorum.

Çünkü yanlışlığı somut olan doğrularını yineliyorlar.

Son örnek Walesa...

Walesa'ya ödül arandı.. Ve bulundu:

Nobel.

Dayanışmacı beyefendinin hangi çevrelerce desteklendiği ortada. Sendikasının niteliği de belirgin. Samoza'ya maddi destek sağlayan, anayasa hazırlanmasında yardımcı olan Papa, Walesa'nn da bir nolu söylevcisi değil midir?

Nobel'e güvenmeyin beyler. Aklınız varsa, Nobel'den kaçın. O ödül ki, Kissenger'i bile kurtaramadı. İsrail bağnazının savaş kışkırtıcılığını, saldırganlığını örtemedi.

Yoksul Cem/Balıkesir

MEB, artık sesimize kulak ver

Gazetenizi uzun zamandır okuyorum. Gerçekten çok yönlü ve her yaştan insanlara yönelik bir bütünsünüz. Ozellikle de gençlerin sorunlarına diğer yayınlardan daha gerçekçi bir açıdan bakıyorsunuz. Gazetenizin bu karakterine güvenerek, beni ve benim gibi milyonlarca Türk gencinin ortak sorununa eğilmenizi arzuluyorum... Gazetenizden bazı gerçekleri özellikle Milli Eğitim Bakanlığı'na ulaştırmak ve ve sesimizi duyurmak istiyorum.

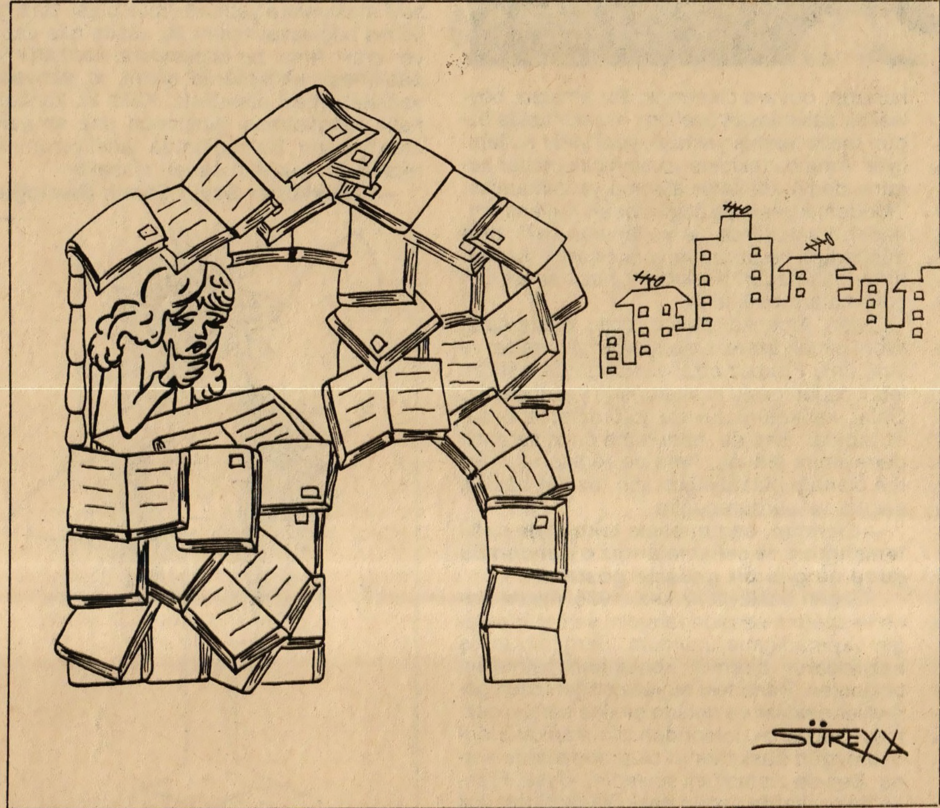
Ben lise öğrencisi bir kızım. Çoğumuzun da bildiği gibi, eğitim sistemimizin bozukluğu, Türkiye'nin başlıca sorunları arasındadır. Bugün dünyanın birçok ülkeleri uzayda yaşamanın yollarını ararlarken, bizde daha eğitim sistemi esas karakterini bulamamış, rayına oturamamıştırBu gerçek yalnız genç liseli ya da üniversitelilerin değil, geçmiş ve gelecek kuşakların da, dolayısıyla toplumun ortak sorunudur. Biz öğrencilerin en önemli sorunu ise öğretmenlerle... Daha doğrusu eğitici (!) dediğimiz kişilerle.

Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu otoriter, sert ve "mutlakiyet" döneminin özelliklerini taşımayı nedense bir üstünlük gibi görüyorlar ve öğretmenliğin esas anlamını saptırıyorlar. Bugün benim okulumdaki öğrencilerin %99'u okulda uygulanan aşırı disiplinden ve öğretmenlerin öğrencilere adeta bir "esir" gözüyle bakmalarından yakınıyor. Ortaokulu bitirdikten sonra, büyük umutlarla başladığımız "lise" eğitiminde bulduklarımız düş kırıklığı, fobiler ve çoğumuzdaysa ruhsal gerilimin doruk noktaları...

Liseye başlarken, hepimizin farklı ümitleri vardı. Hepimiz ulusal marşımızı okurken, birer Türk genci olmaktan gurur duyarken; bugün öğretmenlerin İstiklal Marşı'nda bile bize, "Eğer iyi okumazsanız, evlerinize gidemezsiniz" gibi uyarılar yapmaları... Baskı altında, zorunlu olduğumuz hissiyle, ulusal marşımızı dahi, sırf okul kapısından çıkabilmek için gür sesle okumamızı, burada tüm çıplaklığıyla haykırırken, ne durumda olduğumuzu tahmin edebilirsiniz.

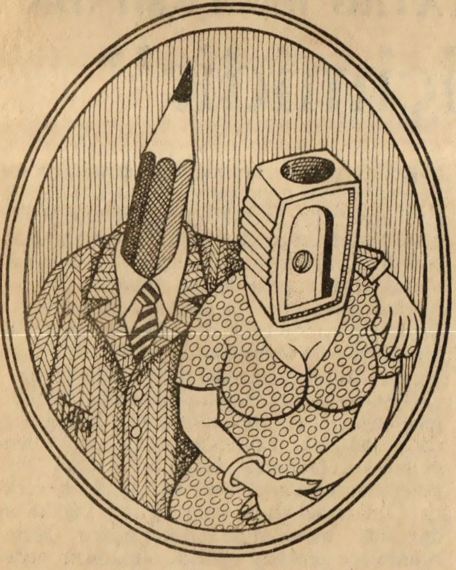
Tabii bu disipline nedenli ya da nedensiz yediğimiz dayak ve işittiğimiz azarları da eklemek olası. Bizlerin bu çağlarda, kişilik arayışındayken, öğretmenlerimizden yakınlık, anlayış yerine; aşağılayıcı sözler ve soğuk davranışlar bulmak, bizleri iyice asileştirip, okumaya, yaşamaya ve eğitime karşı bir tavır almamıza neden oluyor. Ayrıca, yüklü ödevlerden spor yapmaya, kültürel araçlardan yararlanmaya ve eğlenmeye bile zaman bulamıyoruz. Tek amacımız, "sınıf geçme!" Kendimizi, bu sözcükle şartlandırılmış, topluma ve ailemize karşı olumlu olduğumuz için okuyan birer robot hissediyoruz.

F.H.Ç/Ankara



"O, özgürlüğünü kendinden isteyerek yaşamını kendi yaratacaktır"

Yabansı ilişkiler ve kadının kadınsı durumu



GÜLSELİ İNAL

A

Toplumda yıkılamayan doğmalardan biri de kadına yaklaşım ve kadın varlığı üstüne birtakım çarpık yargılardır. Asırlardır süren bu doğmalar işin tuhafı insan zihninde ve yaşayışından çıkmıştır ve ne yazık ki kadının da buna katkısı oldukça büyüktür. Kadını toplumun zayıf ve titrek bir yaratığı olarak görme, antik bir düşünce olup arketiplerini toplumun ilk örgütlünme biçiminden alır. İnsanın ve yaşamın doğasına aykırı yönde gelişen kadın anlayışları, yorumları ve yaklaşımları bana kalırsa, insanın ontolojik varlığına bir saldırıdır. Kadın erkek arasındaki ilişkide en önemli basamak, herhalde güç ilişkisiyle ilgilidir.

Bu güç ilişkisinde kadın tam anlamıyla erkeğin gücünü kendinden üstün görüp, ona boyuneğmeyi doğal bir tavır sayar. Kadınsılığın temelinde oluşturmaya çalışılan hep budur. İki tür davranış biçiminden (erkeksi ve kadınsı) biri kadınsı olmaktır ki bu özellik yıllar boyu her kültürde ve yönetimde ve her toplum örgütlenişinde yanlış yöne sürülmüştür. Bir kadının kadınsı olmasının, anlayışlarla birlikte getirdiği ve kadına sunduğu yığınla zarar vardır. Oysa kadınsılık doğanın üstün zenginlik ve yeteneklerinden birinin açık bir biçimde somutlaşmasıdır. Başka bir deyişle kadınsılık insana verilmiş üstün bir özelliktir. Bu özellik ise toplum tarafından ve erkekler aracılığıyla, kaba güçlerini kullanarak çarpıtılmış ve yön değiştirilmeye çalışılmıştır.

Fanatizmin yasaları içinde kadınsılığın kapsamına giren şeylerin başında önce erkeğe boyuneğme gelir. Erkeğe boyuneğen kadın, topluma da boyuneğmektedir, çünkü toplumun aktif ve etkin gücünü şimdiye dek erkekler oluşturmuştur. Özellikle doğu toplumlarında boyuneğiş kadının güç dengesindeki güçsüzlüğünü gösterir. Her şeyin tek sahibi erkek, gökte uçan kuşun, yerde karıncanın, kırda açan çiçeğin tek hakimi olduğuna göre, kadın da tıpkı doğadaki diğer objeler gibi onundur. Tek başına düzenler her şeyi, karar verme gücü elindedir, Tanrı'dan sonra erkek gelir. Kadının bu kullanımında erkek ona kendi anlayışlarını erkeklik ideolojisini aktarır, beynini yıkar. Kadınsılığın taşıdığı zengin ögeler gözden düşmüş bir kral gibi istenmez ve valnız bırakılır. Kadının yetenekleri do-

rılması gibi sorunlarına ve çıkmazlarına ayrılır.

Erkeğin toplumda ontolojik kadının ise tarihsel bir yeri vardır. Kadının tarihine bakıldığında, garabet biçimine girmiş acubemsi yaşam biçimleri hemen karşınıza dikiliverir. Kadının toplumsal yaşamdaki yerine gözatanlar, onun kadınsılığının nasıl toplum tarafından kullanıldığını ve çarpıtıldığını, ayaklar altına alındığını görebilirler. Böyle bir geçmiş ise, kadını yüceltir ve erişilmez zirvelere çıkarır. Çünkü, kuvvet denemesinde deneyen değil, denenen özgün bir yere gelir. Kadının tarihi ise dini kitaplardan bu yana çarpıklığın çarpıtılmışlığın tarihidir. Onun gelişiminin tarihi, önyargılarla süslüdür. Onun gözükmeyen küpeleri, bilezikleri ve parmaklarını dolduran yüzükler, bu başıbozuk önyargılardır.

Önyargı her zaman toplumun çürüyen kesiminde boy atar ve kendine bir bataklık bulduğu zaman da gelişir. Çamurun içinden kollarını, yapraklarını uzatıp garip çiçekler açan çamurumsu bitki örgülerine karışır. Yamru yumru gövdesiyle güzelliğe meydan okur. Kadın ise önyargılar bataklığının içinde el yordamıyla yolunu bulmaya, yönünü kestirmeye çabalar. Ama ışıklar öyle zayıf, yollar öyle karışıktır ki, ister istemez susar. Suskunluk onun tarihinde eriştiği zirvelerden biridir ayrıca. Arada sırada saygı görse bile, bal. sarısı saçlı küçük bir çocuğun bukle bukle saçlarının okşanıp ellerinin hemen çekilmesini andırır bu. Çocuğun başı okşanmıştır o kadar...

Şimdiye dek varolan bütün uygarlık biçimlerinde, hatta ilk uygarlığın çekirdeği olan Adem-Havva ilişkisinden başlayarak hiçbir yapıda o, ruhunu ve gövdesini bu baskılardan kurtaramamıştır.

Kadınsılığın; erkek ideolojisinin egemen olduğu çağdaş toplumda ya da erkek toplumunda bir dizi zararları, edilgenlik taşıdığı imajı yapay bir biçimde, inceden inceye anlayışlarla birlikte, erkeklerin güçlerini kullanarak geliştirilmiştir. Erkek sexinin egemen olduğu çağdaş toplum ya da sexist toplum içinde kadın, apaçık olarak bir sex nesnesidir. Bu algılama onun kullanımını birlikte taşıyarak kadınsılığından ötürü (sözde güçsüzlüğü, biyolojik düzeyinin düşüklüğü varsayılarak) bir tür sürgünde tutar. Böylelikle kadın çağdaş dediğimiz (çağdaş neyse) toplumda gittikçe bayağılaşan karanlık bir mekana yerleştirir. Bunu yapanların kim olduğunu düşündüğümüzde de, aydınlıktan yoksun küf dolu eksik ve güdük bir zihin, rahatını her şeyin üstünde sayan, kabalığı kendine yaşam yolu seçmiş, kendini ve doğayı tanımadan yaşayan, yavan bir yaşam içinde bocalayan, zihinlerini silkelemeden zorba düşünceler geliştirerek kadına doğanın zararlı bir yaratığı olarak bakanlar, kadın gövdesini

B

Cinsel özgürlüğünü elde eden batılı kadın, istediği erkekle evlenme, ilişki kurma istemini, doğal sayar, ancak ne yazık ki o yaşam özgürlüğü karşısında yaya kalmıştır. Batılı kadın gerçek özgürlüğünün tadına bile bakmamıştır. İç güdülerin yalnızca birkaçının kullanımıdır bu. Para kazanma, seçme ve isteme özgürlüğü gibi özgürlükler olsa olsa, özgürlüğe giden yolun başlangıcı olabilir. Görünüşler dünyasında sırtına sırmalı bir harmani giyip dolaşmaktan başka birşey değildir. Oysa sırmalı harmaninin içi söküktür, astar ipler çözülmüş, düğmeler kopmuştur. Bize sunulan yaşamın tersine, doğanın bozulmamış yapısı, insana özgürlüğü sıcak yakıcı bir güneşin ışınları gibi sunar, onun derisini yakar. Oy-

Bize sunulan yaşamın tersine, doğanın bozulmamış yapısı insana özgürlüğü sıcak yakıcı bir güneşin ışınları gibi sunar, onun derisini yakar. Oysa önyargı ve doğmalarla süslü bilinç bu sıcak güneşin üstüne bir tente çeker ve gölgede oturur.



Roberts Kukojs

Kadına önerilen, içi incili altın bir tepside sunulan şu öneri onun çöküşünü hazırlamıstır. "Yasamı olduğu gi-

Ona hiçbir zaman erkeklere verilen payeler verilmemiştir. Erkeksi tavırlar egemen olduğundan, başarıyı erkekleşmeyle bir tutarak, başarı kazanırsa kazanır, savaşır, saldırganlaşır, insanlığını unutur. Ve geriye bakıldığında kadınlığından, o güzel özelliklerinden hiçbir şey kalmamıştır, ne yazık... Çünkü kadınlığını ve kadınsı tavrını asla onaylatamamıştır bu kaba toplumda. Şiddetin kol gezdiği çağdaş toplum hâlâ en gelişmemiş aşamasındadır. Yabancılık tıpkı taş devirlerindeki gibi sürüp gitmektedir.

Kadın için ilk yaklaşımların başında onun bir sex nesnesi olma yorumudur. Bu ilk ve en temel anlayışın gelişmesine, taşlaşmasına erkekler olduğu kadar kadınların kendileri de, bir tür öyle davranarak tanımı genişletmişlerdir. O, bir kraliçe, bir ülkenin yöneticisi, sanatçı, yazar, bilimkadını, dağ tapınağında bir rahibe olabilir. Ama her zaman önce sex nesnesidir. Sevişmek gibi doğal bir eylem böylelikle tek tarafın yorumuna ve saldırgan içgüdülerine bırakılmıştır. Onun biyolojisindeki aşırılıklar, doğmatikleri ürkütür ve küllü zihinleriyle onu yabani ve saklanması gereken bir yaratık durumuna indirgerler. Sanki kadın yaban çöllerinde dolaşan yabansı bir yaratıktır. Doğurgan gövdesi ve fırlak omuzlarıyla herkese meydan okumaktadır. Doğasındaki özellikler toplumu ürkütür. Onu saklayacak yer arar, tehlikelidir, o saklanmalıdır. Saklaya saklaya da önyargılarının, baskılarının, fanatik ve değişmez dünyasının içine saklar.

Kadınların kendi edilgenliklerini onaylamaları ise yalnızca bir bilinç düzeyidir. Edilgenliğin çukuruna yuvarlanan kadın için şimdiye dek başkaldıracak yolların hepsi tıkanmıştır. Gün ışığı geçirmez hücrelerde yaşamış ve gelişmiştir. Bir kez geliştikten sonra da artık gölgeli ışınları, ses geçirmez duvarları benimser ve içinde yaşar. Toplumun içinde yaşamaktadır ama, ne gözü görmekte, ne kulağı işitmektedir. Bilincini koyu bir duman kaplamıştır, külrengi havaya alıştırılmıştır. Yıldızların, gökyüzünün maviliğinden sağılıp ineceğini düşünemez bile. Çünkü toplumun kaderini değiştirmeye ya da değiştirmemeye çalışan erkekler birtakım yetkileri ellerinde tutmaktadırlar. Kadın ise bu külrengi dünyanın içinde evinin, dünyanın, düzenin ve doğumun sadık işçisidir. Emeğin karşılığını özgürsüzlükle, tutsaklığının karşılığını horlanmayla, doğurganlığının karşılığını pasif bir yaşamla öder. Ona öyle bir gelecek çizilir ki, öyle bir yaşam söz verilir ki, orada yalnızca durgunluk. varlığın inkârı yatmaktadır. Kadın toplumda kendini inkâr ettikçe tutunur, saygı görür. Yapay bir maske onu bütün tehlikelerden korur. Küçük oklar onun için atılmaya hazır beklemektedir. Ucu zehirli oklar,



Curt Stenvert

Doğurgan gövdesi ve fırlak omuzlarıyla herkese meydan okumaktadır. Doğasındaki özellikler toplumu ürkütür, onu saklayacak yer arar. Tehlikelidir o, saklanmalıdır. Saklaya saklaya da önyargılarının, baskının, fanatik ve değişmez dünyasının içine saklar.

bir burcun üstüne yerleştirilmiştir. Kadın ahlakın temsilcisi olarak bu okların hedefinden uzak da yaşamalı, kendini hiç belli etmemelidir. Kadınsılığı başına derttir. Böyle doğduğu için böyle olduğu için asla affedilmeyecektir.

Gerek bedensel, gerek tinsel erkekliği üstün bir güç olarak kullanmak, bu gücü doğal kabul etmek ilişkileri düzenlemedeki yetersizliğin en açık kanıtıdır. Erkekliğin başımızda boza pişirmesi, doğanın öz dengesindeki işleyişin bozulmasıdır. Bu bozukluk dini kitaplar, Tanrı'nın kitabında bile kadına sunulmuş en ilginç varlık anlayışlarından biridir. Şimdilerde ise ortaya özgürce konan bir istek vardır, o da: Kadının varlığının artık onaylanması ve toplumda yerini almasıdır. Bu istemin yorumu ise, kadınlar çağımızda özgürlük istiyor biçiminde yorumlanamaz. Karşı tarafın verecek şeyi varsa, istenme eylemine geçilir. Kadınların özgürleşmesi herhalde erkekten istenmeyecektir. O, özgürlüğünü kendinden isteyerek yaşamını kendi yaratacaktır.

Kadının bu yeni yönelişleri ise toplum içinde korkulu rüyalar görme ve kabuslar içinde sayıklamaları da beraberinde taşıyabilir. Özgürlük yolunda yeni kapılarını açmaya çalışan kadın, toplumun bu sayıklamalarına aldırmadığı sürece, yeni bir gelecek kurabilir. Kadına önerilen, içi incili altın bir tepside sunulan şu öneri onun çöküşünü hazırlamıştır. "Yaşamı olduğu gibi kabul etmelisin". Artık bu öneriyi onaylamak değil, yıkmak gerekir, ama kadının elindeki ve ruhundaki bütün yıkıcı araçlar çekilip alınmış, o yalnız ve düşüncesiz bırakılmıştır.

Erkek içgüdülerinin egemen olduğu toplumda kadın imajları oldukça zengindir. Ancak aldatıcı bir dış görünüştür bu. Bu imajlar her zaman kadın için tarihsel ve primitiv güçlerle beslenir.

Karar verme yetisi, hüküm verebilme, yargı verme, bütün istemeler erkeğe toplum tarafından verilmiştir. Onlar içgüdülerin ifadesinde ve dışa vurumunda oldukça serbestirler. Serbestlik ise cinsler arası üstünlük yutturmacasını, anlama ve yetersizlik kabalığını, fikirleri saptırma yetisini, adamsendeciliği, tek yanlı karar verme yeteneksizliğini getirdi. Bütün bu getirdiklerinin yanısıra, insan ruhunun çöküşünü de getirdi.

Bence kadınlar ve erkekler önce kendi ruhlarını kurtarmalıdırlar. Erkek baskıcı ögelerin ağır bastığı kadın da ezilmişlik normuyla serpilip büyüdüğü ruhunu kurtarmalıdır.

Çağımızda ise tehlikeli özgürlüklerin yanısıra, herhalde istenecek en zararsız özgürlük, kadın özgürlüğüdür. Onu bile isteyemiyoruz.

YAZIK!

ğanın ona verdiği özellikler primitiv bilinç tarafından karşı yargılarla özel bir duruma indirgenir ve kadın özel durumu içinde yaşamaya başlar. Bu doğumundan ölümüne dek sürer, çünkü kendisine yaklaşan ve onu kavrayan bilinç ne yazık ki bu aşamadadır.

Bu tuhaf bilinç, kadının pasif kalmasını, erkeğe yüzde yüz bağlı kalmasını ve aklını onun aklına teslim etmesini ister. Erkeğe bu tavır atalarından miras kalmıştır ve bunu bir tür tarihsel ve psikolojik tavırla sürdürür. Kadın erkek arasındaki bu ilişki, yaşamın ve zamanın içinde uzayıp giden bu güçler, dengesizliği bir ağacın dallarına ay-

günahla bir tutup kurumların yardımıyla, aile devlet ve din gibi taşlaşmış yapıların içine yerleştirip ilkel düşünceleriyle yorumlamaya kalkışanlardır. Kadın böyle düşüncelerin içinde sürüklenerek, bu aşamaya dek gelmiştir.

Kadın; güz yapraklarının bir ırmağın üstünde suların dibine batmadan sürüklenişi gibi sularla birlikte bir yere doğru gitmektedir. Gitmektedir, çünkü kabalık ve şiddet her yanını sarmıştır. Kendisine yapay özgürlükler sunularak oyalanmaya çalışılmaktadır. Önyargılar ise kadını kadınsılığından ötürü tutsak alır. Kadındır işte, daha ötesi yoktur bu işin.

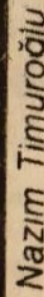
bi kabul etmelisin.'' Artık bu öneriyi onaylamak değil yıkmak gerekir. Ama kadının elindeki ve ruhundaki bütün yıkıcı araçlar çekilip alınmış, o yalnız ve düşüncesiz bırakılmıştır.

sa önyargı ve doğmalarla süslü bilinç bu sıcak güneşin üstüne bir tente çeker ve gölgede oturur.

Kadının ikincil durumu, sex nesnesi olma durumu, biyolojik yorumu dünyanın rutin işlerinin sadık işçisi çağdaş dünyaya dek getirilip atıldığı karanlık bir kovuktur.

SÖYLEŞİ

"Karikatür 21. Yüzyılın Sanatıdır"


Nazım Timuroğlu

SOMUT SANAT SERVİSİ

Yılların usta çizeri Semih Balcıoğlu, karikatürle dopdolu kırk sanat yılını geride bırakırken, bir kez daha sergiliyor yapıtlarını; ama bu kez bambaşka bir teknikle. Evet, yıllar önce seramikle yaptığı karikatürlerini üç boyutlu karikatürün ülkemizdeki ilk örnekleri olarak sergileyen Balcıoğlu, şimdi de yapıtlarının özgün baskılarını sanatseverlerin beğenilerine sunuyor.

Bugüne değin, dördü yurt dışında olmak üzere, toplam on dokuz sergi açan Semih Balcıoğlu, Istanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, grafik bölümünü 1951 yılında bitirdikten sonra, Akbaba, Karikatür, Şaka, Amcabey, Taş, Taş-Karikatür gibi bir dönemin en ünlü gülmece dergilerinde çalışmış. Yurt içinde ve dışında kazandığı toplam otuz üç ödül ve yayımlanmış dokuz karikatür kitabıyla, Bulgaristan Gabrovo Mizah Evinin yaptığı bir araştırmada, dünyanın yüz altı büyük çizeri arasında yer alan sanatçının, ''Güle Güle İstanbul'' adlı kitabı da İtalya'nın Pescara kentinde yapılan uluslararası karikatür kitapları yarışmasında birincilik ödülü kazanmış.

—Sayın Semih Balcıoğlu, seramikle yaptığınız üç boyutlu karikatürlerinizden sonra, şimdi de yapıtlarınızın özgün baskılarından oluşan bir sergi açtınız. Sizi böylesi bir çalışmaya yönelten nedir?

''Çabam, karikatürü gazete ve dergilerden kurtarıp, duvara çıkarmak. Bu amaçla, böylesi bir çalışmaya yöneldim. Yurdumuzda özgün baskı tekniği yaklaşık yedi yıldır kullanılıyor. Ama bu teknikle yapılan çalışmalar bugüne değin karikatür alanına yansımamıştı. ''Madem ki resimde özgün baskı kullanılıyor, neden karikatürde de kullanılmasın?'' diye düşündüm ve buradan yola çıkarak, karikatürlerimin özgün baskılarını hazırlamak için çalışmalara başladım.

Zaten, Amerikalı pekçok çizer, başta Adolf Worn olmak üzere, Çekoslovakyalı çizerler ve yine ünlü Fransız çizer Folon büyük şöhretlerini özgün baskı karikatürlerle yapmışlardır. Onlar, karikatürü duvara götürdüler ve başarılı oldular. Ben de, hem daha önce seramik deneyimim olduğu, hem de renkleri kullanma olanağı bulabildiğim için, özgün baskıyı seçtim ve sürdüreceğim.''

—Efendim, özgün baskı tekniğiyle nasıl tanıştığınız ve çalışmalarınız o günden bu güne ne gibi bir gelişme gösterdi?

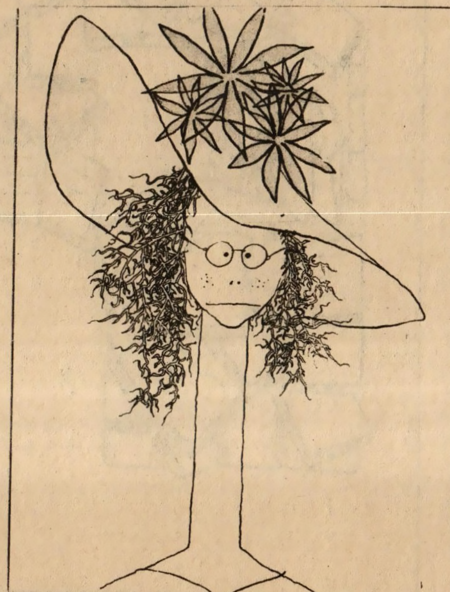
''Özgün baskıyla ilk kez, 1975 yılında Paris'te açtığım sergide tanıştım ve o güne değin yapmadığıma üzüldüm. Sergimin açılış hazırlıklarını bitirmiş, konukların gelmesini beklerken, Paris'teki büyükelçiliğimizden görevliler geldiler ve onlarla birlikte sergiyi gezmeye başladık. İçlerinden biri, karikatürlerimin özgün baskılarının olup olmadığını sordu. Ben de olmadığını söyledim. Oysa, Fransa'da o yıllarda özgün baskı karikatürler çok yaygınmış ve büyük ilgi görüyormuş. Daha sonra, geçtiğimiz yıllarda öldürülen Avustralya başkonsolosumuz, rahmetli Şarık Arıyak'ın eşi, ''Eğer karikatürlerinizin özgün baskılarını yapmazsanız, büyük bir kayba uğrayacaksınız'' dedi. Ve ben de o günkü açılışta, özgün baskılı karikatürün önemini kavradım.

Geçtiğimiz aylarda, Sayın Süleyman Saim Tekcan atölyesini bana açtı ve gördüğünüz yapıtları ortaya çıkardık. Sergimde yer alan karikatürlerimin büyük çoğunluğu daha önceki çalışmalarımın yeni bir anlayışla sunulmuş biçimleri. Ama, bunların yanısıra yeni çalışmalarımı da izleyenlerin beğenilerine sunuyorum.''

—Sayın Balcıoğlu, karikatürde kullanılabilecek başka teknikler de düşünülebilir mi?

''Resimin ve grafiğin yararlandığı tüm tekniklerden, karikatürde de yararlanılabilir. Bence karikatür 21. yüzyılın sanatıdır. Artık bilgisayar çağına giriyoruz. Günümüzde pekçok şeyi makinalara yaptırabilmek olası. Bazı gelişmiş bilgisayar tipleri ile, resim bile yapılıyor artık. Ama, bir bilgisayarın karikatür yapabilmesi, karikatürün şiirini, iç dünyasını yansıtabilmesi olanaksız. Kaldı ki, karikatür halkı rahatlatması açısından ona en yakın olan sanattır. Bu bağlamda, yineliyorum, karikatür 21. yüzyılın sanatı olacaktır.''

—Teşekkürler Sayın Semih Balcıoğlu.



Arabeskin toplumsal işlevi-1

CİHAN OĞUZ

Türkiye'nin yaşadığı son on yıllık dönem, toplumsal yapının giderek karmaşıklaştığı; bunun yanında, kültürel alandaki durgunluğun belirgin biçimde gözlendiği süreçtir. Bu sürecin ''etkileşim içindeki'' pek çok ögesi (sanat, kültür alanı, siyasa vb.) olumsuz sayılacak türlü ürünlere kucağını açmıştır. Gelişmekte olan ülkenin toplumsal yapısı da bu kaypaklığa ortam hazırlamış, ''lumpen'' olarak adlandırılan ''amaçsız'' ve ''bilinçsiz'' kitle bir anda **''delikanlılık''** ve **''harbi olma''** yolunda gelişme göstermeğe başlamıştır. İşte bu gelişmişlik, beraberinde lumpen kesiminin ''sözcülüğünü'' yapan müzik alanına da yansımağa başlamıştır. Arabeskin ortaya çıkışı bu koşullarda gerçekleşmiştir. Toplumsal yapının giderek sorumsuzlaştırdığı insan kişiliği, kendine artık yeni yataklar, yeni oluşumlar aramağa yönelmiştir. Siyasal inancı kesinlik kazanmayan lumpenya, kendine yeni bir 'inanç' aramış, bunu da toplumda baskın bir anlayış olan ''delikanlılık'' ve ''onun müziği'' yönünde sürdürmüştür. Lumpenya bunu bilinçsizce yapmış, kendine en yakın bulduğu arabesk akımını, yalnızca 'duyguları ayaklandırma' olanakları içinde bir ''yapay'' bütünsellikte buluşturmuştur. Kendisine 'cazip' gelen bu müzik akımı, toplumsal yapının bir kenara attığı cinsel özgürlük, özgür düşünce gibi kavramların gerisinde bir anlayışla, yalnızca **arabesk-aşk** (tek yanlı aşk) düşüncesine ortam hazırlayan bir ilkellikte sürmüş, kişiliği bu arabesk-aşk düzeyinden öteye götürememiştir. Toplumsal yapının yalnızlaştırdığı ve cinsel doyumsuzluğun 'ana sorun' haline geldiği insan yığınları için, nesnelden 'kaçış' göstererek, toplumsal sorunlar ve gelişimler karşısında ''tavır almak'', olağan bir olgu olmuştur. Artık lumpenya için yaşamda önemli bir olay daha vardır: Kişilik bulduğunu sandığı bir alan...

Tarihsel gelişme içinde, düşünce ve yapıtların yayımının ya da yaygınlaştırılmasının önlendiği toplumlarda, sürekli olarak bir ''kültür boşluğu'' doğmuştur. Bu boşluğun yerini doldurabilecek nitelikte bir seçenek ise, ancak, o toplumda ''çoğunluğun'' egemen olduğu bir anlayışın uzantısı olabilecek türdendir. Arabesk, işlevsel olarak bu görevi ''başarıyla'' sürdürmüş, lumpen kesimin de bir müziği olmuş, artık onlar da ''kültürlenme'' sürecine girmişlerdir. Ama, olan toplumsal yaşamın devinimine olmuş; kitleyi ''ana sorunsal''dan uzaklaştıran arabesk eğilimi, yozlaşan yapının uzantısı olarak, gelişmeyi durdurma yolunda önemli ''görevler'' üstlenmiştir. Gençliğin kolaycılığı seçmesi, ilkel bir tür olan arabesk müziğin yaygınlaşmasını sağlamış; Türk Sanat Müziği, Türk Hafif Müziği, hatta Türk Halk Müziği'nin pek çok sanatçısı da bu 'gelir' getiren akımı seçmiş ve ''sorumlu sanatçı'' olmaktan uzak olmanın ''örneklerini'' vermişlerdir.

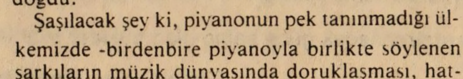
Peki, arabesk nasıl oldu da Türkiye'de ilgi gördü?

Türkiye, 1961 Anayasası'ndan sonraki dönemden başlayarak ''kültürlenme'' aşamasına girdi. Bu aşamanın toplumsal bir sürece bağlı olarak kurumsallaşması sonucunda da kentli ve taşralı kültürü -doğal olarak- yapısal bir değişime sürüklendi. Gelişmişlik adına, hatta Orhan Gencebay'ın daha savlı bir sözüyle, **''Türk Pop Müziğini oluşturma ve geliştirme''** adına, önceleri ''gecekondu müziği'', daha sonra da ''dolmuş müziği'' olarak adlandırılan ''arabesk'' ortaya çıktı. Kırsal alandan kente gelen ve yeni bir yaşam biçimi oluşturma çabasındaki ''taşralı'', kendisine ''cazip'' gelen ve gurbeti, hasreti, aşkı anlatmakla ''yükümlü'' bu müziğe çabuk ısındı. O yılların istatistiksel rakamlarına bakıldığında, O. Gencebay'ın ilk şarkılarının, sonra da ''batsın bu dünya'', ''hatasız kul olmaz'' gibi plaklarının ortalamanın üzerinde sattığı görülüyor. ''Taşralı'', kentte tutunacak kültürel bir dal aramaktadır. Çünkü yerini, yurdunu bırakmışlığın öyküsü onu sarsabilecek tek etkendir. O. Gencebay da bunu ''başarıyla'' saptayarak, duyguları sömürme pahasına ortaya çıktı ve Arap Müziğini ''Türkiye koşullarına göre'' uyarlayarak, yeni bir kültür yapısı geliştirmeğe yöneldi.

Aradan uzun yıllar geçti ve O.Gencebay rakipsiz olarak bu ''geleneği'' sürdürdü.. Ancak, Türk Halk Müziğine daha yatkın bir söyleyiş biçimi geliştiren Ferdi Tayfur, O. Gencebay'ın yıllarca süren ''krallığını'' sarsmaya başladı. Sesi daha yanık, ağlayış biçimi de O. Gencebay'a oranla daha ''etkileyici''ydi... Böylece, ana sermayesi ''duygu'' olan arabesk piyasası ''tekellikten'' kurtularak, ''gelişme'' yolunda yeni arayışlar peşinde koşmağa başladı. F.Tayfur'dan hemen sonra, arabesk tüccarları, bu ''gelişmeden'' kadın sanatçıları yoksun bırakmamak için, Gülden Karaböcek'i piyasaya sürdüler. G.Karaböcek'in uzunçaları ''Müzik ve Ben'' ortalamanın üzerinde bir satış yaptı.

Türk Halk Müziği söyleyen kimi sanatçılar da yıllardır aradıkları yoz bir ortam ve piyasa koşullarının varlığını görünce, dayanamadılar ve başta Huri Sapan, Hayri Şahin olmak üzere çoğu sanatçı arabeske yöneldi. Bu geniş piyasa varlığını öylesine duyurdu ki, yıllarca Türk sanat müziği ve Türk müziği arasında bocalayan pek çok sanatcı da bu yolu seçti. Neşe Karaböcek, Bülent Ersoy, hatta Türk sanat müziğine ''çok saygılı'' olduğunu savlayan Zeki Müren bile arabesk piyasasına girdiler. Bu arada Türk hafif müziği de bir bocalama dönemindeydi. Çünkü, artık halkı ''tatmin edecek'' yeni bir akım doğmuştu. Onlar da bu akıma uyarak, başta Ercan Turgut, Ayşe Mine olmak üzere kimi hafif müzik sanatçıları ''şanslarını'' bu dalda denemeye başladılar.

Böylece 80'li yılların başına gelindi. Değişim içindeki toplumsal yapı, yeni yönelişlere girdi. Ortaya bu kez Halk müziğinde ''ayağında kundura'' ve ''bir mumdur'' ile doruğa yükselen İbrahim Tatlıses, **''Bir kulunu çok sevdim/o beni hiç sevmiyor/kalbimi ona verdim/artık geri vermiyor/''** biçiminde parçalarla bir anda F.Tayfur ve O.Gencebay'a ''ciddi'' bir rakip oluverdi...



Aynı yıllarda lumpen kesiminde -ülkenin batılılık politikası yüzünden olsa gerek- Ferdi Özbeğen ve Ümit Besen gibi piyano başında ''aşk soloları'' çalan sanatçılara yoğun bir ilgi başladı. ''Kırık masa'', ''satmışım anasını'', ''nikâh masası'' gibi hâlâ müzik ve kültürle ne gibi ilgisi olduğu tartışılan parçalarını müzik dünyasında artan bir ilgiyle karşılanması süreci başgösterdi. Artık ülkede, belirli bir müzik anlayışı olan kitleler doğdu.

Şaşılacak şey ki, piyanonun pek tanınmadığı ülkemizde -birdenbire piyanoyla birlikte söylenen şarkıların müzik dünyasında doruklaşması, hatta, köy kahvelerinde çalındığı zamanlar, ''feodal'' saydığımız ''delikanlıların' piyano eşliğinde gözyaşları dökmesi, ya da en azından hüzünlenmesi, toplumsal yapının değişiminde olduğu gerçeğini haber veriyordu. Ama bu ''değişim'' ne tür bir değişimdi? Konusu, arabeskle tıpatıp uyuşan, ve daha çok ''karşılıksız aşk''ın kurbanlarına seslenen ''taverna müziği'' (ya da taverna-arabesk), arabeske oranla daha ''sakin'', ''yumuşak'' ve ''etkileyiciydi''. Arabeskin çok sesli müziğinin yanında, taverna müziği -daha çok- piyanonun tek başına kullanıldığı ve arada ''yandım aman!'' gibi ''feodal çığlıkların'' atılmadığı bir müzik türü olması nedeniyle, küçükburjuvaziyi hemen ''bünyesine'' çekti. Bu arada, ''ilerici'' görüş taşımasına karşın, lumpenliği elden bırakmayan ''lumpen-demokrat'' kesim de bu kervana katıldı. Küçük-burjuva eğilimindeki ''feodal kafalı'' gençler, lumpen-emekçiler ve lumpen-demokratlar bu müziği benimsemekte zorluk çekmediler. Artık, birahanelerden kahvelere, parklardan çay bahçelerine kadar uzanan ''eğlence merkezlerinin'' gözde bir müziği vardı. Ümit Besen, kendisine oranla daha ''eski'' olan rakibi F.Özbeğen'i zamanla ''ekarte'' etmeği başardı ve taverna-arabeskin tek temsilcisi oldu. Taverna-arabesk, giderek yalnızlaşan ve yabancılaşan Lumpen-demokrat kesimin başlıca ''yozlaşma aracı'' oldu. Arabeskin feodal kalıntılar taşıyan yapısının yanında, taverna-arabesk daha ''güncel''di. Böylece, arabesk piyasası kurumsallaşma açısından ikiye bölünmüş oldu, bununla da kalmayarak, arabesk sanatçıların başrolde oynadıkları filmler de yaptı. Kazanç amacı güden bu filmler, oldukça geniş bir kitlenin ilgisini çekti ve ''iş yaptı''...

SONUÇ

Türkiye'nin toplumsal yapısı içinde, gelişme ve düşünce gibi erdemlerin çok altdüzeyinde kalan arabesk ve taverna-arabesk, kişiye, yalnızlığa daha çok gömülmekten başkahiçbirçıkar yol göstermemekte; kitlenin ve toplumun yabancılaşmasında etkin bir rol oynamaktadır. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, o ülkenin kültürüyle bağlantılı olduğuna göre, kültüre hiçbir katkısı olmayan ve müziği yozlaştıran arabesk ve taverna-arabeske karşı şimdilik yapılacak tek olumlu davranış, onu benimsememek olacaktır. Özellikle lumpen-demokrat kesimin bu tür müziğe olan ilgisi, ülkenin kültürel ve toplumsal yapısının ne gibi değişken ve bilinçsiz kişilerce yürütüleceğinin ya da yönlendirileceğinin acı bir kanıtıdır.

''Yasal bir tehlike'' oluşturmadığı için benimsenmesi daha kolay olan arabesk ve taverna-arabesk, çelişki içinde yalpalayan küçük-burjuva düşüncesine daha yatkın bir müzik türü olması nedeniyle, ''çağdaşlaşma süreci'' içinde sancı çeken Türkiye toplumuna hiçbir biçimde yarar getirmeyecektir...

ANI

18.9.1982 GÜNLÜK

MUZAFFER BUYRUKÇU

Sağımdan boyuna araçlar geçiyordu, asfalta sürtünen lastik tekerleklerinin sesini, gazları, kokuları ve belleğime çakılan kimi ilginç resimleri bırakarak.

Geniş bahçeli ve kunt yapılı İran Konsolosluğu, İstanbul Erkek Lisesi... Eski duyunu umumiye merkezi, parmaklıklar, duvarlar, Tabibler Odası, (El çekme tabib yaremden) sola saptım. O daracık sokak, mal indirip yükleyen kamyonlarla, kamyonetler, hamallarla tıklım tıklımdı... Sağdaki dükkanların iki karışlık kaldırımlarında yürürken cambazlık yapıyordum. Sarmaşık gibi duvarlara tırmanıyordum, yılan, kertenkele, sinek, salyangoz örneği yapışıyordum. Sinirlerim iyice geriliyordu. Tozun, toprağın, bir süre görülen ve görülmeyen pisliklerin, mikropların ciğerle çekilen havaya karıştığı bu rezil sokakta, dilim dilim kavun, midye, balık, kokoreç satılıyordu açıkta ve satılanları iştahla mideye indiriyorlardı işçiler, boşta gezerler, yolcular... Hızlandım. Altın Kitaplar Yayınevi'nin rafları kitaplarla doluydu, kimi kitaplar paketlenmiş, postalanmak üzereydi. Bölümlerdeki elemanlar, kendilerine düşen görevi bir an önce ve eksiksiz tamamlamaya çalışıyorlardı. Mürekkep, kağıt ve iş kokusuna karışan emek kokusu bir başkaydı. Yayınevi yöneticisi Dr.Turhan Bozkurt'un odası, önemli bir toplantı yapıldığını iç ve dış ziyaretçilere duyururcasına kapalıydı. Dangalaklığımın elinde oyuncakmıydım, yoksa ne kadar kaba davranırsam davranıyım davranışlarımın bağışlanacağı, yenilgisinin kurbanı mıydım, bilmiyorum yalnız bilinçsiz bir tavırla "bekleyeceksin!" diyen kapıyı araladım, girdim. Dört kişi vardı. Konuşmanın bıçak gibi kesilmesinden, karşısındakinin Dr. Turhan Bozkurt'a *"Bu hıyar da nerden çıktı?"* sorusuna uygun bir biçimde bakmasından, etkilendim, utandım, *"Sonra görüşürüz"* dedim Bozkurt'a; gerisin geri giderken herzaman, heryer ve koşulda arkadaşlarına, dostlarına kibarlık, incelik örnekleri veren, sesini yükseltmeyen, iç uyumunu hiç bozmayan, Dr. Turhan Bozkurt, *"Buyrukçu, dur, gelmişken bir yanağını öpeyim"* dedi. Kucaklaştık, tanıştırdı ordakilere. Ordakiler zoraki gülümsediler, ellerini uzattılar. Bozkurt, sırtımı okşadı. *"Uğur'un yanında beş dakika beklersin değil mi? Kusura bakma!"*

"Rica ederim" dedim.

Ama utancım yoğunlaşıyor, yüreğimi bir kedi gibi tırmalıyordu. *"Amma da salağım haaa!"* Terlemiştim. Acı çektiren, onurumu parçalayan bu tutumun kökeninde yatan neydi? -Bütün kapılar bana açıktır, benim için gizli, saklı, yasak yoktur.- gibisinden iğrenç bir kendine tapınışın, kendini dev aynasında görüşün güdüsünde miydim? Yanıt bulamıyorum. Derken derken acılar azaldı, yangın söndü. *"Ne olmuş yani? Kıyamet kopmadı ya? Girdiysek arkadaşımızın odasına girdik, özür dileriz, kapanır mesele. Niye büyü-*

"İlginç..." dedi Uğur Bey, *"Sıkıntının kökü kurumuyor ama etki alanı daralıyor... Yalnız bazı sıkıntıları ortadan kaldırmak zordur."*

"Katılıyorum da kötümserlik, sıkıntı dramın bir uzantısıdır; kötümser de bu dramın içindeki karanlıkta gündüzden umudunu kesen, bağlandığı geceyle bütünleşen bir varlıktır" dedim.

Uğur Bey, sağ elini cebini soktu, bir adım attı, yüzüme baktı. *"Haksızlık ama karamsarlığın da olumlu yanları vardır bence: Uygarlık birçok buluşu karamsarlara borçludur."*

"Doğrudur. Ama benim sözünü ettiğim karamsarların buluşlarla uzaktan yakından bir ilişkisi yoktur. Sizinkiler, çaresizlik karamsarlarıdır, aşılır bu karamsarlık, aşılınca da eski kimliğinden sıyrılır, iyimserliğin kimliğine bürünür. Benimkiler küskündürler, öfkelidirler, nefretle doludurlar, umut, gelecek denen şeyi tanımazlar... Sanki küskünlüğü, nefreti, öfkeyi temsil etmek için yaşarlar."

"Karamsarlık gerçeklerimizden biridir" dedi Uğur Bey.

"Hatta en güçlülerindendir" dedim. *"Mademki hayatımız, hiçbir bombanın ortadan kaldıramayacağı ama herşeyi, bombayı bile ortadan kaldıracak kudretteki (ölüm) tarafından sona erdiriliyor, öyleyse bu beşeri karamsarlık insanlığın tamamını ilgilendirdiğinden, bütün çağlarda varolacak, yaşayacaktır. Bir de kişilerin kendi kurdukları toplumların mekanizmalarından, ilişkilerinden fışkıran, işlerin, durumların tersliklerin kuşatılmasından üretilen karamsarlıklar vardır ki kalabalıkların çoğu bu tip karamsarlıkların tutsağıdır."*

"İyi açıkladınız" dedi Uğur Bey, *"Evet, güncel karamsarlıklar, birbirini doğuran düğümler, açmazlar... Beni bunlar düşündürüyor da iyimserliği benimseyemiyorum bir türlü, yüzeyde bir tavırmış gibi geliyor bana."*

*"Hayır, yüzeyde değildir Uğur Bey... Bana göre iyimserliğin özünde, ölüm gerçeğini, ölüm korkusunu, ölüm korkusunun yaşadığımız her anda atan nabzını duyurmamak, kamufle etmek gibi bir amaç var.. Ölümün saltanatını yıkamayacağımız için kısacık hayatımızı (bir sürü yıkımlarla, başarısızlıklarla talihsizliklerle dolu olsa da) olumluluklarla bezememiz, zenginleştirmemiz gerekmektedir. Dünyaya, çevremize, işlerimize, ilişkilerimize o açıdan bakmalıyız, öyle algılamalıyız. Yani bu -olmaz- dememeliyiz de -olmaz olmaz- demeliyiz ve bu ilkeye inanmalıyız"*dedi.

"Afedersiniz, sormayı unuttum. Ne içersiniz?" dedi Uğur Bey.

"Orta şekerli... Bir bardak su."

Söyledi Uğur Bey ve gülümsedi. *"Diyorsunuz ki, karamsarlık bir kanser korkunçluğuyla dolaşırken mutlu olabilmemiz, iyimserliğin ellerindedir. Öyle mi?"*

"Öyle" dedim.

"Zamanı hep kendimiz, yaşamamız, çıkarlarımız, bize yarayışlı ilişkilerimiz için değerlendirmeliyiz. Tad alma alanlarının sınırlarını

Olaylar ve düşünceler

ADNAN CEMGİL

JAPON TUTKUNLUĞU

Türkiye'de -daha Osmanlı döneminden başlayarak- girişilen çağdaşlaşma hareketlerinde hep bir model arayışına girmişiz. Alman modeli ordu, Fransız modeli eğitim, İngiliz modeli ekonomi (liberalizm)... Cumhuriyet döneminde, geçmiş ve çağdaş uygarlıkların ürünleriyle ulusal niteliklerimiz ve gereksinmelerimiz doğrultusunda, özgün bir anlayışa varma yolunda küçümsenmeyecek çabalar harcandı. Özellikle "Turan" efsanesinin büyüsünden sıyrılarak yeni Türkiye'nin "Anadolu Uygarlıkları"nın mirasçısı olduğunu kanıtlama yolunda önemli çalışmalar yapıldı. Ne var ki bu çalışmalar tarih ve arkeoloji alanında değerli buluşlardan ötede özgün bir senteze varılmasını sağlayamadı.

Daha sonra, bir dönem milli eğitimde bir yandan hümanizma ilkesi benimsenir, Doğu ve Batı ayırımı olmadan Dünya düşünce ve edebiyatının başlıca ürünleri Türkçeye kazandırılırken, bu akıma karşı çıkanlardan kimileri "Nasyonel Sosyalizm" özentisi milliyetçilik ideolojisi geliştirme çabasına girişmişlerdi. Bunlar arasında gençliğin yetiştirilmesi için "Hitler Jugend" (Hitler Gençliği) benzeri örgütler kurulmasını isteyenler görüldü. Bu arada Japon mucizesine duydukları hayranlıkla mistik coşkulara kapılanlar da vardı.

Son zamanlarda Amerikan modelini günlük yaşamımıza kadar soktuktan sonra kimileri de bir çeşni değiştirme merakıyla Uzak Doğu'da model arayışına çıktılar. Ekonomi alanında, ANAP'çılar Güney Kore'ye benzememizi önerirlerken, kültür ve eğitim alanında Japon modeline özenenler belirdi. Bunların arasında Milli Eğitim-Gençlik ve Spor Bakanı Vehbi Dinçerler de var. Bakan, bu sistemin ahlaksal niteliğine büyük hayranlık duyuyor ve bu ahlakın etkinliğini överken (Gençlik Dergisi Sayı: 1) "Japonya'daki baskının kaynağı eğitim sistemi değil: Meseleyi ahlakında aramak gerekir. Baskı onların ahlak sisteminden geliyor. Harakiri yaptıracak bir ahlak düzeni varsa, o harakiriyi adam askerken de yapar, eğitimde de yapar. Bunu birdenbire eğitimde aramak doğru değil. Ben size şunu söyleyeyim, çok konuştum Japonlarla. Alışı verişi bıraktık, konuştuk. Konuşacak kadar da akıllı insanlar. Dindar değiller, ama o kadar inançlılar ki, hayretler içinde kalırsınız. Nedir bu insanlara harakiri yaptıran, intihar ettiren, bu kadar ahlaklı yaptıran."

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı'na göre Japon modelinin püf noktası bu! Bay Vehbi Dinçerler, Japon eğitim sistemiyle ilgili raporlar istemiş. Eğer uzmanlar olumlu rapor verirlerse, acaba Milli Eğitim Bakanı insanları gözünü kırpmadan karnını deşmeye iten "baskıcı" Japon ahlakının Türkiye'de benimsenmesine mi çalışacak?

BİR BİLİM ADAMININ YÖK'Ü DEĞERLENDİRMESİ

1933'de, Cumhuriyetin kuruluşunun onuncu yılında, İstanbul Darülfünunu üniversiteye dönüştürüldü. Bu dönüşüm sırasında yeni üniversite, güçlü bir öğretim üyesi kadrosuna da sahip oldu.

"Nazi"lerin iktidara gelmesinden sonra Hitler Almanya'sından ayrılan bir bilim adamları kümesi çağrılarak üniversitenin öğretim görevlilerine katıldı. Reichenbach (felsefe), Von Mieses (matematik), Winterstein (biyoloji), Röpke (iktisat), Kantorowitsch (tıp), Spitzer (romanoloji), Franck (tıp)...

Dünya çapındaki bu ünlü bilim adamları arasında bulunan Ord.Prof.Dr. Ernst E.Hirsch, 1933-1943 arasında İstanbul Üniversitesi'nde, 1943-1952'de de Ankara Hukuk Fakültesi'nde ders verdi. Bilimsel çalışmalarının yanı sıra üniversitenin işleyişi üzerinde incelemeler yapan Prof.Hirsch, Almanya'da yayınladığı bir kitapta üniversitelerimizin geçirdiği evrimi inceledikten sonra YÖK'ün yapısını ve uygulamalarını eleştirmektedir. Bu yazının bir bölümünü (Bilim ve Sanat, sayı 39 Mart 1984) aktarıyoruz:

"...Yüksek öğretimin tümü bir tek yasa ile düzenlenmek istendiği için... Üniversiteler yasasından yüksek okullar yasasına geçildi. Bunun bir sonucu da farklı yüksek okul, üniversite ve akademilerden alınan ve elde edilmeleri farklı koşullara bağlı olan tüm ünvanlar eşit kılındı... Yasa'da egemen olan görüş, tüm yüksek öğrenim alanını, tıpkı askerlik alanı gibi, bir bütün olarak, devlet yaşamının bir parçasını oluşturma doğrultusundadır ve bu alan çeşitli yönetim kademelerine bölünmüş olmakla birlikte yukarıdan aşağıya hiyerarşik olarak düzenlenmiştir.

Piramidin tepesinde yeralan Yüksek Öğretim Kurumu, yüksek öğretim alanında adeta bir kurmay işlevi görmekte tek tek üniversiteler, yüksek okullar, fakülteler, enstitüler, tıpkı birer birim gibi ona bağımlı bulunmaktadır... Milli Eğitim Bakanı devreden çıkartılmakta, parlamentoya karşı sorumluluk ortadan kaldırılmaktadır... Yasanın temel amacı olan, ülkenin yüksek okullarını vesayet altına alma ve öğretim üyelerinin üniversite yaşamında etkide bulunma olanaklarını ortadan kaldırma amacı ancak bu kadar açıklıkla ortaya konabilirdi. Bu yasa Türk üniversite ve yüksek okul elemanlarının suratına indirilmiş ağır bir tokattır. Fakülteler dekanlarını seçme hakkına bile sahip değillerdir... Böylelikle üniversitenin bağımsızlığı, özerkliği, kendi üyelerince yönetilmesi gibi ilkeler ve genel idarenin üniversite içi yaşama karışmaması ilkesi terkedilmiş olmaktadır. Üniversiteler ve onlara eşit kılınmış olan yüksek okullar dışarıdan yönlendirilen ve yönetilen kurumlar haline getirilmiş, profesörler ve doçentler, sıradan memur düzeyine indirilmiştir..."

DİNSEL EKONOMİ

Bu gün ülkemizin en önemli sorunlarından biri ekonomik düzeyi yükseltmek... Yetkililerin dediği gibi bunun ilk koşulu dışsatımı arttırmak, döviz sağlamak, yatırım yapmak...

ANAP hükümeti ekonomik kalkınmayı bir yandan köprü, baraj, fabrika satarak, öte yandan da muz, peynir, otomobil, prezervatif (nüfus planlaması için!), elektrik kablosu, ıvır zıvır dışalımıyla (ithalat) sağlama yolundadır.

Türkiye'nin ekonomik yaşamına yön verici planları düzenlemek üzere, 25 yıl kadar önce kurulmuş olan DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) da bu güncel soruna el atmış bulunmaktadır. Bu örgüte göre ekonominin gelişmesinin temel koşulu üretimi arttırmaktır. İşte bu kurumun iktisatçı, teknokrat vb. üyeleri başbaşa verip şu keşifte bulunmuşlar: İş yerlerinde, fabrikalarda din eğitimine kuvvet vermek. Bu eğitim yerleştirilirse çalışanlar, yazgılarından memnun olmayarak Allah korkusuyla, ücretlerinin arttırılmasını istemeyecek ve de üretimi arttırmak için pir aşkına çalışacak.

Onun bu zorunluluğunu her an hafifletmek için atelyelerin, büroların duvarlarına "İnsan çalıştıkça değer kazanır" yazılı levhalar (Arap harfleriyle yazılanlar da yanında olmak üzere) asılması pek yararlı olacaktır herhalde... Yalnız patronları da dinsel eğitimden yoksun bırakmamak için bürolarına "Hak yiyen cezasını bulur" anlamına gelen levhalar asılmalıdır.

Bu yöntem ile elde edilecek ürünlerin satışının artmasını sağlamak üzere depoların, mağazaların kapılarına birer "Karınca duası" asılması da düşünülebilir.

İSA'NIN YOLUNDA

ABD'nin Cermen asıllı savunma (aslında saldırı!) bakanı Caspar Weinberger, aybaşında yurdumuza geldi. Geliş nedeni turistik değil. NATO'nun Çeşme'de yapacağı 'Nükleer Planlama Grubu'nun toplantısına katılmak. Dini bütün bir hıristiyan olduğu anlaşılan Mr. Weinberger'in İzmir'e ayak basar basmaz ilk işi 'Meryem Ana Evi'ni ziyaret etmek olmuş gazetelerin yazdığına göre...

ABD silah fabrikalarının yeni yeni siparişler vermek üzere, dünyanın uygun her ülkesinde 'yerel savaşlar' kışkırtan Pentagon'un bir numaralı adamı 'Sana bir tokat vurana öteki yanağını da çevir' diyen İsa'nın anasından yeni stratejik tasarıları için moral almaya gitmiş olmalı...

ULUSAL BURJUVAZİ

Türkiye kapitalizminin önde gelen dev kuruluşlarından Sabancı Holding'in önderi Sakıp Sabancı çok yurtsever bir kişidir...

Kültür kurumları kurar, okullar yaptırtır, hastaneleri genişletir, kamusal binaların bahçelerine Atatürk heykelleri diktirtir (Kaidesine kartvizitini koydurarak).

Evet gerçekten çok yurtsever olan bu büyük iş adamımız gerçekçidir de. Türkiye'de yabancı sermaye ortaklığı ile fabrikalar kurar. Bu yolda son girişimi: Shell şirketinin katkısıyla "Susu sıvı maddeler sanayi ve pazarlama A.Ş'i kurmuş. Öğrendiğimize göre bu şirket şişelenmiş kaynak suyunun yurt içinde hazineye ait Şekerpınar Kaynağı uygun görülmüş ve uzun süreli "99 yıllık" kira sözleşmesi yapılmış...

Sabancı Holding'in yurdumuzun suyunu bile değerlendirme yolundaki bu yeni atılımını alkışlayanlar olacaktır herhalde. Yalnız hazineye yani ulusa ait bir su kaynağının yabancı bir şirkete peşkeş çekilmesinin yurtseverlikle nasıl bağdaştırılabileceğini sormak gerekir.

Bir zamanlar kendilerini ulusal burjuvazi bulma ham hayaline kaptırmış olan kuramcıların kulakları çınlasın!

SÖYLEŞİ

Işık Yenersu:

tüyorsunuz sanki?" Gene de birkaç dakika sarsıldım ve -olay-ı zihnimin derinliklerine sürdüm çürüsün de bir bilgiye, bir deneye dönüşsün, bir takım hatalardan, yanlışlıklardan beni korusun diye.

Sekreter hanımla selamlaştık.

Uğur Bey, *"Nasılsınız?"* dedi elimi sıkarken.

"İyiyim ve yaşadığımın tadına, varıyorum, bir saniyesini boşa harcamıyorum" dedim.

Şaşkınlık ve sevgi karışımı bir sesle, *"Kutlarım sizi"* dedi Uğur Bey, *"İyimserliğinizin gerçekliğine inanıyorum ama ben her vakit iyimser olamıyorum."*

Gülümsedim. *"İyimserlik düzenli bir hayatı sürdürmek için gereklidir."*

Telefonla konuşmaya başladı Uğur Bey. Kumral saçlarını arkaya taramıştı, sakalı da kumraldı ve içinden doğan aydınlık bir gülümsemenin güvenilir kıldığı çizgisiz, genç yüzüne yakışıyordu. Altın Kitaplar'ın önemli kişilerinden biriydi. Konuşmayı bitirdi. *"Evet, iyimserlikten..."*

"Ben aslında kötümserin kötümseriyim. Çünkü bunalımların en büyüklerini yaşamış, en korkunçlarının ağına düşmüştüm. İntihar girişimlerini uygulamaya koymanın eşiğine kadar gelmiştim, hatta intihar uçurumunun boşluğuna sarkmıştım. Ama bunlar, çözümlenmesi olanaksız sorunlara bir çözüm getirmiyordu, sorunların yapısı kaçmaya değil, uğraşmaya, didinmeye olanak aramaya açıktı..." dedim.

"Sorunlarının yapısı, bu çok önemli.." dedi Uğur Bey, araya girerek.

"Ancak sorunların hayatımda meydana getirdiği bunalımları yok edecek, engelleri aşacak bir takım koşullara, ortamlara muhtaçtım. Bu ortamlar, bu koşullar belirirse; çözüm anahtarları, yepyeni denenmemiş yöntemler doğarsa dağıtabilirdim karabulutları. A, a, a, baktım ki ne olanak var ne ortam... Sorunlar desen dağ örneği durmakta, çırpındıkça batacağım, -çekiver kuyruğunu- dedim, zamana bıraktım herşeyi ve böylece acılarımı azaltacağım" dedim.

genişletmeliyiz. Sevmeliyiz, sevilmeliyiz, kavga etmemeliyiz, dört elle bağlandığımız hayatın bizi güzelliklerle doyuracak kaynaklarının da bulunduğunu bilmeliyiz... Çirkinlikler de var ya... Ama bana bu iyimserliği aksatmadan sürdürmek zor gibi geliyor" dedi Uğur Bey.

Kahveyi höpürdettim, *"Valla istenirse sürdürülür. Karamsarlıkta direnip ölümü, öfkeleri, düşmanlıkları, yenilgileri, alçaklıkları düşünmektense iyimserliğin aydınlık alanına sıçrayıp hayatın hep tatlı yanlarını; yumuşaklıkları, sevgileri, sevinçleri, dostlukları, başarıları, sevdaları düşünmek (insanla insan arasındaki kötülüklerin, tutkuların geçmesine de izin verilen köprüleri yeniden yapmak) doğru geliyor bana. Acıların (doğadan, hastalıklardan, kazalardan kaynaklananlar hariç) bizi kemirmesini önlemek elimizdedir."*

"Savaşma seviş gibi bir slogan bu" dedi Uğur Bey.

"Daha yüz binlerce slogana gereksinimiz var" dedim.

Hava epey sıcaktı. Fanilam sırtıma yapışmıştı; doğru dürüst denize girememiş, derimi tuzlayamamıştım. Gezi konusunu Uğur Bey açtı. Bodrum'da unutulmaz günler yaşamıştı. Grafikçi asker Mehmet'le (Mehmet Sönmez miydi acaba? Sormadım. Uğur Bey de herhalde benim -Asker Mehmet-i tanıdığımı sanarak öyle konuşmuştu) bir meyhanede içiyorlardı. Mehmet, bir hapishane hikayesini on yıllık bir zamana bölerek ve böldüğü yılların iktisadi, sosyal, siyasal karakterine uydurarak anlatmıştı. Bu buluşuna bayılmıştı. *"Özgün, kural tanımayan, hayata yeni olanaklar getiren sanatçılardan hoşlanıyordum"* dedi Uğur bey.

"Özgün olmayan sanatçı sanatçı değildir, sıradan biridir" dedim.

Uğur Bey'i çağırdılar.

(3)



"Sahne: Türkiye, Oyuncular: Hepimiz

"Sanat, insanın yapıcı ve kurucu elidir, seçen tanımlayan gözleri, seven yardım eden yüreği, aydınlığa ilerleyen adımları, uzanıp tüm insanlığı kucaklayan kolları, barışı, kardeşliği, özgürlüğü haykıran sesidir"



"Sanat, tüm kanlı savaşlara karşı gerilmiş göğsüdür insanın. Her türlü baskıya dikelen karşı koyan pençesidir"

ALİ ALKAN İNAL

Güneyli Bayan'ın sanatçısı Işık Yenersu ile AST'ın salonunda konuşuyoruz.

Işık Yenersu boş salona bile büyü katan sesi, ılık devinimleriyle çevresini ayrı bir evrene dönüştürürken, tiyatronun işlevini bir daha düşünmek gereğini duydum. Söyleşimizde bu soruyu, gözlerinde insan ve yaşam tutkusunun pırıldılarıydı yanıtladı:

"-İlkel insan doğaya egemen olma eylemine büyü gücünü kullanarak başlamış. Korku duyduğu doğa güçlerine "büyü gücü" ile karşı koymuş. Aslında bunlar, insan düşüncesinin doğanın "gizli güçleri"ni tanımak için ürettiği ilk "tasarım"lar... Giderek bu tasarımların yordamıyla doğanın fiziksel niteliklerinden yararlanmaya başlamış insan. işte ilk aracı böyle bulmuş. Sanatın kökenini de elbette bu yaratıcı çalışmanın boyutlarında arıyoruz. İnsanoğlu araçlar yapıp yarattıkça, kendini yaratmış, kendini gerçekleştirmiş.

İlkel avcı insan, yırtıcı hayvanları nasıl avladığını, o sırada nelerle karşılaştığını, hayvanların davranışlarını başkaları için kalıcı bir belge haline getirmiş, yaşadığı mağaranın taş duvarına kazımış, çizmiş. Bu anlatım yeterli olmadığı zaman, aynı olayları sesi ve bedeni ile, bir hayvanı-bir kendini oynayarak (taklit) başkalarına anlatmaya çalışmış. Günümüz dram sanatının kökenidir bu. Ve bu noktada biraz durup sorunuza geri dönersek, tiyatronun işlevi üzerine ne çok "ahkam kesilebileceği" belirlenmiş olur.

Geçiyoruz ilkel insanı, geliyoruz çağımıza... İnsanın yenik düşürdüğü doğanın üstünde yücelttiği uygarlıkların bitip tükenmez soluğudur sanat... İnsan yeteneklerinin gelişmesiyle, daha derin ve yüce boyutlar kazanarak günümüze ulaşmıştır. Bilimin ışığından yararlandığı sürece ve insanlık yaşadıkça varolacaktır. Sanatın hiç değişmeyen tavrı, insanın doğaya egemen olmasında insanla/doğa, bireyle/toplum arasındaki bağlayıcı niteliğidir. İnsan bilim ve sanatın aracılığıyla "çalışan varlıktan" "düşünen varlığa" dönüşmüştür.

Sanatın en önemli işlevlerinden biri de yalnızlık içindeki bireyi topluma bağlamak, onu yaşadığı toplumla bütünleştirmek ki; toplumun mücadelesine katılmak zorunluluğu duyabilsin ve bu mücadelede kendine düşen payı kavrayabilsin. Bireye toplum içindeki görevini kavratmakta sanatçıya büyük iş düşüyor. Sanatçının görevi bu: İnsana toplumsal bütünlüğü içinde güç verecek, onu değiştirecek, ona çevresini değiştirmesini öğretecek... Sanatın yaratıcı gücü, değiştirip güzelleştirdiği 'insan'ın kendisidir.

Sanat, insanın yapıcı ve kurucu elidir, seçen tanımlayan gözleri, seven yardım eden yüreği, aydınlığa ilerleyen adımları, uzanıp tüm insanlığı kucaklayan kolları, barışı, kardeşliği, özgürlüğü haykıran sesidir. Sanat tüm kanlı savaşlara karşı gerilmiş göğsüdür insanın. Her türlü baskıya dikelen, karşı koyan pençesidir. İnsanlık tarihi özgürlük yolunda uzun bir yürüyüş ve insanlığın evriminde, bu yürüyüşte bilimle sanat elele, omuz omuza yürüdükçe işlevini yerine getircek."

-Türk tiyatrosu şimdi hangi arayışlar içinde ya da hangi arayışlar içinde olmalı düşüncesindesiniz?

"-Şu anda "geçiş dönemi"nden ayakta kalabilme, varolabilme savaşı veren bir "tiyatro" oynuyoruz hep birlikte... Sahne bütün Türkiye, oyuncular hepimiz. Tarihe "yüzkarası" diye yazılmayacak işler yapmak çabasındayız. Bunun arayışı içinde, bunun koşullarını oluşturma yolunda: Seyirciyle bütünleşmek, seyirciyi de bu oyuna katmak, artık onun da bu oyunda bir rolü olduğunu öğretmek... Gündemdeki görev bu."

-Tiyatro yaşamınızın öyküsünü anlatır mısınız? Nasıl başladı? Ve iyisi, kötüsüyle anılarınız?

"-Tiyatroya 1963 yılında Orhan Asena'nın "Tohum ve Toprak" oyunuyla Devlet Tiyatrosu'nda başladım; Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'nü bitirdiğim yıl... Hemen ardından İstanbul Arena Tiyatrosu'na konuk oyuncu olarak çağrıldım, Yıldırım Önal'la "Sezar ile Kleopatra"'yı oynadık. Oyun çok beğenildi, Yıldırım Önal sanat yaşamının en parlak döneminde, bir dev aktördü ve ışığını bana da yansıtmıştı. 21 yaşında gencecik bir oyuncuydum; çalışma süresince ve oyun boyunca elimi öyle sıkı tuttu ki, sendelemedim, tökezlemedim, yardımıyla teraziyi dengeledim ve onun harikulade oyununu düşürmedim sanıyorum. Bunun için mutluyum. O oyunun hemen ardından Devlet Tiyatrosu'nda bana verilen rol çok ilginçti. Tek sözü olmayan ve yalnızca elini sallayıp (gülü güle anlamında!) sağdan sola geçen bir kız... (Sahne o sırada o kadar kalabalık ki, ben görünmüyorum bile.) Bu rolü bana Cüneyt Gökçer verdi, "Sezar ve Kleopatra" da başarılı oldum diye! "Rolün büyüğü, küçüğü olmazdı; aktörün büyüğü, küçüğü olurdu!" Yüksünmeden oynadım. Ama düşündüm: Bu büyük aktör Cüneyt Gökçer hayatında ne zaman küçük bir rol oynamıştı? Ya yanlış bir şey söylüyor, ya yanlış bir şey yapıyordu.. Biz çok burnumuzun dikine gidiyorduk, burnumuzun sürtülmesi için böyle küçük rollerle zaman zaman cezalandırılıyorduk... Ama ceza olsun diye verdikleri böylesi rollerle ödüller alıyorduk. Bir örnek, "Harold ve Maude" adlı oyunda dört-beş dakikalık birer rolümüz vardı ve Sanat Severler Derneği'nin "En İyi Yardımcı Oyuncu" ödülünü almıştık, aynı oyunda gene benimki gibi küçük bir rolde oynayan Sema Aybars ile birlikte. Bu da tatlı bir anı.

Anılar, anılar... Son aklımda kalanı anlatayım.. Devlet Tiyatrosu'nda en son oynadığım "Ekinler Yeşerince" oyunuyla Erzurumda'yız. Anadolu seyircisi farklıdır, kent büyük de olsa... oyun başladı. Salondan müthiş bir ses geliyor, "Çıt! Çıt! Çıt! Çıt! Çıt!.." Çekirdek çitliyor salonun yarısı. Ve ses biz oyuncuları müthiş rahatsız ediyor... Herkesin sinirleri gerildi, "Ne yapsak da bu çıt-çıt'ı durdursak?" diye geçiriyoruz içimizden. O sırada oynadığımız "okul sahnesi"'nde kocaman bir karatahta var ve öğretmen bize ders anlatıyor. Ben de yaramaz bir kızım. Salondaki sesler o kadar rahatsız ediyor ki, herkes repliğini şaşırıyor. Ben kalktım, karatahtaya kocaman kocaman: "Burada çekirdek yemek yasaktır!!!" yazdım. Salonda bir kıpırtı oldu; o yazıyı sınıf için de, tiyatro için de yazmış olabilirdim ama sonuçta replik yüzde yüz hayata geçti ve çekirdek sesi kesildi...

Dönelim geriye: 1969 yılında Paris'e gittim. Bir yıl büyük tiyatro adamı Roger Planchon'un çalışmalarına katıldım. "Çağdaş anlamda nasıl tiyatro yapıyorlar, hangi arayışlar içinde dünya tiyatrocuları"... bunları kavrayabilmek için bütün bir yıl Paris'e dünyanın dört bir yanından gelen tiyatroları izledim. Ve elbette olanağım ölçüsünde başka sanat ve kültür etkinliklerini de. Üstelik 69 yılının Parisi'nde "siyasal sahne" de son derece ilginçti.

Büyük bir birikimle döndüğüm söylenebilir. Ve ardından küçük bir sürgün: Bursa Devlet Tiyatrosu! Sonra 12 Mart, Devlet Tiyatrosu'ndan çıkarıldım. İstanbul'daki iki dönem "İpteki", "Kelebek" adlı oyunları oynadım. Devlet Tiyatrosu'na dönmek için tam iki yıl savaştıktan sonra kazandım.. Ve evime döndüm. Kimsenin babasının çiftliği değildi orası! Döndüm.



"Tarihe yüzkarası diye yazılmayacak işler yapmak çabasındayız"

Radyoda 1963'den bu yana sayısız oyunda oynadım ve radyoyu hep sevdim. TV'de "kapalı devre" zamanında çalışmaya başladım. Sunuculuk ve seslendirme yaptım. TV oyunlarında ve bir TV filminde oynadım. TV filmim gene Orhan Asena'nın "Fadik Kız"ı idi. (Ne yazık ki çok kötü oynamışım. Filmi görünce, "Bir daha sinema yapmamalıyım" dedim kendi kendime ve sözümde durdum...)

Devlet Konservatuvarı'nda iki dönem hocalık yaptım ve galiba en severek yaptığım işti bu.

Toplam 20 yıldır oynadığım oyunları saymak çok güç, şu anda hatırlayıverdiklerim: "Amedee", "Meçhul Asker ve Karısı" (Aman yarabbi, ne kadar kötü oynamıştım bu güzelim rolü!), "Çökme Tehlikesi Var" (Bunu severek oynadım), "Yabanlar", "Köşebaşı", "Küçük Tilkiler", "Teknik Arıza", "Ekinler Yeşerince", "Söz Veriyorum"...

Devlet Tiyatrosu'nda en güzel dönemimiz Engin Orbey'in genel müdürlüğü dönemidir. "Barış", "Kardeşlik", "Huzur" gibi draje lafları pek söyleriz ya, işte o dönem, tiyatroda herkesin birbiriyle kucaklaştığı bir dönemdi. Atölyelere, boyahaneye, marangozhaneye iniyorduk. Orada çalışan arkadaşlar şöyle diyorlardı: "Yirmi yıldır elimizi bir kez bir genel müdür sıkıyor ve bizim sorunlarımızla ilgileniyor." Bana da tiyatro yaşamımda ilk kez iki oyun veriliyor ve "Bunları oku, hangisini beğenirsen oyna." deniyordu... Biz oynayacağımız rolü seçmek şöyle dursun, ona itiraz bile edemezdik. "Söz Veriyorum"u seçtim ve onu oynadım. Hiç de fena oynamadım üstelik...

Son zamanlarda yaşadığım en güzel olay Streihler'in sahnelediği oyunları izlemek ve Milva ile yaptığı "Brecht Derlemesi"nin provalarına katılmak oldu. Uzun yıllar unutamayacağım bir olay bu. Paris'ten geri çağırılmasaydım, şu sıralar gene Georgio Streihler'in çaışmalarında olacaktım."

-Türkiye'ye çağırılıp yargılandınız, aklandınız. Bu davanın bir değerlendirmesini yapar mısınız?

"-6 yıl hüküm de giyseydim, bu, Nazım Hikmet'in dünyanın en büyük ozanlarından biri olduğu gerçeğini değiştirmezdi ki. Ve beynimden, yüreğimden onun şiirlerini söküp alamazdı hiç kimse, hiç bir şey..."

İlhami Bekir'i uğurladık

KEMAL SÜLKER

"Oku / oku, oku; / oku! Her kelimesini sözlerimin / demir çiviler gibi mıhla kalbine! / Korkunç derin / bahrimuhitlerin / 9000 metrelik derinliğine / inip çıkan bir dalgıç, / suları yaran bir kılıç, / acı bir haber, / gibi gezsin kara dalgalarla beraber / dimağında kelimelerim; / seni örseli kalbinden vurmak isterim..."

78 yıllık bir yorgunluk, acı ve sıkıntı 29 Mart 1984'de bir Huzur Evi'nde sona erdi. Artık şair, öykücü, romancı; hepsinin üstünde emeğini, hakkını arayan, kavga yapan, yılmayan, iyi yürekli bir insan olan İlhami Bekir Tez ölmüştü. Çenaze namazının kılınacağı 1 Nisan Pazar günü, Mehmet Kemal'in yazısını okurken, Doğan Hızlan'dan bir alıntıyı görünce, yüreğime ateş düşmüştü. Hızlan'ın, birkaç gün önce ölen romancı Kerime Nadir'in cenazesiyle ilgili şu satırları ne acıydı:

"Ünlü yazar Kerime Nadir'in cenazesinde birkaç yazardan başka kimse yoktu. Filmlerini çeken ünlü yönetmenler, sağlığında birlikte fotoğrafları boy boy gazete sayfalarını süsleyen sinema oyuncularından kimse katılmamıştı. Okurları da yoktu."

Şişli Camii'ne giderken, yoksul İlhami Bekir'i son durağına uğurlarken kaç kişi olacaktık. Cami avlusuna girince ne çok tanıdık yüz vardı. Yüreğim serinledi. Üç tabutun en önündeydi İlhami Bekir'inki. Özgür koşuk şiirde ilk ürünlerini verirken, İlhami o vakit de ön sıradaydı. Nazım'ı, Ercüment Behzat Lav ve İlhami Bekir Tez izliyordu. 1929 yılı Haziran'ında bir haftada yazdığı 24 saat adlı şiiri, okura sesleniyordu:

Oku/oku, oku;/oku!/Her kelimesini sözlerimin/demir çiviler gibi mıhla kalbine!/Korkunç derin/bahrimuhitlerin/9000 metrelik derinliğine/inip çıkan bir dalgıç,/suları yaran bir kılıç/acı bir haber,/gibi gezsin kara dalgalarla beraber/dimağında kelimelerim;/seni örseli kalbinden vurmak isterim.../

Üç gündür okur; İlhami Bekir'inölüm haberini, cenazesinin Şişli Camii'nden öğle namazı sonrası kaldırılacağını okuyordu. Yayınevlerinin ve dostlarının duyuruları da gazetede yer alıyordu.

Trablusgarp'te 1906'da doğan İlhami Bekir'de emperyalizme karşı ilk duygular, yergiler, ilenmeler, annesinin İtalyan kurşunlarıyla Trablus'ta ölmesiyle başlar. 4 yaşın duygularına, anne sevgisine, işgalci orduların silahları ölüm yağdırmıştı. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda babası da şehit düşmüştü. Köklü bir Berberi ailesinden gelen İlhami, Türk olmuştu. İstanbul'da subay olan dayısının desteğiyle okumuş, öğretmen çıkmıştı. İlk ve ortaokullara öğretmen yetiştiren Darülmuallimin-i Âliye'nin son sınıfındayken okula bir sınıf daha eklenmiş, sosyoloji, psikoloji, kozmoğrafya gibi dersleri görsünler diye okul süreleri uzatılmıştı. Oysa İlhami'ler dini bilgiler; Hadis, Fıkıh, Tefsir okumuşlar ve birkaç ay sonra sınav verip, öğretmen çıkmanın sevincini yaşıyorlardı. Yeni bir sınıf eklenince, öğretmen çıkma günü uzakta kalacaktı. Bu kararı onaylamadıklarını anlatmak için son sınıf öğrencileri, dersleri boykot kararı verdiler. Bu eylemi sürdürmek, gerekirse okul yönetimiyle görüşmeler yapmak için bir de komite kurdular. Komitede İlhami Bekir de vardı. Komite bir cuma günü boykot kararını işleme koydu. Bir yazıyla da okul yönetimine kararlarını bildirdi. On gün kadar süren boykot süresinde bir kez İlhami, okul yönetiminin çağrısıyla olayın nedenlerini yeniden anlattı. Bu eylemde siyasal bir amaç güdülmediğini kesinlikle belirtti. İdare, öğrencileri bağışladı, sadece sosyoloji ek ders olarak okutuldu.

Ve İlhami, öğretmen çıkmıştı. Çıkmıştı ama, okula gitmedikleri günler içinde içkinin de tadını almıştı (1925). Elliyedi yıl, kendi deyimi ile "bu zıkkımı içti, dünyaya nizamat verdi, hekim eline düşüp, içkiye övgü düzen şarkıları nefreti makamından kendi kendine okudu, durdu."

Öğretmenliği 1954'de bitti ama, sohbeti, içkili söyleşileri 82'lere kadar tadı doyumsuzca sürdü. Bir işçinin 24 saatinin nasıl geçtiğini şiirle dile getiren, "24 Saat" adlı 24 sayfalık yapıtını "Şahsı gibi critique ve sanatını da sevdiğim Sadri Erteme" diye sunmuştu. Nazım o yapıtı övgüyle, karşılamış ve şöyle demişti:

"İlhami Bey, bu eseriyle, yeni şiirin başıboş, keyfe göre parçalanmış, darmadağın kelime, his ve fikir çorbası olmadığını ispata çalışmıştır ve eserinde, -(bu sahada yazdığı ilk eser olduğu nazarı itibara alınırsa)- fevkalade muvaffakiyet elde etmiştir. '24 SAAT' gerek muhtevası, gerek hüneri ile, yeni Türkçe şiirin kazandığı meydan muharebelerinden biridir. Şiirde zaruri olan yenilik, yürüyecek ve bu yürüyüş yenilik namına yapılan cehlin irtica'larını devirip ilerleyecektir... " (AKŞAM-20 Ağustos 1929)

1930'da basılan "Birinci Forma" adlı yapıtı, Resimli Ay'da çalışan İlhami Bekir'in o vakitki patronu,"M.Zekeriya (Sertel'e)'ya candan ithaf olundu" kaydını taşıyordu. Şiirde kadın'a dair duygular ağır basıyordu. Nazım da Resimli Ay'da (Haziran 1930) bunu vurgularken, şunları belirtiyordu:

"O, aşkı, açlığı, maziyi, kadını, tâbii'yle kitaplarını basanla, münasebetini hep aynı görüş zaviyesinden görmektedir. Birçokları bunu cansıkıcı bulabilir. Hatta daha ileri vararak, şairi dar kafalılıkla itham edebilir. Fakat bunu söyleyen efendiler, beyinleri karma karışık ve bundan dolayı itham ettiklerinden daha ziyade dar kafalıdırlar. Karışıklığın darlığı, eklektizmin mürai ve şuursuz taassup ve softalığı karşısında biz, vâhit (bir) cihanı telakki tarzının cihan kadar geniş ve derin ufuklarını koyuyoruz"

İlhami Bekir, "Herhangi Bir Şiir Kitabıdır"ı yayınlayınca (1931) artık ünlü bir şairdi. Bu kitabı özgün biçimde basılmıştı. Duvar takvimi gibi alttan açılan, yukarıdan koparılan kağıtlar gibiydi. Bu yapraklar, yukarıda kordonla birbirine bağlanmıştı ve bir formaydı. Bu şiirleri okuyanlar, karşıt da olsalar İlhami'deki şairliği yadsıyamaz, mutlaka onaylardı. Vâlâ Nurettin'e kalırsa, İlhami, "kadın şiirleri yazmak için yaratılmış bir şairdi" ama, İlhami Bekir, sosyal konulara hevesleniyordu (Akşam-30 Eylül 1931).

Şair, Vâ-Nû'ya iyi ki uymadı ve Ağustos 1945'te bize "HÜRRİYETE KASİDE"yi sundu. O yıllar, Hitler'e, Mussolini'ye gönül veren pek ünlü yazarlar, düşünürler, politikacılar varken, uzağı gören İlhami Bekir, ABD Cumhurbaşkanı Roosevelt'in (4 Hürriyet'i Savunan) konuşmasının gerçekleşebilmesi için kolları sıvadı. Büyük boyda bir formalık şiirleriyle umutsuzlara umut verdi. Döneklere dehşet, Hitler'in zaferine bel bağlayanlara korku saçtı. Şiirden önce İlhami, "Liberal sistemde teorik manada da olsa, hürriyet vardır ve mukaddestir" diyor, 4 Hürriyet'i açıklıyordu: "Söz hürriyeti, herkesin Tanrısına dilediği şekilde tapma hürriyeti, korkudan beri (yoksun) olma hürriyeti ve sefaletin boyunduruğundan kurtulma hürriyeti."

Ne acı ve ne hazin ki, İlhami gibi pekçok emekten, halktan yana yazar, şair, sanatçı, "sefaletten kurtulma", onun boyunduruğunu kırıp atma hürriyetini ve gücünü elde edemeden göçtüler. Kemal Ahmet, Suat Derviş, Naci Sadullah, Hasan Hüseyin, basının muhabirlerinden Nihat Şazi, Hüseyin Şehsuvar, Sadettin Işık vb.. Babıâli'den "bir ızdırap şarkısı gibi" gelip geçtiler. İlhami Bekir, hürriyete övgülerle, "hoş geldin" diyorken, hürriyet karşıtları ve fikir özgürlüğünden korkanlar 4 Aralık 1945 günü başta Tan gazetesi olmak üzere, kitapevlerini, gazete yönetim yerlerini basıyor; kırıp döküyor, İstanbul'un basın merkezi, tam anlamıyla fikir özgürlüğünü yok etme gününü, kendi kararını kendilerinin yerine getirme korsanlığını yaşıyordu. Tan gazetesinde yazı işlerinden kimi bulsalar dövecekler, kırmızıya boyayacaklar, sokakta maskara gibi gezdireceklerdi. O gün, demokrasi tarihine kara bir leke gibi geçerdi elbet.

Bir rastlantı, İlhami Bekir, bir gün akşam üzeri Tan'dan kovulmuştu . Bunun verdiği kızgınlık ve üzüntüyle İlhami, Sirkeci'de istasyonun karşısında merdivenle çıkılan bir ucuz meyhanede kafayı çekerken, Tan'ın patronları Halil Lütfü ve Zekeriya Sertel'e bir türlü hak veremiyordu. Sarhoş sarhoş yatağına uzanınca hep Halil Lütfü'ye küfürler savurmuş, çalışanı beş para vermeden kovmanın cezasını nefsinde çekmesini dileye dileye uyumuştu.

4 Aralık 1945 sabahı Bankalar Caddesi'ndeki bir okulda öğretmen olarak dersini vermiş, ara dinlenmesinde öğleye doğru okul müdürü İlhami'ye seslenmişti:

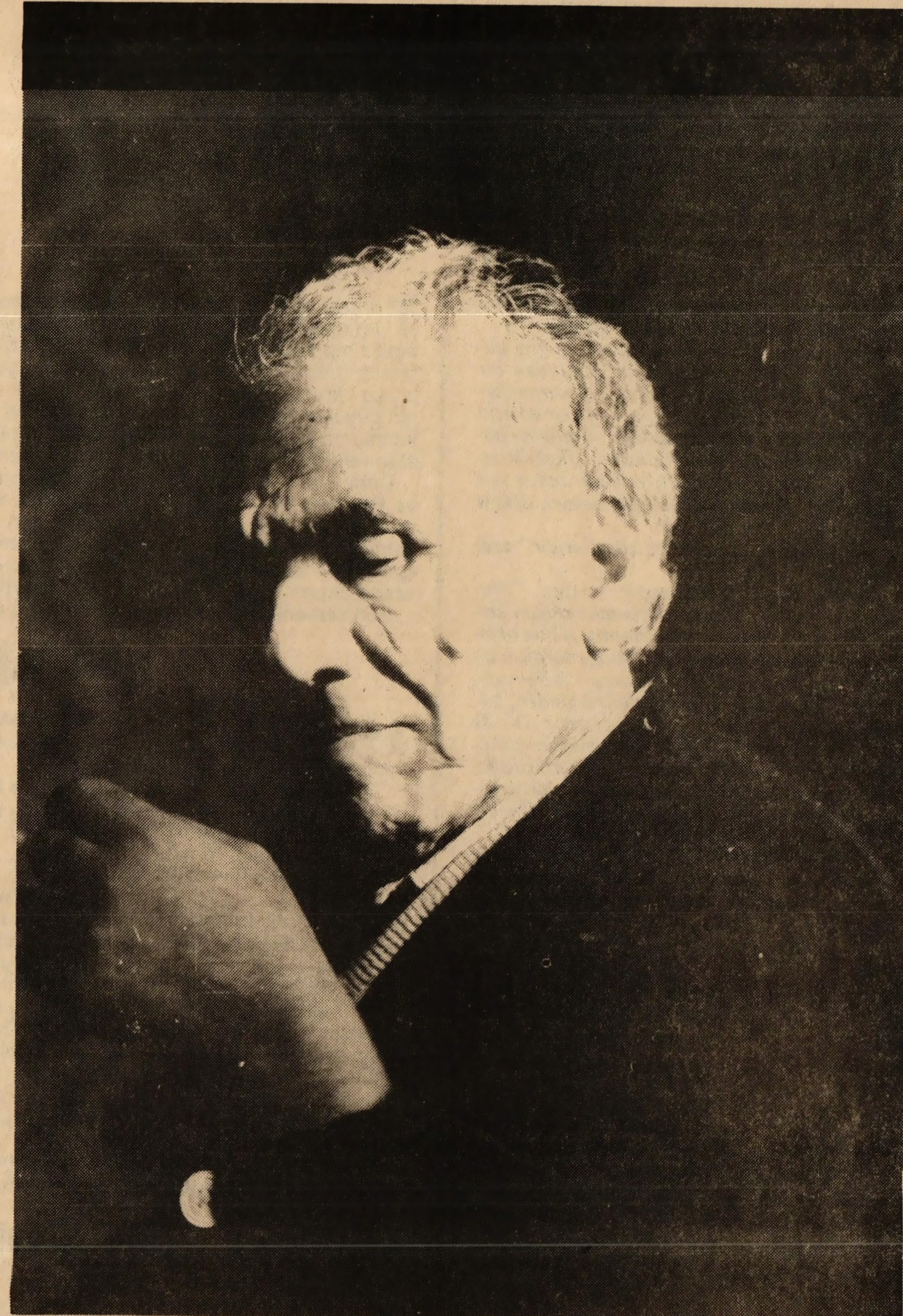
"Odaya gel de konuşalım..."

Müdür, o sabah Tan gazetesinin başına gelenleri anlatmış, köprünün polisçe açıldığını, kızgın kalabalığın Beyoğlu'na çıktığını, ancak bazı konsoloslukları korumada güvenlik güçlerinin kararlı olduklarını duyduğunu anlatmıştı. İlhami Bekir, bu anlatıdan sonraki ruhsal yapısını şöyle anlattı 38 yıl öncesini sanki yeniden yaşıyormuşçasına Huzur Evi'nde:

"Müdürün anlattıklarını duyunca beynimden vurulmuşa döndüm. Halil Lütfü beni kovmuştu, hakkımı vermemişti, cimriydi, şuydu buydu ama Tan, bir fikir gazetesiydi. Fikre fikirle, yazıya yazıyla, çizgiye çizgiyle, karşı konurdu. Yıkma, kırma, parçalama! Hayır olamazdı. Gidip Halil Lütfü'yü ve Zekeriya Sertel'i bulmalı, onlara geçmiş olsun demeliydim. Kemal, biz ne zaman karşıt fikirlere saygılı olmayı öğreneceğiz.. Geldim, gidiyorum, galiba Fikret gibi 'ümidi feyzi' görmeden öleceğim.."

Doğan Özgüden, ANT'ı Halil Lütfü'nün bir hanında çıkarıyordu. Kirayı arttırma önerisiyle geldiği gün, Doğan'ın yanında ben de vardım. Söz sözü açtı. Halil Lütfü: "Doğan Bey, bu Kemal yok mu, pırlanta gibi parlak gazetecilik yapmıştır, bilesin... İlhami Bekir vardır arkadaşı.. O biraz içer ama, altın gibi bir kalbi vardır. Ben onu, işçileri kışkırttığını, bizim hakkımızda kaba şeyler söylediğini öğrendiğim gün işten çıkardım. O, Tan'ın saldırıya uğradığı günün ertesi günü beni buldu, "Geçmiş olsun, Halil Lütfü Bey, dedi. Çok üzüldüm. Böyle rezalet olmaz!" dedi. İlhami altın gibi kalbi olan değerli bir arkadaşımızdı.."

İşte o, "Altın kalpli arkadaş"ı, insan emeğinin onuru ve barışın zafer kazanması için 1929'dan bu yana şiirler yazan büyük insan, artık son sözünü söylemişti. Mart 1984'ün son perşembe günü sabahı.. İşte yüzlerce şair, yazar, gazeteci, basın mensubu, aydın kişiler, okurları ve kızları, 1 Nisan öğlesinde onu pırıl pırıl bir günde sonsuzluğa uğurluyorduk...



Şahap Balcıoğlu

İlhami Bekir Tez

"Çocuklara Şiirlerle Merhaba"

VEDAT YAZICI

Çocuk yılında (1979) nitelikli bir yönelime açılan çocuk yazını olumlu

KISA/KISA... KISA/KISA...

Hazırlayan: Semih GÜNER

BOZGUNCU

Maksim Gorki/Öyküler
Çev: Mehmet Özgül

YAZKO/İstanbul 1984/
2. Basım/ 228 s. 300 TL.

İlk baskısı kısa sürede tükenen "Bozguncu"nun ikinci basımı gerçekleştirilerek okurlara sunuldu. Sovyet yazınının en büyük ustalarından biri olan Maksim Gorki'nin öyküleri, Mehmet Özgül'ün duru çevirisiyle Türkçe'ye kazandırılmış. Kitap, Gorki'nin biri uzun, beş öyküsünü içeriyor.

"Pencereye daha da yaklaşınca Kapitolina'nın yüzünü gördüm. Yaya kaldırımının üzerine koyduğu ellerine dayanarak eğiliyor, pencereden içerisini görmeye çalışıyordu. Darmadağınık saçları göğsüne, omuzlarına dökülmüştü. Başındaki beyaz atkı yana kaymış, entarisinin göğüs kısmı parça parça olmuştur.'

OZAN VE GÖLGESİ

Paul Eluard, Çev: Özdemir İnce

ADAM/İstanbul 1984/174 s.

"Ozan ve Gölgesi" ünlü Fransız ozan Paul Eluard'ın çeşitli konuşmalarından, bildirilerinden, soruşturmalara verdiği yanıtlardan ve şiirlerinden derlenerek oluşturulmuş bir yapıt. Özdemir İnce'nin derleyip, çevirdiği metinlerde; Eluard'ın, sanat tarihine, şiir kuramına, yorumculuğuna, barış savunuculuğuna değin görüş ve düşünceleri yer alıyor.

"Bir tek sanat bunalımı vardır, o da kabul edilmezi kabul ettiği, yeryüzü yüzeyinde gerçeğin alçaklıklarını öykündüğü, uyumsuz olanla uyuşmaya çalıştığı zaman ortaya çıkar."

BİN DOKUZ YÜZ SEKSEN BEŞ

Tarihsel bir araştırma
Gyrgy Dalos, Çev: Ender Ateşman

ALAN/İst.1984/132 s./300 TL

Macar yazarı György Dalos'un, George Orwell'in ünlü yapıtı "1984"ten yola çıkarak oluşturduğu "1985", günümüz dünyasına bambaşka bir eleştiri getiriyor. İnsan yaşamında işlevini yitirmiş tüm kurumları, kurulları ve kuramları kolay anlaşılır bir dille ve ince bir alayla yeriyor Dalos.

"Yeni hukuk ilkeleri: 1- Suçsuz kişilerin aleyhine dava açılmayacaktır. 2- Suçsuz kişiler, aleyhlerinde dava açılmayan kişilerdir."

DADALOĞLU

Yaşamı-Sanatı-Şiirleri
Battal Pehlivan

DENİZ/İstanbul 1984/223 s./400 TL.

Battal Pehlivan'ın, halk ozanımız Dadaloğlu üstüne yaptğı başarılı bir çalışma. Kitapta, Dadaloğlu'nun yaşamı, dünya görüşü, sanatçı kişiliği, öykücülüğü, özdeyişleri, şiirleri bölümler halinde anlatılıyor. "Dadaloğlu", ünlü halk ozanının yapıtlarından oluşan zengin örneklerle süslenmiş, konusunda kaynak kabul edilebilecek bir kitap.

"Beri gel de aslan yarim beri gel/Niceleyin sarılırız görsün el/Zülüflerin dökem yüzüne tel tel/ Binbir puse az gelsin de yetmesin."

çalışmalarla gelişti, varsıllaştı. Unlü yazarlarımızın öykü, roman ve çağdaş masal türündeki yapıtları, bu yazın içinde yer aldı. Şiir de çokça boy gösterdi. Çocuklar adına şanslı sayılabilecek böylesi bir ortamda, çocuğun günlük yaşayışını, büyükleriyle ilişkilerini işleyen çocuk-doğa bağlamında örnekleri içeren bu şiirlerde zaman zaman klişe bir söyleme de düşülmedi değil: Büyüklerini eleştiren, düş evrenini daraltan, büyültülüp küçültülmüş bir bakışın egemenliği.

Çocuk kitapları pazarının oldukça devinimli geçtiği yılları yine bol resimli, yoz serüvenlerle yüklü, kandırıcı kapak resimleriyle süslü, kazanç gereci kitaplar kovalıyor. Gözlemim. Çağdaş istemlere uygun, eğitici, öğretici çocuk kitabı bulmak güçleşti yine. Kimi yayınevlerinin bu anlamda saygıdeğer çalışmaları yine azınlıkta. (Alıcı adına ağırlaşan ekonomik koşulları, durmaksızın tırmanan kâğıt giderlerini hesaba katmalı doğal ki).

Sözü şiire bağlayıp bir kitaptan sözetmekti amacım asıl: Ali Yüce'nin **''Anamı Arıyorum'' (*)** adlı sevgiyi kucaklayan kitabı bu genellemeyi yaptırdı.

Ali Yüce, **önce sevgi** diyebilen bir şair. Sevginin altını çizerek, çocuklara ayırdığı bu şiirlerinde, ana sevgisi, hayvan sevgisi, doğa sevgisi ve öğretmen sevgisine kapı açılıyor sonuna dek...

Anası gurbette bir çocuğun ağzından okuyalım: **''Bütün analar ağıt şimdi/ Bütün ağıtlar ana/ Ya beni de al gurbet/ Ya anamı ver bana.''** Sevgiye, ana sevgisine sonsuz gereksinen çocuğun dünyasını yalın bir anlatım ve uyaklı biçim eşliğinde yansıtan şair, öteki şiirlerinde de başarı çizgisini düşürmeden sürdürüyor: (Sakla Beni Anne, Aydede-Aynene, Almanya'daki Ana)'' bu izleğin örnekleri.

Şair -kendine özgü- yansıma sesleri, ikilemleri şiirin içeriğini güçlendirecek bir tartımla veriyor:

''ho hele, dah hele, vah cücü
lig leg lig leg
cih ceh cih ceh
vik vek vik vek''.. vb...

Ali Yüce, kitabının ikinci yarısında, çağdaş bir masalcı kimliğinde görünüyor. Masallarımızın düş gücünden yararlanarak,ürettiği bu bölüm şiirlerini iki ana başlık altında toplamış: **''Akkız''** ve **''Bin Başlı Boğa''**.

''Akkız'', **''Hem varmış hem yokmuş/ Dünyada güzel çokmuş/ Çirkinlere yer yokmuş''** dizeleriyle başlıyor: **''Kardeş olmuş insanlar/ Döllenmişler dallanmışlar/ Ne kıtlık ne kuraklık/ Dünya durdukça durmuşlar''** dizeleriyle bitiriliyor. Halkını yoksulluğa tutsak eden fildişi kulesindeki padişahın yola getirilişi anlatılıyor bu masal şiirde. Sevgi, barış, kardeşlik, eşitlik ve özgürlük kavramları sezdiriliyor.

''Bin Başlı Boğa''da şair korkuyu yenerek, yeni korkular peşine düşen bir düşsel kahraman yaratmış: Gamba. Korkusuzluğun, sonsuz yiğitliğin simgesi. Yerinde korkmanın bir de. Ara başlıklar dokuyu aktarmaya yetiyor: Mağaradan çıktı Gamba, Bir Boğaya Rastladı, Pişirip Yedi Boğayı, Boğa Dirildi Düşünde, Başladı Yeni Bir Güne...

Eksikliği şairinden kaynaklanmayan bir dilek: İkinci baskıya kavuştuğunda çocuk gözünü rahatlatan ve içeriğe uygun resimlerle bezenmiş bir dizgi.

Çocuklar adına yüreğine sağlık Ali Yüce.

(*) Anamı Arıyorum, şiir,
isteme adresi: PK.60 Kızılay/ANKARA

''Şu Bizim Gazipaşa''da bir ışık

PAKİZE TÜRKOĞLU

Karşıda Kale'nin dibinde ''Deliçay''ın denize kavuştuğu o noktada bir tek ışık vardı. Kendi halinde sessiz sakin yanan bu mavimsi ışık, çocukluğumun dağ köylerinde gecelere direnen görkemli ışıkları çağrıştırmıştı bana.

Ötelerde tek tük yanan o ışıkları masalımsı bir dille anlatırlardı büyükler. ''En yukarda görünen Yivil'den Abıt Hasan'ın, yandaki Güneyyaka'da Eminlerin evi. Beride ışıyan da Yalnızdemirci'den Hasanali'nin diye başlarlardı.

Uzaklarda yanan o güçlü ışıklar ve anlatılanlar o evlerde olağanüstü insanlar yaşadığı ve olağanüstü bir yaşam zenginliği olduğu etkisi yapardı bence.

Gazipaşa'da deniz gazinosunda birden sönen elektriğin yanmasını beklerken mavi ışıklı ev üstüne böylesine konuşuyorlardı oradakiler. Aynı eskilerin anlatışı gibi ve masalımsı: ''Bir mobileti, bir arabası, iki kurt köpeği var'' diyorlardı. ''Tembellere kızıyormuş, kumar oynayan öğretmenler o gelirken kaçacak delik arıyorlar'' diye öğretmenlere takılıyorlardı.

Uzaktan gölgeleri izleyerek benzetiyorlar, görmeden görmüş gibi anlatıyorlardı: ''Şimdi köpeklerin yemeğini verdi, tavukları yatakladı, elinin boyasını yıkadı, yemeğe oturdular, biri biner biri yaya iki konuk geldi, ötelerden gelen konuklar da var''...

Akdenizin bu sessiz kıyısında karanlığı yaran o mavimsi ışık ünlü röportaj yazarı Gazeteci ve Ressam Fikret Otyam'ın evinde yanıyordu.

Bizim oraların Melleş köyünden sırtı yüklü bir kadının boy fotoğrafını kentli evlerin duvarlarına, takvimlerine boy boy astıran bu kültür adamının aralarına gelip yerleşmesini ilginç buluyorlardı Gazipaşalılar.

Konuşmalarını sürdürüyorlardı: ''Bak, başka bir tek ışık var mı yörede? Lüks lambası nasıl hazırda. Boyuna kesilen elektriğe kızarsa bir daha açmaz, lambasını sabaha kadar şavkartır'' diyorlardı. ''Lüks lambası değil, tüpgaz, öyle yazdı okumadın mı?'' diyordu bir başkası.

Onlar konuşmalarını sürdürürken ben düşünüyordum: ''Gide gide Anadolu''yu yol eden, yazan çizen, resmeden, ordan oraya mekik dokuyan sayın Otyam'ın başka yerde durak tutmayarak Akdeniz'in bu bilinmez kıyısında, ''Şu bizim Gazipaşa''da konut kurması nedendir diye? Ama bir Anadolu bilgesi olacak kadar gezen gören, dinleyen duyan, ses alan ses veren, resmeden bir kişinin Akdeniz ikliminin bu engin kıyısını ve Akdeniz uygarlığını yaratan derinlerdeki gizi sezmiş olması doğaldı aslında. Eski, su arayıcılar gibi araçlarını oraya buraya tutarak gördüğü yerlerle karşılaştırarak ''burada iş var'' demiş olabilirdi.

Anadolu'nun derdini dermansızlığını, sazını sözünü, kültürünü toparlayıp, kendine özgü bir yöntem ve duyarlılıkla çok boyutlu olarak oluşturduğu dev röportajları, okurların nefesini keser, Cumhuriyet Gazetesi elden ele dolaşırdı o yıllarda.

Bir kez sanıyorum Zap suyundan aşağı doğru lastik botuyla ve halatlarıyla sürüklenip gittiğini, yarına ne olacağını bilmediğini yazmıştı da, herkes sabah erkenden gazete almaya koşmuştu ''Acaba Otyam ne oldu'' diye.

Doğu'da çocukları kırıp geçiren amansız hastalıkların üstüne gitmişti bir ara. Sinek gibi arka arkaya can veren, vermekte olan bebelerin ölüm döşeği fotoğraflarıyla insanları sarsıyor, doktorsuzluğun ilaçsızlığın derinden gelen ağıtlarıyla yöneticileri uyarıyordu. O günlerin unutulmaz fotoğraflarından biri, iki küçük kız kardeşin hasta masum yüzleri, bir ölüm kalım resmi gibi kimi evlerin duvarlarında hâlâ çakılıdır.

Sonra beritan aşireti, Ceylan Pınarı Çiftliği, mayınlı tarlalar, Harran Ovası v.b....

★ ★ ★

Sık sık Gazipaşa'ya gidip geldiğim halde yakından görüşme olanağı bulamamıştım Otyam'la. Ben de oralılar gibi uzaktan sorup konuşuyordum.

Bu kez şubat ayında, ortalığın yeşile çiçeğe, güneşe güzele kestiği bir günde gittim. Kale'nin dibindeki çoktandır merak ettiğim o uzaktaki eve. Sanki masalımsı yollardan geçerek, masaldaki kulübelerden birine varıyorduk gerçekten. Boydan boya uzanan ''Deliçay'ı ''ıslah'' etmek için yapılan iki üç metre yüksekte ve çaya koşut giden çakıl yığını üstünde kıvrım kıvrım dar bir yol. Ve tatlı suyun denize ulaştığı o noktada minyatür bir has bahçe içinde beyaz ev.

Otyam'ın yazılarında, yılanı çiyanı, ağaçları çiçekleri ve yediveren ürünleriyle anlattığı o küçük bahçede başlayan doğa ve insan kültürünün zenginliğine giriyorsunuz ilk adımda. Öyle ki, ''değişme'' aşkına, dedelerimizden ebelerimizden hiçbir iz, hiçbir belirti bırakmadan her şeyin talan edilmeye başlandığı Gazipaşa'da, analarımızın teyzelerimizin ne güzel ipek kuşaklar, renk renk ipek canfesler, pamuklu alacalar dokudukları ''çurfalık'' bile Otyamların baş köşesinde işler durumda kuruluydu. Köylülerimizin sanatlarına Filiz Otyam bilinçle el koymuştu. Güzel değişik kumaşlar, panolar dokumuştu, dokuyacaktı. Asıl masalımsı olan, ama asla masal olmayan bu ilginç olayı ayrıca konu etmek için burada geçiyorum.

Bir yandan Otyam'ın güngörmüş bir yörük dedesi gibi ya da Anadolu bilgesi gibi anlattıklarını dinlerken, bir yandan boyuna çevreyi, evin içini dışını tarıyordum. Birlikte gittiğimiz, teyzemin oğlu Necati öğretmen, Macardaki eski evlerinin kültüründen ipuçlarını burada gördükçe ne düşünüyordu bilmiyorum.

Eğitim yüksek okulu öğrencileri geldiler dört-beş kişi. Kimi Aydın'da, kimi Edirne'de okuyorlarmış. Filiz Otyam hemen onların çayını da getirdi. Samandağlı olanından oraların ipek dokumacılığı hakkında bilgiler aldı, sonra da dikişini eline aldı.

Gençlerden birinin asıl amacı, fotoğrafçılık bilgisi almakmış. İyi bir fotoğraf sanatçısı da olan Otyam, yetkin ve özenli bir öğretim üyesi gibi başlıyor öğrencilere anlatmaya. Biz de ilgiyle dinledik fotoğrafçılık üstüne anlattıklarını. Gençleri karanlık odaya götürüp oradaki işleri de gösteriyor, sonra dönüp resimlere geçiyor. Sanki bir güzel sanatlar okulunda fotoğraf atölyesinden resim atölyesine geçer gibi değişiyor konu. Doğanın insanın çevrenin resmini yapmış, yapıyor. Yılbaşında kestikleri hindinin de resmini yapmış önceden. Resmi aldı eline bir insandan söz eder gibi anlattı öyküsünü. Urfa'dan dönerken nasıl aldıklarını, kesmeye kıyamadıklarını, ama kıydıklarını.

Tanımadığımız başka bir konuk güneşe karşı oturmuş, kitabını okuyordu. Cıvıl cıvıl konuşan bir küçük konuğu da sevecenlikle ağırlıyorlardı. ''Gazipaşa, Akçay'a şu kadar fark atar'' diyormuş bu küçük konuk. Böylesine masalımsı özgür bir ortam, özellikle çocuklar için elbet fark atar her yere, doğru söylemiş.

Yukarma asma katta sıra sıra dizilen, kasetler bantlar, teyp gibi araçlar görüyorum. Bunlar Otyam'ın sanatını yapmada yaratmada öteden beri kullanıldığı vazgeçilmez araçlarıdır yanılmıyorsam. Sesleri sözleri, ağıtları türküleri, şiirleri, banta alarak, olayları fotoğrafla zaptederek, ağlayan gülen konuşan sütunlara dönüştürerek okura sunmasında bu araçların ve onları iyi kullanmanın katkısı da büyüktü kuşkusuz. Ve sanıyorum bu araçları gazetecilikte çok yönlü olarak kullananların başında gelirdi Otyam. Araçlar orada rafta duruyorlardı.

Bu köşeye nasıl geldiğini anlattı bir ara. Rahmetli Kargılı ile olan planlarını, buraya dolaşmaya gelmelerini, Varto'lu arkadaşının oğlu Avukat Engin Dikmen'le karşılaşmalarını ve sarmaş dolaş olmalarını, rahmetli Küçük Fahri (öğretmen) ile tanışmalarını... Sonrasını ve öncesini ''Şu bizim Gazipaşa'' yazılarında anlatıyor.

Bizim oraların yaylalarına da gitmişler. Yerlilerin yaptığı gibi, yayla serin su soğuk deyip,

Akdeniz'in bu sessiz kıyısında karanlığı yaran o mavimsi ışık, ünlü röportaj yazarı, gazeteci ve ressam Fikret Otyam'ın evinde yanıyordu

yiyip, içip yatıp uyamayı kendilerine göre bulmuyor. ''Olacak gibi değil, ben çalışmadan yaratmadan duramam'' diyor.

Küçük bir ilçe olan Gazipaşa halkı okumaya düşkündür. Pekçok öğretmen, doktor, mühendis ve başka okumuşlar vardır oradan yetişmiş. Sayın Sağlık Bakanımız da Gazipaşa yörüklerindenmiş yanılmıyorsam. Ama gerek orada oturan okumuşlardan, gerekse benim gibi sık sık gidip gelenlerden hiç birimiz sayın Otyamlar kadar Gazipaşalı olamamışız. Onların orada kurdukları düzeni gördükten sonra saygım daha da arttı doğrusu.

Belki bu yüzden, ilçeye 5-6 km. uzaklıktaki kıyıda, elektrikler söner sönmez daha ışıklı bir lamba yanan o masalımsı konut, disiplinle işleyen bir kültür evi etkisi uyandırdı bende. Önündeki küçük bahçesiyle, içinde yaşayanların tavrı ve uğraşlarıyla gelip giden yerli ve yabancı konuklarıyla, Akdeniz uygarlığının kalıntısı olan o eski Kale'nin dibinde uç veren yeni bir ''filiz'', yeni bir yaşama biçimi öneriyordu sanki.

Kültür sözcüğünü sık sık kullanmam boşuna değil. Türkiye'nin birçok yerinde olduğu gibi, düzensiz değişmelerin yarattığı kültürsüz yenileşme olgusu orada da yaşanmakta ve insanlar ayrımında olmadan bunun tedirginliğini çekmekteler. Otyamların oradaki konumunu ve yarattıkları yeni ortamı bu yönden de saygıdeğer buluyorum.

Sayın Otyam'ın günlük işlerinden biri de, gelen yabancı konukları arabasıyla kasabaya atmak oluyor sanıyorum. Beni ve gençleri arabaya alıp yola koyuldu, hem de postaya bakacak ve öteberi alacak. İstanbul'un Boğaz Köprüsü'ne benzer o yüksek yolu geçiyoruz. Biraz ilerde Çiftlik mahallesinde çocuklar çıkıyor karşımıza. ''Bunlar benim adamlarım'' diyor, seviyor, hatırlarını soruyorlar. Onlar da soruyorlar, söylüyorlar. Sonra çalışan erkeklerle kadınlarla laflaşıyorlar. Yolda başka bir konuk arabasıyla karşılaşıyoruz. Alanya'dan bekledikleri ressam arkadaşları ve eşi. Onlara yol veriyor, sevgiyle sevinçle karşılıyor, ne yeriz alayım'' diyor. ''Makarna'' diyorlar, gülüşüyorlar.

İstanbul'a dönerken otobüs yazıhanesinde yeniden karşılaştık. O küçük güzel konukla başını geçiriyorlardı. Gazipaşa'lılar saygıyla içtenlikle çevresini alıyorlardı. Biri hemen oracıkta bir sorun dile getirmiş olacak ki, ''yazarız baba'' dedi. Sonra bizim köyden Ecir Mustafa geldi. Bol şalvarının içinde ince kara yüzüyle çile çekmiş bir değneği andıran Çile köyünden Ecir'le de konuştu bazı şeyler Otyam. Köylüm Ecir, çocukluğundan bu yana kasabaya kentlere inip çıktıkça her dönüşünde anlatırdı: ''Kaymakamla tokalaştım, başçavuşla konuştum, bölge şefine şunu dedim''.. Mustafa aslında çoğunlukla bunları yapmış olmazdı, ama yapmak istedikleriydi. Gönlünden geçenleri ''essah'' gibi anlatır, biz de ''essah'' gibi dinlerdik, ilgiyle. Bu kez köye vardığında yine; ''Gazeteci Otyamla konuştum tokalaştım'' diyecektir. Ama bu kez doğruyu konuşacaktır.

★ ★ ★

Gazipaşalılar gibi, kentlerdeki okurları dostları da söyleşiyorlar zaman zaman Otyamlar için ''Bakalım orada ne kadar kalabilecekler''? ''Bir kıyıda köşeye çekilmek modası mı''?

Kuşkusuz bu sorular daha çok özel durum sorularıdır. İnsanın nerede ne kadar kalacağı, neler yapacağı biraz koşullara biraz da özel ve özgür seçimlere bağlı olabilir.

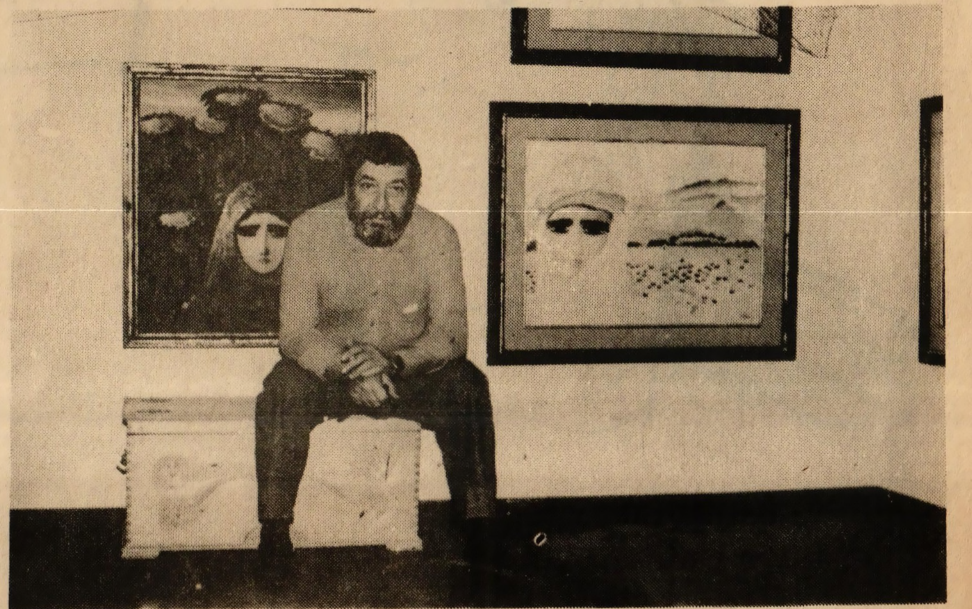
Ancak, gördüğüm ve anladığım kadarıyla, Otyamların durmuna ''Bodrum'' örneği bir köşeye çekilme denemez sanırım. Gazipaşa yapı olarak Bodrum'dan farklı bir yer. Şimdiki halde oraya çekilen oradaki sosyal ortamda görevli gibi yaşar. Nitekim yazılarından da anlaşılacağı gibi Otyamlar orada daha başka bir yaşama içindeler.

Çok yönlü yaratıcılığı olan Otyam'ın çekildiği yer, olsa olsa araçlarının hepsini (resim sehpası, fotoğraf makinası, daktilosu,teypleri,kasetleri, hatta gezi çantası, hatta eşinin el sanatları araçları) birlikte kurup çalıştırabilecekleri daha geniş bir bakış açısının köşesi olabilir belki.

Daha önce araçlarını yüklenip, Anadolu'yu tarayıp ürünlerini Başkentte kotarıyordu sanıyorum. Şimdi ise Anadolu'da oturuyor, orada yapıp yaratıp, büyük kentlere sergilemeye, imzalamaya geliyor. Nitekim 20 Nisan'a kadar sürecek olan son sergilerini Bebek Kile Sanat Galerisi'nde açmışlardı.

Ülkemizi soysal bilgiler ve coğrafya kitaplarından daha iyi tanıtıp öğreten o röportajların okurları ise belki biraz insafsız, ama haklı olarak, ''artık gide gide yazmıyor'' diyorlar. Benkendim de o okurlardan biriyim.Ayak üstü yazdığı ''Şu bizim Gazipaşa ve İsmet Paşalı Yıllar'' anı ilgiyle okunmuştur, okunmaktadır. Yazacağını sanıyorum. Belki bundan sonra Akdeniz'i yazacaktır, fotoğraflayacaktır, resmedecektir.

Fikret Otyam, ''*Şu Bizim Gazipaşa ve İsmet Paşalı Yıllar*'', *Adam Yayıncılık, Şubat 1984*



Fikret Otyam 20 Nisan'a dek açık kalacak olan sergisinde...

KADINCIKLAR

Tuncer Cücenoğlu-Oyun

KAYI/İstanbul 1984/101 s.

Tuncer Cücenoğlu'nun, 1983 TOBAV Ödülü'nü kazanan ve Levent Kırca Tiyatrosu'nda sahnelenerek gösterime sunulan oyunu ''Kadıncıklar'', bu kez de kitap olarak okurların karşısına çıkıyor. Aynı adlı oyunun metinlerinden oluşan ''Kadıncıklar''da, genelev kadınlarının dramı anlatılıyor.

Yazarın Sorumluluğu

ENVER ERCAN

Geçtiğimiz aylarda yeniden kitap yayımlamaya başlayan DE Yayınevi, ilk olarak, "Ve Durgun Akardı Don"la çağdaş dünya edebiyatına önemli bir yapıt kazandıran Mihail Şolohov'un çeşitli yazı ve konuşmalarından bir bölümünü "Yazarın Sorumluluğu" adıyla okurlara sundu...

1973 yılında yayımlanan "M.SHOLOKHOV AT THE BİDDİNG OF THE HEART" adlı yapıttan yararlanılarak hazırlanan bu kitap, ŞOLOHOV'un 1934-1969 yılları arasında yazılmış otuz bir çalışmasından oluşuyor. Ayrıca, kitabın başında, İ.AKİMENKO'nun, sanatçının yaşamını ve sanatını irdeleyen bir de yazısı yer almakta.

Yapıt, ŞOLOHOV'un, "Yazarın Sorumluluğu"'nu açık biçimde belirleyen sunusuyla başlıyor; "Bence saygınlığı ya da yaşı ne olursa olsun hiç bir yazar kendisi için bir ayrıcalık isteğinde bulunamaz. "Yanlış yapma" özgürlüğüne gelince; eğer kollektif bir çiftlikte grup önderi yanlış yaparsa, çiftlik başkanı onun yanlışını düzeltecektir. Bu yerel nitelikte bir yanlıştır ve diğer insanlara zarar vermeyecektir. Yazar yayınlanan bir çalışmasında yanlış yaparsa binlerce okuru yanlışa sürükleyecektir: İşte mesleğimizin tehlikesi burda yatar..."

"Bence saygınlığı ya da yaşı ne olursa olsun hiçbir yazar kendisi için bir ayrıcalık isteğinde bulunamaz. "Yanlış yapma" özgürlüğüne gelince; eğer kollektif bir çiftlikte grup önderi yanlış yaparsa, çiftlik başkanı onun yanlışını düzeltecektir. Bu yerel nitelikte bir yanlıştır ve diğer insanlara zarar vermeyecektir.

Kitapta yer alan ürünler, genelde, Sovyet sanat, kültür ve yaşamı bağlamında olmakla birlikte, irdeleyici, eleştirel yaklaşımlarıyla evrensel bir yapı kazanıyor. Özelikle, kitaptaki öteki metinlere oranla daha oylumlu olan, "Savaş Sonrası Edebiyatımızda Düşüşün Nedenleri", "Edebiyat Yazarların Özel Sorunu Değildir", "İyi Kitapları nasıl Yazmalı", "Sovyet Aydınlarının İlk Filizleri", "Halkın Dev Çabası ve sanat" gibi yazılar, uluslararası sanat ve kültür sorunsalına da ışık tutan çalışmalar olarak dikkat çekiyor.

Örneğin; "Savaş Sonrası Edebiyatımızda Düşüşün Nedenleri" başlıklı konuşmasında yer alan ve "düşüş"ün nedenlerinden biri olarak gördüğü ödüllendirme sistemiyle ilgili olan şu satırlar, kendi edebiyatımızda da güncelliğini sürdüren bir olguyu açımlaması bakımından hayli önemli: (...) Kitaplarımızın düzeyindeki düşüşün bir başka nedeni ise edebiyat alanındaki ödüllendirme sistemidir ve esefle söylemeli bugüne kadar sürdü. (...) Dürüstçe söyleyeyim, edebiyat yapıtlarını birinci ikinci, üçüncü diye sınıflara ayırmak bana fiyat listesini düşündürüyor. Peki bu fiyat listesine giremeyen çalışmalar ne olacak? Her hangi bir ödül kazanamamış bütün o kitaplara ne diyeceğiz? Iskarta mı, ya da ne? Bu saçmadır, yazarlar kötü biçimde haksızlığa uğradıklarını hissedeceklerdir."

Şöyle bir şey olabiliyor: Örneğin bir yazar şöyle böyle orta hallice bir kitap yazıyor. Kendi yeteneği üzerine hayalleri yok ve kitabın geniş çaplı başarısını beklemiyor. Bir sonraki kitabın daha iyi olmasını umud ediyor.

Ve birdenbire kitabı bir ödül alıyor. Gerçi ikincilik ödülü. Yazardan ödül verenlere tam bir dürüstlükle "ne yapıyorsunuz kardeşler? Bana ödül vermeyin, kitabım bunu haketmiyor" demesini mi bekliyorsunuz? Hayır, bunu yalnızca bir budala yapabilir. Böylece yazar ödülü kabul eder ve çok geçmeden kendisinin ve ödül verenlerin kitabın değerini yeterince bilmediğini ve ikincilik değil birincilik ödülünün verilebileceğini düşünmeye başlar.

İşte, yazarları ve okurları böyle yanlış yola yöneltiyoruz...."

Her yazının altına nerde okunduğuna ya da kime yazıldığına ilişkin not düşülmüş olan yapıt, ŞOLOHOV'un 1983 Eylül'ünde Asya-Afrika Yazarları 7'nci Konferansında okunan çağrısıyla son buluyor: "Çok Geç Olmadan..."

Günümüzde boyutları gitgide genişleyen nükleer tehlikeye karşı, dünya yazarlarını el ele vermeye çağıran bu konuşma, yapıtta yer alan öteki çalışmalarla birlikte ŞOLOHOV'un kişiliğini yansıtmasının yanı sıra, çağdaş bir sanatçının günümüzde konumunun ve işlevinin ne olması gerektiğini de somut olarak ortaya koyması bakımından yeni kuşaklara örnek olabilecek nitelikte...

Dilimize Eser Yalçın'ın çevirdiği "Yazarın Sorumluluğu"nda ayrıca, sanatçının onbir fotoğrafı yer alıyor...

★ *"Yazarın Sorumluluğu, Mihail Şolohov, De Yayınları, İstanbul 1983 151 sf. 275 TL*



Şolohov eşi Maria Petrovna ile...

"Bir Denizin İki Kıyısı"

ETEM ÜTÜK

Mahmut Alptekin, çok yönlü bir sanatçıdır. Şiir, anı, inceleme yapıtları arasında öyküler de yazmıştır.

"Bir Denizin İki Kıyısı" adlı kitabı sanatçının sekizinci yapıtıdır. 152 sayfalık kitapta 20 öykü vardır. Öykülerin altındaki tarihlerden bunların 1961 ile 1983 yılları arasında yazıldığı anlaşılmaktadır.

Alptekin bu öykülerinde çeşitli konulara değinir. Kimilerinde bireysel duyguları, kimilerindeyse toplumsal sorunlara eğilir. Bireysel duyguları dile getirdiği öykülerini soyut kavramlarla işleyen Alptekin, toplumsal konulara değindiği öykülerini somut ve gerçekçi bir dil ile anlatır.

Kitabın ilk öyküsü olan "Yalnızlık Duvarı"nda, bir yalnızın portresini çizer, yalnızlık duygularını dile getirir.

"Sarıların Memet"te, köylerde hiç yüzünden çıkan ve sonu ölümle biten kavgalardan birini anlatır.

"Ali'nin Öküzleri"nde yoksul bir köylünün öküzlerini otlatmak üzere gittiği Kayalık derede,

Devlet kitapları ve eşcinsellik

SABRİ YÜCEL

İran'lı yazar Keykavus'un ünlü yapıtı KABUSNAME'yi, aydın çevrelerde bilmeyenimiz yok gibidir. 1082 yılında kaleme alınan bu değerli yapıt, yazıldığı tarihten sonra dilimize birkaç kez çevrilmiş.. Fakat, yapıtın, bilinen en iyi çevirisi, XV. yüzyılda yaşamış olan Mercimek Ahmet tarafından yapılmıştır. Benim elimdeki yapıt, 1966 yılında, İstanbul'da, Milli Eğitim Basımevi'nde basılmış ikinci baskı... Milli Eğitim Bakanlığı Yayım Müdürlüğü'nün 28.11.1964 tarih ve 3800 sayılı buyruklarıyla 5000 adet basılan Kabusname, doğal olarak bütün devlet ve okul kitaplıklarına dağıtılmıştır. Kırkdört baptan oluşan kitap, ek bap, sözlük ve notlarıyla birlikte 502 sayfa tutarındadır.

Ben bu yazımda, kitabın 112 ve 113. sayfalarında yer alan 15. baptan söz edeceğim:

"Cimada Faidelisi ve Ziyanlısı Kangısıdır? Anı Beyan Eder" başlığını taşıyan sözkonusu babı (bölümü) okurken, yazının son paragrafı dikkatimi çekti. Yazıyı bitirdikten sonra, bir hayli düşündüm; bu düşünceyle de bu yazıyı kaleme alma gereği duydum.

İsterseniz, önce üzerinde duracağımız bölümü aynen buraya aktaralım ve düşüncelerimizi ondan sonra "beyan" edelim:

"Ve adan gerü kan aldırmak dilersen gayet ıssıda ve gayet sovukta kan aldırma. Ve eğer kan galebe edip artsa kanı sakin etmek ardınca ol. Muvvafık şaraplarla ve taamlarla; ve tohma olunca yeme, yani usanınca çima etme. VE YAZ OLICAK AVRETLERE MEYLET VE KIŞIN OĞLANLAR A, TA Kİ TENDÜRÜST OLASIN. ZİRA Kİ, OĞLAN TENİ ISSIDIR, YAZIN İKİ ISSI BİR YERE GELSE TENİ AZIDUR VE AVRET TENİ SOVUKTUR, KIŞIN İKİ SOVUK BİR YERE GELSE TENİ KURUDUR, vesselam."

Metni daha iyi anlayabilmek için günümüz söyleyişine çevirelim:

"Cinsel ilişkide Yararlısı ve Zararlısı Hangisidir? Onu anlatır." "Ve ondan sonra kan aldırmak dilersen (cinsel hazza ulaşmak istersen), çok soğuk ve çok sıcakta kan aldırma (cinsel ilişkide bulunma). Ve eğer kan (meni, şehvet, cinsel istek) çoğalıp artarsa (bu isteğini) yatıştırmaya, dinginleştirmeye çalış. Yemeği ve içkileri yeterince ye, iç. Miden dolunca (daha fazla) yeyip içme. (Çünkü fazlası zararlıdır). (Tıpkı bunun gibi) usanınca da cinsel ilişkide bulunma (bunu da yerli yerinde, kararınca yap.) Ve yaz olunca (sıcak günlerde) kadınlarla; kışın da (soğuk günlerde de) oğlanlarla cinsel ilişki kur. Ta ki (işte o zaman) esenlik bulursun. Gürbüz, sağlam ve sağlıklı olursun. Çünkü oğlan teni sıcaktır. (Sıcak havalarda oğlanlarla yatma). Yazın iki sıcak bir araya gelirse (hava ve oğlan sıcaklığı) bedeni (sağlığı) bozar. Ve kadın teni ise soğuktur. Kışın iki soğuk (hava ve kadın teninin soğukluğu) bir araya gelirse, teni (sağlığı) kurutur, sayrılaştırır.(O nedenle yazın serin tenli kadınlarla, kışın en sıcak tenli oğlanlarla seviş, cinsel ilişki kur ki, ruhun ve bedenin sağlık bulsun). Vesselam."

Peşin söylemek gerekirse, amacım, Kabusname'yi bu satırlarından ötürü karalamak değil. Yapıtın genelde çok değerli bilgileri içerdiğini hakkıyla teslim etmek gerekir. Salt bu paragraftaki sapık düşüncelerden dolayı yapıtı tümüyle kötülemek doğru bir davranış olmaz. Öte yandan buradaki düşünceler, Iran ve Osmanlı toplumlarının elit kesimlerinin cinsel dünyası hakkında belirli ipuçları vermesi, buna tanıklık etmesi bakımından da önem taşımaktadır. İran ve Osmanlı elit tabakasının, daha açıkcası, varsıl, aydın (!), soylu (!) saray çevrelerinin cinsel yaşamında eşcinselliğin (homoseksüalite) ne denli yer tuttuğu; şahların, padişahların, sultanların, vezirlerin, beylerin, saray sanatçılarının arasında eşcinsel ilişkilerin yaygın olduğu bilinmeyen bir giz değil... Bu konuda birçok örnek verilebilir. Divan ozanlarının kimisi -örneğin Nedim- bu cinsel sapmaları şiirlerinde açık açık dile getirmekten çekinmemiştir. Burada, Nedim'in, "Kız mısın oğlan mısın kâfir" dizesini anmakla yetinelim.

Eşcinsellik, insanlık tarihi kadar eski bir sorun.. Çağımızda da bütün güncelliğiyle varlığını sürdürüyor.. Bu sapık sevgi-sevgi demek doğru mu bilmem-tüm toplumlarda görülmüş, yaşanmış bir olgudur. Tarihte bununla ilgili birçok efsaneler, olaylar meydana gelmiş... Lût kavminin batışında, Sodom ve Gomore'nin yerle bir oluşunda, Roma İmparatorluğu'nun çöküşünde eşcinselliğin -daha doğrusu, ahlâksal soysuzlaşmanın- payı olduğunu ciddi toplum-bilimciler dahi kabul etmekteler... Hal böyle olunca, Keykavus'un Kabusname'sinde eşcinselliğin açık açık övülmesinde, dahası önerilmesinde yadırganacak bir yan yoktur, deyip geçebilir miyiz? Keykavus bir imparatorluk aydını ve yazarıdır. İçinde yaşadığı dünyayı yansıtmıştır. Eşcinselliğin hoşgörüyle karşılandığı bir ortamda yetişmiştir ve bunu da yapıtında çekinmeden dile getirmiştir. Bu tavrıyla da geçmişin saray dünyasının bir yönünü bize aydınlatmıştır. Bunlara diyecek sözümüz yok...

sarı öküzüyle birlikte uçuruma yuvarlanmasının öyküsünü verir.

Kitaba adını veren "Bir Denizin İki Kıyısı" yapıtın son öyküsüdür.

Bir denizin iki kıyısı... Ege denizidir bu. İki kıyısında da birbirlerine dost insanlar yaşar. Bu kıyıdakilerin kimileri oralardan gelmiş, o kıyılardakilerin kimileri de buralardan gitmişlerdir. Her iki kıyıda insanlar, karşı kıyılara özlemle bakarlar. Bir balıkçı meyhanesine oturup Sisam'ı, Sakız'ı, İstanköy'ü seyrederler uzun uzun... Enez'den Dedeağaç'ın ışıklarını görürler. Memet Reis balıktan yeni dönmüştür. Midilli'ye bakar uzun uzun. O'nun öyle niye baktığını soran meyhane arkadaşına, Midilli'de bir kale bulunduğunu, adının da Molva olduğunu, babasının, dedesinin, köyünün o kalenin yanında bulunduğunu söyler. "Beni de etkilemiş ki, bakıyorum işte... Dedem oraya Serez'den gelmiş. Nedense Serez çarşısını anlatırdı hep. İnsanın doğup büyüdüğü yerlerden ayrılması zor olmalı. Göçmenlik güç bir iş" der. Başka bir gün de karşı kıyıdan bir konuk gelir. Bu bir Yunanlı turisttir. Adı Niko'dur. Buraya geliş amacını şöyle anlatır: "Karşı adada oturuyoruz biz. Uzun zamandır hep bakarım buralara. Gelmek, görmek istemişimdir hep. Babam anlatırdı buraların güzelliğini. Edremit'liymiş babam. Fakat o yaşlı artık gelemedi. Çok sevinçliyim buralara gelmekten. Vardır bizde de iyi düşünmeyenler. Ama azdır. Halklar birbirine düşman değildir ki. Tahmin ediyordum Türklerin iyi davranacaklarını. Konukseverliğinizi çok duymuşumdur. Geldim gördüm işte, doğruymuş. Nereye gittimse hep sıcak bir ilgi... Yok aslındaaramızda düşmanlık. Hep sömürgecilerin hünerleri. Açmışlar aramızı. Yüzyıllar boyu iyi komşular olarak yaşamışız da aynı topraklarda... Sonra birden değişivermiş birşeyler. Bu nasıl olur?"

Yunanlı turist Niko'nun ağzından dile getirdiği bu sözlerdeki gerçeklik payını kim yadsıyabilir? Halklar hiçbir yerde ve hiçbir zaman savaş istemez. Bu, baştakilerin işidir hep.

Mahmut Alptekin, yalın Türkçesi açık anlatımıyla daha önceleri yayımladığı şiir ve inceleme kitaplarından sonra ortaya koyduğu bu ilk öykü yapıtında da başarılıdır. Artık kendisine "usta bir öykücü" diyebiliriz.

Bir Denizin İki Kıyısı. Öyküler. Yazan: Mahmut Alptekin. Yazko yayınları 1983. 152 sayfa 225 TL.-

Amaaa...

Geçmiş tarihimize ait klâsik yapıtları genç kuşaklara tanıtma adına, devlet kurumlarımızın yaptığı "gaf"a söyleyecek birkaç sözümüz var...

Ben, Kabusname'yi okul kitaplığından alarak inceleme olanağı buldum. Kitap bu haliyle -tam metin olarak- okul kitaplıklarında yer almıştır. Lise beşinci sınıfların edebiyat kitabında (Özdemir Sarıca, Mahir Ünlü, Ömer Özcan-Türk Dili ve Edebiyatı sayfa: 64-65) Kabusname'den alınan "Şairler Terbiyetin Beyan Eder" başlıklı parça ders konusu olarak okutulmaktadır. Yani Kabusname öğrenciler için bir kaynak kitap durumundadır.

Şimdi şöyle bir düşünelim:

16-17 yaşlarında, henüz kişiliğini bulamamış, cinsel sorunların en yoğun evresini yaşayan, çeşitli cinsel bunalımları bulunan bir genç merak edip Kabusname'yi alsın; kazara da 15. babı okumuş olsun... Devlet kitaplarında oğlancılığın, eşcinselliğin övgüsü! Eşcinsel ilişki tavsiyesi! Ne düşünür bu genç insan?... Hani, metin ağır bir Osmanlıca'yla yazılmış olsa, adam, bir şey anlamaz nasıl olsa deyip geçiştirebilirsin. Fakat durum hiç de öyle değil... Mercimek Ahmet, açık açık Türkçe'ye çevirmiş yapıtı... "Yaz olunca avratlara meylet, kışın OĞLANLARA" diyor. "Zira ki, oğlan teni sıcaktır" diye sürdürüyor.

Bu gencecik insanın, devlet kitapları arasında, Milli Eğitim Bakanlığı'nın buyruk ve izinleriyle yayınlanmış bir yapıtta, bu tür düşünce ile karşılaşması, onda nasıl etkilenimler yaratır, dersiniz... Devlet ki, bu yaşlardaki gencin kafasında Tanrı kadar uludur, kutsaldır... Ulus olarak da bir anlayışımız vardır ki devlet, "baba"-dır!

Her şeyde sarraf gibi titiz davranan, "iyi ahlâk", "millî haslet", "içtimaî fazilet" konularında burnundan kıl aldırmayan "devlet baba"mız, nasıl olup da ortaokul-lise kitaplıklarına eşcinsel içerikli metinleri hoşgörüsü mümkün olmayan bir kayıtsızlık ve rahatlık içinde sokabiliyor? "Tarihi gerçekleri saptırdığı" savıyla 40-50 milyon lira harcanarak çevrilen "Yorgun Savaşçı" filmi, bir devlet kuruluşumuz olan TRT'ce yakılıp yok ediliyor! Devletimiz, devlet kuruluşlarımız, bu "hassasiyet"i yayınladığı kitaplarda neden göstermez ola?... Koskoca Milli Eğitim Bakanlığı, öğrencileri eğitecek, aydınlatacak kitapları, kaynak yapıtları hiç mi incelemeden, taramadan, haydi moda deyimle söyleyelim, hiç mi sansürden geçirmez?

Bir yapıtı tam metin olarak basmak, kuşkusuz, o yapıta, yapıtın yazar ve çevirmenine duyulan bir saygı gereğidir. Ve yerinde bir tutumdur. Ancak, içinde sakıncalı metinler bulunan kitaplar eğitim-öğretim kurumlarına sokulmamalıdır. En azından böylesi metinlere göz yumulmamalıdır. (Çağdaş bir yazarımızın öykü ya da romanında buna benzer bölümler olsa, acaba bu yapıtlar kitaplıklara sokulur mu? Bir A.İlhan'ın, bir B.Yıldız'ın yapıtları örneğin... Ez kaza girse kitaplıklara, kıyamet koparılmaz mı? Kimi çevreler, çocuklarımıza sapık öyküler, eşcinsel romanlar okutuluyor diye ortalığı velveleye vermez mi acaba? (Burada insan, Kabusname'ye niye ses çıkarılmaz diye merak ediyor, ister istemez!) Hele de cinsellik gibi -ülkemizde en çok eğitim dışı bırakılan -tabu sayılan bir konuyla ilgili ise bu, sözkonusu "gaf", daha çok önem kazanmaktadır. Bu tür yapıtlar da tam metin basılsın, üniversitelerimizin, yüksekokullarımızın kitaplıklarında, kürsülerinde incelensin, tartışılsın, eleştirilsin... Çünkü buralardaki gençler belirli bir yetkinliğe ulaşmıştır. Ama, ilk ve ortaöğretim kurumlarımızın kitaplıklarına sokulacak kitaplar, bir elemeden geçirilmeden, taranmadan, gerekli düzenlemeler yapılmadan, bu kurumlara gönderilmemelidir.

Eğitim-öğretim, öğrencilere, salt bir takım kuru bilgiler aktarmak değildir. Eğitim kurumlarımızda en çok savsaklanan, gözardı edilen sorunlardan biri, öğrencilerin kişiliğinin oluşturulamaması sorunudur. Hele cinsel kişiliği üzerinde hiçbir eğitim-öğretim etkinliği gösterilmemektedir. Çocuklarımız, gençlerimiz çevreden, sokaktan, arkadaşlarından; boyalı basınımızın "ablalı, abili" köşelerinden yalan-yanlış bilgilerle cinsel kültürünü (!) ve cinsel kişiliğini geliştirmeye (!) çalışmaktadırlar. Onların bu gibi ciddi sorunlarına ne aile, ne de eğitim kurumlarımız eğiliyor. Çocuğun, gencin -hatta yetişkinlerimizin- cinsel dünyasındaki anarşinin, cinsel kaoslarının nedenleri, niçinleri ve çözümleri üzerinde, çağdaş bilimsel yöntemlerle durmadığımız gibi, sorunu artırıcı boşverciliğimiz, adamsendeci anlayışımız da sürüp gidiyor... Çağdaş devletler ise, günümüzde, eğitim-öğretim kurumlarında öğrencilerini sosyo-kültürel sorunlarının yanısıra cinsel sorunlarının çözümünde de öğrencilere yardımcı olmakta; cinsel eğitimle onların kişiliğini olgunlaştırma yöntemlerini bilimsel bir anlayışla ele almaktadır.

Gençlerimizin her türlü cinsel sapmalardan, bu konudaki batıl ve saçma inançlardan, yanlış bilgilerden uzak tutulması aile kadar devletin de en önemli görevleri arasındadır. Eğitim-öğretim kurumlarımızda eşcinsel içerikli yapıtların bulunması devlet adına bağışlanır bir tutum değildir. Bu ve benzeri sapıklıkları içeren kitaplar mutlaka titizlikle gözden geçirilmeli, öğrencilerin, gençlerin anlama ve yorumlama kapasitesini aşan; aynı zamanda onların kişiliğini ve benliğini olumsuz yönde etkileyebilecek yapıda olan metinler kitaplardan çıkarılarak okullara sokulmalıdır. Verdiğimiz bu örnek küçümsenecek bir olay değildir. Dalgınlıktır, gözden kaçmıştır, bir hatadır, olmuştur gibi bahanelere sığınmanın hiç mi hiç savunulacak bir yanı da yoktur. Basın-yayın konusunda devletin ne denli ince eleyip sık dokuduğunu, görüyoruz; görüyoruz da, üzerinde durduğumuz bu gibi örneklerin nasıl hâlâ gözden kaçtığına şaşıp kalıyoruz!

Devletin ve ilgili bakanlıklarının zaman geçirmeden konuya eğilmesinde büyük yarar vardır. Cimanın faidelisi ve ziyanlısının ne olduğunu Kabusname'nin sözkonusu "bab"ından öğrenmeye, hele bir de uygulamaya kalkarsak... eh, ondan sonrasını Allah kayıra!!!

Oyunun adı III. Selim



ALEV ALATLI

"Kılıç ve Ney" dipnot. Yazarı, A. Turhan Oflazoğlu, oyununu, Şehir Tiyatroları dergisinde şöyle tanıtıyor,

"Osmanlı hükümdarlarının sanatla uğraşmaları köklü bir gelenekti. Örneğin, Fatih, Yavuz, Kanunî şairdi ama sanat bunların görkemli yaşamlarında güzel bir süstü ancak, yani bunlar tarıhimizde sanatçı yönleriyle değil, devlet adamı olarak, eylem dehaları ile yer almışlardır. III. Selim ise, adını andığım padişahlar kadar güçlü, iradesini çevresine kabul ettiren etkili bir devlet adamı olmaktan çok, sanatçı duyarlığı ağır basan bir hükümdardır; Fatih'le, Kanunî'yle devlet adamı olarak boy ölçüşemez ama Türk musikisinin en büyükleri arasında yer almaktadır. Onun dramı, eylem yeteneği ile sanat yeteneği arasındaki çatışmadan doğuyor; başka türlü söylersek, üstün sanat yeteneğinin eylem dünyasında insanoğluna nelere mal olabileceğini tiyatro diliyle anlatıyor. Büyük bir imparatorluğu çöküntüden kurtarma durumunda bulunan Selim, toplum yaşamına getirmek istediği yenilikleri uygularken, gerici güçlerle karşılaştığında, onların üstüne yürüyeceği yerde, yani tahtının üst yanında asılı duran kılıcı kullanması gerekirken, ezgiler uyanıyor içinde...Ve yine tahtın üstünde asılı neye uzanıyor eli. Bu yüzden, toplumu ve devleti kurtaracak yenilikler başarısızlığa uğruyor, hem tahtından oluyor Selim hem de canından..."

Oyunu esastan ve usulden eleştireceğiz.

Oflazoğlu'nun kendi satırlarından da anlaşıldığı gibi, III. Selim'in "canından ve tahtından" olması trajedisi, "sanatçı duyarlılığına" bağlanmakta, yazarın, üzerlerine kılıç çekip yürümekten başka çare olmadığını savunduğu anlaşılan gericilerin karşısındaki zayıflığı ile açıklanmaktadır. Oflazoğlu'nun, **"sanat, görkemli yaşamlarında güzel bir süstü ancak,"** dediği Fatih, Yavuz ve Kanunî, III. Selim'in dramını yaşamadılarsa, bu onların "devlet adamı olarak," gösterdikleri "eylem dehalarındandır.

Öyle mi?

1453'ün Fatih'i, 1512'nin Yavuz'u, 1520'nin Kanunî'si ile, 1789'un Selim'inin konumları, diğerlerinde de olduğu kabul edilen, "sanatçı duyarlılığı" farkı ile nasıl açıklanabilir bunu anlamak zor.

Osmanlı Tarihi, özel merakları arasına girmeyen okurlarımıza hatırlatalım: III. Selim, 1789'da, 27 yaşındayken tahta çıktı. Onsekiz yıl sonra 1807'de, "toplumu ve devleti kurtaracak" sanısıyla giriştiği Nizamı Cedid yeniliğinin muhaliflerinin hışmına uğradı, ve öldürüldü. Benzer nedenlerle hal'edilen ya da öldürülen ne ilk, ne de son Osmanlı Padişahıdır.

Ancak, dünya tarihinin, belki de en önemli dönüm noktalarından birinde tahta çıkma özelliğine sahiptir. Hatırlanacağı gibi, Büyük Fransız İhtilali, Selim'in tahta çıktığı 1789 yılına rastlar. Bu ihtilâl, Avrupa'nın siyasal ve hukuksal durumunu temelinden değiştirmiş, dahası, endüstri devrimi son aşamalarına gelmiştir.

Selim, daha tahta çıktığı anda kendisini bir dizi Türk-Alman (1789-1791), Türk-Rus (1780-1792 tekrar 1806), savaşlarının içinde bulmuş, zamanının en güçlü kumandanı, Napoleon Bonapart'a çatmış (1798-1802), Osmanlı İmparatorluğunun, bazı tarihçilere göre "en tehlikeli" hasımı, bazılarına göre "kurtuluş umudu", Mısırlı Mehmet Ali Paşa ile cebelleşmiş, Sırp isyanı ile halleşmiş, dikişlerinden patlayan bir imparatorluğun karmaşası içinde, ve herşeye karşın, 1600'ların başından beri gerçekleştirilemeyen bir eylemi uygulamaya koyarak, "Nizami Cedid"i kurmuştur.

Dahası, III. Selim'in pekâlâ bir **eylem adamı** olduğunu düşünenler, **"reformcu yönü dışında bir 'despot' olarak da"** sunanlar var. (Bakın, Prof.Dr.Taner Timur, "Moniteur Universel, III. Selim ve İhtilâl Fransa'sı", **Tarih ve Toplum** dergisi, 1, ss.22-31, Ocak 1984). **"...Sultan Selim, 'yeryüzünün en yıpranmış' despotu olarak nitelendirilmektedir...Ülkenin"** 1792'nin Temmuz'unda Sadrazam'dan gizli kurulan ve tüm yetkilerini devralan 24 kişilik "gizli komite ile yönetilmesi, idamlar, müsadereler (mülke el koyma), saray cinayetleri vb. Örneğin, 25 Mart 1796 tarihli Moniteur da, Rumeli Beylerbeyi'nin kafasının kesilerek Saray'ın duvarına asıldığını ve teşhir edildiğini okuyoruz. 17 Haziran 1792'de yer alan bir habere göre, Sultan, Sadrazam Yusuf Paşa'yı huzuruna çağırıyor, ve onunla görüşüyor. Oysa aynı anda, Defterdar, Sadrazamın mülklerini mühürletmekte, yani müsadere etmektedir. 29 Mart 1795 tarihli Moniteur ise, Reis Efendi'nin bir fincan kahve içtikten sonra kıvrana kıvrana öldüğünü ve bunun bir cinayet olarak yorumlandığını haber veriyor..."

> Bir İslâm halifesi, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, sevgilisine "Ben aslında bestekârım, arasıra padişahlık da yaparım" demez, diyemez. Bir ürün vermek çabasıyla da olsa, bu, hiçbir yazarlık dehasının affettiremeyeceği bir saptırmadır. Kaldı ki, yazar, ilgilendiği bir temayı, kendi yarattığı kişiliklerde inceleyebilir, bir III. Selim'i ya da başkasını alet etmesine gerek yoktur.

Bu koşullar altında, III. Selim'in neyi kılıca tercih ettiği ve bu nedenle çıkmaza girdiği savunulurken, "ney çalmasını becerémeseydi, olaylar daha farklı bir şekil mi alırdı?" sorusuna inandırıcı bir cevap getirilmesi gerekir. Eğer, bu sorunun cevabının "hayır" olma olasılığı fazlaysa, III. Selim adıyla sahneye konan bu oyunun, bu denli aceleye getirilmemesi gerekirdi. Hele hele, müzik ve şiirin, başarılı başarısız, Osmanlı Padişahlarının hemen tümünün, yaşamının yadsınamaz bir parçası olduğunu, müzikte kendi makamları, şiirde kendi mahlaları olduğunu biliyorsak. Ve, tiyatronun eğiticiliğinden bahsediyorsak. Yine Oflazoğlunun demesinden, yazarın **"üstün bir sanat yeteneğinin eylem dünyasında insanoğluna nelere mal olabileceği"** teması ile ilgilendiği anlaşılıyor. Kuşkusuz, kılıçla ney, ya da kılıçla keman veya suluboya fırçasının çelişkisi yılardır insanoğlunu uğraştıran bir olgu. Ancak, sanatçının malzemesi gerçek bir kişilikse, hele hele tarihi bir kişilikse, yorumu kısıtlamak, düşgücüne gem vurmak gerekir. Bir İslâm halifesi, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, sevgilisine, **"Ben aslında bestekârım, arasıra padişahlık da yaparım."** demez, diyemez. Bir ürün vermek çabasıyla da olsa, bu hiçbir yazarlık dehasının affettiremeyeceği bir saptırmadır. Kaldı ki yazar ilgilendiği bir temayı, kendi yarattığı kişiliklerde inceleyebilir, bir III. Selim'i ya da başkasını alet etmesine gerek yoktur.

Usulden bakalım.

Daha ilk tablodangördüğümüzşu; "Düşman dayamış vatanın bağrına hançerini" bir şaşkın padişah oradan oraya atar durur kendini! Almış yanına bir kavuklu, "muhasip"'tir deyyû, olmaya bir kavuklu, Oflazoğlu'nun çevirdiği Shakespeare "jester"lerinin pirû? Bir İslâm halifesi ki, "Tanrım," diye King Lear misalî dolanır, bir şair ki her mısrası, Oflazoğlu'nun kendi "şiiri"yle bulanır. Bir holivut Mihraban'ı ki, raks bilmez, anlamı kendinden mülhem bir polkaya sıvanır. Harp yorgunu paşalar hacivat mîsali, nerden çıkar Kabakçı'nın lâz havasına tiradı? Okur şaşırmasın, benim satırlarım ne kadar aruz ise, Oflazoğlu'nun oyunu da o kadar III. Selim.

Ne var ki, bir yazar kurnazlığıdır ki çağırır Dr.Nevzat Atlığ'ı yardıma, olmayacak şey olur; ters dublajla, sese görüntü uydurulur. Ve zevahir kurtulur.

Kurtulur, çünkü, Oflazoğlu-Uludağ ikilisine rağmen, III. Selim ve Sadullah Ağa, içler acısı bir devrin içinden "sonsuzluk, erişilmezlik, tanrısallık" mesajlarını ulaştırırlar.

Oyuncular, akvaryum balıkları gibi, ağızlarını sessiz açıp kapasalar da, cariyeler, oyuncak çalgılarını ters tutsalar da, Devlet Klasik Türk Musiki'si korosu yücelir, yücelir; III. Selim- Mithat Özyılmazer, Mihriban- Meral Uğurlu, Sadullah Ağa- Münip Utandı, Dilhayat Kalfa- Ceyda Utandı'nın eli öpülesi gayret ve özverileriyle, bir türlü sahiplenemediğimiz imparatorluğun, bu hüzünlü, bu binlerce araştırmanın yorumuna muhtaç devrini, olağanüstü temiz bir bant kaydıyla, sergilerler. Oyunun dinlenmesi, önemle tavsiye olunur.

Oyunun müziğinin ünlü yorumcusu Meral Uğurlu ile söyleşi

Okurlarımızın büyük çoğunluğunun Meral Uğurlu'yu tanıdığını sanıyorum. Doğal da. Ancak, yine kendi meslektaşlarının kıymetlendirebileceği türden, ayrıcalıklı, incelikli, yoğun öğrenim isteyen, üstelik DNA moleküllerini inceleyen bio-kimyacılarınki kadar yabancı bir terminokolojisi olan, bir mesleği var;

"Suzidilâra makamı, III.Selim tarafından yeniden düzenlenen nigar makamıdır. Çargâh ile bağlantılı olduğu mahurdan meydana gelir. İniş çıkışlarla gelişir, akrabamakamlardan biriyle başlandıktan sonra, Suzidilarada gezinilir ve mahur makamının durağı olan rast perdesinde karar verilir."

Meral Uğurlu, Devlet Klasik Türk Musikisi Korosu solisti ve Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı şan ya da repartuar hocası. Uğraşının ilk bölümü nedeniyle arasıra, televizyondan, koro konserlerinde görüyorsak da, solo konseri hemen hiç yok. Ancak, bugünlerde, Harbiye Şehir Tiyatrosu'nda, III.Selim adlı

"Ben yeterincebilinmeyenbir şeyin reddine karşıyım. Musiki bilimi yardımıyla çok şeyler yapılabileceğine inanıyorum. Türk musikisinin evrensel ağırlığı olmayacağını savunanlar, armonize edilemez diye reddediyorlar. Oysa, Türk müziğinin olanakları incelenmiş değil. Sistemi bile, Sadettin Aral, Yusuf Yekta, Suphi Ezgi gibi birkaç kişinin, şahsi gayretleri ile teori haline getirilmeye çalışılmış. Bir şeyin ne olduğunu bilmeden, sistematize etmeden, teorisini kurmadan, nasıl olur da, şu olur veya olmaz diyebilirsiniz?"

"Peki, Türk Musikisi Konservatuvarı ne güne duruyor? Ciddi çalışmalar yapılmıyor mu?"

"Bakın, Türk Musikisi Konservatuvarı diyorsunuz. Sorun zaten bu ayırımdan başlıyor. Batı müziği tonal, Türk müziği modal müziktir. Yani müziğin iki ayrı yoldan gelişmiş kollarıdır. Konservatuvarları, Batı, Türk ve Halk diye ayırmak, birini bir, birini bir başka üni-

nem ise, Avni Anıl, Yusuf Nalkesen, Erol Sayan, Selahattin İçli, Alaattin Yavaşça gibi günümüz bestekarlarının dönemidir."

"Bir klasikçi olarak, sizin diğer dönemlere tavrınız nedir?"

Uzun süreler Münir Nurettin Bey'in öğrencisiydim. Neo-Klasik söylediğim olmuştur. Fakat, öğrenimim ilerledikçe, klasik dışına çıkmak istemediğimi gördüm."

"Zorluktan hoşlanıyorsunuz?"

"Daha zengin tabii. Günümüze yaklaştıkça motifler basitleşiyor, bakıyorsunuz bir tek motiften bir şarkı yapılmış, söyleniyor. Doyurmuyor beni."

"Bu bizi müzikte yozlaşma konusuna getiriyor. Arabesk **diye adlandırılan tür ile ilgili düşüncelerinizi öğrenmek isterdim."**

"Bu da bizi Türk Musikisi Konservatuvarı'na getiriyor. Söylediğim gibi, modeli yok, ölçüleri yok, araştırma yok. Öyle bir fabrika ki, sonunda ne ürettiği belirsiz, klasik icraatçı mı?

Ölümünün 1. yılında Tennesse Williams ve ARZU TRAMVAYI

HAYATİ ASILYAZICI

Ünlü Amerikalı yazar Tennesse Williams (1914-1983) geçen yıl şubat ayında trajik biçimde öldü. New York'ta kaldığı otel odasında şişe kapağının boğazına takılması sonucu yaşamını yitirdi. T.Williams, 1914'de "The Glass Menagerie" (Sırça Kümes) adlı oyunuyla başarıya ulaşmış ve New York Tiyatro Eleştirmenleri Ödülü'nü kazanmıştır. Yazarın oyun olarak yazdığı şu yapıtları bulunuyor: 'Battle of Angels' (1940), 'The Glass Menagerie' (1945), 'A Streetcar Named Desire' (1947), 'Summer and Smoke' (1948), 'The Rose Tattoo' (1951), 'Camino Real' (1953), 'Cat on a Hot Tin Roof' (1955), 'Orpheus Descending' (1957), 'Suddenly Last Summer' (1958), 'Sweet Bird of Youth' (1959), 'Period of Adjustment' (1960), 'The Night of the Iguana' (1961). Ayrıca yayımlanmış bir de 'The Roman Spring of Mrs. Stone' adlı romanı bulunuyor.

Kent Oyuncuları, 1983-84 tiyatro yılını Tennesse Williams'ın,Pulitzer Ödülü'nü alan **'Arzu Tramvayı'** ile açtı. Refik Erduran'ın Türkçeye çevirdiği oyunun dekor ve giysilerini Osman Şengezer hazırladı. Oyunu Amerikalı yönetmen Arthur Hauseman sahneye koydu.

T.Williams'ın oyunlarındaki en büyük özel-



oyunda, Mihriban görüntüsü altında süren muhteşem bir konresi var ki, bu konser, ya da oyun, tanışma vesilesi oldu.

Üçüncü Selim döneminin Türk Klasik Musikisi'ndeki önemini, tümüyle içgüdüsel değilse de, kültürel birikimimizle kavrayabiliyoruz. Devlet Klasik Türk Musikisi Korosunu 'görüntülemek' suretiyle meydana getirilen bu oyunla ilgili, ne düşündüğünüzü merak ediyorum."

"O devri yaşatma açısından düşündüğümde, biz, biz derken koro mensupları oynasaydık nasıl olurdu acaba diye düşündüğüm oluyor bazen. Ben, girişimin ağırlığı altında ezildim. Çok büyük cesaretti."

"Bunu, koronun, ya da kendi performansınızla ilgili söylemiyorsunuz?"

"Hayır, o devri yaşatmak açısından söylüyorum. Görüntü-ses senkronu tutturulabilir mi, kayıt iyi olur mu, sadece bir kere, o da iki saat beraber olabildiğimiz oyuncu arkadaşım, esas itibariyle bir ses sanatçısı olan Mihriban'ın mimiklerini yerleştirebilir mi, ney'e ne olur gibi kaygılarım vardı."

"Bir tiyatro eleştirmenine, ya da tarihçiye yöneltilmesi gereken soruları size sormanın haksızlık olacağının bilincindeyim. Ancak, merak ettiğim, sizin niye bu kadar telaşlandığınız? Bu klasik Türk musikisi sanatçısı olmanızdan gelen bir duyarlılık mı?"

"Söz konusu olan bir dönemi yansıtmak, ondan öte, bir dönemin değerlerine saygı ile, sevgi ile yaklaşmak ve bir müze titizliği ile ve gelecek kuşaklar yoksun kalmasın diye saklayabilmek. Bunu, müzikte yapmak için yıllarınızı veriyorsanız, bir oyuna dönüştürüldüğünde de, aynı sadakat duyarlılık ve ölçü birimlerine sadık kalınarak ele alındığını görmek istiyorsunuz. Örneğin, bir Dilara kalfayı seslendiriyorsanız, onun meşk ederken hangi hareketleri yapıp, hangilerini yapamayacağını bilirsiniz. Tersini gördüğünüzü sandığınız an, rahatsızsınız."

"Klasik Türk Musikisi icraatına inada varan büyük bir özveriyle yaklaştığınızı biliyoruz. Bu müzik türünün, bu devirde, bu devrin toplumsal yaşamında ve yaşam hızında yeniden benimsenmesi, yaygınlaşması mümkün mü? Bunu soruyorum, çünkü, bilgisayar çağının müziği Batı'da 'pop'. Biz de farklı olabilir mi?"

"Klasik Türk Müziği'nin yaygınlaşmasını beklemiyorum. Konu, Klasik Türk Müziği'nin yeğlenmesi veya ihya edilmesi değil, bilinmesi. Kültür, kültür dediğimiz günümüzde, toplumsal kişiliğimizi kavramamıza yardımcı olacağına inanıyorum. Dahası, evrensel müziğe yönelecek isek, kültür sentezinden bahsediyorsak, Türk Klasik Müziği'nin iyi bilinmesini ve incelenmesinin şart olduğunu biliyorum."

"Kişisel olarak 'müze bekçiliğine' razı mısınız?"

"Evet. Yeterki, sizin demenizle, 'müze' oluşabilsin."

"Yeterki müze olabilsin' demenizden, henüz oluşmadığını çıkarıyorum. Bu konuya dönmeden önce, 'Batı Müziği Konservatuvarımız var, dünya çapında icraatçılarımız ve bestekarlarımız var, La Scala gibi bir yere soprano vermişiz, Zülfü Livaneli satış rekorları kırıyormuş; size, geçmişde kalan bir müzikle uğraşmak, zaten bilinen, tanınan, yaygın ve çok sesli Batı müziği ile uğraşsak, daha ekonomik ve verimli olmaz mı?" desem ne dersiniz? Bildiğim kadarıyla, siz, opera da söyleyebilirsiniz. Bunca zahmet niçin? Niçin siz ve meslektaşlarınız bunca ezilsin?"

"Çünkü, siz Tük musikisini bıraksanız, o sizi bırakmıyor. Kültürünüz geçmişinizde, yani klasik Türk musikisinde; gönlünüz bugün icra edilen "Mihrabım"da, veya "Dertliyim"de; bilinciniz, evrensellikte ise, başka çareniz yok. Tarihi reddedip, kolayına kaçarak, hatta yozlaşarak, evrensel müziği bulamazsınız."

"Ne var ki, evrensel müziğe bu yoldan ulaşılamayacağını savunanlar, toptan reddedilmesini daha akılcı bulanlar var. Siz niye farklı düşünüyorsunuz? Şövenlikden olabilir mi?"

versiteye bağlamak niye? Niçin Batı müziği Mimar Sinan Üniversitesi'ne bağlı da, Türk müziği İstanbul Teknik Üniversitesi'ne bağlı? Niçin düşman kardeşler? Sosyologları psikologları ayırmak gibi bir düşünce bu. O zaman sosyo-psikologları nasıl yetiştireceksiniz? Neden, örneğin, bir Bülent Tarcan, Çinuçen Tanrıkorur'la aynı çatının altında olmasın, veya Suna Kan'ın Niyazi Sayın'dan öğreneceği hiçbir şeyin olmadığını varsayalım? Bu isimler önemli değil, örnek olsun diye söylüyorum."

"Türk Musikisi Konservatuvarı'nın yetersizliğinden olabilir mi?"



Nazım Timuroğlu

Meral Uğurlu

"Bu bir anlayış meselesi, ayrıca, Türk Musikisi Konservatuvarı'nın yetersiz olduğunu muhakkak. Bizde, daha önce de belirttiğim gibi, metod yok. Her hoca ayrıdır. Örneğin benim bir üslubum var şan hocası olarak, onu öğretiyorum. Sizin var, siz de kendinizinkini öğretiyorsunuz."

"Bu değişik yorumlar çeşni getirmiyor mu?"

"Getirir elbette, ama kayda düşülürse getirilir, aksi halde dağınıktır. Ama bilmem biliyor musunuz, Sn.Atlığ'ın olağanüstü çabasıyla biraraya getirilen Devlet Türk Musikisi Korosu'nun konserlerinin bile, plak kaydı yoktur!"

"Yani, Tanrı gecinden versin, bugün yönetmeninize, birşey olsa, yeni gelen meslektaşınızın elinde hiçbir kayıt olmayacak mı? Baştan mı başlamak zorunda her şeye?"

"Evet efendim. İcraatımızın sistematize edilmiş olmaması bir yana, kaydı da yoktur. Ticari kuruluşların böyle bir girişimi anlamsız bulmaları tabiidir. Devlet de yardım etmediği için, gelecek kuşaklara yine hiçbir şey bırakamayabiliriz."

"Sanatçının kendi cebinden plak doldurması da beklenemez."

"Öyle ekonomik olanaklarımız yok."

"Türk müziğinin evrelerini kavrayabilmem için, bana bir sınırlandırma yapabilir misiniz?"

"Şöyle söyleyebilirim; Klasik, Neo-Klasik ve Popüler olmak üzere üç dönemden bahsedilebilir. Klasik dönem; yörük semai, beste, ağır semai ve klasik formda şarkılar içerir ki, bu Şevki Bey'e kadar olan dönemdir. Hacı Arif, Lemi Atlı, Rahmi Bey, Münir Nurettin, Saadettin Kaynak, Selahattin Pınar, Cevdet Çağla, İsmail Hakkı ve Yesari Asım'ın eserlerini Neo-Klasik altında toplayabiliriz. Popüler dö-

Gazino sanatçısı mı?"

"Kulüp gibi?"

"Kulüp gibi. Hal bu olunca, bir müzik parçasına "yoz" demek için bile yeterli "akademik" kanıtımız yok. Bu durumda, bir klasikçi olarak, ben, bu tür müzikteki kavram kargaşasından, sistemsizlikten ötürü yozlaşmaktan sözedebilirim. Ama şurası muhakkaktır ki, Orhan Gencebay, yirmi kemana aynı anda yay çektirmeyi başarmıştır ki, bu azımsanmayacak bir başarıdır."

"Demeyin?"

"Evet, öyle. Arabesk'in, Türk halk müziğini 'modern yaşama uygulamak', 'zenginleştirmek' çabasıyla ortaya çıktığı bir gerçek. Bir gereksinimden doğdu. Acı ola, böyle bir talebe cevap verecek, Türk müziğini sistemli bir şekilde, evrensel ölçülere oturtacak kadroların yetişmemiş olması. Neden Orhan Gencebay'ın yanında bu konservatuvar mezunları olmasın?"

"Öyle görünüyor ki, her sanat dalında olduğu gibi, müzikte de "toplumsal kişiliğimizi" bulma çabası içindeyiz. Bu süreci çabuklaştırabilmek için bazı önlemler düşündüğünüz muhakkak. Sıralayabilir misiniz?"

"Öncelikle, Türk müziği tartışmalarının sıcak tutulması gerektiği kanısındayım. Bu konuda basının yardımı ve bilinçli gayreti gerek. Mesela Türk müziği konserlerinin de, eleştirildiğini görmek isterim. TRT, açıklamalı konserler yayınlamalı ve sıklaştırmalıdır. Özellikle, Klasik Türk Musikisi, dönemini ve diğer teknik niteliklerini açıklanmadan anlatılamaz. Kayıt sorunundan bahsetmiştim. Kuşaklar kopuyor, kaynaklar azalıyor, bantların ömürleri yeterli değil. Bir an önce toparlanmalıyız. Altyapısal olarak, konservatuvarları birleştirmek gerekir. Musikoloji çalışmalarını hızlandırmak lazım."

"Meral hanım, böyle bir konservatuvar da, örneğin, Orhan Gencebay'a da görev düşer mi?"

"Teorik olarak ona da düşer, Arif Sağ'a da düşer, Okay Temiz'e de düşer, Mutlu Torun'a da düşer. Bunlar hep örnekler tabii, esas itibariyle ekollerden bahsediyoruz."

"Son bir soru. Ortaokul ve liselerde, yıllardır 'Ilgaz Anadolu'nun'u dinler bir de sol anahtarı öğreniriz. Türk müziği hakkında biraz bilgi versek, hiç olmazsa, makam ne demektir, kudüm nedir, modal nedir öğretsek"

"Beni ağlatacaksınız."

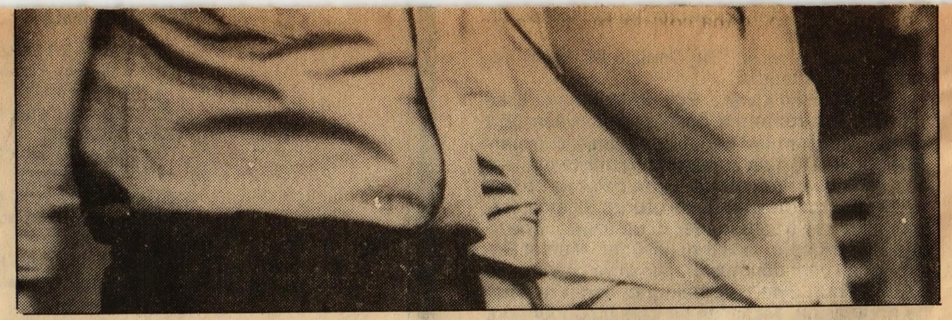
ilgi, toplum dışına itilmiş, yalnız kişilerin ruhsal derinliklerine inme, ruhbilimsel çelişkilerini çeşitli yönleriyle belirlemeye çalışmasıdır. Freud'un insan psikolojisini çözümleyen bilim akımının sonucu roman ve tiyatroya yansıyan eleştirel gerçekçiliğin ilginç yanı, insanın iç dünyasına ayna tutmasıdır. Romanda Dostoyevski, insan psikolojisini inandırıcı boyutlarda çözümlemeden geçirmiştir. O'Neill'in birçok oyunu ruhbilimseldir. T.Williams ise toplumsal ahlak anlayışının cinsel sorunları ve toplumsal ilişkiler özgürlük içinde, biçimsel değişkenliği yalınlaştırarak, arıtılmış isteği dile getiriyor. Oyun kişilerini değişik karakterlerde; kişideki değer, yücelik, soyluluk ve dinsel inançlara bağlı kalmadan, toplumsal yaşantıda gerçekçi anlayışla yorumluyor ve **'Arzu Tramvayı'**'na dirimsellik kazandırıyor. İnsan ilişkilerinin bütün çelişkilerini çözebilecek ruhbilimci gibi bakıyor. Konular ve olaylar işlenirken üslubu, stilize gerçekçilik ve gücü esinle dolu (lirik) vurgularının bir karışımıdır ve bu karışım az da olsa çarpıcı teatral bir etki yaratır. "...Williams kimi oyunlarında gerçekçilik yüzeyinin dışında simgesel bir tartım tutturabilmek için, düzyazıyı teatral imgelerle birleştirir. Set, müzik, ışık, tartım ve imge kullanarak, gerçekçi yüzeyleri simgesel olarak vurgular. Simgeler apaçık kullanıldıkça, oyunun kendisi zayıflayacaktır. Williams'ın simgelerle (simgesel imgelere) karşı tıpkı bir 'ozan' gibi istenç zayıflığı vardır ve bu istenç zayıflığı oyunun özüne yansıdığında son derece etkileyicidir. Örneğin, **'Arzu Tramvayı'**'nda Blanche'ın kültüre özlemi, **'Sırça Köşk'**'te Amanda'nın geçmişe özlemi... Bu oyunlarda T.Williams'ın konu ve oyun olarak lirisizmi işlemesindeki yetersizlik, onun çizdiği tiplere acıma duyguları duymamızı sağlar." (1)

Yukarıda da belirttiğim gibi yazar oyunlarında çarpıcı bir biçimde, cinselliği, insan duyarlığındaki sıcaklığıyla aynı oranda bir araya getiriyor. Bunu yaparken, nostalji, mutsuzluk, kötülük, sevecenlik düşkırıklığı gibi belirgin temaları kullanıyor. Biçimin, rengin, çizginin soyut güzelliklerini ulaştırmaya, seyirci ile iletişim kurmaya çalışıyor. Yaşamdan kopuk tipleri çizerken, salt bu ögelere yaşamla devinimi de ekliyor. Bireysel özgürlüğü, estetik anlatıma, giderek ereğine hizmet etmediği an, toplumsal gözlemi ve gerçekçi gözlemi arkaya atabiliyor. Williams'ın güdülere doğru içten içe ama güçlü bir biçimde sürüklenişi ve boyuneğişi vardır. Örneğin; 'Blanche'ın oyunun bitiminde yüzyüze geldiği gerçek çizilen şiirsel bir yaklaşımla düzyazıya dökülüyor' Arzu Tramvayı'nda.

OYNAYIŞ

Oyunu dilediğimiz ölçüde yorumlamak olası. Bir inceleme yapılabilir. Kişilerin ve karakterlerin içzenginliği, bizi gerçeklerden soyutlanmadan, "Güneyli" bir kadının, yazgısına götürüyor. Çağdaş tragedya kahramanı olarak portresi çizilen burdan hemen iki eksen kişi olan "Blanche du Bois"da Yıldız Kenter'i ve "Stanley Kowalski"de Müşfik Kenter'i anmalıyım. İki sanatçımız bu oyunda üstlendikleri rolleri dünyanın her tiyatrosunda rahatlıkla oynarlar. Bunu söylerken de en küçük abartı yapmıyorum.

Yıldız Kenter; Arzu Tramvayı'nda asıl eksen kişidir. Bu bir gerçek. Bu tür bir rol olabildiğince ölçülü, oynamayı gerektiriyor. Baştan sona dek dozunda götürdüğü oyunda Güneyli bir kadını, "Blanche"ı, eksen kişi olarak odaklıyor. Eski sosyal yaşamının ve ekonomik rahatlığının 'Yiten Cennet'e (Paradise Lost) dönüşmesini, çaresiz kalıp kararan dünyasını, gizil akıldışı güçlerin ve başedilmez içgüdülerin bir odak noktasına dönüştürürken olağanüstü başarıya ulaşıyor. Kenter finaldeki yıkılışıyla yeni dünyanın pençesine düşerken çizdiği oyunculuk düzeyi ile ne denli bir çağdaş tragedya sanatçı olduğunu olanca gerçekçiliğiyle sergiliyor. Ruhsal değişmeleri şiirsel bir etki ile vurguluyor. Tekniği üstün, duygusallığı ruhbilimsel açıklığa dönüştürerek



kullanabilençözümsüzlük halinde hiçbir şeyi kesinlikle kabul etmeyen, direnmeyi yeğleme nin açmazlığını, gerçeğin çeşitli yönlerini artık bir yana bırakıp serüvenli bir yaşamla erdemin tükenişinin en iyi yorumu, Yıldız Kenter'in yapacağı yorum olurdu kuşkusuz.

Bir şey daha eklemek istiyorum: 'Harold ve Mode'dan sonra böylesine apayrı bir oyunda çok değişik bir kompozisyon çizmek, gerçekten de Yıldız Kenter gibi oyunculuk gerektirir.

Müşfik Kenter, "Stanley Kowalski"de çok güç bir karakteri büyük bir başarıyla yorumluyor. Üç ayrı konçertoyu yorumlayan yetkin bir oyunculuğu sürdürüyor. "Syrano" rolünden, 'Savunma'daki "Clarence Darrow"a geçişinde özgün oyunculuk yaratıcılığını, şimdi Polonyalı bir göçmen ailesinin çocuğu "Kovalski"ye yorumlanırken sürdürüyor. "Kovalski", Amerikan toplumuna ayak uydurmuş, dolapçı ve düzenci tarafı ağır basan bir kişilik taşıyor. Bilerek, isteyerek, sert ve acı bir çözümleyicidir "Blanche Dubois" karşısında. Duyarlıkta derinlere inmeyen, hoyrat bir erkeği canlandırıyor. Cinsel yaşamını doyumsuzluğu götüren bir seks ilahı değil elbet. "Kowalski" aşağı tabakadan diye tanımlanıyor Amerika'da. "Blanche De Bois" yukarı tabakadan biri ve iki insan karşı karşıya geliyor. Gorki'nin "Ayaktakımı Arasında" adlı oyundaki kişiler gibi "Stanley Kowaski." İki

Görüldüğü gibi önemli oyunları çok aralıklı ve az oynanan T. Williams'ın 'Arzu Tramvayı'nın gerçekten de Kent Oyuncuları tarafından oynanmasına gerek duyulduğu görülüyor. Güçlükler ve ayrıntılarla dolu oyunun Amerikalı yönetmen Arthur Hauseman'ın yönetiminde sergilenmesi daha da önem kazanıyor. Yönetmen Hausmen'ın hakkını verelim ve Rumelihisar'da görenlerin yanıldığını vurgulayalım. Gerçi,'Arzu Tramvayı'nın iyi kotarıldığını Rumelihisar'daki gösterilişinde de beğendiğimi, ama Kenter Tiyatrosu'nda olağanüstü düzeyde oynandığını bir kez daha vurgulamak isterim. Konuk Amerikalı yönetmenin emeğini yadsımıyorum. Ancak, Kent Oyuncuları dışında Devlet Tiyatrosu'nda sahneleyebileceği oyunu kolayına bir başka tiyatroda bu denli başarılı yönetemezdi. Devlet Tiyatrosu'nda dilediği sanatçıları seçme olanağı da olmayabilirdi. Yabancı yönetmenlere sahneleyeceği oyunlara uygun oyuncular vermek gerekir.

'Arzu Tramvayı'nın kolektilf başarısını vurguladığım için diğer rolleri paylaşan sanatçıları da övmek isterim. Büyük-küçük rollerin çok iyi değerlendirildiği oyunda "Mitch"de **Şükran Güngör**, yaşama çizgisini katkısız biçimde rolüne katıyor. "Blanche"e karşı duyduğu sevgiyi, kendi benliğini aşan toplumsal baskının sonucu açık ve kararlı biçimde değiştirmesini çok ustalıklı olarak vurguluyor. Bir

Yazar, oyunlarında çarpıcı bir biçimde cinselliği, insan duyarlığındaki sıcaklığıyla aynı oranda biraraya getiriyor. Bunu yaparken nostoloji, mutsuzluk, kötülük, sevinç, sevecenlik ve düşkırıklığı gibi belirgin temaları kullanıyor.

kişinin ele alınışı Gorki'nin gerçekçiliğini yansıtıyor. Williams'da gerçekçilik ruhbilimsel açıdan değerlendiriliyor. Gorki maddeci diyalektiğe dayanır, Williams ise eleştirel gerçekçiliğe... Bu ikilemin ve oyunun genel konumunda doğalcı (natüralist) tiyatronun yapısı üstün... İki kavram çelişkiler keskin bir biçimde ön plana çıkartılmış. Dolaylı bir anlatım yeğlenmemiş, özellikle olay örgüsü birbirini izliyor. "Blanch Du Bois"nın (Yıldız Kenter) sürekli geriye dönüşler yaparak duygusal anımsamalara yönelmesi, "Kowalski" ile sert çatışmalar kişinin iç dünyası ile dış gerçekçilik arasındaki boşluk, 'Arzu Tramvayı'nda daha belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Çünkü oyunda lirik öge çok kişilerin iç ve dış dünyasındaki gerçeklik Richard Wagner'in yapıtlarında görülen özellikleri anımsatmaktadır. Bir diğer açının da doğalcı tiyatro yönlü olduğunu vurgulamıştım. Şunun için üzerinde önemle duruyorum; T. Williams uzun yıllar ülkemizde oynanmadı. 'Sırça Kümes' (1944) Can Yücel'in çevirisiyle 1957'de Beşinci Tiyatro'da oynandı. 'Arzu Tramvayı' (1947), Devlet Tiyatrosu'nda (1960) Halit Çakır'ın Türkçesiyle oynandı. 'Döğme Gül' (1951), N. Fincancıoğlu'nun çevirisinden Şehir Tiyatrolarında (1963) oynandı. 1979'da Williams'ın son yapıtlarından "Gençliğin Tatlı Sesi" Haldun Dormen'in Türkçesi ve yönetimiyle Şehir Tiyatrolarında sergilendi.

sevinin tatlılığına kendini salıverme ve gerçek karşısında beklenmedik biçimde çekiverme; toplumsal, metafizik ve sevisel bu üç duygu arasında gidip-gelişi inandırıcı ve güzel oynayarak değerlendiriyor. Burdan sözü **Çiğdem Selışık**'a getiriyorum. Yumuşak oyunculuğu yadsınmayacak düzeyini yine koruyor ama Türkçe konuşmadan tiyatro yapmanın güçlüğünü de ne yazık ki ortaya koyuyor. Bunun için **Kadriye Kenter**'i daha inandırıcı buldum. Tutku ile sevi arasında gidip gelmeleri, temiz yürekli yalın bir kadını güzel çiziyor. Derinliği olmayan rolleri inandırıcı oynamak güçtür. Kadriye Kenter bunu başarıyor. "Stella Kowalski"yi gerçekçi yönleriyle sergiliyor. "Eunice"de **Gül Onat,** insanın toplumsal bilincinden bağımsız, gürültücü ama sıcak oyunuyla güzel bir karakter çiziyor. Mehmet Birkiye, Kamran Yüce, Suzan Aksoy küçük ama sevimli oyunlarıyla renk katıyorlar.

Dekor ve giysileri ile yeni bir başarısını pekiştiren Osman Şengezer'in çabaları, oyuna inandırıcılık katıyor. T. Williams'ın Güneyli 'atmosferi'ini yalın ve gerçekçi dekor ve özenli giysilerle gerçekleştirdiği çalışması başarılı.

Refik Erduran'ın oyunu Türkçeye çevirisi olağanüstü başarılı. İyi tanıdığı yazarı ve Amerikan toplumunu yansıtan 'atmosferi'ni Türkçenin bütün olanaklarıyla veren bir çeviri. Bu güzel çeviri olmasa oyun bu denli başarılı sergilenemezdi.



PLASTİK SANATLAR

Neşe Erdok'la söyleşi

"Karşı-akım ressamıyım"

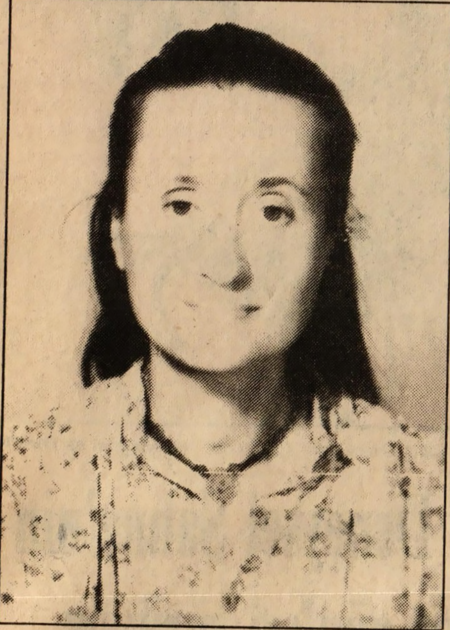
SEZER TANSUĞ

"Bir resimde illüstratif değerler ağır basarsa bu o resmin formel değerleri aleyhine işler ve genellikle belirgin üslup özellikleri taşımayan resimlerde illüstratif değerler ön plandadır. Biz gerçekte üç boyutlu bir olayı tuvalin gerçek iki boyutu içinde anlattığımıza göre zorunlu bir deformasyon ortaya çıkar. Bu deformasyondan anlatımcı bir sonuç elde etmeğe çalışır. Resim anlatımcısının işi de burada bitmeli."

—Özel galerilerin işlevleri konusunda ne düşünüyorsun?

N.E.—"Kuruluş nedenleri temelde ticari olan galeriler günümüz koşullarında resim izleyicisi ile ressam arasında bir bağ kurma işlevi üstleniyorlar. Sayıları gittikçe artan galeriler arasında uzak görüşlü olup Türkiye'de sanat eserlerine yatırım yapma gereksinimini ve bunun sorumluluklarını iyi kavramış olanlar var."

—Türkiye'de yeni figüratif akımın önde gelen bir temsilcisi olarak sana, soyut resim düzenlemeleri ve konseptürel nitelikte sanatsal uğraşlar hakkında neler düşündüğünü sorabilir miyim?



Neşe Erdok

—"Soyut resme karşı ilk belirgin tepkiler 60'lı yıllarda, özellikle 1958-1960'da görülür. Soyut resim önce suçlanıp, sonra aşılmadan önce zaten kendi içinde adeta parçalanmış durumdaydı. "Abstrait lyrique" (Lirik Soyut), "Abstrait froid" (Soğuk Soyut), "Abstrait geometrique" (Geometrik Soyut), "Tachisme" (Lekecilik), "Informel Lyrique" (Lirik Enformel), "Paysagisme abstrait" (Soyut Manzaracılık), "brutalisme", "signisme", "magisme" gibi bir sürü ad ile tanımlanan çeşitli soyut yaratılar vardı. De Stael soyutlamadan vazgeçmekle itham edildi. Helron ise bir çeşit geometrik soyut ifadeden açık seçik bir gerçekçi ifadeye geçti. Daha başka sanatçılar da figüratif resme yöneldiler. 1962 yılında Paris'te Mathias-Fels Galerisi'nde "nouvelle figüration" (yeni figürasyon)a adanmış bir sergi açıldı. Aslında bu salt yeni bir şey değildi. Bu eğilim savaştan hemen sonra Fautnier ve Duboffet gi-

garde"ını teşkil eden hareketlere oldukça kayıtsız bir ressam olarak tanımlarsan daha doğru olur diye düşünüyorum. Öğrenciliğim sırasında Grotto, Masaccro, Piero della Franceska ve Botticelli'ye ve son fagon estamplarına hayrandım. Daha sonradan İspanyol resminin üç ustası El Greco, Valesques ve Goya'yı çok sevdim. Ekspresyonist eğilimler taşımama rağmen, Alman ekspresyonistleri pek sevmem.

"L'art conceptuel" (kavramsal sanat) farklı birçok eğilimi kapsıyor. Bunların hepsi de, yaratıcı süreç içinde Marcel Duchamp'ın yaptığı gibi "kavram"ın başta geldiğini olumlarlar (doğrularlar).

Eserin maddileştirilmesinin ikincil bir önemi vardır. Yaratıcı jest veya eylem terkedilmiştir. Kavramsal sanat bilgi olarak yaratma eylemi ve nesnesi üzerine düşünürken, çeşitli bilimlerin nesnelliklerine gereksinim duyar: Linguistique (Dilbilim), semiologie (Seminoloji), matematik veya sosyoloji. Bu akımın beni pek fazla ilgilendirdiğini söyleyemem. Soyutlama ise 70'li yıllarda yeni bir atılım yaptı. Çeşitli soyutlama formülleri tuvalin yüzeyi üzerine düşünmeyi, yeni bir renk kavrayışını alışılmamış teknik ve malzeme kullanımını beraberinde getiriyor. Ancak bu yeni soyutlamanın kaynakları da yine batı sanat tarihinden, birçok sanatçı için, özellikle Matisse ve onun guaş "dekupaj"larında ve savaş sonrası soyutlamasındadır. Ame-

ve beklenmedik bir şekilde araya biraraya getirilmiyorsa hayalgücü yok demektir. Örneğin resimlerimdeki bir çocuk imgesini öyle bir şekilde çizip boyamalıyım ki, o bize bir seri başka çocuk imgelerini hatırlatsın ve bizi tek bir çocuğun anlık algılanması neticesi tıpatıp kendine benzer imgesinden kurtarsın. Evet, hayalgücü, ama bu bir sistem değil."

—Resmin anlatımcı sınırı sence nereye kadar uzanır ya da nerede biter?

—"Her resimde değişik formel değerler (biçim, renk, çizgi, açık-koyu ve bunların kullanılış tarzları) ve illüstratif değerler bulunur. Bir ressamın çizgi-biçim-renk-açık-koyu gibi formları kullanırken kurduğu ilişkiler sistemi onun üslubunu oluşturur. Bir resimde illüstratif değerler ağır basarsa bu, o resmin formel değerleri aleyhine işler ve genellikle belirgin üslup özellikleri taşımayan resimlerde illüstratif değerler ön plandadır. Biz gerçekte üç boyutlu bir olayı tuvalin gerçek iki boyutu içinde anlattığımıza göre zorunlu bir deformasyon ortaya çıkar. Bu deformasyondan anlatımcı bir sonuç elde etmeye çalışır. Resmin anlatımcısının işi de burada bitmeli. Zaten figüratif resmin anlatım araçları hiçbir zaman taklide olanak tanımamıştır."

—"Figür ya da nesneleri deforme etmeye yönelik özgün üslup gelişmelerine katkıda bulunan son akımlar hakkında neler düşünüyorsun? (Foto-Realism-figürasyon libre vb...)

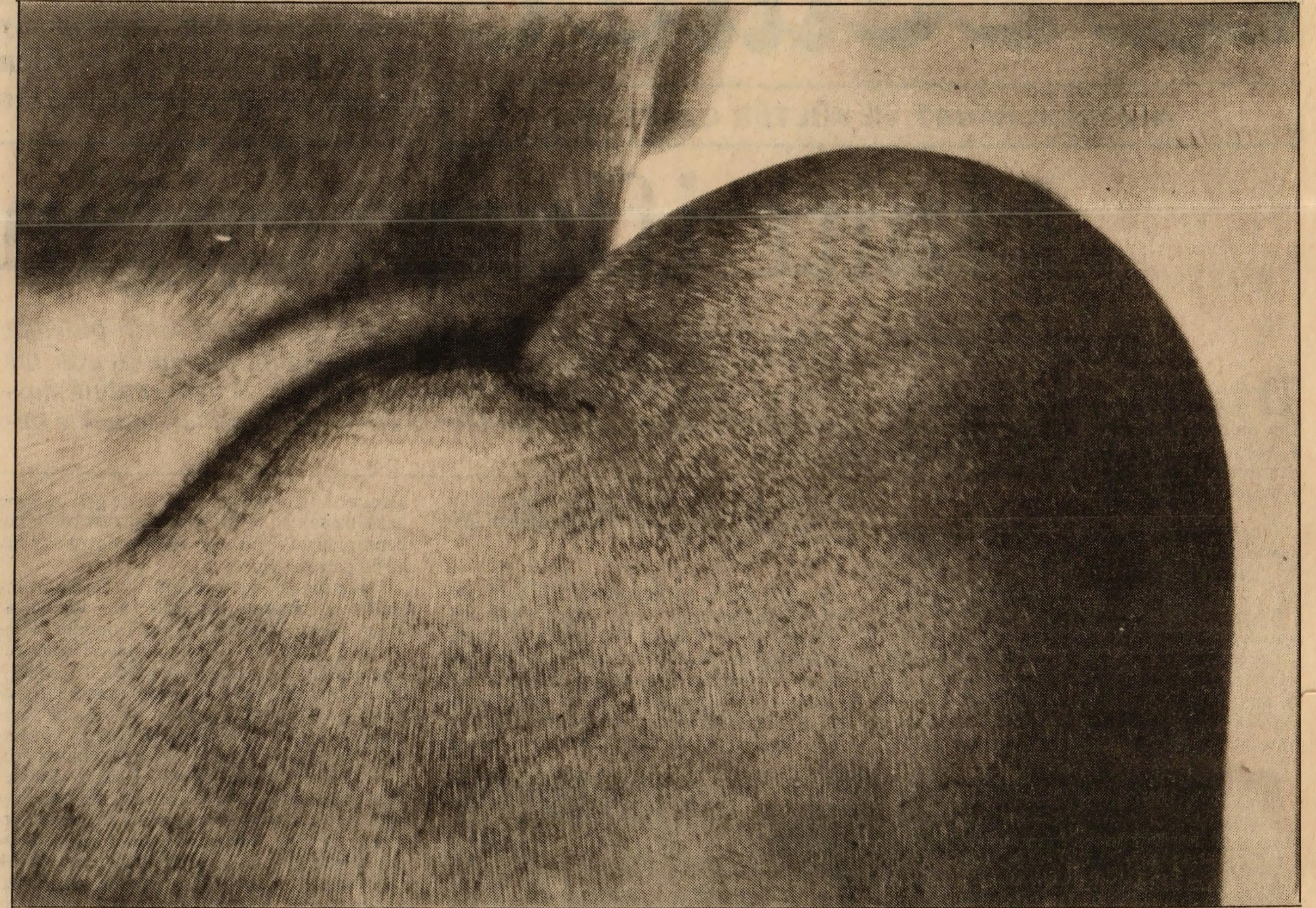
—"Foto-Realism figür ya da nesneleri deforme etmeye yönelik özgün üslup gelişmelerine katkıda bulunur. Çünkü fotoğraf makinesi figür ya da nesneleri ne kadar deforma ediyorsa, o da o kadar eder. Tam bir taklide yönelen, ressamın yaratıcılık payını sıfıra indiren bu akım bence sanatın kenarında dolaşıp durdu."

—"Resimlerinin toplumsal gerçekçilik açısından irdelenmesini doğru bulur musun?

—"Resimlerimin toplumsal içeriğinden söz edilebilir. Onların gerçekçilik açısından irdelenmesini doğru bulurum. Ama bu toplumsal gerçekçilik değildir."

—"Resimde mekan-espas sorununa karşı özel bir ilgin olduğunu biliyorum. Bu sorunun senin tuvallerindeki çözümü hangi temel ilkelere göre gerçekleşiyor?

—"Resimlerimde Rembrandt'ın resimlerin-



Bir Tülin Öztürk çalışması- Yağlı boya 130×90 cm.

Tülin Öztürk üstüne notlar

"Ten"sel dökümanlar ardında cinselliğin anatomisi

EMİN ÇETİN GİRGİN

Ten'sel dökümanların, yaşam mazeretlerinden yola çıkarak atak bir bildiri sunduğu gözönüne alınırsa: Yaşam boyutlarının kavranılmasında, sorunları olan bir penturun dikey örgütlenmesiyle, dilin bekaretini zorlaması kaçınılmazdır.

"İnsan"a ait mutlak değerleri sarsan bir yaratış olgusunun ardındaki birikim, yaşadığımız çağda bu olgunun diagonellerindeki pervasızlıkla eşanlamlıdır. Kitlesel dinamiğin içindeki et yığınlarıyla, şizofrenik karakterin ardı arkası kesilmeyen suçlamalarından, tavizsiz hegemonyanın karabasanlarına taşıdığı toplumsal değerlerdeki darp izleriyle (Boch'dan, Ensor, Sautine'e uzanan yüzyıllar boyu bir kesitte-M. Güleryüz bunun dışında tutulabilir mi?) endişeli bir yalnızlığın estetik boyutları, çağdaş gerilimin tansiyonu yüksek arbedesini oluşturmaktadır.

Geçen kuşakların dramatik cenderesini aşan genç Türk resmi, yaşanılan hengamenin ardında sanıldığı kadar da yalnız değildir. Çelik'ler, Avni Lifij'ler, Nazmi Ziya ve

resminde toplumsal eleştirilere yönelen "teşhir" cilik olgusunu plastik varyasyonların odağına taşıyan derin gözlemi, bu kuşağın diğer isimlerinde (Şenol Yorozlu, Mevlut Akyıldız, İsmet Doğan vs.) göreceğimiz gibi; ana unsur olarak figuratif eğilimler içersinde değerlendirilmesi gereken bir diğer grup, özgün yaklaşımlarıyla ekolleşme hareketindeki Türk penturunda değişik bir "ti"nin bildirimiyle pictural pitoreske yeni değerler getirmektedir.

Ten'sel dökümanların, yaşam mazeretlerinden yola çıkarak atak bir bildiri sunduğu gözönüne alınırsa: Yaşam boyutlarının kavranılmasında, sorunları olan bir penturun dikey örgütlenmesiyle, dilin bekaretini zorlaması kaçınılmazdır.

Temaların atıl hacmini savuşturan, nitelikli bir yapıcı anlayış, kütlesel değerlerin taşındığı beyaz zemin üzerine yerleştirilmiş polifonik dokusallıkla ele alınmaktadır. Dokusal girdapta "deri"nin yaşayan hücrele-

bi sanatçıların, daha çok da İngiliz Bacon, Amerikalı Diebenborn ve Nathan Oliverra ve hatta sürrealist imgeleriyle Matta'nın, sonra "Cobra" grubunun araştırmalarıyla ortaya çıkmıştı. Bu yeni bir "okul" değildir. Spontane olarak (kendiliğinden) doğmuş bir akımdır. Hollanda, Belçika ve Danimarka'da "Cobra"nın etkinliği sürerken, Fransa'da Lafoujade soyutlama ve figürasyonu uzlaştırmaya çalışıyordu. Burada Bacon'un etkisi büyüktü. "Yeni figürasyon" bir yandan lirik soyutlamaya benzer yönlere, örneğin, bir çeşit "gestualite" ve anlık jestlere duyulan saygıya sahipti, malzemenin etkilerinden yararlanıyorlardı. Ama "jestüel" ressam iç duyumlarla ilgilenirken, "yeni figürasyon" ressamının konusu, "insan"dı. Başlıca ressamları Bacon, Gracometti, Saura, Maryan, Christoforo Jorn, Duboffet, Lindstrom, Baj, Petlins, Pouget, Salles, Rebeyrolle, Marcos, Vanarsky, Mauro'dur. Yeni figürasyon resmi bir çeşit mizaç resmidir. Ekspresyonizmin mirasçısıdırlar. Boyayı adeta çılgınca kullanırlar. Bu malzeme ve renk yığılmasından figürler doğar. Bu sanatçılardan en figüratif olanı Salles'dır. Onu Soutine-Bacon çizgisine yerleştirebiliriz. Baj ve Hultberg sürrealizmden gelirler. Petlin ise yeni figüratif Amerikan resminin merkezi Şikago Okulu ile ilişkiyi sağlar. Yeni figürasyonun birçok eğilimle ilişkisi vardır. Bunların en önemlisi de gerçekten belirgin bir antisoyut tepki olan "yeni gerçekçilik" (Nouveau realisme)dir.

Ben Türkiye'de "yeni figürasyon" akımının temsilcisi değilim. Resme başladığım zamandan bugüne dek figüratif resim yaptım. Figüratif resim yapmamın nedeni soyut sanata duyduğum tepki değildir. Beni figürasyon geleneği içinde kaynakları olan ama dönemimiz sanatının "contre-couraut" (karşı akım)da yer alan ve XX. yüzyılın "avant-



Erdok'un bir yapıtı

rikada Pellock, Avrupa'da Hantai soulages. Yeni soyutlamanın birçok formülünde "şasi"nin ortadan kalkmış olması figüratif imgenin reddedilişi, kompozisyon bulunmayışı (Pellock), bazılarında "jest"in bile herhangi bir özelliğe meydan vermemek için en aza indirgenmiş olması benim bu sanat biçimine de fazla yakınlık duyamayacağımı göstermek için yeterlidir."

—Eğiticiliğin, atölye hocalığının başarılı olabilmesi nelere bağlı?

—"Eğiticiliği ve öğrencileri sevip, benimsemeye ve bunun için zamanını ayırmaya bağlıdır."

—Figür temalarını gözlemlerinden çıkarıyorsun. Ancak resme aktarmayı tasarladığın gerçekliğe kendinden katmayı başardığın ya da bu gerçekliği yorumladığın kendine özgü olan sistemin nedir? Bu sistemin tanımını yapar mısın?

—"Doğru, figür temalarını gözlemlerimden çıkarıyordum. Resme aktarmayı tasarladığım gerçekliği yorumlamama hayalgücü yardım eder. Bence hayalgücü imgeleri biçimlendirme yeteneğinin değil de algıladığımız anlık imgeleri deforme etme, imgeleri değiştirme yeteneğidir. İmgeler değiştirilmiyorsa de gördüğümüz bir üç boyutluluk yanılsaması yok. Bir iki resmim hariç, "açıkkoyu"nun mesafe belirtici özelliğinden yararlanmıyorum. Resmi, resim yüzeyini fazla delmeden resim yüzeyine yaymayı tercih ediyorum. İnsan figürleri çevreleyen espastan daha fazla yer kaplıyorlar tablonun yüzeyinde. Ve yine insan figürleri onları çevreleyen espası düzenliyorlar."

—"Resminde kendi iç dünyanı çevrende gözlediğin insanlarla cesaretli bir biçimde kaynaştırıp, bütünleştirebiliyorsun. Bu yaklaşımın geleneksel ressam davranışları yönünden bir değerlendirmesini yapabilir misin?

—"Resmimde kendi iç dünyam, yani öznel olan, çevremde gözlediklerimle, yani nesnel olanla uyum içindeyse, bu yaklaşımı geleneksel ressam davranışı yönünden değerlendirmek gerekir. Çünkü her türlü öznellikten kaçan bazı güncel akımlarla hiçbir ilişkisi yok bu davranışın. Bu öznellik nesnel olanla uyum içindeyse, bunu gerçekçilik olarak adlandırmak gerekir."

diğer ustalar için tehir edilmiş günlerin, sürgün yıllarında bir yaşam arabeskinin zorlu handikapları, azgelişmiş ülke kavramıyla "orient" yalnızlığı birleştirerek, dünyanın eksenine taşıyamadıkları pentural "var" oluşlarını kısıtlı olanakları içinde sürdürdükleri düşünülürse, açık denize terkedilen ölülerin, kıyıya vurmuş gövdelerinde nostaljik tatmini yaşayan kişi veya kurumların günah çıkartırcasına haraç, mezat satılan bir kentte eski değerlere sahip çıkmaları resim sanatına geç de olsa gözardı edilmeyecek bir katkıdır (!...)

Bu rölativ değerler eşliğinde değerlendirilmesi gereken sorunları olan bir kuşağın açmazları içersinde kutrunu zorlayan pictural yapısında ileri çözümlere doğru yol alan Tülin Öztürk, bulunduğumuz günlerde Urart Sanat Galerisi'nde devam eden sergisinde; ansızın deşifre edilen yaşam noktalarına ait atak bir bildiri ile gündeme gelmektedir.

Kronolojik olarak karakterini 1970'lerden hareket ederek bulabileceğimiz genç Türk

İkinci grup içersinde değerlendirilmesi gereken Öztürk'ün ilk dönem ürünlerini izleyenler için; natürmort denilince hasbelkader ortaya konulan objenin yıpranmış değerlerini, kişisel gözlem gücüyle çeperlerini genişlettiği bir pictural örgütlenmeye taşıdığı bilinir. Yetmişli yılların başından, iki sene öncesine kadar bu anlayışın figuratif varyantlarını değişik kurgularla anlatırken, bugün bu espri, evsaf'ında ileri değişikleri gündemine getirmektedir. Penturunda ivmesini almış bir hareketin odağına doğru yönelmiş olmasının getirdiği vurguyu taşırken, ten'in içinde insanın yalnızlığındaki aktarmanın plastik duyarlılıkta yeniden yorumlanması olarak değerlendirebilmek mümkündür.

Son dönem ürünlerinde müstevli bir yeşilin, lirik hegemonyasında monokrom yaklaşımın zorlu denklemlerini bulduğumuz Öztürk, formelliği geniş dokusal yüzeylere taşıdığı zemin çözümlemelerinde konstrüktiv bir hengamenin ara çözümleriyle münferit karakterini olusturmaktadır.

rine taşınan cinselliğin devingen karakteri Öztürk'ün resminde alışılmış nesnel değerlerin bir sıçrayış göstergesidir. Tonal ritmi ile tek renkliliğin sınırlarını aşan valör, konularda geliştirilen farazi cinseliğin deforme edilmiş figurunde, geçmişte yaşanılan illustratif odakların dışında bir kavramsallığı geliştirmektedir.

Alışılmış verileri zorlayan mizanseni ile Tülin Öztürk'ün pentural skaladaki yeri, ekolleşme karakterindeki genç Türk resminin özgünleşme çabalarında değerlendirilmesi gereken, geleceğe uzanan çizgide sorumlulukları olan bir oluşumu beraberinde getirmektedir...

Yeni bir isim, yeni bir yorum: ŞAFAK ÇALIK

Uzun araştırma yıllarından sonra, yeni, özgün bir çalışma yöntemi geliştirmiş Şafak Çalık. Ne aradığını, ne yapmak istediğini bilen bir kişilik. Dünle bugünü, eski ile yeniyi birleştirmeye çalışıyor yapıtlarında. Bunu yaparken de eski, sararmış, bir kenara atılmış fotoğraflardan yararlanıyor.

AYLA ERSOY

Son yıllarda resim sanatının toplumumuzda oldukça yaygınlaştığını görüyoruz. Ancak, sanatsal atılımlarını açılan yeni galerilerde sergilemeye çalışan bu sanatçıların çoğu, yeni ve kendine özgü bir üslup araştırma gereğini duymadan, izlemekten bıktığımız hep aynı görüntüleri ve aynı teknikleri yinelemekle yetiniyorlar. Alışılmış bu genel tutum, sanatçıya birşey getirmediği gibi, izleyenlerin de hergün biraz daha dikkatini azaltıyor. Özellikle bu aşamada genç sanatçılara düşen görevler var. Kendi bireysel üsluplarını oluşturmak için araştırıcı, atılımcı yeni özgün sanatsal bir dil yaratmaları gerekir. Böyle bir çalışma yöntemi, kendileri için olduğu kadar, Türk resim sanatının gelişimi bakımından da önem taşımaktadır.

Bugün genç Türk sanatçılarının düştüğü en büyük yanılgı, acele ile çalışmalarıdır. Yeni özgün ve çağdaş bir üslup yaratma, zaman ve sabır işidir. Sanatçı önce kendi kişiliğini iyi tanımalı, resminde de nelerin gerekli olduğunu iyi hesaplamalıdır. Yoksa senede iki veya üç sergi açarak, hep aynı şeyleri yinelemenin bir anlamı yok. Sanatçı sürekli düşünce üretmeli, kendini aşmalı, bunu da sanat yapıtlarına yansıtmalıdır.

Taksim Sanat Galerisi'nde izleme olanağı bulduğumuz sergi ile daha yakından tanıyoruz ressam Şafak Çalık'ı. Akademinin yüksek resim bölümünü Neşet Günal atelyesinden geçerek bitirmiş on yıl önce. Bu onun ilk kişisel sergisi. Uzun araştırma yıllarından sonra, yeni, özgün bir çalışma yöntemi geliştirmiş Şafak Çalık. Ne aradığını, ne yapmak istediğini bilen bir kişilik. Dünle bugünü, eski ile yeniyi birleştirmeye çalışıyor yapıtlarında.

Bunu yaparken de eski sararmış bir kenara atılmış fotoğraflardan yararlanıyor. Albümler, eski evler ve eşyalar, küçük kasaba kahveleri, Anadolu insanının geçmişteki güncel yaşamı, gelenek ve görenekleri önderlik ediyor onun özgün yapıtlarına. Bizim insanımız ve bize ait nesneler naturalist bir anlatım ile modern etki yaratma çabası. Doğuya ya da Batı'ya öykünmek yerine havasıyla, kokusuyla ulusal niteliklerin ağırlık kazandığı modern resimler.

Eski Anadolu yaşamının simgeleri olan duvar halıları, eski radyolar ahşap kapı ve pencere görüntüleri ile kendiliğinden oluşan estetik anlayış, hiç bir değişikliğe, yoruma gereksinme duymadan biçimleniveriyor.

Dimdik ayakta duran askerlerin de, aynı kumaştan bir örnek diktirilmiş düğün giysileri içindeki kadınların da, sahaya çıkmaya hazır bekleyen futbolcuların da, Henry Rouseau'yu anımsatan bir anlayışla, Anadolu insanının saf, temiz, naif duruşları içinde, o günün değer ölçülerini adeta belgesel özellik taşıyan bir anlayış içinde vermeye çalışıyor.

Vakur, dimdik ayakta duran bir seri asker resimleri oldukça ilginç. Bu güne dek rastlamadığımız değişik görüntüler de genellikle klasik renk armonileri uygulayarak anlatıma yardımcı oluyor. Toprak sarısı, kiremit kırmızısı, mavi renk düzenlemeleri, hemen tüm resimlerinde hakim. Neşet Günal hoca'dan aldığı resim kültürü ilegüçlü bir desene sahip Şafak Çalık. İlgi duyduğu sanatçıların yapıtlarını kendine özü yeni ve modern olarak biçimlendiren sanatçı Goya'nın "Kurşuna Dizilsinler"ini Henry Rousseau'nun "Katliam"ını yeniden yorumlamış. Resimlerinin boyutlarının küçük oluşu, eski evlerde duvara asılan aile fotoğraflarının boyutlarına uygunluk sağlaması açısından halkın yaşamını tamamlıyor.

SERGİLER

—Galatasaray, Kazım Taşkent Sanat Galerisi'nde, Nevzat Çakır (AFİAP), İlyas Göçmen, İzzet Keribar, Mehmet Kısmet, Bülent Özgören ve Yusuf Tuvi (AFİAP)'nin fotoğraflarından oluşan karma sergi sürüyor. Sergide insan yaşamının çeşitli kesimlerinden ve doğadan görüntüler veren fotoğraflar yer alıyor. Sergi, 16 Nisan günü sona erecek.

—Osmanbey, Neriman Erkut Sanat Galerisi'nde, A.Galip Onat'ın naif resim sergisi yer alıyor. Naif resim çalışmalarını daha önce Ankara ve İzmir'de de sergileyen Onat'ın yapıtları 21 Nisan'a dek izlenebilecek.

—Harbiye, Garanti Bankası Sanat Galerisi'nde yer alan Hale Arpacıoğlu resim sergisi sürüyor. Roma Devlet Güzel Sanatlar Akademisi resim bölümü-



nü bitiren Arpacıoğlu'nun figüratif resime değişik bir yaklaşımla yenilik getiren resimleri 27 Nisan gününe dek izlenebilecek.

—Galata Sanat Galerisi'nde, Mehmet Günsür'ün "Şehir Hatları Yolcusunun Seyir Defterinden" konulu yağlı boya resim sergisi, 30 Nisan'a dek izlenebilecek. Sergide sanatçının peyzaj çalışmaları yer alıyor.

—Beşiktaş, Tabar Sanat Galerisi'nde, Yavuz Görey'in çeşitli heykel ve desenlerinden oluşan sergi 14 Nisan'da açılacak. Sanatçının, yapıtlarını ilk kez topluca izleyenlerin beğenilerine sunduğu sergi, 10 Mayıs gününe dek sürecek.

—Maçka, Destek Sanat Galerisi'nde, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim görevlilerinin yapıtlarından oluşan sergi açıldı. Öğretim görevlilerinin resim, heykel, seramik, grafik ve desenlerinden oluşan sergide, ayrıca cam, kenevir, akrilik gibi değişik malzemeler kullanılarak oluşturulmuş yapıtlar da yer alıyor. Sergi ay sonuna dek izlenebilecek.

OPERA

IV.MURAT

ÜMİT GÜLTEKİN

IV. MURAT Operası Ankara Devlet Opera ve Balesi'nde sahnelenmeye devam ediyor. OKAN DEMİRİŞ'in, TURAN OFLAZOĞLU'nun metni üzerine bestelediği operayı CÜNEYT GÖKÇER, sahneye koymuş. Bestecinin yönetiminde sahnelenen operanın rol dağılımı şöyle: Sultan Murat: YAŞAR ESGİN, Kösem Sultan: YILDIZ TUMBUL, Recep Paşa: DEVA ÇOLAKOĞLU, Silahtarağa: ÖMER YILMAZ, Bekri Mustafa: CAHİT ŞAHER.

Yapıt, değişik toplum kesimlerinden kimseleri operaya çekebiliyorsa, çoksesli müziğin sevilmesine katkıda bulunuyorsa, bu olumlu bir öğe. Yalnız zedelenen, unutulan öğeler, çağdaşlık, güzel ve sanatta yenilik kuramları.



Operanın uvertüründen belli ögeleri algılamak olası. Çağdaş yenilik arayışlarını, karmaşık bir müzikal dokuyu algılayamıyoruz. Belirli mehter marşları, bilinen ilahi çok seslendirilmiş uygulamalar demeti gibi birbirlerini izliyorlar. Operada bir üslupler karmaşası sürekli gündemde. IV. Murat'ı televizyonda tiyatro olarak hatırlayanlar çoğunluktadır. Yapıtın opera olarak sahnelenmesinde müzik izleyiciye etkin bir öğe olarak tesir edeceği yerde, anlatıma önemli bir etki katmıyor. Üstelik düz konuşmaların yoğunlaştığı bazı bölümlerde yapıt operadan çok müzikli oyuna dönüyor. İzleyicilerin uslarına yer eden ve beğeni kazanan belki de tek ezgi Sultan Murat'ın I. perdede söylediği "kullarım vazgeçin veremem onun" aryası. Sultan Murat'ın Revan seferi sahnesinde söylenen ilahi tam anlamıyla tekdüze. Erkekler korusu bir doku oluşturmaksızın ezgiyi yineliyorlar. Son perdede yer alan meyhane sahnesinde Klasik Türk müziğinin bir ünlü şarkısını işitiyoruz. İnsanın içinden "bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu" sözü geçiyor. Söz konusu şarkıda garip bir söyleyiş biçimi belirgin, diyafram nefesi yer yer gırtlak söyleyişine dönüşüyor. Okan Demiriş kendisi ile yapılan bir söyleşide yirminci yüzyıl müziği için, "...Bunca akım yaratıldı, ama halk kitlelerini ne denli etkileyip peşinden sürüklediği tartışma götüren bir konu..." diyor. Operanın Ankara'da sahnelenmesinde, sıkıca sarılmış başörtülerinden dindar kesime mensup olduklarını sandığımız kişileri izleyiciler arasında ilk kez gördüm. Yapıt değişik toplum kesimlerinden kimseleri operaya çekebiliyorsa, çoksesli müziğin sevilmesine katkıda bulunuyorsa, bu olumlu bir öğe. Yalnız zedelenen, unutulan öğeler; çağdaşlık güzel ve sanata yenilik kuramları.

Sultan Murat rolünü gerek sessel, gerekse sahneleme açısından Yaşar Esgin başarı ile yürütüyor. Yıldız Tumbul Puccini, Ömer Yılmaz tizlere çıkan partisini Mozart söyler gibi yorumlayarak yapıtın özünde görülen üslüpler karmaşasına ödün veriyorlar. Operanın BABER KOCAMANOĞLU tarafından çizilen dekorları çok kötü. Herşey orta oyunundaki "yeni dünya" örneği bir fon perdesi, durmadan inip çıkan üç pencere ile verilmeye çalışılmış. Opera 83-84 mevsiminde tek kast olarak sahneleniyor.



somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Çalışabilecek güçteki nüfusun yüzde 50'si işsiz.. Dilenciler sokakları dolduruyor. Çocuklar tropik hastalıklar karşısında kırılıp yokoluyor; insan hakları kavramı yalnızca hapishanelerdeki tutuklu sayısı ile veya yürürlükte olan işkence yöntemleri ile ölçülemez. Bebek Doc'un politikası baştan aşağıya insan haklarına karşı bir politika...

Haiti iflasın eşiğinde!

MEHPARE BOZYİĞİT

Dünyanın en düşük yıllık ortalama gelir kaynağına sahip bir ülke Haiti. Bir Amerikalının bir haftada kazandığını, bir Haitili eğer bir işi varsa ancak bir yılda kazanıyor. Hastalığın, açlığın, politik baskının ümitsizliğine ittiği Haitililer, çıkar yolu ülkeyi terketmekte buluyorlar.

Daha sabahın erken saatlerinde, Port-Au-Prince'in sokaklarında, bir arabanın üzerine monte edilmiş hoparlörlerle, Fransızca ve Kreolişçe propaganda yapılıyor: "Hepimizin durumu çok iyi. Bunu kime borçluyuz? Başkanımız Duvalier'e!"

On iki yıldır başkanlık görevini yürüten Jean-Claude Duvalier, dünyanın en eski siyahlar cumhuriyetinin ve Amerika kıtasının en fakir ülkesinin şefi. 1971 yılında ölen diktatör "Papa Doc'un" mirasçısı olan ve yönetime 27 yaşında getirilen Duvalier kısa bir süre sonra "Bebek Doc" ünvanını aldı. Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı politikacıları, Haiti'ye yapılan ekonomik ve askeri yardımı sağlama alabilmek için, bıkmadan, usanmadan "Bebek Doc'un" yönetimi ele geçirmesinden sonra, Haiti'nin durumunun düzeldiğini ve burada insan haklarının eskisi kadar çiğnenmediğini söyleyip duruyorlar.

Şimdi otuz iki yaşında olan, etli butlu Bebek Doc'u duyan Haiti'nin gerçeklerinin nasıl, basın-yayın araçları tarafından saptırıldığını öğreniyor. Haiti'nin müebbet başkanı, ülkesini nasıl demokrasiye açtığını eline geçen her fırsatta zevkle anlatıyor. Ama onun demokrasisinde, siyasi partilere politik yaşama katılma hakkı tanınmıyor. Üstelik Bebek Doc, Ulusal Meclisin aldığı bir kararı veto ile geri çevirme hakkına sahip. Siyasi tutuklular ise onun yönetiminde yok. Bu tür iddiaları büyük bir öfkeyle geri çeviriyor.

Sahip olduğu bu toprakları "Antillerin İncisi" diye isimlendiren Bebek Doc, adanın yarısına sahip. Diğer yarısı ise, Dominik Cumhuriyeti. Haiti'de yaklaşık 6 milyon insan yaşıyor. Çoğunluğu da sefalet içinde. Yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli maddi ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun bu insanlar, acımasızca, katıca yönetiliyorlar. Bu iş için Bebek Doc'un emrinde "Tonton Macoute" adını verdiği özel birlikleri var. Kontrol edilmeyen devlet kasasından büyük maaşlar alan devletin bu ölüm saçan süvari birlikleri, halkın ırzına geçiyorlar, işkence ediyorlar, yağmalıyorlar, tehdit ediyorlar ve öldürüyorlar. Bebek Doc, kendisine yöneltilen eleştirilerden kurtulabilmek için, bu birliklerin adını değiştirdi. Dizginleri biraz çekilen bu birlikler, yine de çevreye korku salıyorlar. Bunların dışında Doc, sırtını, Amerika'da özel eğitim görmüş ve "Leopar" adı verilen 600 savaşçısına dayıyor.

Haiti, gerçekten bir zamanlar bir inciydi. 1793 yılında Fransız kolonisi Haiti, bağımsızlığını kazandı, ama Fransa'yla ilişkiler halen devam ediyordu. Fransa'ya satılan kakao, kahve, şeker, muz ve kereste, Haiti'nin en önemli gelir kaynaklarıydı. Yalnızca kahve ihracatından 1,5 milyon Haitili yaşıyordu. Ama bugün plantajların bir çoğu, kavrulmuş durumda veya yok olup gidiyor. Şimdi şeker ihraç etmek bir yana, ithal edilmesi gerekiyor. Haiti, kötü bir ekonomik yönetimin yol açtığı felaketlere güzel bir örnek; açlık, ümitsizlik ve ölüm bu felaketin doğurduğu sonuçlar.

Bebek Doc, yönetime geldikten sonra, ormanların üçte biri yakacak maddesi olarak kullanılmak üzere yok edildi. Erozyonlar ve çoraklık bu toprakları çöle çevirdi. Bu çöllerde karınlarını doyuramayan çiftçiler şehirlere göç ediyorlar ve binlerce işsiz ve aç arasında kaybolup gidiyorlar.

İşadamları, tüccarlar, plantaj sahipleri ve hükümet memurları, Bebek Doc'un diktatörlüğünden kazanç sağlayan küçük kesimi meydana getiriyorlar. Bu yüzden de Haiti'nin çöküşünü hiçbir şey yapmadan seyrediyorlar.

Haiti'de her beş kişiden biri kurak topraklar üzerinde yaşıyor. Her on kişiden biri yalnızca okuyup yazabiliyor. Her yüz çocuktan on beşi bir yaşına bile basmadan ölüyor. Dünyanın en düşük yıllık ortalama gelir kaynağına sahip bir ülke Haiti. Bir Amerikalının bir haftada kazandığını, bir Haitili eğer bir işi varsa, ancak bir yılda kazanıyor. Hastalığın, aç-

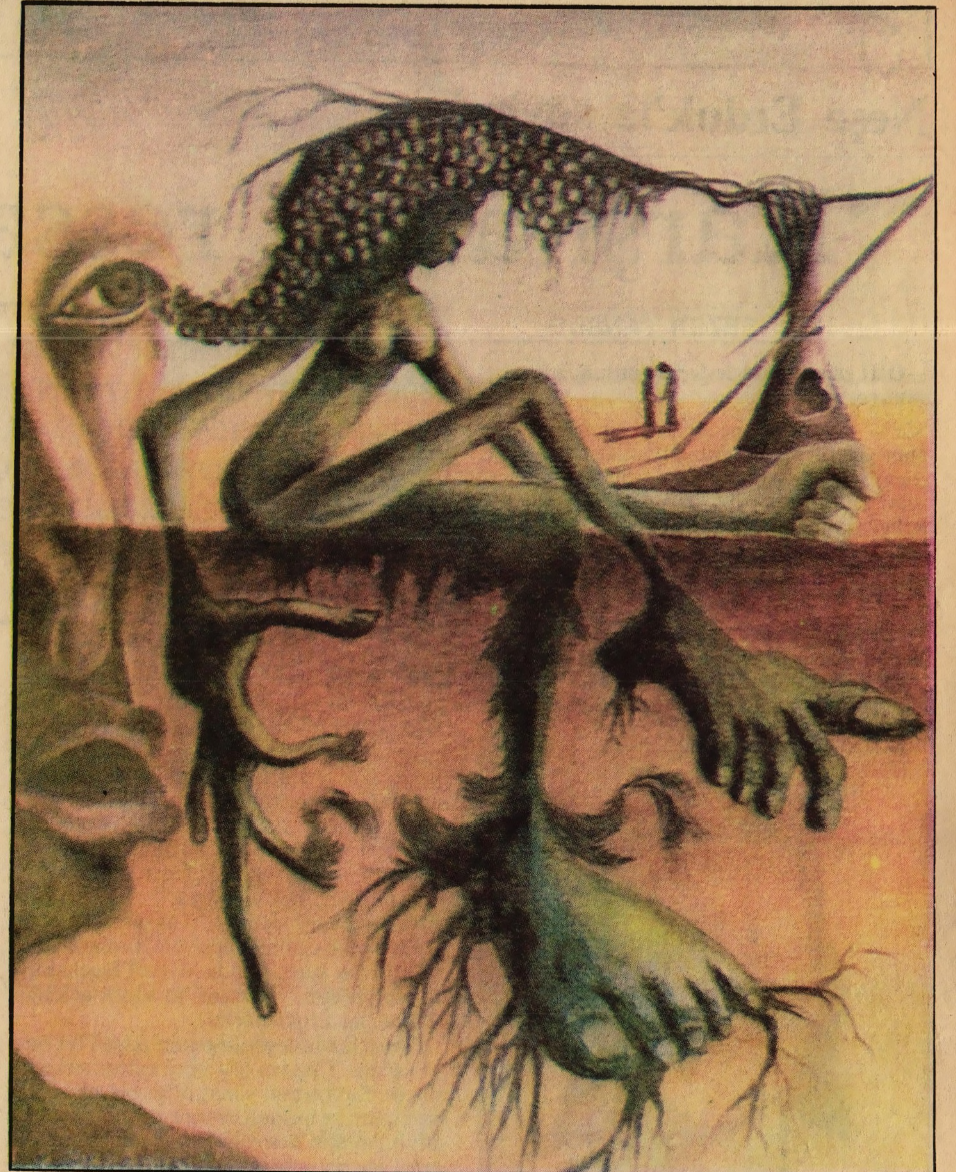
deral Devletlerden biri Haitililerin ilticalarının kabul edilmesini gerektiren anayasal bir hak olmadığını, çünkü onların politikayı bahane ederek Birleşik Devletlere para kazanmak için geldiklerini iddia etti. Kübalı kaçaklar içinse, bunun tam tersi geçerli. Bu da Amerika gibi bir ülkede, sağ hükümetlerin yönetimde bulunduğu ülkenin mültecilerinin, sol hükümetlerin yönetimde bulunduğu ülkelerin mültecilerinden daha az değerli olduğunu gösteriyor.

Grenada savaşının da gösterdiği gibi, Washington kızıl bir Karibikten korktuğu kadar, başka hiçbir şeyden korkmuyor. Aynı şekilde, Haiti'nin kıyıları önünde uzanan Küba'nın kendi ülkesini tehdit ettiğini, diktatör Doc da ağzından düşürmüyor.

Bu noktada, Haiti, Washington'la aynı görüşü paylaştığından olsa gerek, Amerika'da Doc'un yönetimi ile insanlık haklarının Haiti'de, eskisi kadar çiğnenmediği ve durumun düzeldiğinden söz ediliyor. Arada bir televizyonda futbol maçlarının gösterilmesine izin verdiği için, bazı Haitililer, hükümet şeflerinin kendilerine iyi davrandığından söz ediyorlar. Sonra bu büyük şefin, kendilerine dış ülkelerden yiyecekler aldığını da ekliyorlar. Ama, yiyecek konusunda şeflerinin kendilerine söylemeyi unuttuğu bir gerçek var. Bu yiyecekler Haiti'deki açlığı bastırmak için UN-Çocuk Organizasyonu, UNICEF ve diğer organizasyonlar tarafından gönderiliyor. Ama tüm bu yardımlar, bu insanların içinde yaşadıkları sefaletin büyümesini engelleyemiyor. Çalışabilecek güçteki nüfusun % 50'si işsiz. Dilenciler sokakları dolduruyor. Çocuklar tropik hastalıklar karşısında kırılıp yok oluyor. İnsan hakları kavramı yalnızca hapishanelerdeki tutuklu sayısı ile veya yürürlükte olan işkence yöntemleri ile ölçülemez. Bebek Doc'un politikası, baştan aşağıya insan haklarına karşı bir politika.

Bebek Doc, günlerini, Başkan Reagan'ın oturduğu yerden daha iyi korunan bembeyaz bir sarayda geçiriyor. Havadan yapılacak her türlü saldırıyı önleyecek güçteki roketler, canlı renkleri ile dikkati çeken tropik bitkiler arasında kullanılmayı bekliyorlar. Diktatör'ün en büyük zevki otomobil kullanmak. Arada, sırada polis otomobillerinin yol açmak için devamlı çaldıkları sirenler arasında Port-Au-Prince'in dar sokaklarında dolaşarak bu zevkini tatmin ediyor.

Onu eleştiren herkes, devlet başkanına hakaret etme suçundan en az üç yılını hapiste geçirmeyi göze almalıdır. 1930 yılında Amerikalılar tarafından inşa edilen sokakları hiç kimse kullanamıyor. Bu sokaklar birer harabeye dönmüş durumda. Üstelik turizm de yok olmaya yüz tutmuş durumda. Bir zamanlar Port-Au Prince'nin beyaz kumsallarını dolduran turistler, akşamlarını lüks otellerdeki rulet masalarının başında geçiriyorlardı. Eşcinseller arasında yaygın olan ve nedeni bilinmeyen ölümlere yolaçan "AIDS" hastalığının Haiti'de, Amerika'da saptandığı gibi, yalnızca eşcinseller arasında değil, kadınlar ve çocuklar arasında da



Cihat Özegemen- 40×50 cm. -Kolleksiyon: de L'Artiste

YAZKO ile İstanbul Deneysel Sahne'nin düzenledikleri sanat günleri sürüyor





lığın, politik baskının ümitsizliğe ittiği Haitililer, çıkar yolu, ülkeyi terketmekte buluyorlar. Kendi yaptıkları, ilkel botlarla bir yerlere ve özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'ne kaçmayı deniyorlar.

Amerika'da binlerce Haitili mülteci sınır dışı edilmeyi, yani ülkelerine geri gönderilmeyi bekliyor. Duvalier başa geçtiğinden bu yana, 40 bin Haitili Amerika'ya gelerek iltica etmek istediler.Bunlar resmi sayılar. Bu yolda ölenlerin sayısı ise bilinmiyor. Daha 1981 Ekim'inde, 33 ceset, parçalanmış botla birlikte Florida kıyılarında karaya vurdu. Ve bu yüzden de yetkililer, kanunsuz yollarla ABD'ye kaçabilenlerin sayısının 300 ile 400 bin arasında değiştiğini söylüyorlar.

Amerikan hükümeti, Haitililere karşı sert bir tavır takınıyor. Daha kısa bir süre önce, Fe-

yaygın olması, birçok turistin gözünü korkutuyor.

Hükümet memurları arasındaki yolsuzluk o kadar büyük ki, Kanada, Haiti'ye ayırdığı yaklaşık 40 milyon dolarlık yardımı vermemeyi kararlaştırdı.

Bebek Doc ise, bu karardan etkilenmeksizin, hükümeti güven sağladığı için kendisini güvencede hissettiğini açıkladı. Ama Doc'un yönetme sanatına, babasından kalan mirastan, silahlardan, askerlerden ve özel birliklerden başka hiçbir katkıda bulunmadığı gerçeğini unutmamak gerekli.

Birisi para sızdırmak için bazı kişileri tutsak olarak aldığında, hepimizi bir telaştır alıyor. Niye? Burada birisi (!) bunu büyük bir ustalıkla yapıyor..... ve onu engeleyecek hiçbir kuvvet ve kanun yok.


Nazım Timur

İstanbul Deneysel Sahne

"İstanbul Deneysel Sahne'nin Yazko Sanat Günleri" adlı, ünlü yazar ve ozanların söyleşileri ve öykülerinin, şiirlerinin dramatizasyonundan oluşan gösteriler Aksaray Köşebaşı Tiyatrosu'nda sürüyor.

Köşebaşı Tiyatrosu'ndaki ilk gösteri günü 21 Mart'taydı.. Bir "pantomim" gösterisinin ardından Afşar Timuçin, "arabesk müzik" üzerine bir konuşma yaptı. Daha sonra, Adnan Özyalçıner'in "Yağma" adlı öyküsü oldukça başarılı bir biçimde dramatize edildi.

Dünya Tiyatrolar Günü olan 27 Mart'ta, Hayati Asılyazıcı, "Türk Tiyatrosu'nun Sorunları" üzerine bir söyleşi yaptı. Söyleşinin ardından, yine Adnan Özyalçıner'in, "Sur" adlı öyküsünün -tek kişilik- dramatizasyonu izlenildi.

2 Nisan'da da, Sennur Sezer'in şiirlerinin dramatize edilişinden sonra, Selim İleri, "-kendi-romancılık serüvenini" anlattı.

Önümüzdeki gösteri günleri şöyle: 16 Nisan'da Bekir Yıldız'ın bir öyküsünün sahne uyarlaması ile Erol Toy'un söyleşisi yer alıyor.. Mayıs'ın 7'sinde, Can Yücel'in şiirlerinin sahne uyarlaması ve Asım Bezirci'nin söyleşisi var. 21 Mayıs'da ise Cengiz Bektaş'ın söyleşisinden önce, Selim İleri'nin bir öyküsü dramatize edilecek. "Sanat Günleri", 28 Mayıs'ta Can Yücel'in imza sohbeti ile sona erecek.

Şehzade Camii'nde Besmele, Şehzade ve Hz. İsa

ATİLLA ARPAT

I-GİRİŞ

Osmanlı camilerinin planları -Topkapı müzesindeki bir örneği saymazsak- henüz hiçbir arşivde bulunamamıştır. Halbuki bu yapıtların planlanarak uygulandıklarını bazı belgelerde geçen ifadelerden ve minyatürler üzerinde görülen, birkaç metre boyunda oldukları anlaşılan, cami maketlerinden anlıyoruz. Eski Mısır mabetlerinden itibaren birçok ülke ve devirlerin zamanımıza intikal eden tapınaklarında geometrik ve aritmetik temel planlama prensiplerinin varlığı ortaya çıkarılmış olmasına rağmen, bugüne kadar Osmanlı mimari eserleri üzerinde bu konuda hemen hiçbir araştırma yapılmamıştır. Yapılan bir iki araştırma ise genellemelere varma yönünde yetersiz kalmıştır.

Birkaç seneden beri sürdürdüğümüz ve zaman zaman düştüğümüz hatalardan ders alarak geliştirdiğimiz çalışmalar sonucunda, en büyük Osmanlı camilerinin planlamasında şu iki özelliğin bulunduğunu ortaya çıkarmış bulunuyoruz:

1- Bu camiler bir kareler ağına oturtulmuştur.

2- Boyutlar sembolik anlamı olan rakkam ve sayıların yardımı ile tayin edilmiştir.

Bu temel ilkelerin her ikisinin Şehzade, Süleymaniye ve Sultanahmet camilerinin planlarında ve ikincisinin ise başta Selimiye'de olmak üzere, bazı diğer cami ve türbelerde de bulunduğunu analitik metotla saptamış bulunuyoruz.

Bu makale çerçevesinde sadece Şehzade ile ilgili bazı bulgular, özetlenerek ve baside irca edilerek, sunulacaktır. Daha etraflı bilgi, yapmış olduğumuz bilimsel yayında mevcuttur.

2- KARELER SİSTEMİ (Modüler sistem.)

Topkapı Müzesi'nin arşivlerinde, kareli kağıt üzerine çizilmiş, fakat kime ve hangisine ait olduğu hususunda kesin bilgi sahibi olmadığımız bir cami planı mevcuttur. Bu karelere "mıstar" dendiğini biliyoruz. Bugün bu çeşit karelere "modül" denilmekte ve modern mimaride önemli bir planlama aracı olarak kullanılmaktadır. İlk defa Milattan asırlarca evvel kullanıldığı bilinen bu modüler sistemin bazı Selçuk eserlerinde de bulunduğunu O.Tuncer saptamış bulunmaktadır.

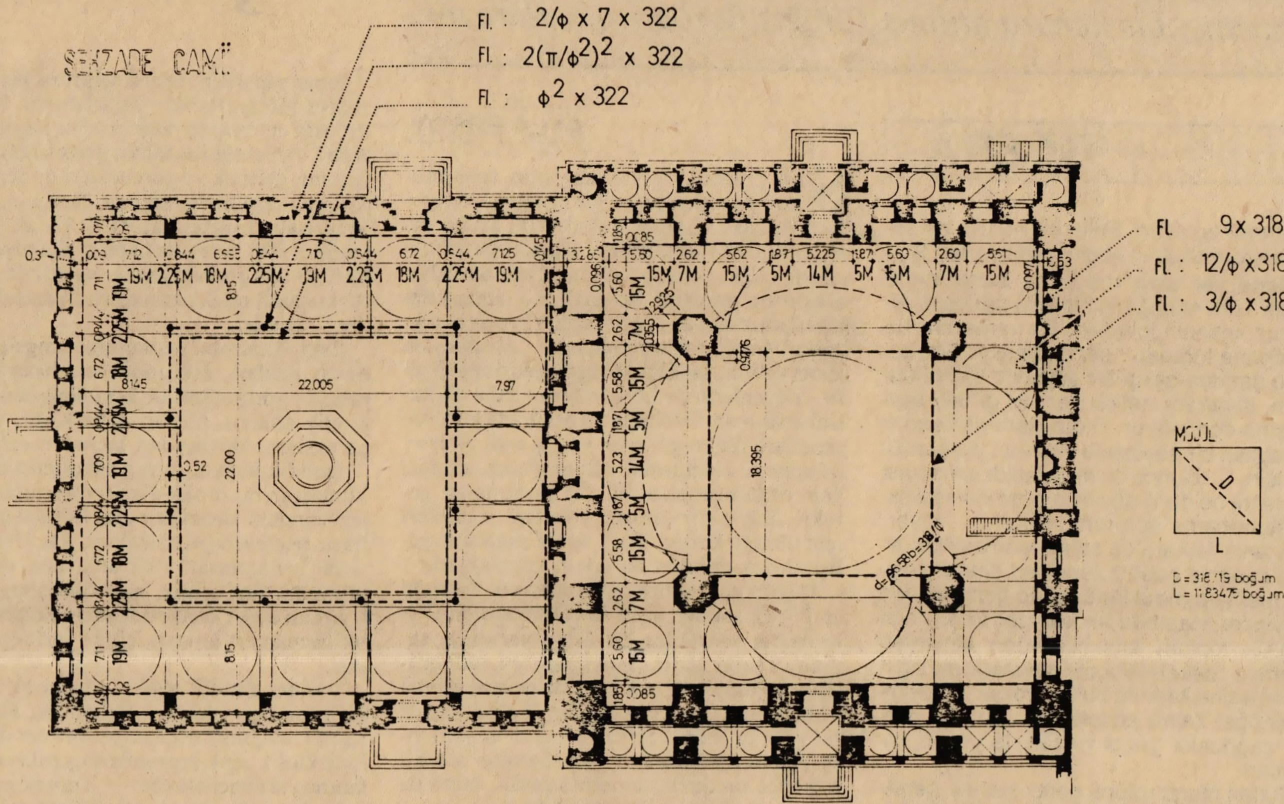
Biz Şehzade Camii'nde bu sistemin kullanılmış olduğunu, iç mekan ve avludaki payanda duvarlarının enleri ile aralarındaki mesafelerin ve caminin en ve boyunun aynı kare elemanın misillerine eşit olduklarını göstermek suretiyle kanıtlayacağız.

Kullanılmış olan modülün boyu 37,365 cm.'ye eşittir. Şimdi caminin planı üzerinde iç mekanın sol üst köşesinden başlayarak payanda duvarlarının enlerini inceleyelim:

1.payanda eni		261,50 cm = 7 × 37,365
2. "	"	186,80 cm = 5 × 37,365
3. "	"	186,80 cm = 5 × 37,365
4. "	"	261,50 cm = 7 × 37,365

Diğer üç duvardaki payanda duvarlarının enleri de yukarda boyutlara eşittir. Şimdi payanda duvarlarının arasındaki mesafelere bakalım:

1.aralık	560,50 cm = 15 × 37,365
2. "	560,50 cm = 15 × 37,365
3. "	523,10 cm = 14 × 37,365
4. "	560,50 cm = 15 × 37,365
5. "	560,50 cm = 15 × 37,365



Avlu payandaları ile payanda aralarındaki mesafelerde gene aynı modülün misilleri bulunmaktadır:

Tüm pay.enleri	84,40 cm = 2¼ × 37,365
Geniş aralıklar	711,00 cm = 19 × 37,365
Dar aralıklar	672,00 cm = 18 × 37,365

Şimdi de caminin toplam en ve boyuna bakalım:

En 5048, 50 cm = 135 × 37,365
Boy 8593,95 cm = 230 × 37,365

Görülüyor ki tüm boyutlar modülün misilleridir. Modüllerin icabında bölünerek kullanıldıklarını başka camilerde de saptamış bulunuyoruz.

3- SEMBOLİK RAKKAM VE SAYILAR:

Burada sadece Şehzade Camii'nde bulunan sembolik rakkam ve sayılarla bunların anlam ve kaynakları sunulacaktır:

19 Bismillahirrahmanirrahim'deki 19 harf dolayısıyla Besmelenin sembolüdür.

318 Latin EBCED hesabıyla Hz.İsa'yı sembolize eder. (Ayasofya'nın ilk kubbesinin 318 ayak çevre uzunluğuna sahip olduğunu analizlerimizle saptamış bulunuyoruz.)

322 Osmanlı EBCED hesabıyla Şehzade kelimesinin karşıtıdır.

Görüleceği üzere bu sayılar Şehzade Camii'nin modülünde ve modüler sistemden yer yer ayrılmalar suretiyle ulaşılan genel alansal boyutlarda da bulunmaktadır.

4- MODÜLDE SEMBOLİZM.

Modülün 37,365 cm boyunda olduğunu göstermiştik. Bu boy, o devrin santimetresi olan boğum cinsinden ifade edildiğinde 11,8347 boğum eder. Kenarları bu uzunluktaki kare modülün diyagonali ise 16,7367 boğuma eşittir.

16,7367 = 318/19 olduğundan

Modülün diyagonali, dolayısıyla modül, Hz.İsa ile Besmele'yi sembolize etmektedir.

5- ALANSAL SEMBOLİZM.

Sinan'ın alanların en veboylarının çarpımlarından doğan alansal değerlerde de bahsi geçen sembolik sayıları gizlemiş olduğunu birkaç örnekle gösterelim. Görüleceği üzere, bu amaçla bu sayıların bazı katsayılarla çarpılmaları gerekmiş, hatta, "Altın Oran" (A.O.), ki bu 1,618'e eşit irrasyonel bir değerdir, dahi bunların içinde yer almıştır.

İç mekan duvarlarının arasındaki alan = 9 × 318 arşın^2

Filpayeler arasındaki kare alan = $\frac{3}{(A.O.)} \times 318$ arşın^2

Avlu alanı = $\frac{14}{(A.O.)} \times 322$ arşın^2

Avlu sekileri arasındaki alan = $(A.O.)^2 \times 322$ arşın^2

Filpayelerin boyutları dahi Hz.İsa ile ilgilidir:

Diyagonal boy = 620 cm = 318/(A.O.) boğum

Dileğimiz, öncülük ettiğimiz bu araştırmalar ve konuya ilgi duyacak uzman ve meslek mensuplarının katılmasıyla ortaya çıkacak yeni bulgular sayesinde Osmanlı mimarisine daha geniş biçimde ışık tutulması ve bu bulguların geniş halk tabakalarına da, hatta okul kitaplarına intikal etmesidir.

6- SONUÇ:

Yukarıdakilere benzer sonuçlar sadece bir camide, yani Şehzade'de bulunmuş olsaydı, bu bulguların tesadüf eseri oldukları düşünülebilirdi. Ancak, diğer büyük camilerde, hatta incelediğimiz türbelerde de sembolik rakkam ve sayıların boyutlarda yer aldıklarını saptadık. Örneğin Sultan Ahmed Camii'nin filpayelerinin çevreleri 6 × 92 boğum boyunda (6 defa Hz.Muhammed anlamına gelir), Selimiye'nin kubbesinin çapı 9 × 110 veya 15 × 66 boğum boyunda (9 defa Hz.Ali veya 15 defa Allah anlamına gelir), Süleymaniye Camii'nin, avlusu ile beraber teşkil ettiği dikdörtgen alan 200 × 66 arşın^2 büyüklüğündedir. Hatta analizlerimiz, 1630'da Osmanlılar tarafından adeta temelden başlayarak yeniden inşa edilen Kâbe'de enin Hz.İsa'ya, çevre toplamının ise 21 defa Allah'a eşit olduğunu göstermiştir.

Dileğimiz, öncülük ettiğimiz bu araştırmalar ve konuya ilgi duyacak uzman ve meslek mensuplarının katılmasıyla ortaya çıkarılacak yeni bulgular sayesinde Osmanlı mimarisine daha geniş biçimde ışık tutulması ve bu bulguların geniş halk tabakalarına da, hatta okul kitaplarına intikal etmesidir.

Akademi Kitabevi para ödülünü kaldırdı

Ülkemizde ilk yapıtları verilen, tek olarak değerlendirilen "Akademi Kitabevi Edebiyat Ödülleri" Seçiciler Kurulu'nun son toplantısında, ödül yönetmeliğinin 4. maddesi değiştirilerek, daha önce her daldaki birincilik ödüllerine verilen on bin liralık para ödülünün kaldırıldığı, bu yıldan itibaren birinci seçilen yapıtların Akademi Kitabevi'nce yayınlanması zorunluluğunun getirildiği bildirildi.

Kitabevince her yıl verilen çeşitli dallardaki ödüllere bu yıl "Çocuk Yazını"nın da katıldığı belirtildi. Sözkonusu toplantıda, daha önce 7 kişi olan Edebiyat Ödülleri Seçiciler Kurulu da 9 kişiye çıkarıldı.

E.Şehir'de imza günleri

Eskişehir Ucuz Kitap Fuarı'nda 6 Nisan-17 Nisan 1984 tarihleri arasında imza günleri düzenlendi. "Bizim Kitabevi"ndeki imza günlerine katılan sanatçılar ve imza tarihleri şöyle:

13 Nisan Cuma
Ayhan Hünalp
Muzaffer Hacıhasanoğlu
Mehmet Başaran

14 Nisan Cumartesi
Adnan Özyalçıner
Sennur Sezer
Bekir Yıldız

15 Nisan Pazar
Afşar Timuçin
M.Semih
M. Türker Acaroğlu

16 Nisan Pazartesi
Kerim Korcan

17 Nisan Salı
Cengiz Bektaş

Resim Heykel Müzeleri Derneği'nin Genel Kurulu yapıldı

Resim Heykel Müzeleri Derneği'nin Olağan 2. Genel Kurulu yapıldı. Derneğin kurulmasından bu yana görevde olan Prof. İsmail Tunalı başkanlığındaki Yönetim Kurulu başarılı çalışmalarından ötürü kutlanarak aklandı.

Yeni Yönetim Kurulu'na Prof. Dr. Mehmet Çubuk, Cengiz Bektaş, Prof. Dr. Nurhan Atasoy, Prof. Dr. Nurettin Sözen, Leyla Belli, Beral Madra, Gül Derman; Denetleme Kurulu'na da Dr. İhsan Fahri, Avk. İclâl Asımgil seçildiler.

Yeni Yönetim Kurulu ilk toplantısında Prof. Dr. Mehmet Çubuk'u başkanlık, Prof. Dr. Nurettin Sözen'i ikinci başkanlık, Gül Derman'ı genel sekreterlik, Beral Madra'yı saymanlıkla görevlendirdi. Bu toplantıda yeni dönem için, Yönetim Kurulu'nun bütün üyelerinin sorumlu görev üstlendiği kimi çalışma konuları da saptandı.